

ప్రతివాది

చిత్రలేఖకుడు :
శ్రీ గోపాలకృష్ణ గోఖలే.

1. శిలశక్తి - శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణ	525-
2. ప్రేమయోగము - శ్రీ బొంబాయి శివరామశాస్త్రి	526
3. ~~శివరామశాస్త్రి~~ కవిత్వపు బలములు - శాస్త్రవేత్త వీరాశ్రమ శ్రీనివాసాచార్యులు	527-531
4. ఉదయగతి - 'సంపత్'	533-
5. బలి - బలి - శ్రీ వేంకటేశ్వరభావరశాస్త్రి	535-547
6. వైరాగ్యము - శ్రీ ఆదిత్య పురాణమూర్తి	548
7. పార్థివము - 'కరుణామయ'	549-552
8. రామకృష్ణ పరమ హంస - శ్రీ నాగన్న గణపతి సత్యనారాయణమూర్తి	553-556
9. అశ్వలక్ష్మణ తత్వవిశ్లేష పరిషత్తు - దాసాచార్యులు - శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణమూర్తి	557-562
10. పరివేషన - శ్రీ గణపతి కవి శంకరమూర్తి	563-564
11. ఉదయన వలంబులతో - 'సోమ'	565-571
12. శత్రుత్వము - 'హిమాలయ'	572
13. ఆంధ్రతైలము - శ్రీ నందమూరి బంగారయ్య	573-587
14. పౌష్ట్య విహంగము - శ్రీ పద్మావతి శ్రీనివాసాచార్యులు	588
15. ఉపనిషత్ శాస్త్ర విశ్లేషము - శ్రీ కృష్ణమూర్తి శ్రీనివాసాచార్యులు	589-597
16. యోగము - శ్రీ శుక్రగోపాధ్యక్షాశ్రమ	598-608
17. మద్రాసు సహకారకేంద్ర శాస్త్రముల సమావేశము - శ్రీ నరసింహాచార్యులు	609-614
18. యోగము - శివేశ్వర పాఠము - పరిశ్రమ - శ్రీ సి.వి. జ్యోతిషులు	615-627
19. భారతదేశము - లక్ష్మీ పరిశ్రమ - శ్రీ వేంకటేశ్వరమూర్తి	629-635
20. కాలము - శ్రీ గోపాల్	636
21. పాపము - శ్రీమతి ఇల్లంబలసరస్వతి	637-640
22. విమలమౌళి వాణిశ్రీమణి - శ్రీ శ్రీ శ్రీ సహకారము	641-643
23. ఉపనిషత్ - శ్రీ నరసింహాచార్యులు	644-648
24. నాగులు - 'పరిశ్రమ'	648
25. పుస్తకములు -	649-656

౧౬. సంపుటం.

ప్రమాది, కార్తికమాసము (1939) సవంబరు

సంఖ్య. ౧౧

శీలరక్ష

(శ్రీ) పిళ్ళనాథ సత్యనారాయణ

చెప్పకొనిరి జనము చిలవలు పలవలు
క్రొత్తనాట్యకత్తెగూర్చి కథలు
అంత యాట పాట యవనిలో నుండదు
అంత యంద మనుచు ననలే లేదు.

చెదరి యనుకూలుఁడగు రాజు చెవులలో బొ
జంగుల నెలంతుకపోగడ్డ గింగురుమనె
తొలుత నన్నూరు దీనారములకుఁ గోట
చెమను పెద్దకాసాయు బేరము కుదిర్చె.

అగురుపన్నీటిలో స్నానమాడి మల్లి
యల గులాబుల పూమాల లఱుతఁ దాల్చి
పసిడిమైచాయ వడపోయు పట్టువలివ
ముల ధరావతి శయనించి పూలసెజ్జ,
తలుపువెనుక జలుగు జలుగు లేనవ్వులు
గడపముంగల ఘులఘులల నూపు

రముల నద్దు విన్న రాజు కన్నులు విచ్చె
నాన రూపుగొన్న యతివ కనఁగ
పూలకుచ్చుల పల్లకీవోలె వచ్చి
యచ్చమణిపీకాస్తంభ మట్లు నిలచి
యున్న యాననబోడి నిల్చున్న తీరు
మొగముపోలిక కవళిక నగపు చూడ,

తన చెలియ లల్లె నిలుచుం
డును తన చెలియలిమొగంబునుం గవళిక య
ట్లనె యుండు నామె నవ్వుట
యును నట్లే రాజుగుండె యుప్పుర మయ్యెన్.

మున్నెనన్నూరు దీనారములును జెల్లె
ధరణిపతి లేచి యామెఁ బ్రదక్షిణించి
చెల్లెలా! తప్పు! తప్పు చేసితి నటంచు
నృపుఁడు చనియె నాయిక దిగాలుపడి చూడ.

ప్రేమలోకము

శ్రీ వేలూరి శివరామశాస్త్రి

౧

హరిహరి యీమహితలమునందున నల్వరు చేరి నారికిం
బురుషునకుఁ బిరాస నురివోసి 'జగత్తున కెల్ల నిల్లి దే
యొరవడి' యంచుఁ బల్కుదు రహో! యిది యెక్కడికర్ప? ప్రేయసీ!
యొరవడిఁ బ్రేమలోక మొకఁ డున్నెడ నాడకుఁ బాటిపోదమా?

౨

అనుకొననట్టి పెన్ గలయద్దపుగోడ లొగిం గనంబడి
కనఁబడకుండ నల్ దెసలఁ గావలి కాయ, సుధాతరంగముల్
వినుసిగఁ దన్ను నొక్క తెలివెన్నెలసంద్రముమధ్య నూయలై
పొసపొస ప్రేమలోక మదె పో కనుఁగొ మ్మెదుటఁ మనస్సళి!

౩

క్రేగంటిచూ పమ్ముక్రియ నాటి వెనుకటిపుట్టునంగతి చెప్పిపోవుచోటు
అల వియోగంబు మూఁడగులయందు ముక్కాకలు దీటి చక్కనగుచోటు
తలఁపులు కలలుగాఁ దలలెత్తుచుఁ గ్రమానుగుణముగా రూపు గైకొనెడిచోటు
జీవరహస్యాలప్రోవులు దీవులు దీవులై యట నటఁ దేలుచోటు

కళలు శిల్పంబులును నూడిగ మ్మొనర్చి
యందచందాలలో నోలలాడుచోటు
అదియచుమి ప్రేమలోక మల్ల చటి కింక
లేచిపోదము నడిగ లే తెమ్ము నకియ!

౪

ఓ రుచిరాక్షి సేదగు నముజ్జ్వల వక్ర విలోకనప్రభా
పూరముచే నపూర్వమగు పుష్పక మొక్కటి చేసి యూర్ధ్వహా
మేరకుఁ, — గాదు, నాకపురిమేరకుఁ, గా దది కాద, — యాయశా
రీరకమైన తావునకు రిప్పున నన్ గొనిపోమ్ము పేరిమిన్.

౫

విరివిల్తు నొక్కకంటన్, విరహసఖని నొక్కకంట పెనఁ గొనిరమ్మా
మరి భూలోకమునందుల, నిర వనునది లేదు వీరియిరువుర కెందున్.

కవితాభిరుచులు : ప్రాతవి కొత్తవి*

శ్రీరాయప్రోలు సుబ్బరావు

కావ్య మంటే కవికర్మ యని పెద్దలు నిర్వచించారు. ఇక్కడ కర్మ అంటే, ఆహార విహారాది కామికం కాదు. రమ్యమైన అక్షరన్యాసార మని విచక్షించుకోవాలి. వేదాలలోని ఋషులు కవులే. వారిఋక్కులన్నీ కావ్యాలే. కాళిదాసాదులు కవులే. కాదంబర్యాదులు కావ్యాలే. నన్న పాద్యుడు కవీ! మహాభారతము కావ్యమే. మంత్రాలన్నా, శ్లోకాలన్నా, కీర్తనలన్నా, అన్నీ, ప్రధాన సూత్రాన్ని పట్టి కావ్యకుటుంబానికి చెందుతవి—మాధుర్యం ప్రధానమైనా, ద్రాక్షా ఖర్జూరాలు, గుడ శర్కరలు, మధు ఫలరసాదులు, వేలు వేలుగా నున్నట్లు. అయితే యీకవి కుటుంబములో తనోధురీణులు, బ్రహ్మవాదులు, పురాణప్రవక్తలు, హ్లాదానురక్తులు కలరు. ఏ రంతా ఏత్రోవలబోయినా, అందఱికి సామాన్యబంధం ఒకటి కనిపిస్తుంది. అనంతమైన యీ సృష్టిలో, ఏ అందమో అద్భుతమో పొడకట్టింది. అది వారి అంతఃకరణలో హత్తింది. దానిని అనేక పిండడంలో పరివర్తన మొత్తో జరిగింది. చివరికు అభిప్రాయం సిద్ధించింది. ఆ తన్మయా వస్థలో నిత్యేపనిత్యే పాలకు అవకాశం ఉండదు. అందుచేతనే ఆయాసందానుభూతి బయలెక్కింది. వాఙ్మూల వస్త్రే కావ్య మయింది. చేష్టారూపంగా వెలువడితే నృత్యమయింది.

కవి అనేశబ్దం సిద్ధుడైన వాచావిధాతకూ, చిత్రమయిన విహంగపోతానికి చెల్లుతుంది. తూరుపురేకలు తెల్లవారేటప్పుడు చూడ సుందరంగా వుంటవి. ఆ రామణీయకంతో పులకరిస్తుంది శకుంతలసంతానం. ఆనందం లోపల నిలిచేదికాదు. ఒక్కపెట్టున కంతం పెకలించుకొని బయటపడుతుంది. అది మనోహరమైన మంజులన్యరాలతో కమ్మనిపాటగా విసబడుతుంది. లోకమంతా మేలుకొంటున్నది. ఈ ఉపస్సునే వైదికులుకూడా రక్తసూక్తులతో గానం చేశారు. వానిని విన్నప్పుడు ప్రసన్నమైన ఆనందం కలుగుతున్నది. భావస్థిరమై ఉన్న జాడ్య జాగ్రదవస్థాభేదం ప్రబోధ మాతుంది. సంధ్యావందనం చేసే ద్విజకులానికి, సంధ్యాగీతం పాడే ద్విజసంతానానికి ఏమైనా సంబంధం ఉండేనా? ప్రకృతి అనుకృతు అనుకోవచ్చునా?

వైదికులు మంత్ర దర్శనం చేశారు. వాల్మీకి రామవృత్తం వెలయించాడు. కాళిదాసు శాకుంతలం లాలించాడు. తిరుపతి కవులు శ్రవణానందం రచించారు. ఇదంతా వాగ్వాహరమే! అయినా రూప కల్పనా భేదాలు కనిపిస్తూన్నవి. దీనికి కారణం ఆయా కవుల ఉపాధియోగమే! ఉపాధి జాతి గుణక్రియా సంజ్ఞాదికంగా విభక్తమైఉన్నది. అయితే అసలు ఆనంద సౌందర్యాలు రెండూ

అనుసాధికాలుగానే ఉంటు వని మనము మరువకూడదు. అది అవ్యక్తంకూడా. ఈ విచారణ అంతా వ్యక్తాన్ని గురించి మాత్రమే.

ఉపాధినిబట్టి సాధన సామగ్రి మారుతుంది. శీతలారణ్యంలో జీవించిన మహర్షులు బ్రహ్మాండప్రకృతిని పరిశీలించారు. కుటుంబ కలాపంలో పడ్డ వాల్మీకికి సీతారాముల దాంపత్యమే రుచించింది. కామార్తిని ఆకళింపగలిగిన మహాకవికి మేఘదాత్యమే నచ్చింది. ఇట్లే ఆలోచిస్తే సమన్వయం దొరకకపోదు. ఆశ్రమాలు మహానగరాలుగా మారలేదా? పర్వతాలలు సువర్ణసాధాలుగా పరిణమింపలేదా? కృష్ణాశిరాలు మూలపురుషులు ధరిస్తే పీతాంబరాలు వారిమనుషులు ధరించారు. నిరాహారులు సీవారాన్నం తిన్నారని నాగరకులు కలమాన్నం భజించి మానిరా? ఇందు గౌరవలాఘవాలున్నవా? విభినిమేధాలు కలవా? లేవు. ఇదంతా ఉపాధిపరిణామమే కాని ఆమూలాగ్రవిప్లవం కాదు.

ఈన్యాయాన్ని ఆంధ్ర కవులకూ, తెనుగుసాహిత్యానికీ లగింది చూతము. ఆంధ్రజాతి అతిపురాతన మైనదని గ్రంథ నిరర్థనాలే ఉన్నవి. ఉపనిషత్తులనాటికే ఉన్నారు. కాని అప్పుడు వారు పులిందసహవాసులై అనాగరకులుగా ఉండిరట! అయితే ముగడ సామ్రాజ్యంనాటికి మహాచక్రం తిప్పుగల సమర్థులైనారు. వైదికకర్మయార్థ మటుండగా పౌర్ణమతం అభిమానించారు. సంస్కృతమైన పాణినిభాష అటుండగా ప్రాకృతమైన ప్రభావాక్కునే పాటించారు. నే సీగొడవ తడవడం ఎందుకంటే ఆదినుంచీ వారు పరతంత్రులుకాక స్వతంత్రస్వభావం

కలవారని తేల్చడానికి. కదనరంగంలో కత్తుల పలెనే కవితాఫలకంమీద వారిఘంటాలు మెరిసినవి.

ప్రస్తుతానికి సత్యము. ఆకాలపువాడే హాలుడు. ఆత డాంధ్రుడు. చక్రవర్తియై రాచరికం జరిపినట్లే సహృదయుడై సాహిత్య వ్యవసాయంకూడా నెఱపాడు. అందులో తియ్యని వాకిండ్లముందు మిథునానురాగ మాధుర్యం పొదివి చూపించాడు. హాలుని గాథలలో పడుచులలోకం కనిపిస్తుంది. వారి యనురాగభోగాలతోటే వాతావరణ మంతా పరిమళిస్తుంది. ప్రియుల ముద్దు ముచ్చట్లు, సరససంకేతాలు, ప్రణయాపచారాలు, విరహోపచారాలు - వీటిదే ప్రధాన ప్రసక్తి. చాతుర్య న్యాదిమలే తోణికిసలాడుతుంటవి. పతివ్రతాధర్మాలు, కులచార సంప్రదాయాలు మొదలైన గతానుగతికాలు స్ఫురింపవు. ఇదే శృంగారం. దీని బీజాలు వెదపెట్టినవారు మొట్టమొదట ఆంధ్రులేనేమో? ఏలయన అంతకు ప్రాచీనమైన సంస్కృతవాఙ్మయంలో యావద్విశిష్టంగా ఇట్టిశృంగారం ఎక్కువ కానరాదు. ఊర్విశీవృత్తం వదిలితే ఋగ్వేదంలో ఉన్న యమీ యమ సంవాదం మిథునానురాగానికి, ప్రాయశః శృంగారరసానికి ప్రాతిపదిక అని నేత్రలమతం. ఆసంవాదం మిథునానురాగస్ఫోరకంగా ఉన్నమాట నిజం. ఆవేడి ఆతీపి అందులో స్ఫురిస్తున్నవి. కాని యమీ యములు సహోదరులవడంచేత ఏతదను బంధపరిణామమే కావ్యశృంగార మని చెప్పడానికి వీలు కాకున్నది. కాబట్టి హాలుడు విలక్షించిన మిథునానురాగమే 'శృంగార ఏవ రసః' అను అనంతరసిద్ధాంతానికి నిత్య మన

డం సమంజస మని నామనవి. ఇది చాలా ముఖ్యమైనది; ఎందుచేతనంటే తరువాతి కావ్యరచన అంతా యీసూత్రాన్నిపట్టే ప్రధానంగా నడిచింది. ఇది మన కందరికీ స్పష్టమే!

ఇక ఆంధ్రకవులు - వీరిలో సూటికి తొంబదిమంది రామణీయకవాదులు. వీరి దీ రీతి సంప్రదాయం; అందువల్లనే పంచమవేదం తెనుగులో తీర్చినా, పాండురంగ మాహాత్య్యాన్ని ప్రబంధించినా నిజాతీయమైన స్వాదుపంథనుంచి దూరం పోలేకపోయినారు. సంస్కృతంలో భారతం ఇతిహాసమైనా తెనుగులో కావ్యరూపంతోనే కలకలబాడింది. తీర్థమాహాత్యంలో సహితం తమ్ముడికి తలదువ్వే సోదరిచాతుర్య సౌందర్యాల్లే పరిణమించినవి. గీర్వాణంలో ఉన్న నైషధం, శృంగారించుకోకుండా తెలుగులోకి వచ్చింది కాదు చెప్పదలచిం దేమంటే, సాహిత్యం ఎవరిదైనా పాకం తెలుగునాటిదని. అయినా ఏకవిలిభిరుచి ఆకూతాలు ఆకవిని నడిపినవి. ఏకాలపురంగు ఆకాలపు కవులు భావాంబరాలకు బాగా తగిలింది. ఏసంఘంలో మెదిలిన కవికి ఆ సాంఘిక నాగరికాభ్యాసాలు అవిభక్తంగా అంటినవి. అద్దాలలోవలె ఇవన్నీ వారికరణకాశలాల్లో కనబడుతున్నవికూడా! నన్నయ్య అవिरశజన హోమతత్వరుడు. అతడు తనరచన 'పండిత చేతోనిర్వృతి' చెయ్యవలెనని ఆశించాడు; నకలసూరినభారమ్యంగా ఉండవలెనని ఉద్యమించాడు. తుదకు ఇతరులు అక్షరరమ్యత నైనా ఆదరింపకపోరని విశ్వసించాడు. సోమయాజి మైనప్పటికీ తిక్కన్నకు విద్య తృణం గోడవ కానంత కూడా పట్ట

లేదు. శతసహస్రాక మైన ఆంధ్రావళికి ఆనంద మయ్యేటట్లు భారతం పూర్తిచేస్తానన్నాడు. ఎవ రేమంటే నాకే మన్నాడు శ్రీనాథకవిసార్వభౌముడు. కావ్యకన్యలను అమ్ముకొని పడుపుకూడు తినడంకంటే కవులు కానని కంఠల్లో కండమూలాలు త్రవ్వకోవడం లెస్సె అన్నాడు పోతన్న. కద్వూర తాంబూలాలు, తూగుటుయ్యాలలు లేనిదీ కవిత్వమే రాదన్నాడు కవితాపితామహుడు. ఈలాగే యీజాబితా నింకా పెంచవచ్చు. వీరంతా యిలా చెప్పడానికి వారిస్వభావాభిరుచులేకాక తత్తత్కాలప్రభావానుభవాలు కూడా కారణాలని నావిధేయప్రతిపాదన.

బ్రదికిచెడ్డ ఆంధ్రులకు తిరిగి ౧౧-వ శతాబ్దంలో స్థాయి కుదిరింది. దేశానికి, ప్రభుత్వానికి స్థిరమైన నీమాస్థాపనం జరిగింది. ప్రజలను, ప్రజానాగరికతను ప్రేమించే రాజులు సింహాసనాలెక్కారు. విద్యానినోదాలు, పండితసభలు ప్రతిష్ఠలోకి వచ్చినవి. మగధ సామ్రాజ్యం మోసిన ఆంధ్రజాతి అగాధవిస్మృతిలో పడిపోయిన విమోదఘట్టం సెలవేసింది. ఈ లోపం ఎలా వచ్చిందని శోధన జరిగింది. స్వభాషను ఉపేక్షించడమే ఈ చేటుకు మూలమయిందని తేల్చుకున్నారు. పాకిండ్లు తెరిస్తేనేకాని తెనుగుదేశం బయట ప్రకాశించ దని నిశ్చయించారు. అక్షరరమ్యా లయిందాకా జాతి అందచందాలకు, ప్రతిభా ప్రతిష్ఠలకు నిలకడ కుదరదని సిద్ధాంతం చేశారు. ఆచండాలాంతంగా ఒక ఆవేశం తాండవమూడింది. రాజరాజ కావలెనన్నాడు. పాగనుశాసనుడు సరే నన్నాడు. ఆయన సామాన్యుడు కాదు, బృహస్పతికి పాతాలు చెప్పగల బుద్ధిశాలి. నానారుచి

రార్థసూక్తులకు నిధి. 'హరిః ఓమ్మ'ని గోదా వరి బడ్డున ఘంటా వట్టాడు. పెంటనే ఎదురు గాలి తిరిగింది. ఆక్షేపణమేఘాలు ఉరిమి నవి; ఏమంటే మహాభారతం ఐదో వేదం. తెలుగులోనికి తెస్తే దాని పావిత్ర్యం భ్రష్ట మౌతుంది. అదిగాక సంస్కృతం పాణిన్యున దిష్టమై నభావ. తెనుగు వ్యాకరణంలేని నుడికారం. కాబట్టి యీ విప్లవాన్ని అరి కట్టనలె అన్నారు పండితులు. నన్నయ జంక లేడు. పట్టిన పట్టు విడువలేడు. భావ బంగారం వంటిది. ఆధరణాలు తీర్చడం పనివాడి నేర్పునుబట్టి ఉంటుందన్నాడు. అపూర్వంగా అద్భుతంగా, అనన్యంగా, అభోన్ముక్తంగా ఆంధ్రంలో భారతం పొందించి అందించాడు. ఆ మహానుభావుడు ఆంధ్రుల కుపాస్యుడు. అమృతప్రదాత!

నన్నయ రాజాస్థానంలో ప్రధాన పండితుడు. తిక్క-న్న రాజాస్థానంలో ప్రధాన మంత్రి ఒకరు రాజాదరణ పొందారు. ఇంకొకరు రాజ్యాధికారం నిర్వహించారు. ఇద్దరికీ దృష్టి కేదం ఉండదా? స్వానుభవం వేదాంతుల వాసనకంటే బలమైనది. భట్టారకుని ప్రతిభాపాండిత్యాలన్నీ శబ్దప్రతిష్ఠాపనతోటి, రీతిని రమణించడంతోటి నిలిచి పోయినవి. - సోమనూజప్రజ్ఞాబలాలు. భావకు సర్వతోముఖమహత్వం కల్పించిందాకా ఆగలేదు. అందువల్లనే ఆయనవాక్కులో ఏరాగాని కౌశులి దొరుకుతుంది. వేదాంతం చెప్పేటప్పుడు వేత్త- రాయబారం నడిపితే నేర్పరి- రణరంగంలో దిగితే వీరశిఖామణి- తగవులు నవరిస్తే తీర్పరి. ఈలాగా ఏరేఖ కారంగు, ఏవస్తువు కాపాకం కుదిరించే కాశలం కావలసినంత గోచరిస్తుంది

ఈయనదగ్గర. తిక్కనరచనతో మనభాష నిజంగా తెనుగుమారిపోయింది.

ప్రజాచైతన్యం మహాప్రవాహం వంటిది. ఏయేటి కాయేడు క్రొత్తసేరు తగులుతుంది- ప్రాతజీవనాన్ని కదిలిస్తుంది. నన్నయభట్టారకుడు పుణ్యాహవాచనం చేసిన తరువాత ఆంధ్ర దేశచక్రం గిట్టున తిరిగింది. గ్రహాలన్నీ ఉచ్చ కెక్కినవి. కాకతీయసామ్రాజ్యం విస్తరించింది. మగితనం మింట మెరిసింది. విశ్వర్యం అతీతయించింది. సంఘంలో నాజుకు నాయకం బలిసింది. ఆంధ్రనగరి లోకాకర్షకమైంది. ఈ కాలంలో శ్రీనాథుడు కేశఖండ నోత్పనంతోపాటు కవి తావనంతోత్సవంలో ప్రవేశించాడు. నూనూగు మీసాల నాడే హాలుని గాథాపుత్రికలకు తెనుగు పుట్టిండ్లలో జోలలు పాడాడు. వైలాపచ్చిరు వచ్చింది. అయిపాకంలో పున్న సంస్కృత వైషధాన్ని సవనీతపాకంగా ఆంధ్రభాంషం లోకి దింపాడు. పల్నాటిపాటతో పరపశు జైనాడు. ఇటు తిరిగి విద్యత్సథల కెక్కాడు. దిండిమభట్టుధక్క పగులగొట్టించాడు. దీనారటంకాలతో తీర్థమాడాడు. కవిసార్వభౌముడై కుల్లాయిపెట్టాడు. ఆపరంజికంచాలలో ఆరగించాడు. ఈ మహాకవి శీవితం అకాలపు తోకచుక్క అందామా? లేక సమకాలిక ప్రతిబింబ మందామా? గంధర్వాంగనలను చూడబోవలె, కస్తూరిదానం చెయ్యమని రాజుల నడిగిన కవిరాజులున్నారా? మనము విన్నామా? శ్రీనాథు డెట్లు సాహసించెను? దీనికి ప్రత్యుత్తరం ఆకాలపు ఆంధ్రుల చరిత్రలోనే ఉన్నది.

అది రెడ్డిరాజులప్రభుత్వం. వారు మొట్టమొదట ఊత్రదేవత నారాధించి సుఖపడ్డ

కష్టజీవులు. ఐనా దేశం అరాజక మయ్యే యెత్తు వచ్చినప్పుడు నాగలిపగ్గాలు ఆవల పాతేసి శత్రుసూత్రాలు పుచ్చుకొన్నారు. సింహాసనా లెక్కారు. రాజ్యతంత్రం నడిపారు. ఆ ప్రాభవంతోనే ఆ విశ్రాంతిసుఖంలోనే సాహిత్యసమ్మోహనాత్మం వీరిమీద పడ్డది. వాత్సయనుడు చిత్రించిన నాగరకుడు వీరి నాకర్పించాడు. ధన్యజీవితానికి నాగరకుడే లక్ష్యంగా భావించారు. ఆలక్షణాలు అనుష్ఠానంలో పెట్టడానికి ప్రయత్నించారు. ఆవిషయం విస్తరించడానికి కాలం చాలదు. చారుదత్త అగ్నిమిత్రులకు ఆంధ్రుల్లో కుమారగిరిరెడ్డి, రఘునాథభూపాలురకు ఆ నాగరికలక్షణాలు అంది చావులుగా పట్టుతవి. ప్రభువులు నాగరక సంప్రదాయాల్లో పడితే ప్రజలుమాత్రం ఊరుకుంటారా? సుగంధద్రవ్యాలకోసం భండారాలే కట్టవలసి వచ్చింది. దేశమంతా వసంతోత్సవాలతో భల్లున తెల్లవారసాగింది. ఈ అతిక్రీడావిలాసంలో, అమితరాజోపభోగాల్లో, అఃరిమిత ఉల్లాసలాలనంలో, ఆంధ్రులుజ్ఞాత లూగారు ఆ దినాలలో. దాక్షరామం తీర్థోపవాసాలకోసం పోదురా? అప్పరస్సహవాసంకోసం పోదురా? కాబట్టి శ్రీనాథుడి జీవితంలో ఆనాటి వైతన్య చిహ్నాలు ఉపలక్షిస్తే అది సాహసం కాదు; సహజమే అవుతుంది.

ఈవాతావరణమే విద్యానగరం విజృంభణంనాటికి మతంత చిక్కపడ్డది. సామ్రాజ్యం దూరాతిదూరంగా విస్తరించింది. జయస్తంభాలు దిద్దిగంతాల లేచినవి. విజయనగరం వీధుల్లో గుట్టలవలె గులాబీలు రాసులు పోసేవారు. అంగళ్లలో నవరత్నాలు బస్తా

లు క్రుమ్మరించి అమ్మేవారు. పడుచులు దాగుడుమూత లాడేటంత విశాలంగా కృతకాద్రిమందిరాలు నిర్మించారు. ప్రాభవోన్మాదంతో తల దిమ్ముకొన్న ఆరోజులలో పెద్దన్న ఉయ్యాల తాంబూలాలు కావలెనన్నాడంటే ఆశ్చర్యం లేదు. నశరీర స్వర్గసుఖంలో తలమున్నులొత్తున్న కన్నెలు కుశలత ఏ వ్రతాల్లో ఉన్నదని ప్రశ్నించడం ప్రగల్భం కాదు. ముక్కోపంతో చెయ్యి చేసుకొన్న బ్రాహ్మణ్ణి పిండిపెట్టక వదలిపెట్టకమే గొప్ప. కాళ్లమీద పడ్డ నాయకుణ్ణి పడదన్నిననాయి కలను బాహుటంగా ఏకవులు వర్ణించారు? అది రసభంగం కాదని ఏనాటి సహృదయులు నమ్మలించారు? ఆనాటి ఉల్లాస ప్రపత్తికి రసిక మర్యాదకూ ఇవన్నీ ఛాయలని నా విశ్వాసము.

ఈ గంధానిలం ఆంధ్రులెక్కడికి పోతే అక్కడికి ప్రాకింది. వీరు సాహిత్యప్రపంచంలో అక్షర రమ్య సంప్రదాయాన్ని పారమ్యం ముట్టించారు. తరువాతి నాదోపాసకులై తంజావూరులో తంబుర పట్టారు. తోడ్తో నృత్యం ముందంజ వేసింది. నాటకరంగాలు కట్టారు. రఘునాథరాయ లీ మాధురీప్రకరణానికి సూత్రధారు డైనాడు. శోభనంపై శోభనం ఆవృత్తమైన విజయవిలాసం వెలిసింది. శృంగారలీలామయంగా రాధికాసంతోషం సిద్ధించింది.

ఇక వర్తమాన కవులు- ఆంధ్రుల రాజ్యాలు నిద్రనోయినవి. ఓడరేవులు పూడి పోయినవి. విశ్వర్యం అత్తిపువ్వైంది. ప్రజ్ఞాబలాలు కూడా ఎండకాలపు చెరువులైనవి. అయినా వాసన వదలలేదు. పూచి కాచిన పండ్లతోట కదా? వృద్ధవృక్షాలకు టంట్లు

రావా? నిశ్చేపమైన బీజాలు సరియైన తొల
కరి వస్తే మొలకరింపవా? ఆంధ్రులు అసలు
మతాంధులు కారు. అందులో సన్యాస
ప్రవృత్తి వారికి బాత్తుగా గిట్టదు. నాగరక
గృహస్థాశ్రమం వారికి అభీష్టాపత్తి, భోగభా
గ్యాలు ఉపాదేయాలే కాని గర్వాలు కావు.
అందువల్లనే బైరాగు లో ఆంధ్రులు తక్కువ.
దేశంలో కూడా వేదాంతం లకన్న వైయా
కరణు లధికం. కావ్యాలంకార శాఖలలో
వారిది మీది చెయ్యి. కాశీలో కూడా సాహి
త్యపీఠానికి రాజా గంగాధర శాస్త్రికే పిలుపు
వచ్చింది. కావ్యమీమాంస అంతా ఆపోశన
పట్టి రసగంగాధరం సృష్టింపడానికి పండిత
రాయలే చాలినవా డైనాడు. ఇక మన
పూర్వ లిచ్చి పోయిన తెనుగుమాన్యం శృం
గారవనం గాని వేదాంతమతం కాదు. ఇట్టి
దేశంలో ఇలాటి మోహన వారసత్వంతో
నవ్యకవులు బయల్దేరారు. నవ్యసాహిత్యం
సాగుతున్నది.

వీరు ఆదిలో “పురాణమిత్యేవ న
సాధుమనే” అన్నారు. దానితో కావ్యా
వరణంలోంచి బ్రహ్మది త్రిమూర్తులు నిష్క్ర
మించారు. చిల్లర దేవతలను చెప్పనక్కర
లేదు. రాచనగల్లలోను రాణిదూతికల్లోనూ
మాత్రమే రామణీయకం బుదెవడలే
దన్నారు. సౌందర్యోపాసనకు సంభోగాను
భూతే సిద్ధికా దన్నారు. దీనితో నాయికా
నాయకులకు చుట్టూ గీచిన హద్దులు చెరిగి

పోయినవి. కవిస్వయముగా నాయకుడైనాడు.
నిర్భయంగా అస్మచ్ఛబ్దంతో సంభాషించాడు.
నాయికను ప్రాణసఖగా హృదయేశ్వరిగా
ప్రియసోదరిగా పవిత్రజననిగా ఆశంధ స్వామి
నిగా ఆరాధించడానికి దిగాడు. ఈ సాధన
లో ఇష్ట దేవతల కోసం అన్వేషణ
జరిగింది. అఖండ ప్రేమతో అనంత శోభల
తో అక్షయ్యంగా ప్రత్యక్షంగా ఉన్న ప్రకృతి
నే పట్టుకొన్నాడు. హృదయతంత్రులు ఏలా
మేళనమైతే ఆలా పాడుతున్నాడు.

నవ్య సాహిత్యంలో దేశాభిమానం పాం
గులు పోతున్నది. తల్లిదేశంకంటె యిష్ట
దేవత లే దంటున్నారు నవ్యకవులు. కాని
దీని విశృంఖలవాక్యప్తి మానవస్వభావం చిత్రిం
చడంలో అధికంగా ఉన్నది. అది ఎంత కాల
కరాళంగా కలుపింపగలదో అంత అమృత
ధవళంగా కూడ పవిత్రీకరింపగలదు. కొందరు
కవులలో ఉత్సాహమే ప్రధానరేఖ. మఱి
కొందరిలో విషణ్ణభావం అధికం. మఱి కొం
దరి వాక్కులో ఆకలి చిచ్చుపంటి ప్రచండ
దావానలం మరుగుతున్నది ఇంక కొందరి
లో ప్రసన్న ప్రణయమే కలదు. దీని కంతా
వర్తమాన వాతావరణమే కారణం. భిన్న
సాహిత్య శాస్త్రాల సాంగత్యాలు కూడా
ఉపకారకం అయినవి. మానవుడు బుద్ధిచేత
నేమి, సాధనచేతనేమి పురోగమనంలో
వున్నాడనే ఆశయం ఒకటి నాటుకొన్నది—
ఇదే అన్నిటికీ మూలాధారం.

ఉదయ గీతి

‘ సంపత్ ’

ఉదయగిరినీలసానూజ్జ్వలలోలపాలి
తొలిసంజ నెదురుకొన నిలిచినది జలదాలి
కంకేళికుసుమసంతాప నీరాజనమె
పూజాప్రసూనమో పా . పుమల కై నేయ.

శుభవసంతదిభాత సుషమాఘరీమళము
గుబులుకొను బంధూక కుసుమకింజల్కమ్ము;
హరిదంతకిలికించి తారుణాస్యప్రథల
నలముకొను నవజీవనానందమధురిమము.

ఉదయసంధ్యాలికోజ్జ్వలితకు కుమరేఖ
చిరగిపోయిన దిరుల కురు లొత్తిగిలి నిడుర
ఈప్రభాతోగ్నవ మృదురుకొని మనలేక
అదరిపడు రేయింత బెదరి కురులే కదల.

నవమానమంజులప్రాభాతసారభము
చ. దుషత్వైలూషి ఫలిత రాగోదయము
ముసురుకొని నాయెడద మురుపుమోసినసోన
మధురించి రసధుసీసుధ లూర్చినది లోన.

ఈముషత్వైత్యమ్ము లేద పిసాళించినది
సోయగము నదనై న తీయదనముల వలపు
ఈప్రశాంతమ్ములో ఈప్రభాతమ్ములో
బ్రతుకె మధురమైన భావగీత మ్మేము.

‘రసవిపాసీ!’ కదలిరా వేల సీమూల
అదె నవోదయగీతి, అదె మధూత్సవరీతి
అదె వసంతాభ్యుదయ హసిత రాగజ్యోతి
లేదు మననపుకీల - లేదు సరకజ్వాల.

యుగయుగానంతభానూదయోత్సవయాత్ర!
హిమనదాంకితకుసుమకోమలారుణప్రాత్ర!
అందుకో జీవనానందబంధురయాత్ర
అందుకో వాసంతమందారమధుప్రాత్ర !

లి
ము
ప్ర
ని
ప
స్థ
తి
గ
న
వి
లి

అ పి, యి పి

శ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి

అ పి, యి పి

[ప్రస్తుతాన్ని పూర్వవర్త భారతిలో శ్రీ కొన్నంగడ్డ సత్యనారాయణమూర్తిగా రేచేడో పొగడ్డ గానిందిరి. వా రట్లు కొనింురని నే నెఱుంగను. వానిఁ బాచి తెలవంనుకొంటిని. వారు వాపై నవ్యాజదయతో నట్లు వ్రాసిరి గాని వా కది సహింపరానిది. అతఁడు వాచక భావతత్వ గ్రాంథికభాష వాకు రాదు. ఇంట్ల యి అలె రాదు. దిగ్రహమున నేనో నుజ్జిక నొత్తయియుగా నర్థమునుటగాని యందు నా కేమాత్రము తెఱుకలేదు. తెలుఁగులో నేడో కొంత రెంటాలుపడితి ననుట తక్కుము. అంగ్రవాగ్దయ సాధనిర్మాణకర్మకారులలో నేను నొకఁడ నగుదు ననుకొని కొన్నాళ్లు కూరిపని చేసి నుట్టియుద్దులు మోసితిని. చేతులు కడిగికొనుదళలో నివృ థున్నాను. నా మాధ్యాత్మిక పరిశ్రమమునకు సఃబంధించిన విషయము రిశరులకుఁ చెలియవలసినది గావు. శ్రీ సత్యనారాయణమూర్తిగా రట్టివిషయము లేకని గొన్ని యేదేలి ననుమానించి గ్రహించినను వాని లోఁతుపాఁతులు సరిగాఁ చెలియక వ్రాయుట సరికాదు. వాకుఁ బూజ్యులు గురువర్తలులు వను శ్రీ చెల్లెడిళ్ల వెంకటశాస్త్రిగ రిని గూర్చి వాకిత్యాత వాడు ప్రశంస నెఱపిరి. అది మఱీ వాకు దుఃఖకరము. తెలుఁగున నేను నేర్చిన వాలుగుముక్క లకు వారిగురుత్వోపదేశము ప్రధానకారణము. నేను వారిశిష్యులలో నొకమూల నందవలసినవాఁడను. పత్రికా పాఠకలోమనకు నాయెడ నయభార్థభావన కలుగకుండుటకై యిది వ్రాసి నాడెను. వాగ్దయవిషయ మున వాపైఁ గొన్ని యర్థు లున్నవి. అవి యెప్పుడో తీర్చవలసినవి. కాని పెక్కుంట్లకుండి యుపేక్షతోనే ఉంటిని. ఈశ్వరానుగ్రహమున్న నందుఁ గొన్నింటి నేని యిఁకఁ దీర్చుకొనఁ గల్గుదునేమో!]

౧

కడచిన భారతిలో తెలుఁగు సకలకథా సారసంగ్రహము అయ్యెలురాజు రామభద్ర విరచితము “శ్రీకృష్ణదేవరాయప్రేరణమున తదంకితముగా రచితమయ్యె” అని వ్రాసితిని. అది కృష్ణరాయప్రేరణముననే రచింపఁ బడెనుగాని శ్రీకృష్ణదేవరాయనికి గాక శ్రీకృష్ణదేవుని కంకితము నేయఁబడినది. అం దిట్లు గలదు :

“కడకవస్త్రంబుగల మృదురనవువాఁడు
భర్మనాపురయంత పరబ్రహ్మసలవాఁడు
మింది నేదాంకితుల సందరిండువాఁడు
ప్రాధి శ్రీ కృష్ణుఁ డనుకేరఁ బరగువాఁడు.”

“వ. మదీయభాగ్యవశంబున స్వస్మకా లంబునఁ బ్రసన్నుండై పరమమంత్రోపదేశ పూర్వకంబుగా సకలకథాసారసంగ్రహంబు నకుఁ గృతినాయకునిఁ దన్నుఁ గావంపు మని హితోపదేశంబు చేసి యంతర్నిత్యం” డయ్యె.

స్వస్మవృత్తాంతమును గని కృష్ణరాయల కెఱిఁగించెను. ఆరాజముఖ్యుం డిట్లనియె.

నీవును బాలకృష్ణపద
నీరజభక్తుడ వార్యునిత్తమో
రావహస్దగుండపుర

మాధిపురిం గలలోనఁగాంచి యి
దేవుహితోపదేశయనఁ
దేజము కొందినవారడ దిన్నిటక
గావున నీప్రబంధము ప్ర
కాశముగా పారి కెమ్మునావునక.

ఇందు పురాణాదులనుండి పుణ్యకథలను రామభద్రకవియే సేకరించిన ట్లున్నది. రాయలవారి సంస్కృతగ్రంథానుస్మరణము లేదు. ఉపలభ్యమానమగు గ్రంథము తుది పద్య మిది:—

కడు వదియింపరాని ఘన
కష్టము తెల్లను గృహ్యపత్రికా
గడచితి మింకనొడవను ఘ
సమృద్ధరాజ్యరమాభివృద్ధి చొ
పుడునని మిగు గోనుటలు
బావురి వ్యర్థములాయె నింక నే
నడువగ నేల మృత్యు జడ
మూల్యని కావగవచ్చుచోటులక.

ఈతుదిపద్యము కృతికర్తడో కాదేని, కృత్రిమేరకునిదో యవసానమును దెలుపుచున్న ట్లున్నది.

శ్రీకృష్ణ దేవరాయలవారి కడపటికాలపు కడగండ్లకే యీపద్యము కడుంగడు సరిపడునదిగా నున్నది. ఏకపుత్రుఁడు చని పోవుట, తిమ్మగసుకన్నలు తీయించుట, తత్పుత్రుని తిరుగఁబాటు, తగవులు . ఈ సంతోధము లో రాయల మరణము — ఇన్నింటి నీపద్యము ధ్వనించుచున్నది.

శ్రీకృష్ణరాయఁడు రామ భద్రకవిని 'సివును బాలకృష్ణపదసీరజధిక్తుఁడవు'లన్నాడట. ఇక్కడ విశేష మే మనఁగానుదయ గిరిని జయించినప్పు డక్కడనుండి మిక్కిలి చక్కని బాలకృష్ణవిగ్రహమును శ్రీకృష్ణ దేవరాయలు విద్యానగరమునకుఁ గొనివచ్చి దేవళము కట్టించి యందుఁ బ్రతిష్ఠించి పూజించుచుండువాఁడట.

ఆయన బుగరునాణెములందుఁగూడ నా బాలకృష్ణుని విగ్రహము ముద్రితమయి

యున్నది. కృష్ణరాయలతోపాటు, రామభద్రకవియు నా బాలకృష్ణమూర్తిని గొల్చుచుండువాఁడు గాఁబోలును! దివ్యసుందరవిగ్రహమగు నా బాలకృష్ణమూర్తి యిప్పుడు మద్రాసు మ్యూజియములో పూజా పురస్కారములు లేకున్నను దర్శనీయమై యున్నది.

దొరకినవఱకు శ్రీ కృష్ణరాయకృతమగు సకలకథాసంగ్రహ శ్లోకము లివి:—

క్షీరాంభోధితఃఫలేన మహతా
నీరాజితోరస్స్థల
స్తారాధీశదినాధినాథనయనో
ధారాధరశ్యామలః

యో వేదాంతగిరా మలత్త్యమహిమా
దేవేశముఖైస్త్రునః
సోఽయం తిష్ఠతు మావక్షేనహృదయే
శ్రీవేంకటాద్రిశ్వరః.

సాంద్రానందఘన స్సమగ్రకరుణా
సంపూర్ణనేతాంచలః
మందాకిన్యధివాసమంజుభజటా
జాటో . . .

కళ్యాణచలకార్యకః కలయతాం
కళ్యాణ మవ్యాహతం
చంద్రాలంకృతహారి రద్రితనయా
శృంగారితాంగశ్శివః.

శ్రీమా నభూ త్తుర్యసువంశహారి
శ్రీతిమ్మభూవో జగదేశవీరః,
స దేవతేనామ్ని కళత్రం తే
ప్రాసూత ధీరం సుత మీశ్వరాఖ్యమ్.
స బుక్కమాంబాం పరిణీయ తస్యా
మాదార్య గాంధీర్య వివేక శౌర్యైః,
దాతీణ్యకాదుణ్యనయై శ్చ యుక్తం
లేఖే తనూజం నరనత్తితీకమ్.

న బాల్య ఏ వాపని మర్లవాంతా
మత్స్యర్థ (?) శౌర్యేణ నిరంకుశేన,
మాంధాతృముఖ్యాన్ మహితాన్
మహిపాన్

యశోవిశేషైః రఖిలా సతైషీత్.

బాహ్వోర్వలే నార్జితవిత్తజాతైః
కృతార్థయి త్వఖిల వర్థి సార్థమ్,
కాశీ ప్రయాగాది మహార్థ తీర్థే
మహాంతి దానాని ముహు శృకార.

కులేన శ్రీలేన గుణేన భక్త్యా
ప్రేష్టానుకూల్యేన చ సంయుతా యామ్;
నాగాంబికాయాం నరసత్పితృః

ప్రాసూత మాం స్యక్కృతవైరివర్గః.

సోఽహం సుతంశ్లాఘ్యగుణాన్వితాయాం
తిమ్మాంబికాయా మిహ తిమ్మభూషమ్,
ఉత్పాద్యనా మాస్య సహార్థజాతై
స్సమార్పయత్ వేంకటైలభరే.

ఏవం చ చేత స్యనవాన్య తృప్తిః
వాచాపి పూజాం కలయే కథం వా,
శ్రీ వేంకటాధీశితు రి త్యుదారం
చిత్రే విచారం కలయ న్న వాత్సమ్.

ఉత్సాహం మమ వీర్య మగ్గురు రథ
శ్రీవ్యాసతీర్థో మునిః

పర్యాలోచ్య పుగాణశాస్త్రవివిధా
మ్నా యేతిహాసాదికాః,
లభ్యా స్తత్ర కథా హరేః పశుపతే
స్సామ్యం నిరూ ప్యా(రస్యా?)ధికం
విష్ణుం కీర్తయ సర్వభే త్యుపదిశేత్
మహ్యం ముదా దత్తవాత్.

౨

ఈశ్వరసంపత్సర మార్గశిరమాన భార
తిలో సూర్యరాయాధ్రనిఘంటుకార్యస్థాన
పండితులు శ్రీపిశుపతి విశ్వేశ్వరశాస్త్రి
గారు 'కొన్ని విశేషములు' అనుపేరఁ బ్రక
టించిన యాక్షేపవ్యాసమునకు సమాధాన
మిక్రిందిది. తొలుత వారియాక్షేపములఁ
జూపి నాసమాధాన ముట్టువైఁ తెప్పరును.

‘కొత్తది’

శ్రీ శాస్త్రిగారి యాక్షేపము :

“అరివి పరమసాధ్యి యరివ మావాంబ
పతేతివాచారసంపన్న ధన్య
క్రొత్తదివెల్లమ గంజోక్క పెద్ద
యుత్తమురాలు ధన్యోకేతశాస్త్రి—

(బసవ. ౧-౧౩ పా.)

ఇటు శ్రీ శాస్త్రిగారు “క్రొత్తది = స్త్రీపరమా
హము” అని (పీఠిక ౧౧౮ పా.) యర్థము వ్రాసె.
దానిని బలపఱచుటకై “అది పుణ్యచరిత్ర కుల్యాగ
గణ్య క్రొత్తది పకలంబు... భార. ఉద్యో. ౩-౧౩”
ప్రయోగము చూపినారు. కాని క్రొత్తది కల్పమునకు
“౧-పతివ్రత, ౨-మగవాణ, ౩-ధర్మపుక” అను వర్గ
ములు తప్ప స్త్రీపరమాహముపదార్థముగాని, దానికి
దగిన ప్రబల ప్రమాణములుగాని కాన్పించవు. మఱి
యును పై బసవపురాణములో “క్రొత్తమలం వెల్లి”
అని పదవిది “క్రొత్తములు = మగనాంధ్రు, పథర్మ
కలు” అని యర్థము చెప్పిన సమంజసముగా మంకును.
ఇట్టి పథరణల పెన్నింటివో శ్రీ శాస్త్రిగా నీగ్రంథ
మునఁ జేసియేయున్నాడు. మఱియు నిబంధన మఱి
కొన్ని పాఠాంతరము లున్నట్లు శ్రీ శాస్త్రిగారే
(పుక్ జోట్టులు) చూపియున్నాడు. “క్రొత్తములు”
అనుబహువచనరూపమున కీక్రింది ప్రయోగము గలదు :

“అత్తలమ మొక్క రక్కటి

క్రొత్తడు లందఱకుఁ బ్రియు గోలు నిరుదఁగా
వత్తఁదిదికిం తె వరవ

ధూత్తమయై సత్యభామ యుజ్జ్వలగరిమన్.”

(పారి. ఉ. భా. ౪-౨౨౦)

ఇది నీయ్యకమును బలపఱచుటకై యుచ్చిత
భారతప్రయోగములో "క్రాత్తినికలంబు = స్త్రీసమూ
హ మంతయును" అని శ్రీ కాష్ట్రీగా రథముచేసెడిట్లు
వారిచ్చిన యాదాహరణ భాగమునుబట్టి స్పష్టమగు
చున్నది. కాని యీపద్యము సంలయము దిలకించినచో
నీయ్యకము యుక్తముగాఁ దోఁపదు. మాదుడు : —

కొడుమలకంటే వయ్యూరుగుం

గోపాళి కవి-డు సూర్యుఁ గోపాలం

శామకులం సేయంబు కలర

సోటిమధుంగులు ధర్మ నాథులు

మృదుఁ దగఁ జేయుచుండు నది

పుణ్యచరిత్ర కుటాగగనా ౧౦

德 皇 大 正 十 三 年 癸 卯 秋 八 月

దత్తయ్య: బొంబాయి నూరి పార్కింగ్.

—ਭਾਰ. ਆਰ. 3-152.

॥ ३॥

నా శమోద్ధానము :

వై యా ఊపగ్రామమున నేను “క్రొత్తడి”
యని పదమును గ్రహించినట్లు కలదు. బసవ
పురాణమాలముద్రణమునఁగాని, పీఠికలోఁ
గాని నేను ‘క్రొత్తడి’ యనియే గ్రహించితిని
గాని ‘క్రొత్తడి’ యని కాదు. తొలియక్షరము
నకుఁ గ్రాముడి నే జేర్చలేదు. బసవపురా
ణము చూడఁదగును.

కొత్తడిశబ్దమునకు 'చత్రివత, మగ
నాలు, సభర్తృక' అని యర్థము—చెప్ప
టకుఁ దగ్గరయోగములు నే నెఱిగినంతలో
నా కక్కడను గానరాలేదు.

శబ్దరత్నాకరకారులు “క్రాంతి” యని
 శబ్దరూపము గ్రహించుట, దానికి మగనాలు
 ... అర్థములు వ్రాయుట - రెండును సరిగా
 లేవని గుర్తించియే నే నీపద పదార్థములను
 బసవపురాణపీఠికలో చేర్చితిని. అపీఠికలోని
 పదముల గూర్చి నేను వ్రాసినది యిట్లు :

“శబ్దరత్నాకరమున కందని శబ్దములు, అంకితను దప్పరూపముతో నున్న శబ్దములు, తప్పటికతో నున్న శబ్దములు, సందిగ్ధరూప సందిగ్ధార్థములతో నున్న శబ్దములు నిందు గలవు.” శ. ర. కారులు గ్రహించిన శబ్ద రూపమును, అర్థమును పరిచయింపి కావని నాయెఱుక.

బసవపురాణవాత్సల్యము లన్నింట
 'కొత్తడి' యని యుండఁగా దిద్దరాదుగదా!
 ఇక్కడ పాతాంతరము లున్నను నవి
 'కొత్తడిలోనల', 'కొత్తడిలో నెల్ల' అని
 కలవు కాని 'కొత్తడి'కి పాతాంతరము లేదు.

‘కొత్తడులు’ అని బహువచనరూపము
భాషలో నా కెక్కడను గానరాలేదు.
‘కొత్తడి’ (ప్రీ) సమూహార్థక మయినపుడు
దానికి బహువచనరూప ముండవక్కఱలేదు.

‘క్రాత్తడులు’ అని రూపము కలదని శ్రీవిశ్వేశ్వరశాస్త్రిగారు చూపిన హరివంశ పద్యపాతము సరియైనది గాదు. అది హరి వంశపు బూర్వముద్రణమునఁ గల తప్పు పాతము. ఇటీవల వావిళ్లవారు ప్రకటించిన హరివంశములో

॥५॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥

కొత్తది యాతనికిఁ దియఁను.....”

అని పాఠము కలదు. ఇది శ్రీ గిడుగు రామ
మూర్తి పంతులుగారు ప్రాతతాటియాకుల
ప్రతులఁ బరిశీలించియుద్ధరించిన పాఠము.
ముద్రాపకులు దీనియొగ్గత గుర్తింక
ఫుట్ నోటులో చేర్చి పూర్వముద్రణపాఠ
మును ప్రాతప్రతులలో లేనిదానిని ప్రధాన
పాఠముగా ముద్రించిరి. 'కొత్తడి యంతటి'కి

అన్న పాతమే ఓరియంటల్ లైబ్రరీలోని హరివంశపు వ్రాతప్రతులన్నింటను ఉన్నది. మఱియు తంజావూరి లైబ్రరీ హరివంశపు వ్రాతప్రతులలోను ఇదే పాత మున్నది. 'కొత్తడి యంతటికి' అన్నదే సరియైన పాతము. ఒక ప్రతిలో 'కొత్తడి యందటికి' అని కలదు.

కొత్తడు లందఱకు అన్న పాతము హరివంశపు వ్రాతప్రతులం దెందుఁగాని కానరాదు.

మఱియు, తిక్కనభారతప్రయోగము గూడ ప్రాచ్యలిఖితపుస్తకశాలలో నేఁ జూచిన ప్రతు లన్నింటను (పదింటికిఁ బైగాఁ జూచి తిని.) 'కొత్తడి' అనియే కలదు గాని 'కొత్తడి' యని (తొలియక్షరము క్రాము డితో) కానరా లేదు.

శబ్దరూపము 'కొత్తడి' యగుట 'కొత్తడి' 'కొత్తడులు' పాతములు నిర్మూలము లగుట నిరూపిత మయినది.

ఇక అర్థవిచారము :

బసవపురాణప్రయోగమునకు - 'కొత్తడి నెల్లను గొండ్డిక్కపెద్ద' అనుచోట - 'స్త్రీ సమాజమందెల్ల గొంతపెద్దతీకము గాంచినది' అన్న యర్థము సుసంగతము. ఇక్కడ 'కొత్తడి = సుమంగలి' అర్థము పొసఁగదు.

హరివంశమున "అత్తలకు మ్రొక్కి" యన్న పద్యమునఁగూడ నేఁ జెప్పిన యర్థమే పొసఁగును. సత్యభామ అత్తలకు సమస్కరించినది. తక్కిన అక్కడనున్న స్త్రీసమూహమున కంతకును ప్రియము కొనసాగునట్లు తిలకించినది - అని యర్థము.

తిక్కనభారతమున - "అది పుణ్యచరిత్ర కులగ్రగణ్య, కొత్తడి సకలంబుఁ జూడ నభ..." ఇక్కడగూడ 'నాఁడుగూ పెల్లఁ జూడుచుండఁగా'నని యర్థము చెప్పఁదగును.

(౧) 'కొత్తడినెల్లను గొండ్డిక్కపెద్ద యుత్తము గాలు', (౨) 'అత్తలకు మ్రొక్కి-తక్కిన కొత్తడి యంతటికి', (౩) 'అది పుణ్యచరిత్ర కులగ్రగణ్య కొత్తడి సకలంబుఁ జూడ' - అను మూఁడుప్రయోగములును స్త్రీసమూహ మని యర్థము చెప్పవలసినవే యగుటను బర్యాలోచించి స్త్రీసమూహ మని యర్థము చెప్పితిని. కాని మఱియుఁ బరిశీలింపఁగా ఇట యిటీవల మఱికొంత విశేషము గానవచ్చినది.

కన్నడమున నాపదము గలదు. శ్రీ. శ. ౧౨ నాటివాఁడు శబ్దమణిదర్పణకారుఁడాపదమునకు 'కాకులగుంపు' అని, సేవకుల (బెస్తవలైవారి) గుంపు అని, అర్థము చెప్పినాఁడు. శబ్దమణిదర్పణమున 'సహజజలం గళ' అను ప్రకరణమున 'కొత్తటి = కాగెయ మొత్తం, బెస్తవర నెరవి' - అని కలదు. మఱియునందే, 'ప్రయోగసారప్రకరణము'న 'కొత్తటి = కాగెగళ మొత్తం' అని కలదు. శబ్దమణిదర్పణకారుని నమ్మి, శబ్దసార, కర్ణాటకసంజీవన, కర్ణాటకనిఘంటు, శబ్దమంజరులు, (అవి ప్రాచీనకర్ణాటకనిఘంటువులు పద్య గ్రంథములు) కొత్తటి శబ్దమునకు, కాకులమొత్తము, బెస్తవారి మొత్తము అని అర్థము వ్రాసిరి.¹ తదనుసారిగా కిట్టెల్ నిఘం

1. ఈ పద్యనిఘంటువులను శే. గోరంగ విశ్వవిద్యాలయ కర్ణాటకపండితులు శ్రీహన్ శేషయ్యంగారు వాటిదగ్గరించి యిచ్చిరి.

టువున కొత్తటి పదమున కీ క్రిందివిధమున నర్థ మున్నది.

“కొత్తటి = కొత్తటి. (1) A flock, as of crows (కాగెయమొత్తం శబ్దమణిదర్పణ-; కాగెయనెరవి - కబ్బిగర కేపడి-౧౨, తోటద ఆరుగ్ని శబ్దమంజరి-3౦) (2) A multitude or assemblage, as of fishermen, etc. (బెన దవరనెరవి - శబ్దమణిదర్పణ-౧) చూ. గిరిజా కల్యాణ ౬, ౫౬౨కు తర్వాత. పి. 3, ౫౫కు తరువాత. కొత్తు౨ = A bunch, A cluster...”

గిరిజాకల్యాణమున ౬ ఆశ్వాసము ౫౫ వచనము- “సిడిల గణవంతె, (పిడుగుల గణమువలె) కాక్కిచ్చిన గూళెయదంతె (కార్పిచ్చు మొత్తమువలె) పడబానలన పడెయంతె కాలాగ్నియ మాలెయంతె, మారియ మూరియంతె మృత్యున కొత్తలి యంతె (మృత్యువు మూఁకవలె) అంతకన సంతలియంతె ధైరవన బళగదంతె (ధైరవుని బలగమువలె), మూతిర్ద రక్కసవడె యనడువెనిదిర్ద...”.

అని కలదు. ఇది రాక్షస సైన్యవర్ణన ఘట్టమున నున్నది. ఇందు, కొత్తలి = గుంపు అన్నయర్థముననే కలదు. కొత్తలి, కొత్తలి, కొత్తడి, మూడును ఒక్క పదపు రూప భేదములే —

తెలుగున నిప్పటికి దొరకిన మూడు ప్రయోగములును స్త్రీ ప్రసక్తము లగుటచే నేను స్త్రీసమూహ మని యర్థము చెప్పితిని. కాని పై కర్ణాటప్రయోగముల బరిశీలిం పఁగా నాపదమునకు మొత్తము, గుంపు, మూఁక అన్నయర్థమే చెప్పఁదగినట్లు తెలు చున్నది. ౧౨-వ శతాబ్దివాఁడే యయినను

శబ్దమణిదర్పణకారుఁడు చెప్పిన యర్థములు సరియయినవి కావు. కొత్తటిపదము కొత్తు, గుత్తి అను తెలుగుపదములకుఁ జేరికగల పదముగా గుర్తింప నగుచున్నది— తొత్తు, తొత్తడి, ఎత్తు, ఎత్తడి, ఇట్టిపదములు. అంద్ర కవులు ముగ్గురును ‘కొత్తడి’పదమును స్త్రీల సమూహమును గూర్చియే ప్రయోగించుట వింత.

ఏదయిన విద్వారము జరగునపుడు గుంపు మూఁగును. అట్లు మూఁగిన మూఁ కకు తొలుత నే ‘కొత్తడి’ ప్రయోగ మున్న టున్నది. కర్ణాటక ప్రయోగములు ‘కాకుల’ గుంపు — బెస్తల గుంపు అందుకు సాధక ములుగా నున్నవి. తెలుగునఁగూడ భారత ప్రయోగమున కారవనభలో (రావడివస్తా) పహరణమువేళ నావిద్వారమును జూచుటకు ప్రజ మూఁగినది. ‘కొత్తడి నకలంబు జూడ’ ననఁగా- అట్లు మూఁగిన (యూడు)మూఁక యెల్లఁ జూడిఁగా నని యర్థము సుసంగత మగుచు.

పారివంశ ప్రయోగము నిట్టిజే. సత్య భామకుఁ గల్గిన యభ్యుదయపు విద్వారము నపుడు మూఁగిన స్త్రీలగుం పది.

బసవపురాణ ప్రయోగము మాత్రము ‘విద్వారము చూడవచ్చిన ప్రజ మూఁక’ యన్న యర్థమునఁ గాక సరిగా ‘స్త్రీ సమూహ’ మన్న యర్థముననే యున్నది. అర్థచర్చ నిక విడిచెదను.

ఇంక నిక్కడ నొక్క విశేష మున్నది. కన్నడమున శబ్దమణిదర్పణకారుఁడు కొత్తటి (ష్ట్రీ) పదమును ‘టి’ కారాంతమునుగా గ్రహించెను. తెనుగు వ్రాతప్రతులలో

హరిసంశయమున 'టి' అక్షరము వ్రాత 'టి' అని గుర్తింపఁదగినట్లు కానవచ్చుచున్నది. అది 'టి' లిపికి వ్రాయనకాండ్ర పారంపర్య క్రమమున నేర్పడిన మార్పులి రనఁదగినట్లున్నది. పూర్వము తెలుఁగున అ - డ - లిపులు తార్కాణముననుకూలమున రచితములయిన గ్రంథములు భారతాదులు. ద్రవిడకర్ణాటములఁగల అ అక్షరము నన్నయూదుల తర్వాతఁ దెలుఁగున 'డ'గా మారినది. నేడు అ - ర - సాంకర్యమువలె నాఁడు అ - డ - సాంకర్య ముండఁబోలును. కొందఱు నేడును ర - అ - లకు భేదమును లిపిలోను యత్నిప్రాసములలోను జాగ్రత్తగాఁ బాటించుచున్నారు. కొందఱు అవ్యవస్థితముగాఁ బాటించుచున్నారు. కొందఱు పాటించుట లేదు. నాఁడు నన్నయూదులు గూడ నిట్లే 'అ', 'డ' భేదవిషయమున వర్తిల్లినట్లున్నారు. ప్రసక్తమయిన యీ క్రిందిపద్యమున తిక్కన నాల్గు చరణములందును 'టి' ప్రాసమును బాటించినాఁడు.

కొలుకుల కంటె నయ్యునఁగ

గోడలి కెక్కుడు గూర్తుఁ, గోడఱం

గొలుకులకంటె కెంతయును

గోటిమడుంగులు భక్తి నామ నె

వృత్తుఁ దగఁ జేయుచుండు నది

పుణ్యచరిత్ర కుల్యగగణ్య, కొ

త్తటి సకలంబుఁ జాడ సధి

దైవ్యుఁ బొందుటఁ జూచి పొక్కిలికా.

ఈ నియమమును దిక్కన నర్వత్ర పాటించ లేదు. ఇట్లు 'కొత్తడి' శబ్దార్థము

స్పష్టపడుటచే శ్రీ విశ్వేశ్వరశాస్త్రిగారిఁదయమునకుఁ జెప్పిన యర్థము కుడ్యములేని చిత్రమయినది.

ఆహివెట్టు

ఆశ్లేషము

"ఆహివెట్టిరి తొన్నగడ్డాగర

కృత్తి యేనాఱురూకల¹ కృత్తమునకు —

క్రిడాభిరామము—పా, ౮౦.

ఇందు 'ఆహివెట్టు' తాత్పర్యము 'అని శ్రీ శాస్త్రి గారు (తీర్థ పా, ౧౨౩) అర్థము వ్రాసినారు. ౮౦ పాఠంలో మూలమునఁగూడ నిట్లే యున్నది. కాని 'ఆహివెట్టు' అనుపదమే యెక్కడను గానింపదు. కావున నిది 'అధివెట్టు' అని యుండవలయును. అధి శబ్దమునకుఁ దాకట్టు అనునర్థము గలదు.

ఈ క్రింది ప్రయోగములోఁగూడ 'అధివెట్టు' పదము గలదు.

"గ్రహాంశంక్రమణాదుల రావనగఁ గానుచివలెను వెడలెను గ్రాహమునకు వాధివెట్టిరి శ్రేణులందుఁ గొన్ని లెస్సయిండునె గృహార్థ రేనిబ్రదుకు.

(ఈమచరిత్ర—౩-౩౪)"

దీనికి నేఁ జెప్ప సమాధాన మిది:

నిఘంటువులలో ఏకమాత్రప్రయోగముతో ఎన్నో పదములు పరిగృహితములయినవి.

వ్రాతప్రతిలో నున్న "ఆహివెట్టు" ప్రయోగము సరికా దన్నయనమృతము నాకు లేదు. కాన దానిని నే దిద్దలేదు. 'అధి' పద మొకటి 'తాకట్టు' అర్థముగలది ఉన్నంతమాత్రాన 'ఆహి' ఉండ దనవచ్చునా?

1. 'రూకలకృత్తమునకు' — అని వ్రాతప్రతిలో నున్నది. అట్లే ముద్రించిరి. 'ఏనాఱురూకల కృత్తమునకు' అని దిద్దిన సమచిత్రముగా మండు ననుకొందును — శే. ప్ర.

గౌరవ హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానమున ఎల్ల వ్రాతప్రతులలో 'ఆహికంబులు పెట్టి' అన్న ప్రయోగము గానవచ్చుచున్నది. 'ఆహికంబులు పెట్టియవి దక్కు-మితులు సాహసంబునఁ బల్కి-' (చూ-ఉత్తరభాగము). బ్రానుదొరగారి పండితులు ఇందు 'తాకట్టుపెట్టి' అని యర్థము వ్రాసిరి. లేవప్పెరుమాళ్లయ్యగారు వ్రాత ప్రతులను బ్రానుదొరగారు వ్రాయించినట్టికను బరిశీలించిన 'ఆహికము' తాకట్టు అనునర్థముతో ప్రకటించిరి (చూ. ౧౫౩ పుట). పిదప, శ్రీవేంకటరాయశాస్త్రిలుగారు మరల నా గ్రంథమును బ్రకటించుటలో ఆహికము శబ్ద రత్నాకరాది నిఘంటుద్భుతము గాకుండుటచే గాఁబోలును 'ఆహికము' అని దిద్దిరి (చూ. ౧౫౧ పుట). తాకట్టు అనియే యర్థము వ్రాసిరి. ఆపాకము వ్రాతప్రతులలో లేదు. తెలుఁగున 'ఆయకము' అనుపదము తాకట్టు అనునర్థమున వ్యవహారమునఁ గలదు. ఆయకమురూపాంతరము 'ఆహికము' అని యుండునని కాఁబోలును బ్రాను, నీతారామాచార్యులు లేమ నిఘంటువులలో గౌరవ ప్రయోగమును 'ఆహికము' గా గ్రహించిరి. వ్రాతప్రతులలో లేని 'ఆహికము' రూపము గ్రాహ్యము కాదు. గౌరవ నవనాథచరిత్రమునఁగూడ 'ఆహికము' కలట 'ఆహికంబులు పెట్టి యప్పులువార, వృద్ధికొనంగుదు..' (చూ. ౧౫౩ పుట). ఆహి, ఆహికము రూపభేదములు కాఁబోలును. ఆహిపదప్రయోగము ఇంత సాధకసామగ్రి కలది. శ్రీనాథ ప్రయుక్తమయిన యీ 'ఆహి' ప్రయోగము విడనాడి యీయర్థమున శ్రీనాథరచనముల నారగించి జీర్ణించుకొని కవితాబలము గడించినవాఁడు పెద్దనామాత్యుడు "ఆధి

పెట్టిరి" అని ప్రయోగించుట యేల యని పరిశీలించును గదా!- మనుచరిత్రమునఁ గూడ 'ఆహిపెట్టిరి' అనియే యుండుట కానవచ్చెను. ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తకశాలలో మనుచరిత్ర వ్రాతప్రతులు ౧౫ ఉన్నవి అందు ౧౧ ప్రతులలో ఆహిపెట్టిరి ఉన్నది. తక్కినవి కొన్ని కాగితపుఁ బ్రతులు, ఇటీవలివి. అందు 'ఆధిపెట్టిరి' ఉన్నది.

ప్రాకృతమున, గాథా కథా శబ్దములకు 'గాహ', 'కహ' రూపములు కలవు. 'ఆధి' శబ్దమునకు 'ఆహి' ప్రాకృత రూపము కాఁబోలును! ధ, ధ లకు హకారాదేశము కొన్ని ప్రాకృతములందు గాననగును

లేడు

ఆక్షేపము.
 "పిడిది తెల్లవాకులను
 పిడెమునీయును పిత్తి వచ్చును
 వ్వాఁడు మదింది రిండి తిని
 వాఁడును మీ యిందొడ కేవళో
 గేదెఁగఁ బోయెడిక గరగ
 దేశభావఁడు గాఁగవోపు నీ
 వాఁడు పక్షిపక్షిపరి
 పాటి యెఱుంగఁగవచ్చు పిసికేక." — శ్రీరా. ౫౩ పా.

ఇట "లేడు = పదమ" అరి (పీఠిక-౧౩౧ పా.) శ్రీకృష్ణగార్యము వ్రాసినాడు. కాని లేడుధాతువున కీయర్థమున, తిన్నిగ్ధాయక ప్రయోగములును గాన్పింపవు. ఇదియేగాక యీ పద్యమునఁగూడ పిరువ్రాపియర్థ మేమాత్రమును పండిత్యోచితముగా లేదు. శబ్దరత్నాకరములో నీపదమునకు 'లేండు, కేయలిండు' అనునర్థము వ్రాసి,
 "అతివ పూర్వోదుర్గతిఁ దదిశ్యకాలఁ
 దేడి యశఁ దిండు నినుమడి తీంద్ర దోష

మింటిపై నుంచి కా దని యింటిపైకి
దమ్మకొంటి కటంబు తెచ్చి వేసెను."

—ఆముక్త. ౫-౧౮౬.

ఉవాచరణముగా నీ యు బడినది. ఈయర్థమే
గ్రీడాభిరామప్రయోగమునగునాడ సంతయు సమంజస
ముగా నున్నది. ఈ ప్రావ్యాణుడు పూటకూటింట
భుజించి తొంబూలము వేళొకడు తెక్కడకో శయ
నింపఁబోవుచున్నాడని యిది భావము. మఱియు,

అనెనుని గాడుచుం జనుని

నాకుచు రాక్షసుఁ బాడుచుం గప

ర్తివోషలు మాడుచుం దనుట

ప్రేవులు గోడుచు గాడ్చుకప్పలో

గురుకులు గోడుచున్ దగలు

గుండియఁ లేడుచు వాదాసేద్రు నం

దివి జన లేడుచున్ వృచరి

కేడ్చులు దీడుచు పెండి వాడిగఠా.

కటకోష్ఠ. —౫-౧౮౩.

"గుండియఁ లేడుచుక = గుండియఁచును కయనిం
చును" ఇతరులకు తెలియదనవచ్చును 'నీగుండెలలో
నిద్రపోవుదును' అనట వ్యవహారమున గలదు. దానిచే
యీ కవి యిది గ్రహించినాడు. మఱియు, 'లేడు'
భావపు సమానార్థక మను 'తెండు' భావపునకు
గునాడ 'శయనించు' అననర్థమే ప్రమాణముగా
గాన్పించుచున్నది. వైదికములన్నియుఁ బరిశీలించి
చూడఁగాఁ గ్రీడాభిరామప్రయోగములో శ్రీశాస్త్రి
గారు వ్రాసిన యర్థము సమంజసముగా నేదని తోచక
పోదు."

ఇందుకు నా సమాధానము:

ఇందు 'లేడు' 'శయనించు' అను
నర్థము గల దనుటకు శ్రీ శాస్త్రిలుగారు
ప్రయోగములు జూపిరి. 'లేడు' కు
'వెదకు' అనునర్థము కూడఁ గల దనుటయే
నాయాశయముగాని 'శయనించు' అను
నర్థము లేదనుట గాదు. 'వెదకు' అర్థమున

'లేడుదల్, లేడుదల్, లేడి లేడి' ఇత్యా
దులు తమిళమున సర్వసామాన్యముగా
వాడుకలో నుండును. 'తెండు తెండులు'
రూపాంతరము లగుట శ్రీ శాస్త్రిలుగారు
సంగీకరించిన విషయమే కదా. తెలుఁగునఁ
గూడ "వాడు తెండుకు తెండుకు అనన్త
పడుచున్నాడు నే నన్నమాటకు" ఇత్యాది
వ్యవహారము నా జన్మదేశమగు కృష్ణామం
డలమున నున్నది. 'తెండు'కు "తెరుగఁ
దోడు, కలఁజెట్టు, పెనఁగులాడు, వెదకు,
త దేక విచారముతో నుండు" ఇత్యాది విధ
ముల నర్థము సంగత మయియున్నది.

ఆముక్తమాల్యదా క కు త్స్థవిజయ
ప్రయోగములు నేఁ జెప్పిన యర్థమునకుఁ
గూడఁ బొనఁగుననియే — "చంద్రకాంత
శిలాశాలలోఁ దాపముగొల్పని పట్టు వెదకి" —
అనియు, "వరుణుని గుండెల వెదకుచుఁ
(గలఁజెట్టుచు) —" అనియు మీఁదివద్యము
లలో నేఁ జెప్పినయర్థము సరిపోవుచునే
యున్నది. మఱియు నాముక్తమాల్యదావ
ద్యమున ప్రాచీనప్రతులలోఁ గొన్నింట, —

అతివ పూర్ణేంద్రుఁడొక డిదక్కకాలఁ ద్రేణి

యతఁ డందు నినునుడి తీండ్రఁ దోచె —

అని కలదు. — ఓ రి యం ట ల్ లెబ్బరి
చూ ౧౦-౨-౧ వ్రాతప్రతి. దీనికి శ్రీనివా
సీయవ్యాఖ్యలో "యువతి పూర్ణచంద్రుని
మీఁద ధియవడి చంద్రకాంతశాలలో ప్రవే
శించి, ఆచంద్రకాంతశాలయందు చంద్రుడు
మిక్కిలి వేండ్రముగా కానవచ్చేటప్పటికి"
అని కాదు. సి. త్రానుదొరగారుకూడఁ
దమ నిఘంటువున సేవట్టిన ప్రయోగమును
'త్రేణి' యనియే గ్రహించిరి. బ. సీతా

రామాచార్యులవా శ్రీరామో, ప్రానుదార
గారి పాతమును గ్రహించినవారు గారు.
మఱియు, ప్రానుదారగారు 'తేజీ'కి
అముక్తమాల్యదనుండియే ప్రయోగాంతర
మును గూడఁ జూపిరి - అది యిది.

క. పాదుకొని యొక్క కొంచులు

పత్రేనువుంగట్టఁ బరిది యుమ్మఁగ్రేజుఁ దా

దిత్తి యొకటి గొని తేజీ మ

యితర ముత్తరములందు నొకప్రాధికవికా.

శ్రీవేంకటరాయశాస్త్రిలవా రీపాతమునే
గ్రహించిరి. మఱియు వ్యాఖ్యలో నిట్లు
వ్రాసిరి.

'తేండి' దొరికిన వ్రాతప్రతు లన్నిం
టను 'తేజీ' అని యున్నది. 'తేజీ' అని
తేండి (= కయనించి) అనుటకు ఈ వ్రాత
పుస్తకములలో తఱచుగఁ గలదు. 'తేడు'
ధాతువు 'తేండు' ధాతువునకు రూపాం
తరముగా శ. ర. లో నున్నది. కొన్ని
దేశ్యకల్పములందు తొలి యక్కరమునందలి
క్రారవడులు అంతరించుట ప్రసిద్ధమే. డకా
రముతావున డకారము నిలుచుటయు సిద్ధమే.
ఉ: అణఁగు అడఁగు, పోణిమి పోడిమి ఇత్యా
దులు. కావున నిట కవిప్రయోగించినపదము
'తేజీ' అని యుండునని యూహించబడినది.
ఆ వ్రాతపుస్తకములలో టీకయుం గలదు.
అందు 'తేజీమఱి' 'నిద్రమేల్కొంది' అని
యర్థమును వ్రాయఁబడినది."

'తేడు'కు వెదకు అర్థమును నిరాక్షేప
ముగా నిరూపించు ప్రయోగ మిది యొకటి
గలదు.

క. జూదంబుఁ బన్ని దంబును

కానునఁ బలితోడఁ దేడ వలనదు కడుఁ జో

రా దయ్యోశిని భృత్యులు

భేదము గాకుండు గలుపు పెనుపఁగవలయున్.

—భోజరాజీయము.

అముక్త మాల్యదపీఠిక ౧౧-వ పుటలో
శ్రీవేదము వేంకటరాయ శాస్త్రిలవారి
ప్రయోగమునుగూడఁ జూపి యట్లు వ్రాసిరి.
"తేడు అనఁగా వెదకుట అని యీరవమునఁ
బ్రసిద్ధము. ఆయర్థమున శ. ర. లేదు."

తేడుకు 'వెదకు' అర్థము స్పష్టమగు
చుండఁగా, దదనుసారిగా క్రీడాభిరామ
పద్యమునకు నేఁ తెప్పిన యర్థము "ఏమా
త్రము సందిరోచ్చితముగా లేదు", "సమం
జసముగా లేదు" - అట! ఏలో?

ఆ బ్రాహ్మణుఁ డోరుఁగంటికి వేడుకల
మీఁద వేడుకలు దిలకించుటకు, విహరించు
టకు వచ్చినాఁడు గాని యారగించి నిద్రించు
టకుఁగాదు. దిట్టముగా తిండి దిని తాంబూల
చర్యణము నేయుచు వేడుకపట్టులు వెదకఁ
బోవుచున్నాఁడను నర్థ మేల సమంజసము
గాదు?

నారికేళ బకజాతీయములు

కేశూర బాహుచరిత్రమున నారికేళ
బక మనుకొక్కెర, అది కొబ్బరిచెట్టుపై
వసించునదే య గుట కలదు గాన, దానిబట్టి
నారికేళబకజాతీయములు అన్న పదమునకు
నారికేళముపై వసించు బకముల తీరుగలవి
అన్న యర్థమును 'కాఁబోలును' అని సందేహ
ముతోనే నేను వెల్లడించితని. శ్రీశా
స్త్రిలుగారు కోట్ల నారికేళజాతిని, బక
జాతిని కలవనుట కాధారముగా వెల్లడించిన
దశకుమారచరిత్రపద్యముల నే న ప్పదు
చూడలేదు - వాని వెల్లడించినందుకు
శ్రీశాస్త్రిలవారియెడఁ గృతజ్ఞుడను.

పదరు

ఈ పదమునకు (దబ్బసము?) అని సందేహమే తెల్పితిని - ముల్లు వుచ్చి కొట్టిడఁచు సామెత నాకుఁ గ్రొత్తది కాదు. శ్రీశాస్త్రులుగారును ద దర్థ నిర్ణయమునకుఁ బ్రయోగాంతరముఁ జూపలేదు. బసవ పురాణపీఠిక వ్రాయునాఁడు - నాకు 'కదు రు' బద(దు?)రు' అని యెక్కడో చదివి నట్టు, అక్కడ దబ్బసము, పెద్దసూది అర్థము పొసఁగినట్టు స్మరణముండెను. ఎంతో పెదకి తిని దొరకలేదు - ఎన్నటికే నెవ్వరేని కనిపట్టఁగల్గుదు రన్నయాసతో నిరూపింపఁ గుదురని నా స్మరణమును సందేహచిహ్నముతో వెల్లడించితిని.

సంజ

అంజ - పదము నే నెఱుంగనిది గాదు. అంజెవప్రగాక ననుఁ జొరఁ జేరఁగనీక - అన్నపద్యము నానాలుకమీఁదనే యున్నది. సంజ - కూడఁ దదర్థము గలదనుటకే దానిఁ దెలిపితిని. - వాఁడు సంజి సంజి మాటాడు చున్నాఁడు - ఇత్యాదివ్యవహార ముండుటను బట్టియు, సంజదురే శరణాగతవక్ష - చరణమున, దీన హాళియతి (నకారయతి) పొసఁగుటనుబట్టియు, నట్టు వ్రాసితిని.

బెడంగు

బసవపురాణమున —

కోర బెడంగనో కుండెను శివో,
అరగింపఁగఁ బెట్టె కేరకుంపితివో —

అని గొడగూచికథలో ద్విపద గలదు. ఇందు 'బెడంగనో'కు అర్థము కుదురక తంటాటుపడితిని. శ. ర. బెడంగు = అందగిందు, ఇత్యాద్యర్థములు పొసఁగవు. పెడంగు = వికారము అర్థముగల దగుటచే, పాలిగిన్నె పాలు ద్రాగుట కనువుగా లేక మూతి పెడవై వికారముగా నున్నదని త్రాగవైతివా? అని యర్థము కుదురుట గుర్తించి, 'అని + ఓ, (అనియో) ఉండక, 'అనో' ఉండుట అత్యుక్తి గొల్పుఁగా - సందేహచిహ్నము తో నాయర్థము, పీఠికలోఁ దెల్పితిని. ఈపదము శ్రీరాష్ట్రపల్లి అనంతకృష్ణశర్మగా గొకనాఁడు సంభాషణలో భీమకవికన్నడగ్రంథమున, 'గిన్నె తోమవైతినా' అని పరివర్తన ముండుటను దెలిపిరి; తెలుఁగున, బెడంగు = శుభ్ర పలుచు అనుటకు ప్రయోగాంతరము లున్నఁ గదా యాయర్థము చెప్పఁగుమఱుట అనిరి. శబ్దరూపవిస్ఫుర్తిరీతిని పూర్వ పూర్వము గుర్తించిన, తెలుఁగు, బెడంగు — పదము లొక్కదాసనుండి యేర్పడినవే యగు ననుకొంటిమి. కాని భాషలో ప్రయోగము లుండవలదా? కొన్నాళ్లకు భారతిలో ప్రకటితమయిన త్రాళ్లప్రాప్తటూరిశాసనమున * — "తెలుపెక్కఁ గఱివోవ బెళగిన పునుక మించిన పెండికోరగాఁ జేరఁ బట్టి" అని ప్రయోగము గానవచ్చినది. ఇందు 'బెళగిన' అనుచో శ — గల నడుమ నున్న లేదు. బెళగు, బెడగు రూపభేదములే. సోమనాథుఁ డీధాతువును సానుస్వారముగాఁ బ్రయోగించెను. శాసనము ననుసరించి, 'కోరను బెడ

* ఈశ్వర మాఘ భారతిలో, శ్రీ కేటూరు చెంకటరామయ్య, మట్లూరు చెంకటరామయ్యగారలు ప్రకటించిరి.

గనో! అని సోమనాథుని పాతము సంస్కరించుట! అర్థము కుదిరవది గాని అది సానుస్వారవచనమా నిరనుస్వారవచనమా? నంచే హామే.

దోహరి

క్రీడాభిరామమున "...దామ్యహామ్యహంబులుం గలిగిన మోహరివాడయందు..."
— "కొలుచును జేసవెట్టి" ఇత్యాదిపద్యము కుట్రపుచానివర్ణనముతో నున్నది. దానిఁ బ్రకటించునాఁడు మోహరివాడయనఁగా నా కర్థము తెలియదయ్యెను. "యన్ధభటులుండు వాడ యనుకొందును." అని వీతికలో వ్రాసెతిని. మోహరము = యన్ధహామ్యము అర్థముగలుగునుబట్టి యట్లనుమానించితిని. - ఇటీవలఁ దెలియవచ్చిన క్రొత్త యర్థము:

కాశీఖండము నప్తమాశ్వామున,
సీ. ప్రార్థింప నున్నాఁడు పాదాగ్రముల వ్రాలి
పలివాడవాఁడు తిద్విప్రకులని-

ఇత్యాదిపద్యమున,

దీరింప నున్నాఁడు తెలిసి దోహరిబంటుఁ
తెరి నక్షుచురికఁ తెరిది ద్విజుఁడు

అన్నచోట 'దోహరిబంటు' ఉన్నాఁడు. ఈరఁ డిక్కడ మతియు చందాలుఁడు. మాల-పెలివాడవాఁడు - అనియుఁ తెప్పఁబడినాఁడు.

మతియు నాముక్తమాల్యదలో, "అనివఁ గహకహ నద్వి యద్దోహరికి సురద్రోహి యిట్లనియె - (౨, ఆశ్వా. ౩౧ వచనము -) అని కలదు. ఇక్కడ 'దోహరి' యనఁగా మాల(దాసరి), చందాలుఁడు-పెలివాడవాఁడే. అచ్చపుస్తకము లలో

"అద్దాసరికి సురద్రోహి యిట్లనియె" నని కలదు. కాని, ఓరియంటల్ ప్రెస్ లోని వ్రాతప్రతులలో ఒక్కదానఁదక్కఁ దక్కిన యన్నింటను 'దోహరి' అనియే కలదు. వ్రానుదొరగారును, సీతారామాచార్యుల వారును 'దాహరి' యని గ్రహించి నేఁజూపిన యాముక్తమాల్యదప్రయోగముచేయుదాహరించిరి. 'దాహరి-దాసరి' కూని భేదము లని వారితలఁపు. కాని యాపదము 'దోహరి' యే. ఆముక్తమున - 'దోహరికి-సుర - ద్రోహి' యని 'దో - ద్రో' యతి సంగతి యుండుట, వ్రాతప్రతు లన్నింట దోహరి యనియే కానవచ్చుట, కాశీఖండమునను 'దోహరి బంటు' ఉండుట — అది 'దోహరి'యే యనుటకు సాధకములు. మతియు, బసవపురాణమునను, పండితారాధ్యచరితమునను 'దోహరి కక్కయ్య' యనుశివభక్తుని చరిత్ర మున్నది.

శివభక్తులయిన మాలలతో ద్విజులు నరిగా రని చెప్పకథాసందర్భములలో,

"మక్కంటిగణము వాఁ గక్కయ్య వాఁ -
నీద్విజులకు వైరి..."

(విష్ణుహహాత్మ్యము కర్తించువురాధభట్టు ముక్కలుగా నుతి చంపెను.)—

దోహరి కక్కయ్య హహాత్మ్య మెఱిగి -
యాహింప భక్తుల నొం దెవఁదినునె —"

బసవపురా. ౨. ఆశ్వా.

అని కలదు. —

పండితారాధ్యచరితమున,
కలనె నంత్యుఁడవఁగా నెట్లు నమ్మి -
నిక్క మట్లునుగాక కక్కయ్యగణు,
(బసవపురాణకథయే) -

అటు గాన దోహరు లక నెట్లు వచ్చు,
వట్టుతరంబు భక్తిపరుల కెంతయును -

(ప్రథమ ప్రకరణము)

అని కలదు. ఇన్నింటినిబట్టి 'దోహరి'
మాల యని యెఱుంగనగును.

మఱి యాయన్నింటికంటె వ్యక్తమగు
నట్లు పీరియంటల్ లైబరీ ౧౮-౨-౨౮
నెంబరు పుస్తకమున,

"కళ్యాణమందు దోహర కక్కయ్య
అనేభక్తుడు తోళ్లతిత్తులు కూర్చేవాడు,
దోహరులకులయందు జనియించి తనపూ
ర్వాక్రమం ఖండించి వీరవైవదీక్ష..." ఇత్యాది
గాఁ గలదు.

నీనిబట్టి దోహరి పదము, 'గొడారి'కి
సర్వాయపదమని స్పష్టపడినది. గొడారులు
తోళ్లతో చెప్పలు, తిత్తులు కుట్టుచుందురు.
వారు మాలవారిలో నొకతెగవారు. 'మా
లకు మాంసంబు మఱి గొడారికిని, దోలును
వన్నట్టు...-లనవపురాణము. ఈద్విపదశ-ర-
లో భాగవతమున నున్న ట్టున్నది సరిగాదు.
క్రీడాభిరామమునఁ గూడ 'మోహరివాడ'ను
'దోహరివాడ' జేయవలెనేమో! 'దోహరు
లు' చెప్పలు మొదలగు తోళ్లకుట్రమే కాక
వెలివాడవారికి 'రవికలు' మొదలగు బట్టల
కుట్రముకూడఁ జేయువారు గాఁబోలును!
ఇట్టియాచారము తెలుఁగువాఁలఁ గొన్ని
యేండ్ల క్రిందటిదాక సాగుచున్నట్టు వినికి.

వలసరాజ్యములు : క్వినైన్

ఉక్తము అర్థోధికముగానుండు ప్రాంతములకు
వలసపోవలదిన యాకోపియనులు తాము క్వైన్
ప్రాంతము చాల సారవంతమైనదనియు, పంటలు
విస్తారముగా పండుననియు, వాతావరణపరిస్థితుల
నుండి రక్షణ చేపట్టుకొనగల్గిన గుఱుగా
శీతవిశ్రాంతి సాగింప వచ్చుననియు తెలియ
చుండుదు. అక్కడికి క్వైన్వలసరాజ్య తాము ఆను
కొన్నదంతా యథార్థముకాదని తెలుసుకొందురు.
వినివరాము లేకుండా పనిచేయవలసినవచ్చును.
భూమి నీటిమయమై యుండును. ఎరువుచేసి
భూమిని సారవంతముగా చేయవలసియుండును.
కొన్ని ప్రాంతములందు కర్షములు అసలే ఉండవు.
నీటికలుపుచే పంటలు పండవు.

అందుచే ఇకను క్వైన్వారు వెనుకముందు ఆలో
చించి కల్లవలెను. కెట్టుబడిద్రవ్యము లెగవంత
యున్నవారు ఇండ్లలో చల్లదినమునకు విద్యు
చ్ఛక్తిని ఉపయోగింపవచ్చును. విద్యుచ్ఛక్తి
సహాయమున రాత్రిళ్లు వ్యవసాయపువహులు
చేయవచ్చును. కిలోవ్యయను ఒకేసూదిగా ఇంటి
లోపల ఉంచే ఏర్పాటుగూడ ప్రస్తుత మున్నది.

విద్యుచ్ఛక్తి, యొరకండిమరింగు పరికరము
లన్నును వలసపోవలదినవారి శీవితము గుఱు
ప్రథము కావేరదు. వీరి ఆరోగ్యమునకు
వీరి కలిగిం మి పురుగులు అర్థోధికముగా
గలవు. వావావాలిసమితి మలేరియా కమిషన్
వారి శిశువృష్ణ అవసరింపకున్నచో ప్రాణా
పాయముగూడ లొంగింపవచ్చును. మలేరియా
చెలరేకదినములలో వ్యాధి రాకుండుటకుగాను
దినమునకు 6 గ్రెయనులవరకున క్వినైన్ నేనింప
వలెను. రోగి మొదటి 5-7 దినములు 15-20
గ్రెయనులవరకున నేనింపవలెను. మలేరియా
వ్యాధి రాకుండా వాడు మందు లన్నిటికంటె
క్వినైన్ ఎక్కువగా వాడుకలో నున్నదనియు,
ఇది నిరపాయకరమైనదనియు దీనిని వాడేరిధా
నము అందరికి బాగుగా తెలియననియు మలే
రియా కమిషన్వారి 1938 పల్లి నివేదికలోని
125 పుటలో గలదు.

నైరాశ్యము

శ్రీ ఆదిభట్ట రామమూర్తి

౧

ఓప్రభూ! తాపకీన హాసప్రభూత
రాగరసవాహినుల దోగు ప్రణయమధుమ
రందలిందుచు నొకటి నా డెందమునను
దాచుకొంటిని, ఇన్నాళ్లదాక : కాని
గాఢనైరాశ్య భయదగ్నికణము హృదయ
రంగమున రాజుకొనుట ఎటుంగనైతి!!...

నామెదఁ జేల్చి, చిర్నగవు
న న్నులివెచ్చని వాడిప్రేమ ఆ
ప్రాయముతోడఁ జిల్ల హృద
యమ్ము చిగిర్చి రసోల్పణాంకుర
శ్రీయుతభావనానముల
చేఁ బరిపుల్లము నొంద దేటికో?

౧

తళతళలాడు వెన్నెలల
దారము నేసిన హృత్పుటంబునఁ
వలపులు మూటఁగట్టి మురి
పమ్ములఁ గుల్కిలి నితలో నిరా
శల పెనుగాలివాన నలు
చాయల రేగి, తుపానులై, కలం
తల కలగుండువెట్టె మన
ణాంకితభావహృదంబరమ్మునఁ.

౩

పదనుటెడంద చెందోవఁ గృ
పామృతవృష్టినిఁ జిందునుస్మితాం
బుదము నిదాభుశూన్యమయి
పోయిన, రాగరసార్ద్ర నవ్య భా
వదళము లన్నియు న్నవసి,
వాడి, కృశించె! ప్రమాదపేశలం
గదనదృశమ్ము హృత్కమల
నాళము చిల్లులు వోయెనా? ప్రభూ!

౬

ప్రణయరస మరుణ వల్లనరాగ హూచు
లిలుపులిలుపున దోబూచులాడుచుండె
నేమొ? లేకున్న ప్రేమరపైక పూర్ణ
హృదయభాండమ్ము శూన్యమై యదరుటెల?

౭

హృదయము దహించుచున్న యీయదయ
రాగ
మునఁ బ్రణయమధురస మొల్చి పోయెనేమొ?
నత్ప్రభూ! లేనిచో ఈవిషాదధరిత
కుటిలనై రాశ్యజనిత సంక్షోభమేల?

౪

కోయిలసానిగీతముల
కుక మధుమాస రసప్రపంతికి
హోయిని గూర్చు ఈప్రకృతి
హాసము తీయని పంకటామనిక

టార్పిలైటు

‘కరుణకుమార’

రెడ్డిపాలెం అని ఓ చిన్న పల్లెటూరు. ఈ గ్రామంలో బోర్డు ఎలిమెంటరీ స్కూలు పెట్టి ఓ సంవత్సరం కూడా కాలేదు. అంతకు పూర్వం ఓ వైదికాయన వీధిబడి పెట్టుకొని పదిమంది పిల్లకాయలకి చదువు చెప్పకుంటూ ఉండేవాడు. నీరుడుసంవత్సరం జిల్లా బోర్డు ఎన్నికలలో గెరటయ్య అని ఆ పక్కనూరు రైతు ఒకాయన గెలిచి, ప్రెసిడెంటు అయ్యాడు. ఆయన గారికి రెడ్డిపాలెం అంటే ఎంతో మోజు. ఆ రెడ్డిపాలెంలో పదియిళ్ల వాళ్లు కాపులు బలవంతు లున్నారు. తెల్లవారి లేస్తే వాళ్ల దగ్గర ఇంత తెచ్చుకోవడం, ఇవ్వడం, వాళ్లకి వాళ్లకి తొంభయి లావా దేవీలు. అందువల్ల తన ప్రెసిడెంటుగిరిలో ఆ గ్రామానికి కొన్ని శాశ్వతమయిన ఉపకారాలు చేయాలని, మీటింగులో బోర్డు స్కూలు మంజూరు చేయించి, పదిహేను వందల రూపాయలతో బిల్డింగు కట్టించి, వీధిబడిలో చదువుకొనే పిల్లకాయల సందరినీ బోర్డు స్కూలులో చేర్పించాడు ప్రెసిడెంటు.

ఇద్దరు టీచర్లకు చాలినంతమంది పిల్లలు లేనందువల్ల మెంటలమీడ తిరిగే చాకలి, మంగలి, కుమ్మరి, వొడ్డె, సాలె, గొల్ల, యానాదివ్వరైతా ప్రతి పిల్లకాయనీ తీసుకువచ్చి ఓ అరవయ్యమందిని పోగుచేసి ఆ స్కూలులో చేర్పించాడు ఆ ప్రెసిడెంటు.

ఈ సంవత్సరమే కొత్తగా పెట్టిన స్కూలు నందువల్ల ఈయేడు ఈ స్కూలులో కూడా ఆరోగ్యవారం జరిపి, పిల్లకాయల చేత ఆటలాడించి, బహుమతు లివ్వవలసిందని ప్రెసిడెంటుగారి దగ్గరనుండి హెడ్మాస్టరుకు తాళిమ వచ్చింది. అయితే, దీని కయ్యే ఖర్చులు జిల్లా బోర్డు భరించుకొనే స్థితిలో లేనందువల్ల గ్రామంలోని రైతులవల్లా, గ్రామ స్థులవల్లా తలా కొంచెం చందాలు వేయించి, ఆ పైకంతోనే ఆరోగ్యవారం జరపవలసిందని కూడా ఆ తాళిమలోనే బ్రాతారు ప్రెసిడెంటుగారు.

ఆ హెడ్మాస్టరు క్రైస్తవుడు. పేరు జకరయ్య. పాపం బీదవాడూ, భయస్తుడూను. ప్రెసిడెంటుగారి ఉత్తరువు తీసుకొని వెళ్లి గ్రామంలో పదిమంది పెద్దలకూ చూసి, తలా కొంచెం చందావేసి సహాయం చేయవలసిందని కోరాడు జకరయ్య. ఈ ఆరోగ్యవారాలూ, వేడుకలూ, వీటి ఉపయోగాలూ వాళ్ల కంతగా అర్థమైనా కాకపోయినా, ఏమో పిల్లకాయలచేత ఆటలాడించి బహుమతు లిస్తానని అంటున్నాడు అయ్యవారు, అని పదిమంది కాపులూ, బ్రాహ్మణలూ, గ్రామాధికారులూ కలిసి చందాలు వేసి, ఓ యిరవై రూపాయలు ఐదు చేసి, అతనిచేతిలో పెట్టారు.

నూళ్ల డిప్టీ ఇంజనీర్లను పిలుచు
కొనివచ్చి, ఆయనసమక్షంలోనే పిల్ల కాయల
చేత అరమెలు పరుగు, నూరుగజాల నడక,
ఎక్కువమెత్తు ఎగరడం, ఎక్కువపొడుగు
దూకడం, బల్లలకింద కాళ్లకు గోతాలు
కట్టుకొని నడవడం, కిందచల్లిన పువ్వు లేరి
కుప్పగా పెట్టడం - ఒకరకమేమిటి, పట్న వాస
పుబడులలో ఆడించే ఆటలన్నీ పిల్ల కాయల
చేత ఆడించి, ఆటల్లో గెలుపొందిన పిల్ల కా
యలకు - ఒకరికి నూటుకేనూ, ఇంకొకరికి
టూర్పిలైటూ, మరొకరికి పెద్దపైజా జపాను
అద్దం, ఇంకొకరికి ఫోటోకేమేనా, వేరొక
రికి నబ్బుపెట్టి, ఇంకొకరికి గొడుగు - ఇట్లాగే
తలా ఒకపెద్దపు బహుమతీలు యిచ్చాడు.

కాని ఆరాత్రికే గ్రామంలో అల్లకల్లో
ల బయలుదేరింది.

ఆటల్లో గెలిచి బహుమతులు తీసు
కొన్న పిల్ల కాయ లందరూ - ఒకడు వాకలి
వాడు, ఇంకొకడు మంగలివాడు, మరొకడు
రొడ్డవాడు, యానాదివాడు, సాలెవాళ్ల పిల్ల,
కుమ్మరివాళ్ల పిల్ల - ఈరకంగా లందరూ బీద
వాళ్ల పిల్ల కాయలే. గ్రామంలో డబ్బుగల
వాళ్లూ, గొప్పవాళ్లూ, పలుకుబడిగలవాళ్లూ
ఇచ్చిన డబ్బుతో వస్తువులు కొనడమూ,
ఆ వస్తువులు చివరకు వాళ్ల చేతికింద నీళ్లు
తాగే వాకర్ల పిల్ల కాయ లెత్తుకొనిపోవడమూ
చరిగింది.

గ్రామస్థులు కుతకుత ఉడికిపోతున్నారు.
తమ పిల్ల కాయలకు వస్త్రాయనుకొన్న వస్తువు
లన్నీ కూటికి గుడ్డకూ మొగంవాచిన
వరిద్రవీవుల సంతానం ఎత్తుకొనిపోయారు.
అందులో తమ స్వగ్రామంలో, తమ కళ్ల

ఎదుట తెల్లవారి లేస్తే తమ చెక్క చేతల్లో
ఉండి, తమకింద తాబేదారీ పనిచేసే
నాకర్ల బిడ్డలకు బహుమతులూ, తమ
బిడ్డలకు వాత్తిచేతలూను. పెద్దరెడ్డిగారి
అబ్బాయి ఒకటేగో! కరణంగారి అబ్బాయి
ఇంట్లోవాళ్లని నిలవనివ్వడం లేదు. సాలె
వాళ్ల కిచ్చిన అద్దం తెచ్చి నా కిస్తావా
చస్తావా అని కాశ్యక్కుతురు ఒకటే
ఏడుపు! ఇంకెందుకు, చాకలివాళ్లూ, మంగలి
వాళ్లూ, కుమ్మరివాళ్లూ లందరూ సంతో
షంతో పొంగిపోతూ పండగ చేసుకొంటూ
ఉంటే పెద్ద గ్రామస్థుల ఇళ్లల్లో ఆరోజు
రోజంతా ఎండగలూ, ఉపవాసాలూను.

హెడ్డుమాస్టరు జకరయ్య కావలె నని
వాళ్లందరికీ ఈ అవమానం చేశాడని వాళ్ల
నమ్మకం. ఊళ్లో పెద్దలనుకొనే పదిమందీ
చేరి కూడబలుక్కొన్నారు. ఆ మర్నాడు
ఉదయాన్నే మీటింగు పెట్టి జకరయ్యను
పిలిపించి, “మాదగ్గిర డబ్బులు దండి, ఊళ్లో
వాళ్లకి పంజారం చేస్తావా! ఇంత తల
పోగరా నీకు! మాడబ్బుతో కొన్న వస్తు
వులు మళ్లీ వాఫసు తీసుకొనివచ్చి, మా పిల్ల
కాయలకు పంచిపెడుతావా లేక నిన్ను
పట్టుకొని మెత్తగా తన్నమంటావా?” అని
పదిమందీ కస్తీ చేశారు.

జకరయ్య గడగడలాడిపోయాడు. ఒం
టరిగాడు. గ్రామంలో పెద్దపులు లనుకొనే
వాళ్లందరూ చేరి చేసిన పంచాయతీ. అది
గాక, పల్లికు మీటింగులో డిప్టీ ఇంజనీర్ల
రుగారి సమక్షంలో పంచిపెట్టిన బహుమతీ
వస్తువులు - వాటిని మళ్లీ తాను ప్రైవేటుగా
ఉడబెరుక్కొనచ్చునా? ఈ సంగతి జిల్లా

బోర్డు ప్రెసిడెంటుగారికి తెలిస్తే తన నాకరికీ మోసం కదూ. మరి తీసుకురాకపోతే గ్రామ స్థులు బ్రతకనిస్తారా?—

గండకత్తెర చుట్టుకొన్నట్టున్నది అత గాడికి.

జకరయ్య అట్టే ఆలోచించి, “స్వామీ! మీకు దణ్ణం పెట్టతా. ఈ బహుమతు లిచ్చిన వస్తువులు వాఫసు తీసుకొనివచ్చే షని నా నెత్తిన పెట్టకండి. మీ రందరూ చేరి నామీద నేరం పెట్టారు కాబట్టి, నాస్వంత డబ్బుతో ఆ వస్తువులు మళ్లా కొత్తవి కొని మీకు ఇచ్చుకొంటాను. అంతమాత్రం దయ పెట్టండి” అని వాళ్ల కాళ్లు పట్టుకొన్నాడు.

కాని, వా రంతా పెద్దమనుష్యులు - బప్పుకొంటారా వారు? జకరయ్య ఎంత చెప్పినా, ఎన్నివిధాల ప్రార్థించినా, ‘ఆవస్తు వులు ఆ పిల్ల కాయలదగ్గర ఉండడానికి మాత్రం వీలు లేదు. పోయి నీవు వాఫసు తీసుకొని వస్తావా రావా?’ అని వాళ్లు నిక్కచ్చి చేశారు.

జకరయ్యకు దిక్కుతోచక, ఆనెళ్లడం వెళ్లడం ఏకాదేశీని జిల్లాబోర్డు ప్రెసిడెంటు దగ్గరికి వెళ్లి, జరిగిన విషయమంతా ఆయన తో మనవి చేసుకొని, రక్షించడని ఆయన కాలక్షమీద పడ్డాడు.

ఆ ప్రెసిడెంటు అసాధ్యుడు; రాజకీయ వేత్త; దూరాలోచనశరుడు. గుందునంప త్సరం రాబోయే ఎన్నికల్లో శాసనసభకి కూడా నిలబడాలని చూస్తున్నాడు. జక రయ్య చెప్పకొన్న దంతా విని “నేను రేపు మీ గ్రామానికి వచ్చి, గ్రామస్థులతో స్వ

యంగా మాట్లాడి, వ్యవహారం పరిష్కారం చేస్తా. నీ కేం భయం లేదు, పొమ్మన్నాడు.

జకరయ్య ప్రెసిడెంటుదగ్గరకు పోయిన సంగతి గ్రామస్థులకు తెలిసి, వాళ్లు వెంటనే బహుమతులు తీసుకొన్న పిల్ల కాయల తల్లి దండ్రులను రచ్చకు పిలిపించి, బెడరించి, వాళ్లదగ్గరి వస్తువులన్నీ వాఫసు తీసుకుని, పెద్దరెడ్డి స్వాధీనంలో పెట్టుకొన్నారు.

భయపడి వస్తువులు అందరూ వాఫసు యిచ్చారు కాని, టార్పిలైటు తీసుకొన్న చాకలివాళ్ల పిల్లవాడు మాత్రం వాఫసు ఇవ్వలేదు. వాడితోండి రంగం, మోల్మేను వగైరాపట్నాలు తిరిగి వచ్చినవాడు; మని పి - ఎరగా నేత్రాలూ వాడూ ఆజానుబా హువు - ఏడడుగులు ఎత్తుంటాడు. చేతు లకు మురుగులు, దండకడియం, ‘అయిదు వేళ్లతో ఉంగరాలు, మొలకు బిళ్లల మొల తాడు, చెవులకు తమ్మెట్లు - చూడ్డానికే మహాజబర్దస్తీగా ఉంటాడు. గ్రామస్థు లెంత బెదిరించినా వాడు టార్పిలైటు వాఫసు ఇవ్వ కుండా మొం పొడ్డుకొని కూర్చున్నాడు. పైగా, ఇచ్చినవాళ్లనికూడా చీవాట్లు పెట్టి పురెక్కించాడు.

మరునాడు ఉదయం జిల్లాబోర్డు ప్రెసి డెంటుగారు గ్రామానికి వచ్చేవరకు వస్తు వులు చేజారి వాఫసు యిచ్చినవాళ్లూ, వాళ్ల బంధువులూ, చాకలివాళ్లూ మొద లయిన అలగాజనం అందరూ ఓయేభయి మంది తోడయి, పెద్దరెడ్డి యింటిమీద పడి, ‘చాకలివాడు వస్తువు ఇవ్వనిదీ మేము మాత్రం వాఫసు ఇస్తామా, మావస్తువులు

మా కిచ్చివేయవలసిం' దని కర్రలూ కత్తులూ పట్టుకు తయారయారు.

ఇంతలో జిల్లా బోర్డు ప్రెసిడెంటుగారు రాగానే వారిని పెద్దరెడ్డియింటికి పిలుచు కొనిపోయి బస చేయించారు.

పదిగంటలదాకా ఎవరెవరు ఏమేమి మాటాడుకొన్నారో అంతా గోప్యంగా జరిగి పోయింది. పదకొండుగంటలకు కార్తెక్కి హెడ్ క్వార్టర్లకు చక్కా పెల్లిపోయాడు ప్రెసిడెంటు.

రంగం చాకలివాడి హుమరీ చూచు కొని అలగాజన మంతా ఏకమై నడుములు బిగిస్తున్నారు. పెద్దరెడ్డి వీధిలోకి రావడం మానేసి రహస్యంగా మాలవాళ్లకు చెప్పి పంపి, కల్లు పోయిస్తాననీ, డబ్బు లిస్తాననీ బేరాలు చేస్తున్నాడు.

వ్యవహారం ముదిరి కొట్టుకోవడం దాకా వచ్చేవరకు, ముసనలు కరణాలు చల్లగా తస్వకొని, గ్రామపరిస్థితులు పోలీసు వారికీ, మేజిస్ట్రేటుకీ పోర్టు పంపించారు.

గ్రామంలో అయితే జకరయ్య ప్రస్తావన మళ్లా ఏమీ లేదుకాని, గ్రామస్థులతో మాట్లాడి ప్రెసిడెంటుగారు పెల్లి పోయిన తరువాత ఒకనాటి ఉదయం జకరయ్యకు పోస్టులో ఒకపకు వచ్చింది. అది చింపి చూస్తే ఇట్లా ఉంది:

జిల్లాబోర్డు ఆఫీసు,

తే ౧౭-౧౧-౩౮.

ఉత్తర్వు

ఇటీవల మీ గ్రామంలో జరిగిన ఆరోగ్య శిశువార వేడుకల సందర్భంలో మీరు అజాగ్రత్తగా ప్రవర్తించి, గ్రామంలో అనవసరమైన కలతలూ, పార్టీలూ పెంచి, పాత శాల పురోభివృద్ధికే కాక, గ్రామ పురోభివృద్ధికూడా భంగకరంగా నడచుకొన్నందు వల్ల మీరు స్కూలు టీచరుగా ఉండడానికి అనర్హు లని తీర్మానించి, మీ సంజాయిషీతో నిమిత్తం లేకుండానే మిమ్ముల్ని ఈతేసి లగాయతు నొకరినుండి మర్తరలు చేయడ మైనది.

(సం) గరటయ్య,

ప్రెసిడెంటు.

శ్రీ రామకృష్ణ పరమహంస*

శ్రీ జాన్నలగడ్డ సత్యనారాయణమూర్తి

ప్రపంచ మంతయు నిత్రుడు సంగ్రహించుచుచే దిగ్భతునియన్నది. పాశ్చాత్యవాగ్వికర రక్తపిపాసునైన రక్తపివలె చెలరేగుచున్నది. ఈ వాగరకతకు అంజలి ఘటించినవారు నేటింకను తేటగీతకల నాలపించుచునే యున్నారు; అటచెలడులై నృత్యము చేయుచునే యున్నారు. ఇకనైన నీని నిజస్వరూప మెఱిసి, ఇది విమర్శమైనదని గుర్తించి, ప్రపంచపునగుడ్డరణమునకై కీరు నడుము గట్టెదరుగాక.

ప్రపంచమున పాపము విజృంభించినపుడు భారతమాత రక్షణహస్తమును చావినది. భారతము పాత్ర్యమును ప్రపంచమున ప్రకటించి, భారతమగిఘలు నునవ్యక్త్యకంఠి చేవత్త్యమును ప్రదర్శింపగలిగిరి. అధునికయుగములో నట్టియనియుఖ్యులలో తలనూనకమై యుండినవాడు శ్రీ రామకృష్ణ పరమహంస. ఇట్లని కోమియో గోలందు మున్నగు ప్రతీచీప్రజ్ఞావంతులై గుర్తించిరి. పరమహంస అనునదమ్ములు నేవించి, పరమహంసక భాన్యుతమును మనసార గ్రోలి, తన జ్యోతి నాపరంపరమాలమున నా మధమ వసుమతీ హృదయమున కెల్లొంది వలసిన మహాత్ముడు వివేకా నందహ్వయి. ఈ గురుశిష్యుల ఉదాత్తతయములచే సంబీదితములైన మహాసంస్థయందు మీరు విద్య సర్వ సింఘుచున్నారు. ఈ గురుశిష్యులయోవాసములచెంగట వలించి, వారి యాదర్శములను పౌడతయంగమము గావించుకొనవారు భాగ్యము నా కలవడెను. కలకత్తా లో విద్యార్థిపై యున్నపుడు నిత్యము యెలూర్ దక్షిణేశ్వరములు నాకు యాత్రాస్థలములై యుండెడివి. కావున మీవలె వాకును కైకవమునుండియు రామకృష్ణ సంస్థలతో సన్నిహిత సంబంధము కలిగినది. చెన్నపురి

లో నీ సంస్థయందు తలుచుగా మిమ్ము గలసికొను భాగ్యము నా కొనగూర్చుచున్నందులకు మీకు హృదయపూర్వకమైన నమస్కులన సమర్పించుచున్నాను. ఈ భాగ్యము కతన పూర్వోక్తమైన సంబంధము ఘనతర ముచున్నది.

రామకృష్ణ వివేకానందారుల కథామృతము వంగ భాషనుండి ఆంధ్రీకరించు భాగ్యము నా కలవడినది. ఆ మహాత్ముల—యుదాత్తతయములకు మనఃసుగావించుకొనుట మన ప్రస్తుత కర్తవ్యము—ప్రస్తుత ప్రపంచ కర్తవ్య మనియు గంతమెల్లి వదించును. కావున పరమ హంస తీవ్ర మహత్త్వమున, ప్రబోధ తీర్త్యమున, సంక్షేపముగ నిత్రుడు తెలుపగడంగిరి.

వంగదేశమున హుగ్లీనల్లాలో జాహానాబాద్ (దాని ప్రస్తుతనామము ఆరాంబాగ్)వకు పడమర నాలుగు క్రోసుల దూరమందును, బరద్వాసునకు దక్షిణ దిశ యందు రమారమి పదమాడు క్రోసుల దూరమందును గల 'కామార్ పుష్కరిణి' అను గ్రామమున వంగళకము గిరిగి-వ సంవత్సరమున ఫాల్గున శుక్ల విదియ బుధవారము, (క్రీస్తుశకము ౧౮౩౬ ఫిబ్రవరి ౧౭)వేకువజామున నాలుగుగంటలకు శ్రీ రామకృష్ణుడు జన్మించెను. జనన-జనకుల అవ్యాజానుర గముకతన వతడు దినదినాధి వృద్ధి గాంచదోడగను. బాలకునకు పెనిమిదన మాసము రాగానే తిలిదండ్రు లాతని కన్నప్రాళనము జరిపిరి. కొడుకునకు గదాగరు డని పేరుపెట్టిరి. కాని యీపేరు కుటుంబమందు పలువురకు నచ్చనందున దానికి బదులుగ వారు బాలనకు రామకృష్ణుడని పేరుపెట్టిరి. బాలన కై దండ్రు రాగానే తిలిదండ్రు లాతని గ్రామపాఠశాల యందు ప్రవేశపెట్టిరి. చదువునందు రామకృష్ణువకు

* రామకృష్ణహామయ తెలుగు సంఘము పత్తమున నిచ్చిన ఉపన్యాసము.

మక్కున లేకుండెను. ఆత డాటపాటలందే కాలము గడపితేయువాడు. సంగీతమనిన వరదీక్షి మక్కువ ఎక్కువ. దురిలో నెచటైన పారికగగాని, పాట కచేరిగాని, భజనగాని జరుగు తటి రామకృష్ణుడు లేప్పు సోయి అందు వ్రాలించుచువాడు. ఒకనా డాతని బాల్యవిశ్రులలో నొకడు “నీవరా! నీకంకము మిలల మధురమైనది. ఏదైన పాట పాడుము. విందును” అని అతనితో పలికెను. నాటినుండి రామకృష్ణుడు సంగీతము నభ్యసించగడంగెను. ఎరరిపాహాయ్యము వెలుగక ఆదిరములో సంగీతమునం దాతడు కొంతప్రజ్ఞ సంపాదించగలిగెను.

రామకృష్ణుని తండ్రి పేరు కృషిరాం చట్టోపాధ్యాయుడు. అతడు భక్తుడు. బద్ధదీక్షితుడైన ఉపాసకుడు. దేశకర్మల నిర్వహించుటయందు అతీ లేతినవాడు. జేరే యనునూ రీతిని పూర్వవాసస్థలము; కామరభుక్కురిణి నూడుమైల్ల దూరమున మన్నది. ఆయాసి జనించారు నదిపు కొండొక కేసులో తృప్తిగాముడు పాక్ష్య మిచ్చుట కంగీకరింపక కామరభుక్కురిణికి వచ్చి అందు వాస మేర్పరుచుకొనివాడు. వైదికవృత్తి నెలపుచు, అతి కష్టముతో సంసారమాత్ర గడపుచుండువాడు. అతని భార్య చంద్రమణి కాంతమతి. వీరికి మువ్వురు కొడుకులును, ఒక కూతురును జనిందిరి. వైద్యవాడు రామకుమారుడు, రెండవవాడు రామేశ్వరుడు, మూడవవాడు రామకృష్ణుడు. కుటుంబమాత్ర గడపుటయందు జనకునకు రామకుమారుడు పాయపడుచుండువాడు. స్వగ్రామము వీడి కలకత్తానగరమునకు జరి యూమాపుక్కురిణి యనుప్రదేశమున మకాము ఏర్పరుచుకొని కాస్త్రశిక్షణ మొనరించుటకై పాకకాల యొకటి నిలిపెను.

గ్రామవిద్యాలయము చున్నపుడు రామకృష్ణునకు చదువేమియు నంబలేదు. కావున తమ్మునకు కాస్త్రశిక్షణ సలుపదలచి రామకుమారుడు వానిని తనయొద్దకు నొనినోయెను. రామకృష్ణు డిప్పుడు పదునాలుకేండ్ల వయసువాడు. కలకత్తా వచ్చినదివఱకు చదువు

నాతడు శ్రద్ధమావలేదు. అన్నగారిభయమువలన కొంత మిడిమిడిజ్ఞానమును నరిపాదించినాడు. కాని రామకృష్ణుని మేధాశక్తి గొప్పది. పారాణికులు రామాయణము, మహాభారతము, భాగవతము మొదలగు గ్రంథములు చదువుచుండగా విని నిమగ్నములో వానియందలి శుశ్చుతాంకములకు మనసున బట్టించుకొను చుండెడివాడు.

రామకృష్ణుడు పదునెనిమిదేండ్లవయసునా డై నపుడు ఆశనిశ్శేష్వసోచరుడు కలకత్తా కు త్తరమున రమారమి ఆఱుమైల్ల దూరముండున్న దక్షిణేశ్వరాలయమున అర్చకుడుగా నియోగింపబడెను. రాసమణియను ఒకమాద్యాడీ గాణి వంగ శకము ౧౨౫౯ సంవత్సరమున (క్రీ. శ. ౧౮౫౫ మే. ౩౧) దక్షిణేశ్వరమున భాగింఘీ తీరమున మనోహరమున నొక యుద్యానవనమున విశేష భవము వచ్చించి, చక్కనినడి కట్టించి, అందు మహాశక్తి ప్రతిమను ప్రతిష్ఠింపజేసెను *.

ఈ విగ్రహోద్యోగమున నియోగింపబడిన పిదపరానుకుమారుడు యూమా పుష్కరిణియందుగల తనవిన్ని పాకకాలము ఎత్తిపెట్టి, తమ్మునితోగూడి దక్షిణేశ్వరమున మకాము ఏర్పరుచుకొనెను. రామకృష్ణుని చిన్నియన్న రామేశ్వరుడు అపుడప్పుడు దక్షిణేశ్వరమునకు వచ్చి, పూజ సలుపుచుండువాడు. దక్షిణేశ్వరముందే రామకృష్ణునకు క్రీ.శ. ౧౮౫౯ లో పరిణమమాయెను. హాగ్లి జిల్లా యందలి జయరామనాటియందు నివసించు రామచంద్రమఖోపాధ్యాయు డాతనిమాగుగారు. వానిశ్శేష్వరుహిత కారదాసుందరి రామకృష్ణుని యధాంగి. పెండ్లివాటికి రామకృష్ణునకు ఇరువదియూడేండ్లవయసుండెను. కారదామణివయస్సు డాతేండ్లు మాత్రమే! రామకుమారుడు దక్షిణేశ్వరాలయమున రెండుమాడేండ్లు అర్చకత్వము నిర్వహించి కాలధర్మము నొందెను. రాసమణిరాజ్ఞ రామకుమారుని కొడుకువలె ప్రేమించుచుండెడిది. ఆమెమేనయల్లుడు మధురబాబు రాజియొక్క రాజకొర్యములయందు పాల్గొనుచుండువాడు.

* ఆలయస్థలము ౧౮౪౩ పెప్టెంబరు ౬-న రేదీని కొనబడినది. ౧౮౬౧ ఆగష్టు ౨౭-న రేదీని రిజిస్టరు చేయబడినది. ఆలయమునకు ఆదాయమిచ్చు డినాజ్ పూరుబహిందారి కలరు ౨,౨౬,౦౦౦.

అతినిశితాడు రామకుమారునిమీద దయ మెంత. రామకుమారు ధర్మాలమరణమునకు సుఖియగుటచే వాని కుటుంబమునకు దుష్ప్రీతి సంభవించెను. కుటుంబభగవత్ కర్తవ్యమును రామకుమారుని తపస్సై చేసికొని, రామకుమారుని పదవియందు రామకృష్ణుని నియోగించెను. రామకృష్ణు డతరువాతను ఎన్నడును ఆర్యకర్త్యము చేసియోజుగడు. కాని అదిరమలో వారికు కాస్త్రాని పాదముగా పూజ చేయగలిగినాడు. దీక్షితుత్పాదము తోసిన, నిష్కంఠ కీతోసిన, అతడు దగ్ధకు అర్చనము చేయుచుండువాడు.

ఆర్యకపదవి నందివదాది రామకృష్ణుడు సదాదేవిచే ఆంధించుచుండువాడు. కరాళవంశయైన జగదీశ్వరిసాహాయ్యముమాలమున నతిదు అంతఃకేతువుఃను (కాను, క్రోధ, లోభ, మోహ, మద, మత్సరములు) జయింపగలిగినాడు రామప్రసాదకమలాకాంతమున్నగు ధర్మము రచించిన కాళీకీర్తనముల వారిదు సతతము పాడుచుండువాడు.

ఇట్లుండగా, రామకృష్ణునకు యోగాభ్యాసము చేయవలయు ననుబద్ధి పుట్టెను. ప్రకాంతమున ప్రకృతమునగాని యోగసాధనము పాద్యము కాదని రామకృష్ణుడు ఉద్యానవనమున కుత్తరదశి నొకచక్కని పర్వతాను నిర్మించుకొని, అందు కనిపసాగెను. కుటీరమునకు సమీపముననే పెద్ద మట్టిచెట్టుకొకటి కలదు. ఈచెట్టునీడయందే రామకృష్ణుడు యోగాభ్యాస మొనరించుచుండువాడు. తోతాపురియను విరాగి రామకృష్ణున కాచార్యుడాయెనియు, ఆతనికిదళపెట్టినచే రామకృష్ణుడు యోగాభ్యాసమును ప్రారంభించెననియు కొందఱు చెప్పెదరు.

విశ్వరూప, బంకవట్టిని అతడు సమయగమాయచుండువాడు. గంగాతీరమున సూర్యుని రామకృష్ణుడొకచేత వైకమును రెండవచేత మట్టిని యుంచుకొని ఇట్లనుచుండువాడట! “ధనమా! నీకు కళకువెలకులున్నవి. నీవు నీటి పపచార్ధంబవు. నీవలన ఇంద్రుడు వాకిండ్లును, బుద్ధులును, మేధులును నిర్మాణమునను. కాని సద్విరామందములకు నీవీయజాలవు. మృత్తికా! నీవును జలపచార్ధంబు! నీవలన వెన్నెని పక్షులు ఉత్పన్నమగుచున్నవి. వానిని వినియోగింపగా, పక్షుసౌఖ్యములు చేకూరుచున్నవి. నీవును సద్విరామందముల నీయజాలవు. ద్రవ్యమా! నీకును, యామట్టినిగల కృత్యాన మేమి?”

అనుచు రామకృష్ణుడు వైకమును నీటి గిరవాటుచేయువాడట.

కాంచనము వెల్లువల్లిందినాడో రామకృష్ణుడు కాంచనమాడ వట్టి వల్లిందినాడు. “అందకత్తెలను చూచి కొందఱు పురుషులు ఉన్నత్రప్రాయు లయ్యెను. తల? వారీశీరము తెట్టిరి? అవి యిహిమంజరములు కావా? రక్త మాంసముల ప్రోవులు కావా? వీనిపై వల్లనిదో, పచ్చనిదో, తెల్లనిదో చర్య ముండును. రక్తమాంసములచేని మొండెమును చూచినపు డెవ్వరని మోహపరవసు లయ్యెదరా? ఈవాంధ యంతయు రక్త మాంసముల మీదనే కదా వ్రాలుచున్నది! రక్తమాంసములప్రోవుపై చేయిచేయుట కపహింనుకొను మానవుడు వీనిచే స్త్రీశీరమున గాంచి మమ్రుక పడుచున్నాడు. ఆప్రోవు వాతకు లక్ష్మ్యులు చేయరాదు” అని రామకృష్ణుడు పలుకుచుండువాడు.

రామమణిరాణి మేనల్లుడు మధురకాళు రామకృష్ణుని పలుమాఱు పరీక్ష చేసినాడు. ఉద్యాన మందలి తపస్వహమనకు ఆతడు సాగనుకత్తెలైన వార నవిలలను రాచింది రామకృష్ణునిమాడ నచ్చటికి పిలిపించి వానిమనసు త్రివ్యవని వెలచెలందులను ప్రోత్సహించువాడు. కాని పర్యాంగనల విలాసములును, కలపులును రామకృష్ణుని మనసున వాటుకొను వాడి. బాగులు కాబాలకపోయెను. అని రామకృష్ణునిపట్ల చర్మములే యయ్యెను. మధురకాళు పిమ్మట రామకృష్ణుని ఉత్తరహిందూస్థానమున గొన్నితావులందు ద్రవ్య, ఆతినిమానవము మాటుచేమోయని ప్రయత్నించి వాడు. కాని వానియత్నులు లన్నియు వికృతములైనవి.

రామకృష్ణునిచరిత్ర మెంత యుదాత్తమైనదో లోకులకు తెలియవచ్చెను. క్రమక్రమముగ శిష్యు లాతిని తేరకొచ్చిరి. రామకృష్ణుడు చదువుకొనినవాడు కాదు. కాస్త్రముల వాతకు పరీక్షింపలేదు. ఆతిని భాషాజ్ఞాన మంతగా లేదు. కాని ఆతినియుపదేశములు ఉపమాలంకారములతో గూడి, గంభీర - భావవిలసితములై యుండెడివి. ఆతిని మధువులు విని, ఎందఱెందఱో ఆశ్చర్యులగు లగు చుండువారు. క్రమక్రమముగ రామకృష్ణుని శిష్యులంఖ్య అధికమైనది. బ్రహ్మచర్యాజమతప్రచారమున విశేషప్రశస్తి నందిన కేశవచంద్రనేక పరమహంసదేవుని చరణోపాంతమున సూర్యుని ఎంలేని జ్ఞానామృతమును గ్రోలినాడు. వాట్టి

కళయందు విశేషకీర్తికందిన గీతకచంద్రహాస పరమ పాంశుప్రహరణములకు వీను లాగి విశేషాభ్యుదయము నందినాడు. కావున వీరిని రూపకములం బాధ్యాత్మిక సంపద యుండుట గాంతుము. వాక్తికులున, పాత్రులును ఎంతో అందజే పరమహంసకవన బాసపడిరి.

తైశనమునండియు రామకృష్ణుని భక్తిగుణము దిక్కిలి గాఢముగ నుండెను. పల్లెబడియందు ప్రతేక పెట్టబడినపుడు బడి కక్కుక అనంతరము రఘువీరుని పాదయుల వారిడు నేమియనుచువాడు. దివంత బాను పూలు కోసి, పూజచేయుచుండువాడు. అతని యింటి పరీవరమున ధర్మశాల యొకటి యుండెను. యోగులును, విద్యాంశులును అచట తేరుకలివారి పారి కరిగి వాగు పూణ కాళక్షేపము చేయుచుండిగా వీను లాగి శర్మభావ్యుత్తమును శ్రోలుచుండువాడు. రామ కృష్ణుని తరువాతి జీవితముందలి మహాత్మ్య మతని తైశన దళయందలి చిహ్నములనుండేయే పెరిగి పెం పొందినది.

బాలుడై యున్నపుడు రామకృష్ణు డొకప్పుడు పరివరగ్రామమునకు ఒక పాలమునుండా నడచి పోవు చుండెనట! అతడయ డపుడు పరుశోకం జేండ్లు మాత్రమే! అట్లు నడచుచు పోవుచుండగా నొకవాడు ఆకన్నకముగ ఆత డొక యర్జున జోగ్గిరిని తిలకించి, తన్మయుడైనాడట. కనులు మూసి కేలపై వారిడు పడి యుండుట చూచి చుట్టుకేరన ప్రజలు అతడు మూర్ఖులీ నావరి తలచిరిట. మార్కకాక అది భావనూధి యని వనరడి గుర్తించిరిట. అర్జునమైన ఆదృశ్యమును గుఱించిన ఉపంతమును పరమహంసయే తరువాత తన శిష్యులకు తెలిపెను. అధ్యాత్మిక జీవితములం దిట్టి వింతలు పొడవూపినట్లు మహాపురుషుల జీవితములు తెలుపు చున్నవి. మహాభక్తులేకాక మహాశ్రమము ఇట్టిదృశ్యముల నుపలక్షించినారు. రాముని సందర్శనమును పొంది తాను భాగవతమును రచించినట్లు పోతన చెప్పకొనినాడు. తన సాధాగ్రమున నొక మహోపారి పానుంపమయమున నిలిచినపుడు ఒక యర్జునదృశ్యమును గాంచి తైతను చెప్పగడంగిరినని రసిండ్రుడు చెప్పకొనినాడు. ఇట్టిదృశ్యములున, ఇట్టియనుభవము లును మనవ్యజీవితమును పొందర్యప్రదీప్త మొనరించును.

పూజ చేయుకొని రామకృష్ణుని మానసము అన్యతమగు నీదికి వచ్చుచుండెడిది. ఏకాగ్రచిత్తుడై

యాతడు ప్రతిమ కెదురుగా నిలువబడియుండువాడు. పరిణయమువలన వారినమనసు మాటు పని అతని యాత్మలు తలచిరిగాని వారీయాపా నిష్ఫలమాయెను. దక్షిణేశ్వరమున నన్నతటి అధ్యాత్మికానభవమున వార డాటిలేటివాడు. పూజచేయుచు అతడు దుర్గును విలోకింపజాలువాడు. హరతి గావింప మొదలిడు నాడు; కాని అది యంతనేపటికిని ముగియునది కాదు. పూజ చేయుచునేయుండువాడు; అది ఎప్పటికిని తెనులగుండునది. భగవతిని మానసము దిడికొని, ఆత డేపని చేయుండు పూనుకొనినను అంతే తన్మయుడై యుండువాడు. పూజ చేసి చేసి తుద కార డున్నపురి వలె గంతులుపైచువాడు.

రామకృష్ణుని మహాత్మ్యమును గుర్తించిన ముగ్ధగ బాలు పూజాచరితమునండి అతని దొలగింది, అతని పేనెల్లును ప్యాపయను భోపాధ్యాయునిపై ఆభారము నుండెను.

రామకృష్ణుని తదంతర జీవిత కెట్టికో జగతి బాగుగ తెలుగును. ఈతని ప్రధానశిష్యుడు నరేంద్రనాథదత్త. ఒక్కొక్క వేళయందు, ఒక్కొక్కతావలమున వీర డొక్కొక్క నామధేయమున పరచుచుండువాడని ఇటీవల దివంగతుడైన అశ్వేదానందస్వామి తెలుపుచుండుట నే నెఱుగుదును. వివేకానందస్వామి యను అభిధేయమే స్థిరమై సర్వధర్మసంధర్మయందు ప్రతిస్పృహించినది. దక్షిణేశ్వరమున కర్లగోవిందమైన ప్రహరణులు వివేకానందుని ప్రచారముకడన ప్రపంచ ప్రసిద్ధియై నవి.

మీ సాధనబోలు మహాసంస్థలు బహుశముగ ప్రపంచమున నెలకొనిననాడు వరుసుకీవాసులు స్థిరమై, మహాత్తరమైన మతవిద్య నందగలరు. నేటిప్రపంచ విశ్వ విద్యాలయములందు మతవిద్యకున, అభివృద్ధికును పానము లేకపోవుటచే, అందుండి స్వాధ్యపరులైన మహా ధేంద్రావులు విడలుచున్నారు. కేవలము భౌతికజ్ఞానము నలవఱుచుకొనిన ఈ మేధావులవలన ప్రపంచము పునరుద్ధరణమును గాంచగల దనుట కల్ల. భూతదయా, అహింస, సేవ, సహనము, శాంతిము, త్యాగము మున్నగుగుణములు క్రమగత్యవలనగాని యుండవచ్చు. విషయగ్రహణ మొన రించిన మహూర్తమునే విషయాభ్యాసము ప్రారబ్ధ ప్రాచీనుడకుల విద్యా ప్రజాశికయందలి ముఖ్యాంగమై యుండెడిది. ఈ ప్రజాశికను మేలుబంతి గావించుకొనిన సంస్థలు పరమహంసచేరిట నింకను నెలకొనవలెను.

అఖిలభారత కళావిజ్ఞానపరిషత్తు -

దాని ఆవశ్యకత

(శ్రీ) దేవగుప్తాచార్య విశ్వేశ్వరరావు

[ఇదివరలో హిందూదేశమున కంటకు అఖిలభారతకళా, విజ్ఞానపరిషత్తు ఒకటి ఉండవలసని ఇంగ్లీషుప్రతికలలోను, దేశభాషాప్రతికలలోను కొంత చర్చ నడిచినది. ఉపయోగకరములైన అన్ని ప్రారంభములవలననే ఈ ఉద్యమమునూడా ఒక్కచురు పొంగి చల్లారిపోయినది. ఇట్టి పరిషత్తు ఆవశ్యకతను క కించేవారు కాని, కాదనేవారు కాని ఉంటూ రనుకోము; కాని ఏవిధంగా అది రూపొందవలె ననేదే సమస్య. వ్యాపకరంగా రి విషయం పునః చర్చకు తెచ్చుట యుక్తంగా ఉన్నది. సాహితీపరులూ, విజ్ఞానపరులూ ఈ విషయమై చక్కగా ఆలోచించి, తమ యభిప్రాయములను వెల్లడించుటగోచరము.

—భా. సం.]

భారతదేశంలో నేడు అన్ని ప్రాంతీయ భాషలలోనూ ఒక నూతనసంచలనమూ, చైతన్యమూ కానవస్తోంది. ప్రతిరాష్ట్ర భాషలోనూ నూతనరచయితలు సారస్వతకళా నేషను — కథా, కావ్యం, వ్యాసం, నాటకం, నవలూ- అన్ని విధాలలోనూ, చిత్రరచనాది లలితకళల మూలంగానూ వాఙ్మయ కళారాధనను చేస్తూన్నారు. ధనలోకమూ, వారి రచనాప్రశస్త్యానికి ప్రోత్సాహ లోకమూ, ఈ రచయితలకు అఖిలభారత ప్రఖ్యాతి కాదుగదా, ఆయా రాష్ట్రములలో నయినా బహుళంగా వ్యాప్తికాక నిరుత్సాహులయి ఉన్నారు. రచయితలకు ఆర్థిక బలమూ, కీర్తిప్రఖ్యాతులూ చేకూర్చాలంటేనూ, ప్రాంతీయసారస్వతాలలో ఉన్న మేలురచనలని ఆయా సోదరరాష్ట్రీయుల దృష్టికి తెచ్చి వారిమెప్పు సంపాదించే ప్రయ

త్నం చేయాలన్నానూ, ఒక అఖిలభారత వ్యాప్తిగల విజ్ఞానకళాపరిషత్తు స్థాపింపబడవలె నని ఆలోచనాపరులు కొంతకాలము నుంచి గంభీరంగా ఆలోచిస్తున్నారు. ఇట్టి పరిషత్తు, భారతీయ సారస్వత ప్రతిష్ఠకు చిహ్నంగా ఉండడానికీ, వివిధ రాష్ట్రీయ సవరచయితలకు సర్వవిధములయిన పుష్టిని కలుగజేయడానికీ ఎంతయినా అవసరం. ఈమేరకు, ఎట్టి ప్రయత్నమైనా నేటి మన సత్రికా సంపాదకులు, రచయితలు, కళాపిశాసులు, సాహితీపరులు, శాస్త్రకారులు, పరిశోధకులు (Research workers), దేశీయప్రముఖులు చేయవలసి ఉంటుంది. అట్టి ప్రయత్నా లన్నిటికీ ఫలితంగా ఉండదగినది ఒక భారతీయకళావిజ్ఞాన పరిషత్తు. ఈసందర్భంలో ఈమధ్యను బ్రటిషు ఎకాడమీ సభ్యత్వాన్ని పొందుతూ విశ్వవిఖ్యాత శ్రీ రాధా

కృష్ణ పండితు లన్న వాక్యాలు గమనార్హములు¹.

ఈవిషయంగూర్చి నేను మొట్టమొదట చదివినది శ్రీ. డా. పి. గుహా తాకుర్తాగారి² "Why not an Indian Academy" అనేవ్యాసం. అందులో ఆయన ప్రపంచ సారస్వతంలో భారతసాహిత్యం గౌరవమైన స్థానం ఆక్రమించుకోవాలంటే ఒక భారత విజ్ఞాన కళాపరిషత్తు - భారతీయ విజ్ఞాన చిహ్నంగా స్థాపింపబడాలని కోరారు. ఆపరిషత్తు విజ్ఞానానంతరమైన భారతజాతికి ప్రతినిధి సంస్థగా ఉండి ప్రపంచసాహితీపరుల సంబంధము ఉంచుకోవాలని ఆయన ఉద్దేశము. పిమ్మట ఆయనవిజ్ఞానన 'ఫిల్లీ'లోని హిందూ స్థానే ట్రైన్స్ ప్రతికలో పునః ప్రచురణమైనది. శ్రీ ఐ. ఎ. చాన్ మన్ దొరగారు, ఏదో భారత సంస్థానమునుంచి వ్రాస్తూ - ఆప్రికలో పరిషద్విషయమై చర్చించారు. పిమ్మట, శ్రీ యస్. పి శర్మగారు, మదరాసు, త్రివేణి³ పత్రికలో ఈవిషయమై చర్చించారు. తరువాత శ్రీ అపసీనా

రాయ్ గారు (మిరట్ కాంటో ౧౯౩౩ దుర్గా బారీ లేన్) త్రివేణిసంపాదకునికి⁴ వ్రాసిన లేఖలో ఈవిషయంగూర్చి ఉత్సాహంగా చర్చించి ఇంకా ఈవిషయమైన చర్చను ఆహ్వానించారు⁵. ఆతరువాత 'త్రివేణి' పత్రికలో ఈవిషయమైన చర్చ ఆగిపోయింది.

ఈ పరిషద్విషయంగూర్చి ప్రస్తావించినది "World P. E. N. Congress" కు భారత శాఖగా పనిచేస్తూన్న "The Indian P. E. N. Centre" ఒకటి. ౧౯౩౪ మార్చి పత్రికలో "The Indian P. E. N." శ్రీ. డా. పి. గుహా తాకుర్తాగారి త్రివేణి వ్యాసానికి, ఉప్పొంగుతూ ఒక చిన్నవ్యాఖ్య ప్రచురించింది; తాముకూడా ఈసువర్ణ స్వప్నాన్నే కంటున్నా మనే అభిప్రాయాన్ని వెలిబుచ్చింది.

భారతదేశంలోని ఈ P. E. N. శాఖ, దేశీయవిజ్ఞాన సమ్మేళనానికి (National Cultural Unity) ప్రయత్న మే తమప్రధానాశయం అని ప్రకటిస్తోంది. అందు కనుగుణంగా,

1. Interviewed by the Associated Press at Calcutta our esteemed Vice-President of P. E. N. India Centre, made some pertinent remarks (on the establishment in India) to include "the out-standing representatives in the spheres of language and literature, history and law, politics and economics, philosophy and antiquities."—Extract from The Indian P. E. N., August, 1939, Vide page 117.
  2. 'Triveni' July-August 1933 సంచికలో ప్రచురితమైంది.
  3. November-December issue, 1933.
  4. July-August issue, 1934.
  5. ఈ పరిషద్విషయచర్చకు ఆర్యో మిచ్చిన త్రివేణిసంపాదకులు శ్రీ కోలపెత్తు రామకోటిశ్వరరావుగారి ఆసరణ ప్రసాదము. వీరింకా ఈవిషయంగూర్చి 'త్రివేణి'లో కృషిచేస్తారని ఈవ్యాసకర్త విశ్వాసం.
- [ఇట్టి పరిషద్విషయములో కీ. శే. కొండ్ల జనార్దనరావుగారుకూడా తమ 'ఉదయిని' పత్రికలో రెండు మూడు సంచికలలో విపులంగా వర్ణించినారు. ఈవిషయం శ్రీ నేమన్నాపు విశ్వేశ్వరరావుగారు గమనించి పట్టు కనిపించదు. —భా. సం.]

(Literary Awards for India) అనే సంపాద కీయం ౧౯౩౭ మార్చి పత్రికలో ప్రచురణ మయినది. ఇప్పటిదాకా ఈవిషయమైన ఏదర్పణైనా ప్రోత్సాహ మియ్యడానికి ఈ సంఘం కంకణం కట్టుకున్నది. అఖిలభారత ప్రాచ్యమహాసభ (The All India Oriental Conference) వారుకూడా ౧౯౩౭ డిసెంబరులో ఇరిగిన తొమ్మిదో సమావేశంలో అఖిలభారతపరిషత్ స్థాపనకై తోడిసంస్థల అభిప్రాయాలను సేకరించే సమకట్టి, ఒకప్రణాళి కను సిద్ధపరచాలని తీర్మానించినారని లోగడ చూశాము. కాని చెప్పవలసిన ధరిత మేనీ కలిగినట్లు తెలియదు.

భారతకళా విజ్ఞానపరిషత్తును స్థాపించ వలసిన అవసరంగూర్చి తిరిగి చర్చించడం చ ర్వ త చ ర్వ ణ మ ని నాతలపు. భారతదేశంలోని వివిధ ప్రముఖ మార్తభాషా సారస్వతాలలో ఇంత చలనమూ, కావ్యర చనమూ కానవస్తూన్న ఈనాడు, వాటి ఔన్నత్యాన్ని గుర్తించి, ప్రోత్సహించే సంస్థ ఏదైనా ఒకటి లేకపోవటం తిరనిలోపం కాదా? మన ఆంధ్రదేశంలో ఇప్పుడు శ్రీ విక్రమనాథ సత్యనారాయణ, చింతా దీక్షితులు, దేవులపల్లి కృష్ణశాస్త్రి, అడవి బాపరాజు, శ్రీ శివశంకరశాస్త్రి, గుడిపాటి

వెంకటచలం, శ్రీ శ్రీనివాసరావు, కొడవటి గంటి కుటుంబరావు మొదలైన ఉత్తమసా హితీపరుల రచనలు ఆంధ్రులు తప్ప తదితరులు ఏవరూ చదవలేదంటే అతిశయోక్తి కాదు. వారికి ఆంధ్రదేశం దాటితే ప్రఖ్యాతి లేదు. ఎందుచేత? ఒక్కొక్క మార్తభాషలోని ఉత్తమరచనలను అనువాదంచేసి ప్రచురించే సంస్థ భారతదేశంలో లేకకదా! ఈవిషయమై ఏదైనా నిశ్చితప్రయత్నం అవసరం. ఈ ప్రయత్నం ఒక్క భాషారచనలకే కాకుండా చిత్రరచనలకు కూడా అనువర్తిస్తుంది. ఎదగు ఆంధ్రచిత్ర కారులు తమ చిత్రాలకు చల్లుబడి, తమ కళా నైపుణ్యానికి మెప్పు లేకుండా, నిరుత్సాహులయి ఉన్నవారిని ఎరుగము? ఇట్టి విషయా లన్నింటిని గుర్తించితే సాహితీ పరులకూ, చిత్రకారులకూ ప్రోత్సాహ మిచ్చే సంస్థ అవసరము కనపడును. వైగా, మన ఇరుగు పొరుగు మార్తభాషలలో ఎట్టి కవులూ, కళాకారులూ, కావ్యచిత్రరచనలూ కావిస్తున్నారో విజ్ఞానతృప్తిగల మనకు తెలియదు. అఖిలభారత సాహితీ ప్రోద్బలానికి, అంతర్రాష్ట్రసహకార, పరస్పర సమ్మోళనము మరిన్ని అవశ్యమైన ధర్మం.

6. లేదు. 'త్రివేణి' పత్రిక ఇంగ్లీషువరూ, 'సాంస' పత్రిక హిందీలోకి కొన్నికొన్ని రాష్ట్రీయభాషలలోని రచనల అనువాదాలను ప్రచురిస్తున్నది. కాని ఈపాటిప్రయత్నము ఏం చాలును?

ఒకమాట, ఈవిషయంలో Pioneers గా పనిచేసిన 'సాంస' పూర్వసంపాదకులు కీ. కీ. ప్రేమచంద్, మాన్యశ్రీ మన్నీ గార్లు ప్రవసీయులు. 'త్రివేణి' పత్రికకూడా ఇందుగూర్చి చేసిన సేవ మరచరానిది.

7. ఈసందర్భంలో, ఉత్తమ ప్రకృతిచిత్రకారుడు వి. వి. భాగీరథిగారిని ఊర్కొనడం అనుచితం కాదనుకుంటాను. పరియైన ప్రోత్సాహమే గణక ఉంటే ఆయన ఈపాటికి అఖిలభారతప్రఖ్యాతి పొంది, జీవనముగను మార్గమే పట్టించును!

ఇన్నిటిని ఆలోచించి, స్థాపించవలసిన భారతవిజ్ఞాన కళాపరిషత్తు యొక్క ఆశయములు, నిర్మాణ విధానమూ ఈ ప్రణాళికననుసరించి ఉన్న యెడల ఉత్తమంగా ఉండునని నా సూచన.—

ప్రతిరాష్ట్రములోనూ ఈ పరిషత్ శాఖలు స్థాపించబడి కేంద్రసభతో అనుసంధింపబడవలయును. ఈ కేంద్రస్థానమును ఢిల్లీ, బొంబాయి, కలకత్తాలలో ఎక్కడైనా ఏలును బట్టి ఏర్పాటు చేయవచ్చును. ప్రతిరాష్ట్రమునను, ఆ సంవత్సరములో ప్రచురింపబడిన రచనలను సంగ్రహించి ఆయా శాఖలు కేంద్రస్థానమునకు పంపవలయును. ఇందు ఉత్తమ సారస్వత చిత్రకళాది రచనములే ఉండవలెను. కేంద్రస్థానములోని పెద్దలు ఇట్లు చేరిన రచనలను విమర్శించి, బహుమతులను నిర్ణయించుచుండవలెను. బహుమతినిర్ణయసంఘమున నుండు సభ్యులు వ్యక్తిగతాలోచనకు దూరముగ నుండవలయును. ఒక్కరచనల విలువను బట్టియే అట్టి నిర్ణయములు జరుగవలెను.

బహుమతి నిర్ణయమైన రచనలను అఖిల భారత భాషలలోనికి అనువదించే ఏర్పాటు వారే చేయవలయును. అట్లయిన యెడల, ఉత్తమ రచయితలకు ప్రఖ్యాతి, ఆర్థికసహాయముకూడ కలుగును. కవిత్వము, చిత్రకళ, శాస్త్రపరిశోధన, చరిత్ర పరిశోధన మొదలయిన వైఖానిక విషయాలన్నీ కూడా ఈ పరిషత్తు ఆలోచనలో ఉండవలయును.

ఈ పరిషత్తు ఒక ద్వైమాసపత్రికను ప్రారంభించి నడుపవలయును. కేంద్రసభ మాత్రమే ఈ కార్యమును నిర్వహించవలయును. భారత దేశంలో అంతటికీ సామాన్య మైన భాషలో పత్రికాపరిషత్వ్యవహారము నిర్వర్తించబడవలయును. ఈ పత్రికలో వివిధ రాష్ట్రాలలోని ప్రముఖుల వ్యాసాలూ, చిత్రకారుల చిత్రాలూ, ఆయా ప్రాంతాలలోని సారస్వతకళావ్యవహారాల వివేదికలూ ప్రచురింపబడవలెను. ఏడాది కొకసారి, యావద్భారత దేశంలో ప్రచురణమైన సమస్త గ్రంథాల యొక్క Bibliography ఒకటి ప్రకటించబడవలయును. ఇందుకు దేశంలోని వివిధ సంస్థల వ్యక్తుల సహాయమును అర్థించవలయును. ప్రభుత్వముయొక్క ధన సహాయముకూడ కావలసినచో లభించవలయును. ఈ పరిషత్తు యొక్క సభ్యత్వము కేవలమూ రచయితల విలువను బట్టియే ఉండవలయును; జాతి, రాష్ట్రవిభేదము లుండకూడదు. అప్పుడే పరిషత్తునిర్ణయాలకు దేశీయ విజ్ఞానుల గౌరవం ఏర్పడుతుంది.

పరిషత్తు నిర్వహణము ఎన్నుకొనబడిన అధ్యక్షుడు, ఉపాధ్యక్షుడు, ముగ్గురు కార్యదర్శులూ, కార్యసంఘముచేత కొనసాగింపబడవలెను. పత్రికకు సంపాదకవర్గము - వివిధ ప్రాంతీయ ప్రాతినిధ్యంతో - నిర్ణయించబడవలెను. ప్రతి ఏటా ఏదో ఒక ముఖ్యమైనచోట మహాసభ జరుగవలయును. ప్రతినిధులు ఈ సభకు అన్ని రాష్ట్రాలనుండి రాగలరు.

8. ఈ పరిషత్ నిర్మాణం గురించి శ్రీ సింకా కొండరు మిత్రులతో ఉత్తరప్రద్యుత్తరములు జరుపుకున్నాను. పరిషత్తు నిర్మాణము నిశ్చితమైన, నిర్మాణవిధానము, ఆశయములు, పద్ధతులు ఎట్టివిగా చింతింపబడవలెను. ఆ సేవకే, శ్రీమ సహృదయుల సూచనలను, చర్చలనూ ఆహ్వానిస్తున్నాను.

చర్చలు, తీర్మానాలు, జరిగి వాటిని అమలులోపెట్టు ప్రయత్నములు జరుగవలెను.

ధనికులైన కళాభిమానులూ, జమీందారులూ, ప్రభుత్వమూ ఈ భారత విజ్ఞానకళాపరిషత్తును పోషించవలసి ఉంటుంది. ముఖ్యమైన ధనరూపకమైన బహుమతులకు ఎవరో దాతలు విరాళము లివ్వాలి. అంతవరకూ పరిషత్తు బహుమానప్రదానము గురించి అడుగుపెట్టలేదు. ఈవిధంగా, ఏర్పడిన భారత విజ్ఞాన కళాపరిషత్తు ప్రబుద్ధ భారతసీమ కంతటకూ ఏకైకప్రతినిధిగా ఉండి ప్రపంచవిజ్ఞానసభలలో పాల్గొని భారతనాగరికతా విజ్ఞానవైభవాన్ని ప్రపంచదృష్టిలో పునః ప్రతిష్ఠించగలదు.

విజ్ఞానవంతులూ, కళాపిపాసులూ, సాహితీపరులూ, ఉన్నతస్థానాలలో ఉన్న ప్రముఖులూ — భారత దేశం అంతటినుండి — ఈపరిషత్తు స్థాపనలో శ్రద్ధ తీసుకోవాలని విన్నవిస్తున్నాను. దేశంలోని పత్రికా సంపాదకులూ, పత్రికారచయితలూ, విదేశాలలో భారతవిజ్ఞానదూతలుగా నేవచేసిన కళాద్రష్టలూ, రచయితలూ, — ఈ అందరి సహకారముతోనే ఇట్టి శాశ్వత సంస్థ యొక్క పునాదులు వేయబడగలవు. గాంధీ

రవీంద్రుల ఆశీర్వాదంతో, సరోజినీ రాధాకృష్ణుల ప్రోత్సాహంతో, దేశంలోని అసంఖ్యాకులయిన సాహితీపరుల ప్రయత్నబలంతో, విజ్ఞానాభిమానులైన ధనికుల ఆర్థికబలంతో త్వరలోనే డా. పి. గుహాతాకుర్రాగారి సువర్ణవృక్షం భౌతికరూపం కంటుందని నాఆశయం. విశ్వసాహితీపరులయిన భారతకుమారులు గర్వించే భారత ప్రాచీన విజ్ఞాన నాగరికతలు పునః ప్రతిష్ఠించిపెట్టమైన భారతవిజ్ఞానకళాపరిషత్తు నిర్మించబడితేనేకాని, ప్రపంచంలో పెల్లడికావు. ప్రాచీనభారతసంస్కృతికి వారసుల మనిగర్వంగా చాటు మనము, ప్రపంచవిద్యాధికుల ఎదుట సగౌరవంగా నిలువడానికి అవకాశం కలగాలంటే, మన కార్యకౌశల్యానికి, మన విజ్ఞానావధికి సాక్షిభూతమైన భారతజాతీయ కళావిజ్ఞాన పరిషత్తును నిర్మించడమే!

ఈవిషయంగురించి 'భారతి', 'భారతి' పతించే విజ్ఞులూ, సహృదయులూ శ్రద్ధ తీసుకొని, సూతన చర్చలూ, సూచనలూ కావించి ఈ ఉద్యమాన్ని కొనసాగిస్తారనే విశ్వాసంతో ఈవ్యాసాన్ని ముగిస్తాను.¹

"Literature and art are great pacific agencies; a fellow-artist cannot be an enemy and the appreciation, in common, of a work of art must evoke sympathy."

—A. N. Monkhouse.

ప రి వే ద న

శ్రీ గుణ్ణప్పడియ ఆంజనేయులు

ఆరిలే దింక రక్తాంబుధారలతోడ వియ్యంబుగొన్న బెల్లియమునేల,
కదలినగుండె లింకను దేటుకోలేదు వన్నెలొల్కుపరాసు కన్నియలకు,
చిగియించలేదు విప్పినసంచు లింక బండారంబులోన లండనుపురాన,
మఱువలే దింకను మదరాసుపారులు తొలిజామురేయి నివ్వలతుపాను,

విరియలే దింక దెసల మువ్వీసమైన
దుర్దమ శత్రుఘ్ని కాగోళ భూమశిఖలు
దాపురం బయ్యె నింతలో దాడి మరల
పంచజనజాతి నల్పిన పాపమేము !

అమృతంబు నిడు రసాయనకాండమునఁ బుట్టెఁ గోరచూపులకాలకూటవిషము
చేదోడు వాదోడుగా దేశములఁ గాచు మించునఁ బ్రభవిల్లె మృత్యుదేవి
ఁచ్చవిపాలములోపలఁ గాపురమునెట్టె మచ్చమాపు తుపాకిమందుగనులు
ఇంపారుగండుకోయిల కంఠమున మ్రోగఁ గర్కశామంగళకాకరవము

పోయెఁ దలక్రిందులై ధర్మపురుషురథము
కత్తివాదరవై నిల్చెఁ గమలజాత
నాలిపామయ్యె మెడనున్న పూలమాల
వేళయయ్యెను గాఁబోలు విలయమునకు.

అదలించి బెడరించి యందు బాటుగనున్న మంచిభూముల నాక్రమించినాఁడు
తనమాట కెదురాడఁ దలకొన్న తలలను బెనుగటారికి బలివెట్టినాఁడు
దేవుని సిగఁదన్ను దేవుడై యుప్పొంగి సాటిలే రని బార సాచినాఁడు
తీయనినునుబల్కు-తేనియఁ గురిపించి గట్టిమన్నీల జోకొట్టినాఁడు

అతఁడు ప్రత్యక్షకల్పకాలాంతకుండు
చెక్కుచెదరని దిట్ట నాశనియంత
కట్టుకొన్నాఁడు ముంజేతఁ గంఠణంబు
జీవకోటుల నట్టిట్టు నేయ నిపుడు.

నెఱజాణ “ముప్పలినీ రోమకస్వామి” యిష్టానుకూలోపదేష్ట కాఁగ,
సమయతంత్రజ్ఞుడు “స్టాలిను ఋషిరాజు” బహుదక్షిణార్థియా బ్రహ్మ కాఁగ,
మంత్రప్రయోగమర్చము లాచికొన్న “పాపెను పండితుండు” ఋత్విజుడు కాఁగ,
మానవాంధ్ర సంరంభితూ “గోరింగు పోమయాజి” యుదగ్రహార కాఁగ,

ఉర్వి నెల్లను డాకాల నొత్తగోరి
సరభసంబున “హిట్లరుశర్మ” సలుపు
మారణక్రతువునకు నిండాదుహోమ
గుండ మైపోయె నయ్యె! పోలెండు నేడు.

పోలుల పెన్నిధానమును మ్రుద్విలి, నెత్తురుకూటిపిండముక
నాలవసారి పంచుకొనినారంట “శర్మజులు ఋషీంద్రులు”;
తేలెనె? దీనితోఁ, కదనదేవత రక్కసిపొట్ట నిండెనే?
నాలుక లొచ్చుచున్న దిరునాల్గముఖంబుల భీషణంబుగఁ.

తరములనాటి వైరముల దాచి, బుజాలు బుజాలు రాచె సం
బర మెసలార జర్మను జనానులు రవ్యసుమూఁతతోడ ని
బ్బరపుఁగసాయిజీవికకుఁ బాల్పడి; చేరువనున్న నీమ లే
యిరవును లేమి వాల్చె మెడ మీడిమేళపు గండకత్తెరక.

అడుగంటిపోదె నామానశిష్టంబుగా ననదయై యవిసీనియామహత్తు,
అస్తమింకఁగలేదె ఆస్త్రియాస్వాతంత్ర్యమహితవైభవసూర్యమండలంబు,
పంపలేదె నివాపవాఁధారలు జకోస్లావియాదొర లాత్మసంపదలకు,
నలఁగిపోలేదె చినాప్రపంచనవిత్ర్రి కాసాదుకొన్న బంగారుకోట,

నిఱిపడలేదె పోలండు శిరసుమీఁద
మట్టమధ్యాహ్న కాంతులఁ బిట్టరెడుగు,
సందియములేదు, సశుబలశక్తిశకము
పుడమి కెగఁదట్టె; సిత్రంలు బూజవట్టె.

మలయు మహావిమానిలపు మంటల కామూతి గాక, బిట్టుబొం
బుల జడివానలో నవసిపోవక నా యనువారు లేక వం
తలఁబడి, గండముల్ దినదినంబును దాటుచు సంతకాల మీ
యిలవయి సాగు జీవనము ? లింతకె ప్రాణము లేఁగె దోఁకకున్.

హృత్పాపం బెడవాసి, భారతమహారీషినాయకన్నేహ సం
పత్తిం బైకొని; యొంగ్లనేత లిపు డాపత్తు నివారించ కు
స్మృతప్రక్రియనున్నఁ బూర్తియగు నీనాడే నమస్తప్రజా
నత్తాకోత్తరభాగధేయముల కాశ్వాసాంతగీతాశ్రుతుల్.

ప్రాకుచున్నది జీవలోకంబునం చెల్ల నన్యోఽన్యవిద్వేషహాలహలము,
ఉడుకుచున్నది సంగరోగ్రనౌకాగ్నిచే నపరాంబురాశిగర్భాలయంబు,
అడుచున్నది నగ్నమై రాజనీధిలో సర్వదాహాకమహాశాపిశాచి,
మునుఁగుచున్నది నిత్యమును పెచ్చనెత్తుటఁ బూర్వవర్షిమదిశాభూతలంబు,
మెఱయుచున్నది దుర్దినాంబరమునందు
కాలబేతాశదంష్ట్రాకరాళరోది,
బాగునేయక రక్షింపు ! జగము నిపుడు
శాంతి నెలకొల్పి; విశ్వరక్షక ! ముకుంద!"

రాత్రే దింకను భూతపంచకము సర్వం బేకమైపోవు త
త్కాలం, బియ్యడఁ బాడి గాదు లయముం గల్పింప; మా విన్నపం
బాలింపక గరుణింప దత్తు లెవరయ్యా? నీవ కా దన్నవో;
బాలక ముందువో! నీట ముంచెదవో! నీభారంబు నర్యేశ్వరా !.

అరుణాచలంనుంచి లేఖ

‘సారిస్’

ఒక చిన్న కోనేటి గట్టన మెట్లమీద కూచుని నీకు యీపుత్తరం వ్రాస్తున్నాను. దీక్షితులుగానూ, నాన్నా స్నానంచేస్తున్నాను. ఎవరూగా అరుణాచలం కొంపపైని నిఖరాన్ని మేఘాలు కనపడకండా కమ్ముకున్నాయి. నావెనకాల చెట్లమీద కోతులు గోలచేస్తున్నాయి. ఇంకా సూర్యోదయం కాలేదు. ఇంత పెంపరాళే ఎన్నడన్నా ఓక్కమీదవించి నేను లేచగా చూశావా? అసలు ఈ నివేషణ యీ కోనేటిగట్టన నువ్వు నన్ను దూడదమే తటస్థిస్తే గుర్తుపట్టక ఎవరో ఆశ్రమంసిల్లి అరుకొని నిర్లక్ష్యంగా వెళ్లిపోతావు.

అసలు యీపుత్తరం వ్రాయడమే తటస్థించేది కాదు. ఓవిధంగా ఆలోచిస్తే. నే నేమై పోతానో అని నువ్వు ఆచార్యుడతావని

‘పుత్తరం వ్రాసే చెవరు?’

చదివే చెవరు?’

అనే వేదాంతంతో భీష్మించుకున్న మనసుకి మనిద్దరిన్నే హామూ, అల్లరి, నేను నీన్నే హంకోపం బాధపడిన రోజూలూ, జ్ఞానంచేసి, బలవంతమీద యీపుత్తరం వ్రాయుస్తున్నాను.

నువ్వుమాత్రం యీపుత్తరం చదివి “ఈఅరుణాచల మేమిటి? ఎట్లా ఆక్కడికి వెళ్లింది? ఎందుకు వెళ్లింది?” అని ఆశ్చర్యపడతావు, నిశ్చయం. ఇంతవరకు యీపూరు

మేరు వివలేరుకదా నువ్వు! అవును, నేనూ వివలేదు చీకీతులుగారూ యింకా స్నేహితులూ శలవలు మాతో గడవడానికి వస్తారని నువ్వు వొద్దే మనందరం, క్రిష్టకీ, కొండలమీదికి పికాన్లు వెళ్లవచ్చనీ మొన్న నేకడూ నీకు వ్రాసింది నేను?

శ్రీ రమణమహర్షి

కాని చీకీతులుగారు వచ్చి అంతా మార్చేశారు. ఇప్పుడు తలుచుకుంటే నా జిప్టివీనే మార్చా రనిపిస్తోంది. ఆయన అరుణాచలం నాన్ననికూడా వీలైతే తీసికెడదా మనే పుద్దేశ్యంతోనే వచ్చారు యిక్కడికి. నువ్వు యింకా నాలుగు రోజులకిగాని రానని డిజవ్నయింటింగ్ పుత్తరం వ్రాయడమూ

దీక్షితులుగారు అరుణాచలాన్ని చేసిన వర్ణనలూ - వీటితో యీ నాలుగురోజుల్లో యీ బ్రతివ నాన్నా వాళ్లతోటి పెడితేనే మనుకుని ప్రయాణ మైనాను.

కాని ఈ నాలుగురోజుల్లోనే, యేమో జరిగాయో నే నెంత మారిపోయినానో వ్రాయాలంటే పెద్ద గ్రంథ మవుతుంది.

నామీద కోరికూ కీకు బిల్వపక్షి (Beloved), నీ సంగతి తెలుచుకోలేదని, యీలేఖలో మొత్తం లేదని? ఏం చెయ్యను? నామనస్సుతా పరాయత్తమయింది. ఇం చేనికి ప్థలం లేదు.

మధ్యాహ్నం నాలుగు గంటలకి కాట్రా డిలో బస్సు యెక్కి- అరవవాళ్ల మధ్య యిరికి, బయలుదేరాం యిక్కడికి. ప్రైవేట్ కాలపు చూడత్రపు ఆకాశకిలంకింద కొండలు చూస్తే బస్సు పాడైపోయి అక్కడే ఆగ కూడదా, పోనీ, బస్సులోనించి దూకి పాటి తేపు పారిపోయి మాయం కాతేనా అని పించింది,

“ఆకులో ఆకునై ...

ఇవటనే ఆగిపోనా...”

అట్లానూ. నిజంగా దూకుతానేమో అని నన్ను చూస్తే నాకే భయమేసింది. కాని ఎంత అసాధ్యం (Impracticable)!

ఇంత విశాలమూ, ప్రశాంతమూ, పరి శుభ్రమూ ఐన ప్రదేశాలు పుండగా, యెం దుకూ ప్రజలు దుమ్ములో, గోలలో, మురు గులో నివసిస్తారో తెలుస్తుందా? ఇన్నాళ్లు నేనూ అట్లాంటి బస్తీలలోనే వున్నాను కదా! బుద్ధి, యోచనా వున్న మానిసి నేనా అను

కున్నాను. ఇంక మళ్లీ వెళ్లి ఆమురుగుకాల వలమధ్య కాఫీహౌటల్ల వానవల్లో, మోటా రుకూతులమోతల కింద బతుకుతాను కదా అని దిగులేపింది.

కాత్రి ఎనిమిదిగంట లయింది అరుణా చలం చేరేప్పటికి. దూరంనించే గంభీరంగా నల్లగా ఆకాశాన్ని కప్పతున్న ఆఁర్కతా ని బస్సులోనించి చూస్తే, చేదుకున్నాము. భోజనం చేసి నడక పొగించాము, ఆ కొత్త వీధుల్లోంచి, అరవ అరువుల్లోంచి. డిగు డాటాము, గీపాలు దూరమైనాయి. ఆశ్ర మం రెండుమైళ్లదూర మనేటప్పటికి, రైల్వో, బస్సులో, కూచునికూచుని పట్టుకుపోయిన కాళ్లు కన్నీళ్లు కార్పాయి. గుండెల్లో రాయి పడ్డది. కళ్లు నిద్రవంకపెట్టి మారాం పట్టాయి; కాని sportive గా నడక పొగి చాను. రమణాశ్రమం అనేజోర్డు చూసే వరికూ నేను నడుస్తున్నానో, యేం చేస్తున్నానో hypnotic spell లో వున్నానో తెలియ.

ఆశ్రమం మాటుమడిగి పూది. భగ వాన్ నిద్రకి పడుకున్నాను; చూడ్డానికి వీలే దన్నారు. కాని దీక్షితులుగారి తియ్యనలు కులు మాకు ప్రవేశార్హతని కల్పించాయి. నిశ్చలంగా వెళ్లి చూసి రమ్మన్నారు. హాలు లోకి వెళ్లాం; dim గా ఎలెక్ట్రిక్ దీపం వెలుగుతోంది. ఒకమూల తెల్లని సోఫాలో పడుకున్నారు భగవాన్. ఒకరు పక్కన కూచుని ఆయిస్తుమస్తు రాస్తున్నారు ఆయన కాళ్లకి. నా హృదయం తెలిసికారణంవల్ల జాలితో దిగులుతో కుంగింద. నాన్నా దీక్షి తులుగానూ పాపాంగపమస్కారం చేశారు. నేనూ నమస్కరించాను, యేం చేస్తున్నా

నో తెలియకనే. లేచానో లేదో, షాక్ (Shock) తలగివట్టు వాళ్లంతా త్రిల్ (tbrill) ఏ వాడుకు వచ్చింది. రక్తం తల్లో కెక్కింది. ఎన్నడూ అట్లాంటి అనుభవం అదివరకు కలగలేదు.

ఇదంతా నాపిచ్చి ఇమాజినేషన్ (imagination) అని నవ్వుతావు నువ్వు. నేనూ వాళ్లకోకపోదు. కాని మన జీవితమూ, మనం seriousగా వాస్తవ మని అనుకునే యాదించారమూ, సంతోషమూ, ప్రేమూ, కోరికమూ, అన్నీ మనం ఇమాజిన్ (imagine) చేసుకుంటున్నవే అంటారు భగవాన్. అసలు యీ దేహమనే భాసే మనం కల్పించుకున్నా మంటారు ఆయన. ఏ మంటావు? ఏ కిదంతా ఏదెంతగా వుండినదూ, డియర్? మొన్నటివరకూ సీమోన్స్ గా ఆలోచిస్తే, ఏ అభిప్రాయాలతో ఒకటైన నేను, ఇట్లా మారిపోవడం, చాలా ఆశ్చర్యంగా వుందా? నాకూ ఆశ్చర్యమే! రాత్రంతా ఆ అనుభవంవంగే ఆలోచిస్తున్నాను.

మర్రాకు పొద్దుక్కి టి. వి. నించి ఆశ్రమం దగ్గరికి వెళ్లి, పాలిథిర్థంలో స్నానం చేసి, హాల్లోకి వెళ్లాం ముగ్గురమూ. అప్పటికే చాలామంది కూచుని వున్నారు. మల్లి నమస్కారం చేసి మేమూ కూచున్నాము. భగవాన్ పోఫామీద కూచుని విసురుకుంటున్నారు. భగవాన్ ని మామూలు మనిషిలాగ వర్ణిస్తే నువ్వు నవ్వుతావు. “అంతమారం ఇందుకా వెళ్లింది? బావుంది!” అని పేళన చేస్తావు. కాని ఆయన నామనస్సులో ఎట్లా అద్వైతం న్నారో (impress అయినారో) వ్రాయాలంటే, నాకు తెలిసిన మూడు భాషల్లో మాటలూకూడా చాలవు.

మొదట్లో నిన్ను ఎందుకు ప్రేమిస్తున్నానో నాన్నకి explain చెయ్యడానికి నా చాతవయింది. కాని భగవాన్ ని ఎట్లా ప్రేమిస్తున్నానో, ప్రేమ ఎంతో ఎక్కువగా తెలిసిన సీ హృదయానికైనా తెలిసేట్టు చెప్పడం అసాధ్య మనుకు టాను; ఎందుకంటే ఆయనమీది ప్రేమమోస్తరుది మన అనుభవంలో లేదు. ఆయనకి - భక్తులమీదనూ, అందరిమీదనూ, ప్రతిజీవిమీదనూ, నాకు తెలిదు - అట్లాంటి ప్రేమే వుండిగవును! అదే నాలోంచి అద్భుతమైన ప్రేమను ప్రేరేపించి తీసుకుంది.

ఆయన్ని చూడగానే ఆ ఉడయూవ నా మనసులో ఎట్లాంటి ఇంప్రెషన్ కలిగించంటే, మనం వాళ్లు - fairలో మైనం పొమ్మలు (wax figures) చూడలేదూ - గాంధీ రాట్నం వడకడం, న్యూక్ పేటర్ చదవడమూ, నరిగా అట్లాంటి wax figure లాగు కనపడ్డారు. ఆయన మనిషి అని నమ్మలేకపోయినాయి నాకళ్లు - ఆయననో జ్ఞించి మాట రాగానే (సాధారణంగా మాట్లాడనే మాట్లాడదు) తవంలేని ఏగ్ర హం లోంచి మాట వస్తే ఎంత ఆశ్చర్య పోతాం, అట్లా వుంది. అన్నిటికన్నా రిశితళలాడే ఆయన కళ్లు - చీకట్లోకూడా ఆమెరుపు కనపడుతూనే వుంటుంది. మన వేపు చూశారంటేనా, బాగులగా దూసుకుపోతుంది ఆయన దృష్టి హృదయకుహరాల్లోకి.

వచ్చినరాత్రి నాహృదయానికి తన eternal electricityకి ఒక wire connect చేశాడు (తీగని కలిపాడు) ఆయన. హాల్లో వున్నంతసేపూ magnet (సూదంటు రాయి) లాగ ఆ కరెంటు (current) ఆయనవేపే

లాగింది. ఆఖరికి ఎక్కడ వున్నా, ఏం చేస్తున్నా నాహృదయం ఆయనవేపే తిరిగింది. బహుశా హృదయానికి తగిలించింది elastic wire ఏమో (నాగ్గల తీశేమో). డార్లింగ్ (darling) ఎంత ఆనందంగా వుండటావు నాకు!

నా మనసులోంచి అన్ని యోచనలూ పోయినాయి. నిన్ను గురించి ఒక్కసారిగ తలుచుకోవా అనికూడా అనుకున్నాను. నా జీవితంలో ముఖ్యమైన సంగతి స్నేహమేనని, హృదయానికి ప్రాముఖ్యం (importance) ఎంత చూసినా, లాభం లేకపోయింది. అంతా చిన్నతనపు ఆట అని ఒక్కనవ్వు నవ్వి, ఏ తలపున దులిపేసింది నామనసు. ఇంక తక్కిన విషయాల సంగతి ఆలోచించుకో.

సాయింత్ర మయింది. భగవాన్ కొండ మీదికి వెళ్లిపోయారు. గేటుదగ్గరికి వెళ్లి మంచున్నాను, ఆయన్ని తీసుకున్న అరుణాచలం కొండవేపు చూస్తూ. లేత నీలం ఆకాశంలో ఎర్రగా పిరమిడ్ (pyramid) లాగ నుంచుని వుంది. (Heart immersed in Peace) అనుకున్నాను.

భగవాన్ వచ్చారు. హాల్లో ప్రజలు కిక్కిరిసిపోయినారు. నాన్నా నేనూ బైట భగవాన్ కిటికీకి మెదురుగా, దడిమీద అల్లుకున్న పువ్వులతీగను అనుకుని కూచున్నాము. బాదంపెట్టుదగ్గర ఇద్దరు గుజరాతీ యువకులు, చిన్నపిల్లలతో ఆనందంగా ఆడుకుంటున్నారు. "నా కేం తోచటం లేదు. ఎందుకు వచ్చానో!" అంటున్నాడు నాన్న. అవును నాకూ వంటిరిగా కొత్తగా వుంది. కాని వంటిరితనంలో కొత్త యే ముంది?

అసలు జీవితమే వంటిరితన మైనప్పుడు, అనిపించింది నాకు.

ఎందరు వున్నా-నిజంగా తలుచుకుంటే, వొక్కడాన్ని వంటిరివాన్ని. లోకమే కొత్త నాకు. లోకానికి నేను కొత్త. మనుషులందరూ ఎంత తెలిసినావటల్లే, (Strangers) కొత్త వారే. ఎంత గాఢంగా ప్రేమించినా నువ్వు కొత్తే. సీమాంధ సీమాలు తప్ప నువ్వెవరో నా కేం తెలుసు? చివ్వుప్పటినుంచి ఎరిగిన నాన్నకూడా కొత్తవాడే నాకు; కాని అరుణాచలం ఎంతమౌనువ్వు నిస్తోరో, నీవెంతకూడా అంత మధురంగా వుంది. పాతి ఎవరికి కావాలి? ఆ ఆనందాన్ని భరించలేక పోయింది నా అర్భకశరీరం. ఒక్కసారి అంత ఆనందాన్ని, కొత్తనీ, తేజస్సునీ భరించలేక కొత్తసభువునలె కుంగిపోయింది హృదయం.

హాలులో ఆశ్రమవట్టువులు వేదవతనానికి తాళంవేస్తోంది నాశ్వాస. కళ్లు కిందికి వాలాయి. గోపలికి, హృదయంలోపలికి, తడే కదృష్టితో చూస్తున్నాయి దేన్నో! దేహమంతా కరిగిపోయింది.

సూర్యాస్తమయ మయింది. నాన్నా నేనూ హాలులోపలికి వెళ్లాము. అందరి సడ మనా యిరికాము. మనుషులు వీపుల్లోంచి ఆవిడ్లు బైలు దేరుతున్నాయి. మూడర భరించలేక పోయినాను. కాని తరవాత ఆనందంతి మరచిపోయాను. నాకళ్లు చిత్తర పోయి తేరిబార చూస్తున్నాయి. తటాలున అలలాగ ఒక పెద్ద ఎమోషన్ (Emotion) హృదయానికి కొట్టుకుంది. కళ్లు మూసుకున్నాను. గోష్ట బ్రాన్సు (Trance) లో పడి పోయినాను. వొళ్లంతా త్రంభించిపోయింది. హృదయంలో త్రిల్సు (Thrills) pass అవు

తున్నాయి. మెల్లిగా కళ్లు తెరిచి భగవాన్ ని చూశాను. ఏమీ ఎరగనట్లు చుట్టూ మూగిన యీమనుషులతో తన కేమీ సంబంధం లేనట్లు తల అటువేపు తిప్పి ఎక్కడో చూస్తున్నాడు, బుద్ధవిగ్రహంలాగు, ఆనటన సూత్రధారి.

బీరువాని ఆనుకుని కూచున్న యూరపియన్ మీద పడ్డది మెల్లిగా నాదృష్టి. అతను కళ్లు తెరిచి నితరగా భగవాన్ వంక చూస్తున్నాడు. నా కంఠకో అతని మీద ఒకటే జాలి. పాల్ బ్రంట్టన్ (Paul Brunton) పుస్తకం చదివి, అరుణాచలానికి వచ్చేవాడట అతడనింది. వచ్చి యిక్కడే ప్రండిపోయినాడు. ఎక్కువసేపు నేలమీద చతికిల పడడం అంటాడు. లేకగావున, ఒక పెద్ద కాంవాస్ బెల్టు (Canvass belt) తగిలించుకుంటాడు కాళ్ల చుట్టూ. ఎవరితోనూ మాట్లాడడు. కళ్లు మూసుకుని కూచుంటాడు బీరువామూలం. అతనికి ఆశ్రమంలోనే ఒక బుగళా వ్రాసి. హాల్లో హాజరుకావడమే అతనికి కోరిక. ఎని అతన్ని చూసి (envy) యీర్ష్యపడతాను. నన్ను పెంచుకుని తనకుటీరంలో హోటియ్యకూడనూ? కాని మళ్లీ దిగులు అతన్ని చూస్తే; ఆ బెల్టుని చూసి నవ్వు. నేలమీద కూచోడానికి ఇదే అవస్థని చూసి జాలి! ఏం ఖర్మం పట్టిందని యీ బాధ! నాకే యితర కొత్తగా వంటిగా వ్రుంటే, పాపం చొక్కాలన్నా లేని యీ కొల్లేమనుషులూ, పిలకల బోడిగుడ్డూ, కొన్ని దేశమూ, ఆచారాలూ, భాషా. అతని కట్టా ప్రందో!

గంట విని అంతా భోజనాలకి లేచారు. మధురమైన ఆనందంతో మత్తైక్యవృద్ధయం

సాంబాదుభోజనాన్ని దేహం నిరాకరించేట్లు చేసింది. ఒక్కొక్క యూరపియనే చెప్పలు చప్పడు చేసుకుంటూ చీకట్లో మాయ మవుతున్నాడు. ఒక్కతైన బాదంచెట్టుకింద కూచున్నాను చీకట్లో. అటు తిరిగే మనుషులు తెల్లగా జెయ్యాలలాగు pass అవుతున్నారు నాకళ్లముందు. భగవాన్ కిటికీవేపు తిరిగాను. ఒకటే బాధ కలిగింది. గేటుదగ్గిరికి వెళ్లి మారుడి చెట్టుకింద కూచుని కొండవేపు చూస్తున్నాను. 'అరుణాచలరమణ' అని సాయిత్రం ఆశ్రమవాసులు పాడిన పాట చెవుల్లో ఆడుతూంది. కళ్లంబడి స్త్రీలు తిరిగాయి. అరుణాచలరమణని ఆ 'హాలు'లో బంధించే శారు యీమనుషులు. కాని కొండవోదల లేదు తన పదహారేళ్ల ప్రియుణ్ణి. ఎవరికీ కనపడకండా దాచుకుంది—నాకు తెలుసు.

చీకట్లో రాయమీద ఎవరో నుంచున్నాడు, నా అంత disconsolate గానూ. కళ్లు స్త్రీలతో నిండాయి. ఎవరు? ఎవరైతే నేం? మాయద్దరికి భగవాన్ మీద ఉన్న ప్రేమవల్ల పరిచయమయింది. ఆ ప్రేమలో మాభేదాలు, ఆ రూపాలు, గుణాలు అన్నీ ఏకమైపోయినాయి. ఇద్దరమూ భగవాన్ మీద ప్రేమతో బాధపడుతున్నా మని తెలుసు. అంతకన్న ఏ బాంధవ్యం కావాలి! భోజనాల హాల్లోంచి సందడి నిద్రలోంచి లాగు పడపడుతోంది. మేమిద్దరం ఆ చీకట్లో ఒకళ్ల హృదయాలు ఒకరికి విప్పి చెప్పకున్నాము. అంతకన్న అత నెనరో నాకు తెలీదు. ఆ చీకట్లో అతని ముఖంకూడా చూడలేదు నేను.

ఆశ్రమంవాళ్లు నాకు తాగడానికి మత్తైక్య తెచ్చియిచ్చారు. మళ్లీ హాల్లోకి వెళ్లి భగ

వాన్ని నమస్కారం చేశాం. ఏమీ యెరగ
నట్టు అమాయకంగా నావంక చూశారు -
అంత అల్లరి చేసి. బలకృష్ణుడి లీలలకి
ఇదే అర్థంగావును ! నావెక్రితినాన్ని చూసి
నవ్వుకుంటున్నారా ? కాని ఆయన నవ్వు
తారా ? ఆయనే వ్రాయలేదా -

“Mock me not, your refugee
Grant me your gracious smile”

అసలేదా అరుణాచలస్వామిని.

అంత పుత్తీరం వ్రాసింది నాకు. “రవణ
మహర్షి దగ్గరికి ఎంతకు వెళ్లావు ? నీలినప్ప
కుడుగతుందనా ? లేకపోతే యామన్నా
బోధిస్తారనా ? ఆయనతో డిస్కస్ (discuss)
చెయ్యడానికా ? ఆయన మరి సాధారణంగా
ఎవరితోనూ మాట్లాడరుకదా ?” అని.

ఏం వ్రాయను జబబు ? తిరిగి వచ్చాక,
ఎవరన్నా “వెళ్లి ఏం తెచ్చుకున్నావు ?”
అని అడిగితే, ఏం సమాధానం చెప్పవా అని
యోచిస్తే “Happiness, Happiness” అని
వాస్తాంది జబబు. భగవాన్ అనుగ్రహంతో
ఆయనమీద యెడలెగని ప్రేమతో నువ్వు
పోయింది ఆత్మ. అంతకన్న యేం చెప్పాలో
తెలీదు. కాని చెబితే ఎవరికి అర్థమవుతుంది.
నాహృదయసమీక్షనల్లించి నీకన్నా అర్థమవు
తుందా ? గీతాంజలిలో ఒకామెకి ప్రియుడు
కత్తిని కాక్కుగా యిచ్చి పెడతాడు, దీవితం
లోని బంధనాలు సరికేందుకు. ఏ మిచ్చా
డని అడిగితే ఆకత్తిని ఏం చేసుకోనని, ఎట్లా
చూడనని సిగ్గుపడుతుంది. అట్లా వుంది నా
సంగతి.

ఇక్కడ వున్నంతసేపూ, యీ ప్రదేశం
తప్ప, ప్రపంచమంతా లేదనిపిస్తుంది. నాకు
ఇక్కడే వుండిపోవాలని వుంది. భగవాన్ ని

విడిచి వెళ్లాలని లేదు. నిజాన్ని విడిచి ఆ
మాయలోకి ఎట్లా వెళ్లను ? కాని ఇక్కడ
వంటరిగా ఎట్లా వుండగలను ? ఈసమస్య
పాపం, నాన్నముందు పెడితే “భగవాన్ ని
అడుగు” అన్నాడు. భగవాన్ నా ? ఏగ్ర
హంతో ఒక idea తో ఎట్లా మాట్లాడడం ?
ఆయనముందు మాట్లాడగలనా నేను ?

భయానాం భయం,
భీషణం భీషణానాం !

ఎప్పటికీ అక్కడ వుండిపోవడానికి నీలు
కవడటంలేదే అనేదిగులుతోనే గడిపాను
మూడురోజులూ. నీ నిక్కడ వుండిపోవా
లనే ప్రద్రేశ్యమే భగవాన్ కి వుంటు, ఆయ
నే అన్నియెన్నాడూ చేస్తామలే అనేవిశ్వా
సంతో మనసుని ఓదార్చాను.

లిలపెడే (Beloved), నేను ఇంక నీకు
కవడకుండా ఇక్కడ వుండిపోతానేమోనని
భయపడవాద్దు. ఎట్లానో, భగవాన్ నన్ను
సిద్ధగిరికి పంపించేస్తారు. ఎంత వైరాగ్యంతో,
అనందంతో నింపినా, పడహారేళ్ల నింది నా
మిత్రులైన భోగాలూ, నాజాకులూ, భయా
లూ పరికితనాలూ యీమనసుని ఒకపట్టాన
వొదిలిపోతాయా ?

కాని ఇంతటితో భగవాన్ నన్ను
వొదిలివేస్తారని ఆశమాత్రం పడకు. ఆయనే
అన్నాడు ఒకసారి, తను పట్టినవాళ్లు పులి
నోట్లో మాంసంకండ లవుతారని. నేను పిల్లి
నోట్లో యెలకని అంటాను. వొదిలారని
అనుకుని పరిగెత్తిపోతే, అంతకన్న గట్టిగా
మళ్లీ పడతారు, ఎక్కడికి పోతానని. ఇట్లా
చలగాట లాడినట్టే ఆమతో, ఎప్పుడో
అమాంతం మింగేస్తారు. ఇప్పు డప్పుడే
కాదులే. అంతవరకే నేను నీకు.

కాని నీమీద ప్రేమ నశించిందనుకోకు; ఎట్లానంటే రాత్రి నీపంపెలుగులో చూస్తాము అన్నీ. ఎది చూడాలన్నా ఆరీ పాన్ని వెంట తీసుకుపోతాము. కాని హృదయంలో జ్ఞానోదయమైతే యీలోకంలో సూర్యోదయమైనట్టు. ఇంక నీవ మెందుకు? లోకంమీద అంతా వెలిగే సూర్యుడు మనం రాత్రి చూసిన వాస్తవమిదాకూడా అంతకన్న ఎక్కువగా ప్రకాశించడంలేదా? అట్లానే ప్రేమ విశాలమైతే మాత్రాన, ఇదివరకటి మనుషులమీద ప్రేమ పోదు. ఇంకా మెక్కువవుతుంది. కాని ఇప్పుడు ఆ మనుషులే కాదు అందరిమీదా వెలుగు తుంది.

నేను వ్రాసే దంతా నీకు absurd గా కనపడుతోంది — ఒక్కసారి అతాత్మగా యీ వేదాంతంలోకి దిగకం! కాని నేను వ్రాశేదే వాస్తవం (real) గాను, లోకమంతా మాయ (absurd) గానూ కనపడుతోంది నాకు. నాలుగురోజుల్లో ఇట్లా మారిపోయినాను.

నాన్నా వాళ్లా స్నానం చేసి వచ్చారు. మేము కొండ ఎక్కారోతున్నాము. మళ్ళీ మధ్యాహ్నం వ్రాస్తాను. బహుశా ఇవారే ప్రయాణ మంటున్నారు.

* * * *

మధ్యాహ్నం రైల్వో వ్రాస్తున్నాను.

కొండ దిగి వస్తూ “మళ్ళీ వ్రాస్తాను భగవాన్! నిన్ను విడవడం నాచాల కాదు. బెంగపడకు. నేను కనపడనని దిగులు పడ

వాడు” అనుకుంటున్నాను. నాకు కాదు దిగులు, ఆయనకీట; చూడు నా వెర్రి!

ఈజ్లోకి వెళ్లి నమస్కారం చేశాము భగవాన్ ముందు.

“వెళ్లి వస్తాము” అన్నాడు నాన్న నేను మాట్లాడకుండా ఆయన్ని కళ్లలో కలిపేసుకుంటున్నాను. గొప్ప చిలునవ్వుతో నావంక చూశా రాయన. నాహృదయమంతా గొప్ప వెలుగుతో శోభించింది.

నా స్త్రగుల్ (struggle) తెలిసిందా ఆయనకి! “మళ్ళీ రమ్మని నీవనా?” అచిరునవ్వు, “ఇంక ఎక్కడికి వెళ్లావు లే” అని పేళ్ళనా? “ఎట్లానూ రప్పించుకుంటాను. దిగులుపడకు” అని లాలవా? “దూరమనేది వుండా అర్థంకీ!” అనిబోధనా?

దేహాన్ని రైలుకిటికీకి ఆదించి చూస్తున్నాను, దూరమవుతున్న అరుణాచలాన్ని. నిన్న సాయంత్రం విన్న వేదపాఠం భర్తని పోంది రైలుచప్పుడుతోకూడి. ఈజ్లో వెలిగించిన అగరోత్తుల పరిమళం స్ఫురిస్తోంది రైలుధూపంలో. కాని నెదో పోగొట్టుకున్నట్టు ‘శూన్యం’ తోస్తోంది కళ్ల ముందు. “వును. ‘నేను’- ఆశూన్యం ‘నేను.’ నేను- అక్కడే వుండేపోయినాను. భగవాన్ నన్ను అక్కడే వుంచేసుకున్నాడు. నామనసు వెతుక్కుంటోంది నేను కనపడక! నా దేహమంతా వెతుకుతోంది నేను ఎక్కడ వున్నానని, యీశూన్య మేమిటని. నా దేహమే వెదుతోంది రైల్వో, నేను లేను. ఎంత దొంగ—భగవాన్!

రక్తతృప్తి

‘పి. మా. సి’

అనుకొన్న దానికంటె

శ్యామిస్తుప్తవీధి సంచలన మొందు
లేని యంగవిద్భవవైస్యహ్యభముః
‘కాని, నామొక రేపును కాలకలుష
గుర్ధ గభితవైతల్యమారుతపురుతులు.
తాంకావతి కూడ వితాపుగాద్దీ)
గవళిను మరుగువడి విహదమున కూచె,
రేయిరేయెల్ల పరికమ్ముగా వనహ్య
కుటిలరక్షమ్ముగా భీతి గొలిపె నపుడు;
ఒకమినుక, కొక్కకదలిక, ఒకదివాంగ
కంతగుతమేని తోడులేకా భయంక
రాంగ కారమ్ములోన, కూవ్యమ్ములోన
బగ్గితుడవైతి భావనమాధి మగ్ధ.
ఇంతలో నెవో గభమొక టిటులు బలికె
“న్నేహాళీ! మరణమన్న చింత లేదె ?
వెట్టి తలపులతోడ నీ విషమవిధి
నందరింతువేల భయలేకమ్ములేక.
విలయచిహ్నమ్ము లివి నీవి నెలిసికొనుము,
ఇపుడు మా ప్రభు వరుడెందు నిటకు విజయ
దర్శితానేక సైన్యసంరతులతోడ;
మీర లిటనుండరాదు పొండటకువైన”.
“మమ్ము, స్వచ్ఛాప్రియాత్ముల మాతృభూమి
ఏదీ క్రౌర్యాన బామ్మందువేల ?” యనుచు
నే వెలుకబోయి లేచితి; నిదరనుండి
బరువుగా లేచె కంటి రెప్పలును అపుడ.

నావెండ్రుకల అందము ఎక్కువైనది.
నిత్యము కామినియా నూనె వాడినందుక కలిగినఫలిత పి
ఇది.
యదార్థమైన సౌందర్యము...విగ్గనిగలాడు పై చె
రుగు...సహజముగా ఏర్పడు వంపులు...మరియు వెండ్రు
కల రంగు మీదు వాడే మానెవై ఆధారపడియుండును.
పోవలకు, పెరుగుదలకు, రంగుకు అనుమరించి
పదార్థము లుండిన కామినియా నూనె మాత్రమే మీ
వెండ్రుకల అందమునకు తోడ్పడును.
కొచ్చెరనూనె మొదలగు నూనెలలో నువాసన
పదార్థములు, అత్తెను యున్న నువాటిని చేర్చు తదితర
నూనెలకు, కామినియా నూనెను పోలిక ఏమాత్రము
లేదు. అత్తెనుచేర్చిన నూనెలవలన మీ వెండ్రుకలకు అన
వల ఫలితముండును. మీరు విక్రీతి పోని కలుగును.
విలువగల వనమాళికలతో రయాకైన కామినియా
నూనె (రిజిస్టరు) మీ వెండ్రుకలకు తప్పక అనుమల
ఫలితమును చేహుగ్గును. ప్రస్తుతము దీనిని వాడుచుండిత
లక్షలకొందిమంది కిట్టి అనుమల ఫలితము కలిగినది.
ఖరీదు పీసా రు 1/-; 8 పీసాలు రు 2-10-0.
వి. పి. చార్మి ప్రశస్త్యము. మాడు కామలు స్థాంత
పంపినవారికి సాంపుల్ ఉచితము.
ఆన్లైం ఇండియా కా డ్రగ్ అండ్ కెమికల్
గంపెనీ, బొంబాయి 2.

ఆంధ్రతేజము

(రెడ్డిరాజులకాలమునాటి యాంధ్రదేశవర్తితాత్పర నాటకము)

(శ్రీ సందూర బంగారయ్య)

నాలుగవ యంకము - మొదటి రంగము

[రంగము : భరణికోటకు సమీపముననున్న వికాలమను బయలు. యుద్ధస్థూమి.

[ప్రవేశము : రెడ్డిపక్షమునకు కెంకిన ఇరువురు కమ్మపీఠులు.]

మొ. వీ — నిన్న చూచిన ద్వంద్వయుద్ధమునకు సరివచ్చు ద్వంద్వయుద్ధమును ఇదివరలో చూడలేదు. ఇక ముందు చూడబోము.

రెం. వీ — నీవు సూక్ష్మముగ గనిపెట్టుచుంటివిగాదా!—ఇరువురిలో నెవ్వరధికుడందువు?

మొ. వీ — చెప్పజాలము. ఇరువురకు నిరువురే - నిన్నటియుద్ధమును పురస్కరించుకొని చూడగ నామట్టునకు నాకు మాదానీనిదే పైచేయి యనిపించినది.

రెం. వీ — ఏమో. ఎన్ని చెప్పినను యువరాజెక్కడ? మాదానీ డెక్కడ?

మొ. వీ — యుద్ధకాశల్యములో తారతమ్యమును నిరూపించునపుడు అభిమానమును పురస్కరించుకొని మాటాడరాదు —

రెం. వీ — అంగీకరించితిని. ఒక్కటి చెప్పము. యువరాజు బాణము తీయుట - ఎక్కువెట్టుట - గుఱిచూచుట - విడుచుట నీ కేదైన గనుపించినదా? అన్నియు రెప్పపాటులో జరగిపోయెడివి - ఆహా ఏమి లాభుపము! ఏమి లక్ష్యశుద్ధి!

మొ. వీ — కార్యకవిద్యయందు యువరాజే ఘనుడు. కాదనలేనుగాని ఖడ్గయుద్ధముమాట యేమి చెప్పితివి? మాదానీకు ఖడ్గము ద్రిప్తచుండగ నెక్కడనయినను మనిషి కనిపించినాడా? దానికి నీవు సమాధానము చెప్పము.

రెం. వీ — ఖడ్గయుద్ధముకూడ నొక యుద్ధమేనా? కౌశలము చూడవలసివచ్చినపుడు కార్యకమునందే చూడవలెను.

మొ. వీ — అదేమిమాట? దేనికుసత దానిది. నిన్నటియుద్ధము చూచిన వెనుక నదివరలో మాదాసీనివలయున్న యభిప్రాయము నాకుఁ గొంత మారినది నుమా!

రెం. వీ — మాదాసీడు మాత్రము తక్కువవాడా? - అఖండ శివభక్తుడు. అసతత కవితాప్రియుడు. సంతత దాననిరతుడు.

మొ. వీ — ఎన్ని గుణములయినను అంగీకరింతువుగాని అతని యుద్ధకాశలమునుమాత్ర మంగీకరింపవు కాబోలును.

రెం. వీ — అంగీకరింపనంటినా? ఎటు వచ్చినను ఇరువురను సరిపోల్చుపలసివచ్చినపుడు మాత్రము —

మొ. వీ — సరేతాని - ఈరెద్దకును వెలమలకును నింత తీవ్రమయిన కక్ష యెందులకో? ఇరువురును కవిపండితపోషకులే గదా? ఇరువురును శ్రీశైలసోపాననిర్మాతలే గదా? ఇరువురును అవక్రవిక్రమాదిత్యులే గదా?

రెం. వీ — సమాధానము నీ మొదిటిప్రశ్న మునందే యున్నది. వీరు రెడ్లు - వారు వెల మలు సగుటయే ముఖ్యకారణము.

మొ. వీ — హరిహరీ! కులకక్షలే కారణ మందువా?

రెం. వీ — అధికారతృష్ణ అన్నిటికంటెను ముఖ్యకారణ మనుకొనుము - అదిగో, యువ రాజును మంత్రిపుంగవుడును ఇటులే వచ్చుచున్నారు. మన మిక్కడ మసలినచో మర్యాద దక్కదు.

[ఒకవింకపండి ఈ యిరువురును నిష్క్రమింపగ ఇంకొకవంకనుండి యోధవేషములతో అనపోతాశ్వాత్తి రామాప్రెగ్గడయు బ్రవేశింతురు.]

అ. పో — ఓకులద్యేషరాక్షసీ! నీ వెన్నడు కూలిపోదునోకదా! నీవు జీవించియున్నంత దనుక నీదేశమున కభ్యుదయము రమ్మనిన నెక్కడినుండి వచ్చును?

రామా — కుమారా! (అర్ధోక్తిలో భటుడు ప్రవేశించును.)

భటుడు — దేవా! అంతయు మించిపోయినది. అంతయు మించిపోయినది.

రామా — ఏమిరా, ఏమి మించిపోయినది?

భటుడు — వెలమలధాటికి తాళలేక మనవారు వెనుదిరుగుచున్నారు.

అ. పో — షడ. దానికి మందు నాదగ్గర నున్నది. మీరొగము గుదిర్చెదను.

రామా — కుమారా! ఏమి చేసెదవు?

అ. పో — వెనుదిరుగుచున్న మన యోధులను మన యోధులచేతనే నరికించెదను. అప్పుడు అపజయము జయముగ మారును.

రామా — నీయుక్తికి మిగుల మెచ్చుకొంటిని. తక్షణమే యాపద్ధతి నవలంబింపుము. ఇటు నుండి మాదానీడు వచ్చుచున్నాడు. నిన్నావంకకు బోసీయకుండ నాపుట కీతడు యత్నించును. నే నీతనికి సమాధానము చెప్పెదనులెమ్ము. నీ వటు బొమ్ము.

[అవంకనండి యశోరాక్షసి పక్కమండగ, ౬౦ కొకవంకనండి మరచిడు. ఇద్దఱును ప్రవేశించిన.]

మాదా — (రామాప్రెగ్గడవంక జూచి యెకనక్కెముగ) ఓహోహో! అపరచాణక్యులు! సవీరయాగంధరాయణులు! సమస్కారము. సమస్కారము —

రామా — దేశహితైకచింతాసిద్ధిరస్తు!

మాదా — ఇదివరకు లేని దిష్టదు వచ్చునా? తమవంటి బ్రాహ్మణోత్తములు తపస్సాస్వి ధ్యాయములు మాని రాజతంత్రనిర్వహణమనఁ బ్రవేశించినవెనుక దేశమునకు హితముగాక మరే మున్నది? కొండవీటిసీమ కఖండవైభవము చేకూర్చినెంచిన మంత్రి మాణిక్యులు మీ రుండగ నాంధ్రదేశముగతి యడుగవలెనా?

రామా — రాయబండివిమోచకులు! కాకతీయ సామ్రాజ్యస్థాపనాచారులు! స్వస్వరూప జ్ఞానము లేకుండ మాట్లాడుచున్నారు గాని —

మాదా — ఒకరిలిరుదముల సధిక్షేపింపనక్కరలేదు. మీ ప్రభువులుమాత్రము తక్కువ వారా? సంగ్రామధనంజయులు! వీరనారాయణులు! సంగరతౌపాలురు! ఎప్పుడయిన మీ ఎర్రాప్రెగ్గడగారు కంటబడినచో నడుగవలె ననుకొనుచున్నాను. పవిత్రమయిన హరివంశమును భట్రాజపొగడ్తలతో నింపి పాడుచేసినాడు.

రామా — ఇంతవరకు సాధించిన పాతిత్యము చాలదా? పూజ్యులయిన మహాకవులజోలికి గూడఁ బోవలయునా?

మాదా — “మహాకవి మహాకవి” యని మనము డప్పవైచుకొని చాటినంతనే మహాకవి యగునా? తిక్కనసోమయాజి సరాంకితము చేయనొల్లని భారతమున కుత్తరభాగమగు హరివంశమును నరస్తుతులతో నింపిన పాపమునకు పరిహార మున్నదా?

రామా — ఆదికవియగు నన్నయమాత్రము భారతము సరాంకితము చేయలేదా? అంత మాత్రమున నన్నయకృతికి పవిత్రత తగ్గినదా?

మాదా — మీనమర్థము చక్కగ నున్నది. అదినుండియు మీసీమను వసించిన మహాకవుల కిదే సంప్రదాయ మనుచున్నారా?

రామా — విద్వేషమును పురస్కరించుకొని వెలువడు విమర్శనమును పాటించువారెవరు? వాదమునిమిత్తమైన మహాకవుల సభిక్షేపింపవలసిన భారము “వలదు వల” దనుచుండగ నెత్తిని బడుచున్నది. ఇక నావిషయమునుగూర్చి మాటాడరాదు.

మాదా — వలదు వల దనుచుండగ మీనెత్తిని బడినభార మిది యొక్కటియే కాదుగదా? యజ్ఞాదికర్మములను నిర్వహింపవలసిన విప్రోత్తములవలన చెడ్డ నాంధ్రసామ్రాజ్యము నేలినవలసినభార మయోచితముగ బడినదా? లేదా? మంత్రోపదేశ మొనరింపవలసిన నాలుకకు కుయుక్తు లుపదేశింపవలసిన భార మయోచితముగ సిద్ధింపదా లేదా?

రామా — ప్రచారక్షుకులుగ నుండవలసిన ప్రభువులు ప్రజాకంటకు లయినప్పుడు గత్యంతరము లేక యవలంబింపవలసినచ్చిన వృత్తికి మమ్ము దూషించుటలో నాచిత్త్య మేమున్నది?

మాదా — దూషించుట లేదు. నియోగవృత్తి నవలంబించినందులకు నిజముగ మిమ్ముభిన్నులందుచుచున్నాను. నాలుకపై నమృతము! హృదయమున కాలకూటము! ప్రత్యక్షమున వినయము! పరోక్షమున దుర్లయము! ఏమి చక్కనివృత్తి?

రామా — ఏవృత్తియైన నహవానదోషమున సిద్ధించినదే గాని అనాదినుండియు నున్నది కాదు గదా? అనిందలోనో- అభినందనములోనో- అంతయో ఇంతయో పాలు- మాకు గురుతుల్యులయిన మీకుగూడ నున్నదే గదా! బాహుబలము ప్రకటింపవలసినచోట వృథాలాపములచే నేమి ప్రయోజనము?

మాదా — విప్రోత్తమా! సిగ్గు సిగ్గు. ఇదేమి యగ్రహారము లిచ్చుట? యజ్ఞములు చేయుచుట? ఇంతకుపూర్వము నే నిక్కడి కడుగు పెట్టకపూర్వమే పలాయితుడయిపోయిన మీ యువరాజులుంగారితో నొకచేయి చూడవలె నని వచ్చితిని. అంతే కాని బ్రాహ్మణులగు మీతో నాయుధవ్యాపారమునకు గడంగుచునా?

రామా — పలాయితుడయ్యెనని యవనిందలు వైచినంతమాత్రముననే పౌరుషము నిలువబడిన దనుకొనుచున్నారా? అదిగో! చూడుడు. మీ నేవలపై కారడు ప్రళయ దుగ్ధునివలె విజృంభించుచున్నాడు.

మాదా — ఎంతటి దుద్రుడైనను నాముందు ఊద్రుడు గాక తప్పదు.

రామా — ఆ మాహాత్మ్యము మీలో నుండవలెను.

మాదా — ఎవరిలో నున్నదో ఇప్పుడే ప్రత్యక్ష మగునుగాదా?

(మాదానీడు నిష్క్రమించును.)

[అంతట వెనుకటితెర ఎత్తగ నైవికులను పాచ్చరించుచు అవహతారణి ప్రవేశించును.]

అ. పో — ఓ అంధ్రయోధుడా !

గీ. పగిలిపోయిన దానిమ్మపండురీతి
హృదయ మొప్పుగ నాంధ్రుని వదననీయ
దృష్టి నిడి యేడ్చుచున్నది తెనుగుతల్లి;
ఏల వెనుకంజలైతి వోయీ కుమార !

రామా — (సమీపించి)

ఉ. తిన్నది రెడ్డిరాజకులదీపకు వన్నయి; కాలుపెట్టి నీ
పున్నది పుణ్యధూమిపయి; — నూర్జితి కౌర్యకలాపిలొనీసి
నమ్మితపూర్వచైధవము తారగ వెన్నడు గల పెట్టెలో
యన్న ! జయేంద్రారసునియోడల నిల్యము భూషణంబులై.

అ. పో —

ఉ. చెందిరి — యోగహగ్గమునఁ జేరగరాని మువ్వగూములన్
బొందిని మాతృపీఠమునఁ బుష్పముగా నిడి పూర్వయోధు; లో
మందనుతీ ! యథోగతికి మాటికి మాకెవ వేలకి రక్షణం
బించువు లెల్ల చిందవలె నీరవధంబున నాంధ్రపుత్రకా !

(తెరపడును.)

రెండవ రంగము

[రంగము : భరణికోట; కృష్ణానదీమధ్యమున నొకయేకాంతప్రకారము, ప్రవేశము : ఒంటిగ యోధపురుషు
శేషముతో విజయంబు.]

విజయా — నిరాశాదగ్ధమగుచున్న నాహృదయమునకు ఈకృష్ణానదీపవనములు నూతన
వైతన్యమును ప్రసాదించుచున్నవిగా ! ఇక్కడనుండి నగరలక్ష్మి యెంత కన్నులపండు
పుగ గనవచ్చుచున్నదో !

గీ. ఇహృదయ నాంధ్రుని హృదయకేదారంబు ముక్కరుపంటల మురిపోయె;
ఇహృదయ నాంధ్రుని హృదయకేదిక నిర్భి ప్రాచీనకౌర్యంబు ప్రజ్వలించె;
ఇహృదయ నాంధ్రుని హృదయశాధంబుపై శిల్పకలాలక్ష్మి చిందులాడె;
ఇహృదయ నాంధ్రుని హృదయవిహారంబు వాగ్ధయోగికి తప్పిన్ది గూర్చె;
వీణియల మించి మేదినిరేణువులను
అంధ్రలేఖోవిరాజితమైన గీతి
నాలపించుచు నిహృదయ కాలగర్భ
తీరితములైన గాధల మేలుకొలుపు.

అదినము లిక మరల రావుకాజోలును.

ఉ. పోయెనే యాంధ్రదేశమున పూర్వమునన్ వెలుగొందు శిల్పిని
ద్యాయతేవాద్ధహమములు, ధర్మవిరూఢపభాంగంబులున్,
న్యాయకల్యాప్రవీణవరసాధిమహేంద్రుల త్యాగభోగల
క్షియములైభవంబులును శీర్షములై యమరేశ్వరప్రభా ?

తల్లి కృష్ణవేణీ !

కా. ఏయేరాజ్యము బల్ల నీల్లినవో వీయీ తీరదేశంబునం
దేయిపీరులు విక్రమక్రమముమై నీ యాంధ్రభూమిప్రజన్
శ్రేయస్సార విరహహాగు లనచున్ నేవించి పూజించికో
ఆయాగాళల వాలపింపగదవమ్మా ము క్తకంఠంబునన్.

(ప్రవేశము: తొందరతో వేరరాజి పెద్దమ్మ)

పే. పె — అమ్మా! నీ విక్కడ నున్నావా, నీకొరకు ఊరంతయు నెరుకుచుంటిని. ఇట్టి
స్థితిలో నాదమరచి ని న్నొంటిగ విడిచిపెట్టిన నామందమతికి నన్ను నేను నిందించుకొను
చుంటిని. ఇంతలో నీసంకేతస్థలము జ్ఞాపికి నచ్చినది. నీవు విరపాయపై గనవచ్చినవో
కాకితమ్మకు మేకపిల్లను బలి యిచ్చెదనని మ్రొక్కుకొంటిని.

విజయా — అవ్వా! అంత సులువుగ పోవుప్రాణమా యిది ? పుట్టిపుట్టకుండగనే తల్లితండ్రు
లను బలిపుచ్చుకొన్నదిగదా! “పాపీ చిరాయు” వను నార్యోక్తి యొకటి మనకు బల
వత్తరమైన యాలంబనముగ గనవచ్చుచున్నదిగదా!

పే. పె — అమ్మా! అటు లనకుము. నీవు పాదము పెట్టుటచే నీనేల వివిక్రమయినది.
నీవు లేకున్నచో పగటిపూట చుక్కలు పొడవవా? అనపోతారెడ్డిని వినాహమాడి
యాంధ్రసామ్రాజ్యమునకు లక్ష్మీవై నీవు సింహాసనముపయి గూరుచుండగ కనులు చల్లగ
చూచుభాగ్య మెన్నఁజోయనిమాత్ర మెదురుచూచుచున్నాను.

విజయా — అవ్వా! ఎంత వెర్రిదానవు! ఆతనినన్నిధిని మరణింపగలిగినవో నాతనిని బరి
ణయమాడినంతటి ఫలము. అందులకుఁగూడ నాయమాత్యశేఖరడు నా కవకాశము
దొరకనియకుండనున్నాడే ? కానిమ్ము. ఈయుద్ధ మేదో తేలిస వెనుక —

పే. పె — అబ్బబ్బ! అవాచ్యములను నోటికి రాసియవలదని యెంత బ్రతిమాలినను
మానవుగదా! నిక్షేపములాగున పెండ్లిపీటలపై గూర్చుండవలసిన యీడున —

విజయా — మొదటినుండియు నాచరిత్రమును దెలిసికొన్నచో నీ విట్లాసింపవు. ఎటు
చూచినను విషాదాంతమగు సూచనలేగాని శుభాంతమగు సూచనలు నాజీవితనాటక
మునకు లేవు.

పే. వె — ఇరువదియేండ్లు నిండ లేవు. నాకంటె నెక్కువ యనుభవ మున్నట్లు మాటాడుచున్నావు. ఇక నే నేమి చెప్పను? పుట్టగానే తల్లిదండ్రులను గోలుపోయినవా రెంత మంది లేరు? ఆయువులో, ఐశ్వర్యములో, చదువులో, సాధాగ్యములో వారిలో పరిపూర్ణవైభవ మనుభవించినవా రెందరు లేరు?

విజయా — అది కా దవ్యా — నేల విడిచి సాము చేసెదనందు వేమి? నేను మాదానీని కుమార్తె నని తెలిసినవెనుక యువరాజు నన్ను క్షీణింపజేసిన జూచునందువా? ఈ! ని మాట యెట్లున్నను ఈరనిని వేయికన్నులతోఁ గనిపెట్టుచున్న యమాత్య కేళిరుడు తన ప్రాణములవైసను విడుచుచు గాని మా దాంపత్యమున కనుమతించునా? ఆతని మాటకు వా రడుగుదాటరు గదా! ఎటువచ్చినను ఇన్నాల్లీ మహాపురుషుని సాంగత్యము లభించుటే మనకు పూర్వజన్మ సుకృతఫలము. అంతలో మనము సంతోషింపవలెను. అనుభవము చాలని కవివలె ఈ సాంగత్యకావ్యమున కెట్లు స్వస్తి చెప్పవలెనో తెలియక కళవళపడుచున్నాను.

పే. వె — (తనలో) లేనిపోని యపోహలు కల్పించుకొనుట కీమెను చెప్పి మరియొకరిని చెప్పవలెను. ఇక నీమెతో సంత వాదించినను లాభము లేదు. ఇం కొక ప్రసంగము తేవలెను. (ప్రకాశముగ) అమ్మా! ఈ దినము నీ ప్రియుని పరాక్రమమును నీవు విినలేదు కాబోలును. ఆతడు ప్రచండభాస్కరుడయి విజృంభించినాడట!

విజయా — ప్రియుని పరాక్రమమునకు సంతసింపనా? తండ్రీపరాధవమునకు విచారింపనా? ఎవరు విజృంభించినను తుదకు జరుగుచున్న దాత్మహత్యయే గదా! ఆంధ్రు లొకరి నొకరు వధించుకొనుచున్నారా, అది విని నేను సంతోషింపనా? ఎటు వచ్చినను అనారోగ్యనెవముననే నే నీ యనారోగ్యవధను కనులార చూడకుండ తప్పించుకొంటిని.

పే. వె — అడుగో, నీ ప్రియు డిక్కడికే వచ్చుచున్నాడు. నేను పోయెదను. యధా విశేషము లాతనినోటనే వివరింపు. (నిష్క్రమించును.)

విజయా — తల్లీ ధాన్యవాటికా?

కా. ఏకాగ్రంబుగ వాంఛవీరులు యశో హేమద్రి నిర్మించుచో
నేకంబుక ప్రమదాక్రమార్గ వసుధక విక్షింది తా కంటనే
కోకంబున వెలిగెక్కు బాప్తములతో షోభించి యశ్విన్యకాం
సాకాంశ్య కళంకితం బయిన యీ సాధాగ్యముక. జాచెదే.

[యధావేషముతో విచారగ్రస్తు డు అనపోతారెడ్డి ప్రవేశించును.]

అ. పో — మిత్రమా! యాంధ్రున కిది కష్టకాలము. ఈదినమున నాకన్నులతో నేను పదివేలమంది యాంధ్రవీరులపాటు చూచినచ్చితిని — ఇప్పటికి మూడుసార్లు తరిమి

కొట్టినను ఇసుళ్ళుపుట్టవలె నెక్కడినుండియో శత్రుపక్షమున పైనికులు వచ్చి పడుచునే యున్నారు. రావణునిశిర్షములవలె నరికిన తలలే మరల మొలచుచున్నవేమో తెలియదు.

విజయా — అయిన రే పుడయము మరల యుద్ధ మున్నదనినమాట —

అ. పో — ఏమి యుద్ధమో నాకు తెలియకుండ నున్నది. ఈదినమున అశజయమును తప్పించుకొని యీవల బడునరికి తలప్రాణము తోకకు వచ్చినది! రెడ్డిరాజ్యభానుని కిది గ్రహణకాలము. నే నొక్కడనే చాలుదునని మహారాజుతో వీరములు పలికి వచ్చితిని. కాని నా కీవరవీరసేనానముద్రము దుస్తరమగుచున్నది — ఆహా! మాదానీడు విక్రమాదిత్యుడయి విజృంభించుచున్నాడు ఏమి చేయుటకును దోచకుండనున్నది —

విజయా — అతిమానుషపరాక్రములగు మీకును క్షిప్తఃరిస్థితులు వచ్చినవే?

అ. పో — ఇంతవరకు పదిపర్యాయములైనను మే మొకరి నొకరు తలపడినాము. ఎప్పుడును అశజయ మనుమాట యెరుగను. ఆతిథు నాతో యుద్ధము చేయుటకు జంకువాడు గాని నే నాతనితో యుద్ధముచేయుట కెన్నడును జంకియెరుగను.

విజయా — ఈతడవకూడ మాడు దినములనుండి యాతనిని మువ్వతిప్పల బెట్టుచున్నారు గదా. —

అ. పో — మువ్వతిప్పల బెట్టుచున్నా మనుము; మాకు సంఖ్యాబలము చాలదు. పది వేల బలముతో నూకారెడ్డి కోరుకొండనీమకు బోయినాడు. ఇరువదివేలతో మల్లారెడ్డి మోటుపల్లి కేగినాడు. కొంతబలము అద్దంకిలో నుంచకతప్పదు గదా! అదిగాక పడేపడే యుద్ధములతో మావీరు లలసిపోయియున్నారు. ఇ వన్నియు నీతో చెప్పుచున్నా నని తెలిసినచో నమాత్యశేఖరుడు నన్ను బ్రదుకనీయడు.

విజయా — నాథా.....కాదు, కాదు. దండనాథాగ్రణీ! ఆపశ్చమయమున మీ కుపకరింపని నా జన్మ మెందులకు— ఏమి చేయవచ్చునా యని యాలోచించుచున్నాను.

అ. పో — శరీరములో స్వాస్థ్యములేని నిన్ను సంక్షోభింపజేసి మరింత బాధించుచున్నాను. కానిమ్ము, నాతో చెలిమిచేయుటయే నీ నొనర్చిన మహాపరాధము. అందుల కీదండన మనుభవింపకతప్పదు.

విజయా — ఇట్టి ప్రశంసావాక్యములవలన ప్రయోజన మేమి? ఏదైన నుపాయ మూలో చింపవలెను. —

అ. పో — నా కేయిపాయమును పాలుపోకుండ నున్నది. కోరినను ఇప్పు డద్దంకినుండి సాయము రానేరదు. దైవికముగ నేడయిన తటస్థింపవలెనుగాని — నాపౌరుషమువలన ప్రయోజన మున్నట్లు తోచదు. నాబ్రదుకు "దినదినగండము చేయేండ్లాయు" వనిన

ట్లున్నది. ఏదో సాహసించి యొకవిషమనన్ని వేళమీస జిక్కుకొనుట, తుదకు దైవ సాహాయ్యమున నావలబడుట — ఈతీరున నడచుచున్నది. —

విజయా — నేను రే పుడయముననే యుద్ధమునకు వచ్చెదను.

అ. పో — అయ్యయ్యా! నలడు. నలడు. సీయారోగ్యము బాత్తుగ బాగులేదు. —

విజయా — మహాశయా! మరేమియు భయములేదు. రెడ్డిరాజ్యభాస్కరు డస్తమించినచో ఆర్యధర్మములు పూర్ణముగ నడుగఁటిపోవును. పొంగి పొంగి వచ్చుచున్న విజాతీయ మహాసముద్రమున కీరాజ్యము చెలియలికట్టవలె నున్నది. దీనివైన సంరక్షించుకొన్న సరి, లేకున్నచో మనజన్మములు కాల్యనా? ఇది మీకార్యముగ మీ రెన్నడును భావించవలదు. యావద్భారతదేశమునకును ప్రాణదాయకమయిన యుద్ధమ మిది — ఇందులో నాహుతియగు భాగ్య మెంతవానికి వట్టను?

అ. పో — (తనలో) యుద్ధమునకు పోవుచున్నా ననినమాటయేగాని నాహృదయ మీతని కడనే నిల్చిపోవుచున్నది. ఈతడుకూడ యుద్ధమునకు వచ్చినచో ద్విగుణితోత్సాహ ముతో విజృంభించవచ్చును. (ప్రకా.) సీవుకూడ మాతల్లికడుపున నేల జన్మింపవైతివి?

విజయా — (తనలో) అట్లయినచో నాజన్మ మంతయు నిష్ఫలమే యగునుగదా (ప్రకాశ ముగ) నా.....నాయకాగ్రణీ! ఆమాట నన్నియు తరువాత నాడుకొనవచ్చును. మీ రీ వేషమును విడిచి ఇంచుక విశ్రమింపుడు. నవతల్లెను శ్రమపడి బడలియున్నాను. కర్తవ్య మునుగూర్చి మీ రేమాత్రమును బెంగపెట్టుకొనవలదు.

అ. పో — నీవు చెప్పినట్లు నేను బడలియున్నాను. రవంత విశ్రాంతి గైకొందును. నీవు కూడ ఈరాత్రి మనస్సు నలబడిపెట్టుకొనక పూర్ణమైన విశ్రాంతి ననుభవింపుము. ఎంత నేపటికయిన నిన్ను వీడవలె నని యుండకు గాని ఇక నిక్కడ బాగుచేసినచో నమాత్య శ్రేఖరునివలన మాట వచ్చును.

అనపో — }
విజయా — } (చేతులు జోడించుకొని)

ఉ. 'హహి' యటన్న మా హృదయభావ నిరూపణ చేసి చేసి — వి
ద్వ్యోహులు దేశమారపయి మాసినకత్తులు మొక్కపోవ నే
సాహస మాచరించెదరా! సాయము గోరి వరంబు నియ్యెదరా
'చేహి' యటంచు వేడితిమి దేశతలార! యనుగ్రహింపుడి!

(తెర పడును.)

మూడవ రంగము

[రంగము : మాదాసీనిశ్చరము. ప్రవేశము : శయ్యపయి నూర్చుండి మాదాసీను.]

మాదా — తల్లీ! విజయాంబ! ఆజన్మాంతము నే నిట్లాశ్రోశించుచుండవలసినదేనా? స్వప్నమందయిన నాకు నీ సందర్శనము లభింపదా?

(ప్రవేశము: పురావశముతో విజయాంబ)

మాదా — ఓయీ, ఎవరు నీవు? పెలవు లేనిదే లోనికి బ్రవేశించినావు?

విజయా — (కత్తిని దూయును.)

మాదా — ఆ ఏమి నీకండకావరము? (అని మొలనున్న కత్తిని దూయును.)

విజయా — నాయనగారూ! ఆయాస మెందులకు? ఈకత్తిని మీచేతి కందిచ్చుటకే యొర నుండి తీసితిని. ఇదిగో! దీనితో నాశీర్వమును ఛేదింపుడు (అని కత్తి నందియిచ్చును.)

మాదా — (తనచేతిలోనున్న కత్తిని బారవిడుచుచు) ఇది స్వప్నము కాదుగదా? (అని కన్నులు తుడుచుకొని నిదానించి చూచి) హా కుమారీ! హా కుమారీ! నీవు మరణించితి వనుకొంటి నే? నిజముగ బ్రదికియుంటివా?

విజయా — నిజమే నకు బ్రదికిలేను. తండ్రీ! సందేహింతు రేల? జీవచ్ఛవమువైన నాతలఁ ద్రుంచి నన్ను స్వర్గమునకు బంపరా?

మాదా — అమ్మా! అంతటి ఘోరకార్యము నాచేత గాదు. చేతేత పుత్రికావధము జేయు సంతటి సృశంసుడను గాను నేను.

విజయా — మాతృవధముందు పుత్రికావధ ఘోరకార్యమా?

మాదా — ఆ! వెలమవీరావతంసునివయి మాతృవధ మొప్పుచున్నావా? చూడు, బాగ్రత్త!

విజయా — బాగ్రత్త యని బెదరించి మీరు నన్ను చేయగల్గిన దేమి? నాకంతమును ద్రుంచెదరు. అంతేకదా? ఇదిగో! నాప్రాణములను దండగా గ్రుచ్చి పుష్పావహార ముగ మీపాదములపన్నిధిని సమర్పింపనుంటిని. నేను కోరుకొనుచున్నది, మీరు సంకల్పించినది ఒక్కటియేకాదా?

మాదా — తల్లీ! మాదాసీడు స్త్రీవధను సంకల్పించుసంతటి దుష్టుడై ననుకొంటివా?

విజయా — స్త్రీవధమైనను మేలే! గోవధమైనను మేలే! బ్రాహ్మణవధమైనను మేలే! అనేకవేలగోవులకును స్త్రీలకును బ్రాహ్మణులకును మాతృస్వరూపిణియైన ఒకదేవతను ఇప్పుడు మీరు వధించుట కుద్యుక్తు లైనారు.

మాదా — అబ్బబ్బ! రోమరోమకూషమునను ఒక్కొక్కశూలముతో పొడిచినను నా కింత బాధ యుండదు. నీమాట లేమియు నా కర్థముగాకుండ నున్నది.

విజయా — తండ్రీ! అదిగో! ఆంధ్రమాత! అదే ఆమెశీర్షమునకు నభయహస్త ముంచి యాశీర్వదించుచున్న శ్రీవైలమల్లికార్జునుడు. అడుగో ఆమె గుండెను జీల్చి నక్కలు జేముటకు ఖడ్గము నూరుచున్న మాదానీడు.

మాదా — ఆ! ఆ! ఎంత ఘోరముగ మాటాడుచున్నావు?

విజయా — నామాటలకంటె మీచేష్ట లెన్నియో వేలరెట్లు ఘోరతరముగ లేవా?

మాదా — ఇందు నాయొక్కనిమీదనే వేర మెట్లు మోపుటకు ఏ లున్నదో తెలియ కున్నది. ఇరుకక్షులవారును సిద్ధపడిననే గాని యుద్ధము సంభవించదుగదా?

విజయా — తండ్రీ! ఇతరులతోలికి బోక తమరాజ్యమును తాము గోబ్రాహ్మణహితముగఁ బాలించుకొనుచున్నవారు రెట్లు. — వారిమీదికి కుడిచి కూర్చుండి యుద్ధమునకు వచ్చినవాడవు నీవు. ఎన్నివిధముల బలిమాలినను నీ ఏ యుద్ధసంకల్పమునకు న్వస్తి చెప్పవైతివి. అందుచే నీ నిలయమున నిక వసింపరా దని ప్రచ్ఛన్న వేషమున దేశాంతరము చొచ్చితివి.

మాదా — తల్లీ! నీవు నాయంట నడుగుపెట్టుట జనకుని యింటిలో నీత పాదము పెట్టి నట్లుగ భావించి యహోరాత్రము లానందించుచుండువాడను. నీవు నాయెడ నెట్టి యన్యాయ మొనర్చితివి? నీవు కనబడకపోయినతరువాత మెతుకు ముట్టినవో నోట్టు. —

విజయా — తండ్రీ! నీకు నాయెడ నిజమయిన యనురాగ మున్నదని నేను విశ్వసించను. నిజమైన యనురాగమే యున్నచో ఏప్రయోజనమును సాధించుటకయి నేను నీయిల్లు విడిచిపెట్టియుండునో నీ పూహించియుండువు. ఇప్పటికయిన నీ దురుద్యమమును విరి మించుకొనకపోవుట చూడగ —

మాదా — వెరిదానా! వెలమలకు ప్రాణములకంటెను షగ సాధించుట ప్రియతరము. అందుచేత నీవు కాదుగదా —

విజయా — అదిగో నాయనగారూ! అటు చూడుడు. కాలయవనికను చీల్చవలయును — ఖడ్గముతో గాదు — అంతర్నేత్రములతో — అడుగో! ప్రాచీనాంధ్రసామ్రాజ్యలక్ష్మీ! అటు గంగాతీరము మొదలుకొని యటు కాంచిపురమువరకును గల నరపాలు రామెకు వింజామరలు నేయుచున్నాడు. అటు అజంటా మొదలుకొని ఇటు అమరావతివరకును గల శిల్పు లామెకు సింహాసనములు చెక్కుచున్నాడు. అటు రోమక దేశము మొదలుకొని ఇటు చీనాదేశము వరకును గల వర్తకు లామెకు కానుకల బంపుచున్నాడు. ఈనాటి బహునాయకత్వము ఈనాటి

మనస్వర్థలు - ఈనాటి స్వార్థపరత్వము - ఆనాడు విజృంభించి యుండినచో దేశ మంతటి యుచ్చదేశ ననుభవించగలదా ?

మాదా - దూరపుగొండలు నునుపు. ఆనాడుమాత్రము మంచితనము ముద్దగట్టిన దం దువా? రామరాజ్యము పెన్నంటియే రాజరాజ్య మున్నది. దేశమునందలి ప్రజ లం దరును పూర్ణముగ రాము లగుటకాని పూర్ణముగ రావణు లగుటకాని ఎన్నడును తట స్థింపదు.

విజయా - ఆమాత్రము స్వస్వరూపజ్ఞాన ముండిన చాలును.

మాదా - ఆ! ఆ! ఎంతపోటు పొడిచితివి?

విజయా - నాయనగారూ! ఓమింపుడు. మీరు చెప్పినట్లు అంతఃకలహము లేదో యొక రూపమున నెప్పుడును నున్న వేకాని వెనుకటిదిసములకు ఈదిసములకును ఒక్కయంశ మున భేద ముండితీరవలెను. దేశమున కాపద తటస్థించినపుడయిన ప్రజలు తమయంతః కలహములను మరచిపోయి ఏకముఖముగఁ బనిచేసియుండురు; లేకున్న నంతటి యఖండ వైభవ మాంధ్ర దేశ మనుభవించియుండదు.

మాదా - ప్రస్తుతరాజకీయ పరిస్థితులను దెలిసికొనక నీవు మాటాడుచున్నప్పుడు నే నేమి చెప్పగలను?

విజయా - అయ్యయ్యా! నే నీసమయము చేయుచున్నదని యేమనుకొంటిరి? దేశాటన మొనర్చి రాజకీయపరిస్థితులను చక్కగ గమనించితిని. ఆటలో నిమగ్నుడయి కూర్చుం డినవానికి తోచని ఎత్తులు ఈవలనుండి చూచుచున్నవానికి తోచును. అంతఃకలహ ముల కిది యెంతమాత్రమును తగిన సమయముకాదు. —

మాదా - మేము శత్రుజీవులము - ఇది మాకు స్వధర్మము.

విజయా - స్వధర్మమున కెంతటి విచారితార్థమును సెలవిచ్చుచున్నారు? మాతృదేవత మంగళసూత్రమును శత్రుముతో ఛేదించుట స్వధర్మమా? పచ్చగ పెద్దీపందరివలె నున్న దేశమునకు నిప్పు పెట్టుట స్వధర్మమా? జాలి కంఠకును కిరీటములవలెనున్న నాయకులను వధింపజూచుట స్వధర్మమా? ఏమి? మాటాడరేమి?

మాదా - కుమారీ! చిన్నతనమునూడియు ని న్నిరుగుదును. నీ వెన్నడును నాయెదుట నిట్టిరూపేశముతో మాటాడియెరుగవు. ఈదిసమున నేదో యొకదేవత ని న్నావహించి యుండవలెను. నీకు నేను ప్రత్యుత్తర మీయఁజాలకపోవుచున్నాను. న న్నిప్పుడేమి చేయుమందువు?

విజయా - నాయనగారూ! భారతదేశభాగ్యమున కధినేతలగు త్రింశతోక్తిదేవతలును ఈముహూర్తమున మి మ్మభినందించి యాశీర్వదించుచున్నారు. — ఏనాడు జయచంద్ర

హతకుడు స్థానేశ్వరమున దేశద్రోహగీతము నాలపింప నారంభించినాడో, నాటినుండి నేటివరకు నాతని మానసికపుత్రులని చెప్పదగిన తరువాతి దేశద్రోహులుకూడ నదే గీత మందుకొని రాగముకాని తాళముకాని మార్చకుండ నాలాపనము సాగించుచున్నారు - ఇప్పుడు రవంత విరామము సిద్ధించినట్లు గనవచ్చుచున్నది. —

మాదా — సీమాటలు వినినకొలది నాహృదయము కంపించుచున్నది.

విజయా — మీమనఃవిరామము చూచినకొలది నాతనువు పులకరించుచున్నది. మొన్న మొన్న నేగదా రామదేవహతకుడు రెండవజయచంద్రుడయి యాంధ్రసామ్రాజ్యమును తనపొట్టను బెట్టుకొనినాడు?

మాదా — తల్లీ! సీన్వసములో నేడు దేవతలు ప్రతిధ్వనించుచున్నారు. —

విజయా — తండ్రీ! మీహృదయమున నేడు భగవంతుడు ప్రత్యక్షమగుచున్నాడు. ఇప్పటికి మూడుశతాబ్దములకు పూర్వము ప్రారంభించిన భారతదేశపారతృత్యనాటకమునకు నేటితో భరతవాక్యము చెప్పినట్లయినది. —

మాదా — ఎట్లు?

విజయా — ఎప్పుడు నాప్రార్థనకు మీగు సుముఖులయి యుద్ధమునకు విముఖులయి స్వజన రక్షాపాతమునకు స్వస్తి చెప్పబోవుచున్నారో అప్పుడే దేశభ్యుదయ మారంభమయి నట్లు కాదా? ఇంతవరకు మన దేశీయులేగదా మన దేశమును గల్పి పరరాజుల కర్పించినది?

మాదా — తల్లీ! కొందరు వ్యాఖ్యాతలవలె నీవు నామాటలకు నే నుద్దేశింపని విశేషార్థమును గల్పించుకొంటివి. దీనిని సంకల్పించుటకుగాని నాకు స్వాతంత్ర్య మెక్కడిది? అన్నగారి యాజ్ఞ ననుసరింపవలసినవాడనేకదా!

విజయా — తండ్రీ! అంతేనా? న్యాయముగ ధర్మాధర్మనిర్ణయ మొనర్చుకొనుటకు తగిన వివేకము మీ కున్నను అనుసరించుటకు స్వాతంత్ర్యము లేదా?

మాదా — ఇప్పుడు నీవు చెప్పనేచెప్పితివిగాదా? ఎవరికి వారే నాయకు లగుటవలన దేశమున కెంత యనర్థదాయకమో. చిరకాలముక్రితమే నాజీవితమును మాయన్నగారి పాదముల కంకిత మొనర్చుకొంటిని.

విజయా — మీ సామ్రాజ్యమునకు సంతరింపవలసినదే. కాని దానిని మీరు దేశసేవ కేల వినియోగింపరాదు? నిజవర్తిత్వము లన్నియు తెలియబరచి యుక్తియుక్తముగ నిరూపించినచో మీయన్నగారుకూడ మీయభిప్రాయముతో నేకీభవింపవచ్చునుగదా! ఆయన పేర నేల వ్రాయరాదు?

హదా — ఏమని వ్రాయను? నా కీయుద్ధభూమి చూడగనే ఒకలు కంప మెత్తుచున్నదని వ్రాయనా?

జయా — ఆహా! స్వభాత్యభిమానమున్న ఏ యాంధ్రునికైన నీ యుద్ధభూమి చూడగనే ఒకలు కంప మెత్తవలసినదే.

హదా — నీవు బౌద్ధధర్మమును పురస్కరించుకొని మాటాడుచున్నావు గాని —

జయా — ఆర్యధర్మము మూత్రము ధర్మక్షేత్రమున యుద్ధ మొనర్చినచో వీరస్వర్గము లభించునని చెప్పినది కాని —

హదా — అమ్మయ్యా! నీతోడ యుక్తికే బ్రతియుక్తి చెప్పట కష్టము —

జయా — ఏకష్టమును లేకుండ నుడు మార్గమును నే నిదివరకే మనవి చేసికొంటిని గానా? ఇదిగో! చేతులు జోడించుచున్నాను. నాతోడ బాటు ఈ ముహూర్తమున శాతవాహనచక్రవర్తుల యాత్మలు - ఇక్ష్వాకు రాజపుంగవుల యాత్మలు - చాళుక్య వోళసార్యభౌముల యాత్మలు చేతులు జోడించుకొని “మే మల్లారుముద్దుగ లాలించి పెంచుకొనుచు వచ్చిన యాంధ్రలత్ని హత్య చేయకుము” అని ప్రార్థించుచున్నవి. —

హదా — తల్లీ! ఈయుదయమున నే ముహూర్తమున నీ ముఖారవిందమును సందర్శించి తినో ఆముహూర్తముననే నాచేతినుడి అప్రయత్నముగ ఖడ్గము జారిపోయినది.

జయా — జారిపోయిన ఖడ్గమును మరల తీయవలదు - తీసినచో నాశిరచ్ఛేదమునకే తీయవలెను. —

హదా — అబ్బబ్బ! అనుంగళము ప్రతిహత మగుచుగాక! —

జయా — తండ్రీ! నాయొక్క తెవగపేరు చెప్పగనే ఇంత కంటగించుకొనుచుండిన మీరు ఈయుద్ధభూమిని హతులయిన వేనకువేల వీరులభార్యలను కుమార్తెలను, తల్లులను గూర్చి యాలోచించితిరా? వాయుమాత్రము మీలిడ్డలు కారా?

హదా — అబ్బబ్బ! నాహృదయము నెందులకు తునుక తునుకలుగ ఖండింతువు?

(ప్రవేశము ప్రతీహతి.)

ప్రతీహతి — దేవా! ఆంధ్రక్షమామండలేశ్వరునియొద్దనుండి యాంతరంగికలేఖ.

(అని యొకలాయన చేతికిచ్చును.)

హదా — (చదువుకొని తనలో) ఎంత ఘోరము! సుల్తాను మామీదికి దండయాత్రకు వచ్చుచున్నాడా? అన్నా రెడ్డి చెప్పినంతయు జరిగినది. (ప్రకాశముగ) అమ్మా! నీ ప్రార్థనకు దేవతలు ప్రసన్నులైరి. ప్రస్తుతము యుద్ధ మావలసినదని యాజ్ఞ వచ్చినది. —

విజయా — నాయనగారూ ! నా చనవు కొంతవర కయిన చెల్లించితిరి. అదియే పది వేలు. నమస్కారము — పోయినట్టెదను.

మాదా — అమ్మా ! ఎక్కడికి పోయెదవు ? అసలు నిన్నింతదనుక నడుగిమరచితిని. ప్రచ్ఛన్న వేషమున నున్న సీకు లోనికి ప్రవేశ మెట్లు దొరకిగది ?

విజయా — చిన్నతనమునుండియు మీయొద్దఁ జెరిగినదానను. ఆమాత్రము మీ సంకేత ములనే సంపాదించలేకపోదునా ? నా నిమిత్తము ప్రతిహరిని బాధింతురేమో. —

మాదా — బాధింతునా పూజింతును గాని. — వచ్చికదానవు మరల నెక్కడికో పోయెద ననుచున్నా వేమి ?

విజయా — ఇంతవరకు నా సంకల్పము పూర్ణముగ కలిపలేదుగదా ?

మాదా — నీ సంకల్ప మేమని ?

విజయా — ఎన్నటికయిన రెట్లును మీరును ఒక్క కంచమున గుడిచి ఒక్క మంచమున నిద్రపోవగ చూడవలెనని. —

మాదా — అది యసంభవము ! అసంభవము !

విజయా — అది యసంభవమైనచో నేను మీయింట మరల నడుగు పెట్టుట యంతకంటెను నసంభవము.

ఉ. మంగళకూర్మభోషముల మంజుల విద్యవ మొప్పు మాగధి
యంగన లాంఛనములకు హారతు లెత్తినకేళ నెంతగా
పొంగితివో ! యశశలలి బోరగిలంబడి నిష్ఠ దెంతగా
క్రందెదవో ! జగజ్జవని ! ఘోరైలకమ్మ, మహాంధ్రరాష్ట్రీహ !

(నిష్క్రమించును.)

మాదా — హా ! నాజీవితప్రభ నిష్క్రమించుచున్నది. పరిశీతు లెంత విషమించినవి ? నిలుచున్న పాటున రానలసినదని యన్నగారి యాజ్ఞయా ? అరచేతిలోని విజయ మ్రైంద్ర జాలికుని మంత్రప్రభావముచే నెగిరిపోయినట్లుగ మాయమైనదా ? పట్టుదల యొక్కటే పెనుభూతమునలె వీడించుకొని తినుచున్నదా ? క్షయంబ కట్టకడపట చదివిన పద్యము మాత్రము నాచెవులలో గింగురుమని మారుమోగుచున్నది. —

ఉ. మంగళకూర్మభోషముల మంజుల విద్యవ మొప్పు మాగధి
యంగన లాంఛనములకు హారతు లెత్తినకేళ నెంతగా
పొంగితివో ! యశశలలి బోరగిలంబడి నిష్ఠ దెంతగా
క్రందెదవో ! జగజ్జవని ! ఘోరైలకమ్మ, మహాంధ్రరాష్ట్రీహ !

(తెరపడును.)

స్వేచ్ఛావిహంగము

శ్రీ జెల్లా శ్రీనివాసరావు

ఏను స్వేచ్ఛావిహంగము నే మహిమ
హాగ్రశాఖకావితతులం దధివసించి
కాలమును బుత్తునో, మదిఁ గలఁచివైచు
దారుణవిషాదబంధముల్ తలఁగె నేఁడు.

శవనతరంగముల్ వొలసి

పాదపశాఖల నల్ల నూఁచ, వై
భవమునఁ దేలిపోదు దివిఁ

బ్రాంకెడు షోలికయందఁ దూఁగుచున్
ప్రవిమలరాగగీతకలు

నల్కుదు నొక్కొక వేళ లోచనో
త్సవకరమైన యీద్రవ్యతి

తన్వి విలాసము గాంచి నివ్వెత్త.

శలముల్ మెక్కుదునో, ననాంతరసర

స్వాదూవకంబుల్ మనం

బలరణ శ్రోలుదునో, లతాంతతతి పూ

యా సొంపు బెంపార ని

ర్మలకుంజాంతరవీధులన్ దిరుగుచున్

మధ్యాహ్నముల్ త్రోతునో

కలిగెన్ పైవరవిహారభాగ్యమిఁక ను

గ్రాంతరవ్యథల్ వాయఁగన్.

ఏను స్వేచ్ఛాశకుంతమ నే మహిమ

హాగ్రశాఖకావితతులం దధివసించి

కాలమును బుత్తునో — ఒక్కకల్పమైన

ప్రకృతిమాధుర్యతృప్తి దీర్చుకొనుదాఁక !

మా మాదిరి ఉండుడు -

సంసారసౌఖ్యమును

అనుభవింపుడు

మేము ఎంత ఆరోగ్యముగా, సౌఖ్యముగా
నున్నామోచూడుడు ! ఆరునెలల క్రిందటనే నేను
చాల నీరసముగానుండి తీవ్రసౌఖ్య మనుభవించ
జాలని స్థితియందుండిని. వైద్యుడు సవట్రోజెన్
శిఫార్సుచేసెను. సవట్రోజెన్ వలన వెంటనే నుగుము
కన్పించినది. నార క్తవాశములందు శ్రోత్రతీవధార
ప్రవహించిన ట్లుండెను. ఇప్పుడు నాకు చాల
బలము, ఆరోగ్యము, పటుత్వము, దేహదౌర్భ్యము
విర్రుదినది. మరల మేము తనివితీర సంపారసౌఖ్య
మును అనుభవించుచున్నాము." సవట్రోజెన్ వలన
మీ ఆరోగ్యమున ఎక్కివచ్చు కన్పించును.
వరయులకు బల మొసంగును. రక్తప్రస్థిరమును.
త్వరలోనే యోవనమునం దుండు ఆరోగ్య
మేర్పడును. Holland Import (2)

కెమిగు లిందవీవద్దను, బహుళులోను దొరగును.

SANATOGEN

THE TRUE TONIC FOOD

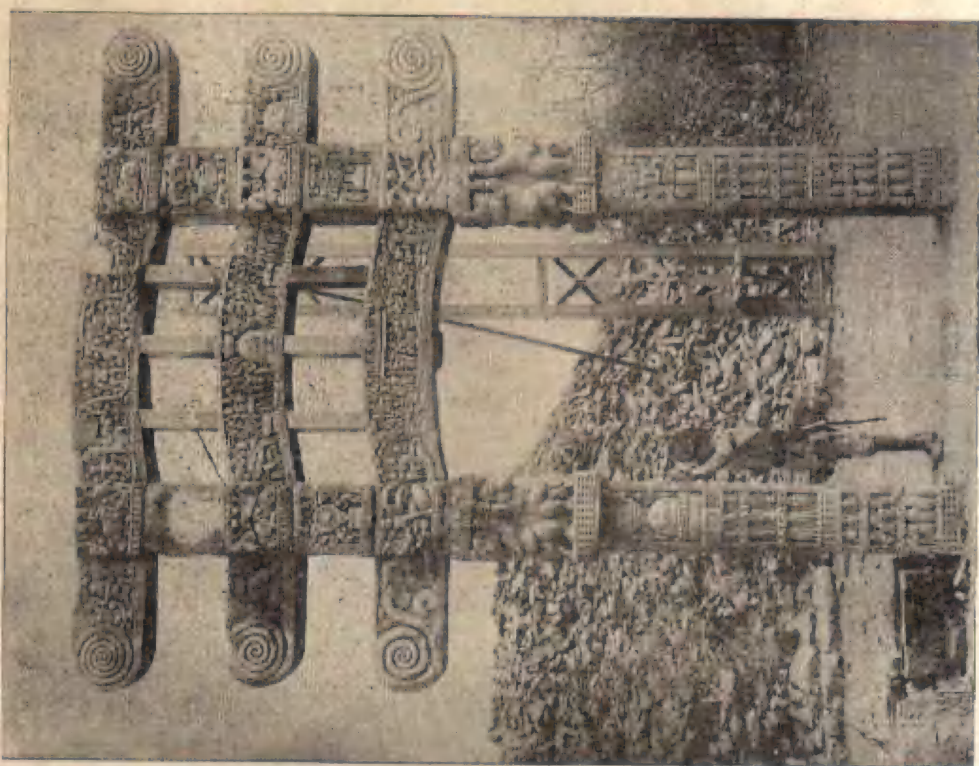
భాస్కర్ చిత్రము

[Photos by kind courtesy of Dr. T. R. Chintamani garu

అమరావతి చిత్రము

Photos by kind cou tesy of Dr. T. R. Chintamani garu]

అమరావతీ కళావిశిష్టత

శ్రీ పుష్టవర్తి శ్రీనివాసాచార్యులు

అమరావతీ కళాసౌష్ఠవమునుగూర్చియు, ఆంధ్రశాసనవాహన వైభవోన్నత్యములను గూర్చియు వివరించు కళావైఖ్యలను ఆంధ్రులలో అరుదు. ఆంధ్రులలో మాత్రమే ఏల? "హిందూ దేశంలోని ఏప్రాంతంలో చెరియొక్క పన్నానలే—మనము అమరావతీ కళాప్రశంస వివరించుచున్నాము". హిందూ దేశమును వదలి పాశ్చాత్య దేశములకు లోయి చూచినను అచ్చటి కళాభిజ్ఞులు అమరావతీ శిల్పనందను ప్రశంసించుచు నేయుందురు. వస్తువర్మనా గరములలో శ్రేష్ఠతను మైన బ్రిటిష్ మ్యూజియమునందు ప్రాముఖ్యస్థానము నొసగినది అమరావతీ శిల్పమునకే. హైందవకళను సాధారణముగ నిరసనభావముతో నూచు పాశ్చాత్య కళావిమర్శకులలో నూడ చాలమంది అమరావతీ ప్రస్తావము వచ్చిన పురుషాత్రము తమ కవిపాత్రబుద్ధి వదలి ఈ యుత్తమ కళను అభినందించక మానరు. వెయ్యో, హైందవశిల్పసామ్రాజ్యమున నేమి, నానా దేశశిల్పప్రపంచమున నేమి, అమరావతీకొక ప్రత్యేకస్థాన మేర్పడినది; ప్రత్యేకగౌరవ, ప్రతిష్ఠలు నెలకొనినవి.

అమరావతీ శిల్పము నిజముగ నింత ప్రశంసనీయ మైనదేనా? ఇతర ప్రాచీన హైందవశిల్పములందు గానరానివిశేషము లిం దేమి గలవు? ఈ శిల్పసాధానము శేవలము అమరావతీ శిల్ప సృజితప్రభావ

ములనుండియే ఏర్పడినదా? లేక అమరావతీకి పూర్వముగాని, ఆకాలమునందే ఇతర ప్రదేశములందుగాని వెలిసిన శిల్పవర్ణనలులే అమరావతీ శిల్పములైనవి? యిం దేమో కొన్ని చిన్నమార్పులు చేసి, మెరుగుపెట్టి సృజితకళలము లెంతమాత్రమును లేకయే కళాభిజ్ఞులహృదయముల నాకర్షించగలిగె? ఈ విషయములను జాగ్రత్తగా పరిశోధించిన గాని మనకు అమరావతీ శిల్పమునందలి యాధిక్యము లోభపడదు.

కాని మునుముందు అమరావతీ శిల్పము ఏకాలమునాటిదో ఏ యే ప్రదేశములందలి శిల్పమును "అమరావతీ తీర్తి" శిల్ప మందులో తెలిపకొనవలెను. అమరావతీ శిల్పమునందలి విశేషములు ఒక అమరావతీ హృదయమందను మాత్రమే కాక జగద్యుపేట, నాగార్జునుని కొండ, అల్లూరు, గుమ్మడిదుట్టి, సుంట శాల, గోలి మున్నగు ప్రదేశములం దున్న శిల్పము లన్నిటియందును కొంచెముగనో గొప్పగనో గానించుచున్నవి. అట్లన నీ శిల్పము లన్నియు నొక్క టేతరున నున్నవని యర్థము గాదు. శిల్పకళకూడ క్రమపరిణామ వికాసములకు లోనైనదే. ఈ వివిధస్థలము లందలి శిల్పము లో యు ఒకేకాలమున నిర్మించియుండినగాని ఇవి యొక్క టేతరున నుండజాలవు. అమరావతీ శిల్పమునందే, మొట్టమొదటికాలపు శిల్పములకును తరు

వాతీకాలపు శిల్పములకును (ఒకటి వ్యక్తి త్వము విశేషముగ గాన్పించుచున్నను) కాల క్రమమున పరిణామవికాసములవలన నేర్పడినభేదము లెన్నియో కాన్పించుచున్నవి. అయినను ఈశిల్పము లన్నిటిని జాగ్రత్తగ పరీక్షించినయెడల ఇతర హైందవశిల్పము లందు కానరాని కొన్ని ప్రత్యేకలక్షణములు వీనియందు గాన్పించుచున్నవి; కాన ఇవి యొక ప్రత్యేకమయిన తెగకు తేరినవని నిశ్చయించి పురాతత్వకోవిదులు వీనికి "అమరావతీరీతి" శిల్పము లని పేరుపెట్టిరి.

ఈశిల్పము క్రీస్తుపూర్వము రెండవశతాబ్దమునుండి క్రీస్తుశకము మూడవశతాబ్దాంతమువరకును, అనగా సుమారు అయిదువందల సంవత్సరముల కాలము విలసిల్లినది. ఇందులో కడుపురాతనమైనది జగ్గయ్య పేట యందలి శిల్పము. ఇది క్రీస్తుపూర్వము రెండవశతాబ్దమునాటిది. అమరావతీశిల్పములో గూడ కొంత ఈకాలమునాటిదే యని కొందరి యభిప్రాయము. భార్హుత్ స్తూపమునందలి శాసన, చిత్రరీతికిని, అమరావతీయందలి కొన్ని శిలాఫలకములపైనమాత్రము కానవగు శాసన, చిత్రరీతికిని గల విశేషసామ్యముపై నీయభిప్రాయ మాధారపడియున్నది. క్రీస్తుపూర్వము యొకటిశతాబ్దమునాటిశిల్పము అమరావతీయం బెంతయో కలదు. ఇప్పటినుండి అమరావతీశిల్ప మంతకంతకు అధికముగ అభివృద్ధి గాంచుచువచ్చినది. కాన ఈరీతిశిల్పము యొక్క క్రమపరిణామవికాసములను పరిశోధింపవలె ననినయెడల ఒక్క అమరావతీ శిల్పమును మాత్రమే పరీక్షించినను జాలును. నాగార్జునునికొండశిల్పములు ఈరీతి యుత్తర దశయందు నిర్మితములైనవి. ఇంకను కొంత

కాలమునకు పిదప అల్లూరునందును, గుమ్మడి దుట్టునందును శిల్పము విరిసిందినది. నీరీతి శిల్పములు ఈరీతియంత్యవశనాటివి.

అమరావతీకిపూర్వము ఈ ప్రాంతము లందు ఎట్టిశిల్పకళ యుండెను? ఆశిల్పకళకును, అమరావతీశిల్పకళకును ఎట్టిసంబంధము గలదు? అనువిషయముల నిపుడు కొంత సంగ్రహముగ చర్చింతము.

భారతీయకళాచరిత్రము ఆదిమనివాసుల శిలాసంస్కృతిపరిశీలనముతో ప్రారంభమగును. ఈసంస్కృతికి సంబంధించిన ముఖ్య సమన్వయము సంపూర్ణముగ పరిశోధించుటకు తగినన్నిమాధారము లింకను దొరకనందున మన మీ సందర్శమున నెట్టిసిద్ధాంతములను తేసినను వానియందలి సత్యావత్వములు భావిపరిశోధనలవలనగాని వ్యక్తము గావు. అయినను మన కింతవరకును దొరకినమాధారములకే సమగ్రముగ పరీక్షించిన పురాతత్వ శాస్త్రజ్ఞులు ఒక్క అమరావతీకళమాత్రమే కాక హైందవకళయంతయుగూడ చాలవరకు ప్రాచీనశిలాయుగపు లలితకళలపై నాధారపడియున్నదని వక్కాణించియున్నారు. సింధులోయనాగరికతను గూర్చిన పరిశోధనలనుండి ఈయభిప్రాయములు నానాటికి బలవత్తరము లగుచున్నవి. ఈనాగరికత సింధులోయయందుమాత్రమే కాక గంగా, యమునాతీరములందుగూడ గల దనియు, దీనికిని దక్షిణావళమునందలి ప్రాచీనసంస్కృతికిని అధికసంబంధమున్న దనియు తెలియుచున్నది. కాన హైందవకళల పుట్టుపూర్వోత్తరములను గూర్చి చర్చించునపుడు ఈ ద్వివిధసంస్కృతిని గమనింపక తప్పదు.

అనార్యసంస్కృతికితోడు, ప్రాచీనార్య సంస్కృతికూడ అమరావతీ శిల్పకళావిన్యాసమునకు అధికముగ తోడ్పడియుండును. "ప్రాచీనార్యులు బ్రహ్మకణ్ణాసాతత్పరులు; కాన లలితకళలకు వా రెట్టిప్రోత్సాహమును ఒనగలేదు" అని కొందరు వాదించుచున్నారు. ఇది కొంతవరకు నిజమే. శిల్పము లేమి, కుండపెంకులేమి, గోరీలేమి, కట్టడము లేమి, అనార్యసంస్కృతిచిహ్నములు ప్రతి సంవత్సరమును ఎన్నెన్నియో దొరకుచుండ ప్రాచీనార్యులకు సంబంధించినవి మాత్రమే శిల్పముగ దొరికినవి. ఇప్పటివరకును పురాతత్వశీర్షాలు హిందూదేశమున ప్రాచీనార్యులకు సంబంధించిన శిల్పాలవశేషము అనుకనుగొనినది ఒక్క 'తొరియనందనపురు' నందు మాత్రమే. ప్రాచీనార్యులు ప్రాచీనమున లలితకళలపై తమదృష్టిని ప్రసరింపజేయలేదు. కాని కాలక్రమమున వీరును అనార్యజనసంస్కృతికి చాలవరకు లోనై, తమ యభిప్రాయానుసరిణముగ కళావిధానములను మార్చి శిల్పకళను ప్రోత్సహించుచున్నారు. నిర్మాణసద్ధతులను చాలవరకు అనార్యజనసంస్కృతినుండి గ్రహించినను తమ వ్యక్తిత్వమును మాత్రము కోల్పోక ప్రాచీనార్యులు తమ యుత్కృష్టభావములనే శిల్పరూపమున ప్రకటింప సమకట్టిరి.

అమరావతీకళా విన్యాసమున ప్రకటితమైనది అర్య, అనార్య సంస్కృతిమాత్రమే కాదు. హిందూదేశ చరిత్రమును చదివినవో ఒక్క ఋగ్వేదాద్యులేకాక ఎన్నియో జాతులవారు అప్పుడప్పుడు మనదేశముపై దండెత్తి వచ్చుచుండి రని తెలియును. అట్లు దండెత్తి వచ్చినవారిలో చాలమంది ఇటనే

నివాస మేర్పరచుకొని హిందూదేశీయులతో జీరిపోయి తమ పార్థక్యమును బోగొట్టుకొనిరి. కాని వారి యభిప్రాయములు మాత్రము సర్వనాశనము చెందక హైందవ విజ్ఞానాభివృద్ధికిని, మనోవికాసమునకును తోడ్పడెను. ఈ తెరగున హైందవకళావిధానమున ఎన్నియో అంశములు చేరిపోయినవి. ఎన్నియోజాతుల ప్రత్యేకవ్యక్తి భావములు సమ్మేళనము నొంది హైందవకళ యుద్భవించినది. పారసీక, యవన, కుమాణ, ప్లోవ, చీన, హూణాది నానాజాతుల సంస్కారసాంకర్యమువలన నొక ప్రత్యేక వ్యక్తిత్వము వచ్చిన దీహైందవకళ. అమరావతీశిల్పకళావిషయము గూడ ఇంతే. ఈ శిల్పవిధానమున ఇన్నిరకముల భావములు చేరియుండక పోవచ్చును; ఇన్ని ప్రత్యేకాంశములు ఇందు సమ్మేళనమును జెందియుండక పోవచ్చును. కాని ఇదియు నానాసంస్కృతి సాంకర్యమున పరిణామము చెందినదే.

అమరావతీ శిల్పమునం దేయే ఏకేయములు అన్యసంస్కృతిజన్యములు? ఏవి స్వతంత్రము లిట ఉద్భవించి వృద్ధిచెందినవి? అనువిషయము సర్థము చేసికొనవలెనన్న ఈ శిల్పరీతి ఏర్పడుటకు పూర్వము హైందవ శిల్ప మెట్టిస్థితియందుండెనో కొంత పరిశీలించవలెను.

సింధుతీరశిల్పాది అతిప్రాచీనశిల్పమును వదలివైచినవో ఇక మధ్యదేశమునందలి భార్హూత్, సాంచీలయందును, కళింగమునందలి ఉద్దయగిరి ఖండగిరి గుహలయందును మాత్రమే అమరావతీశిల్పముకన్న పురాతనమైన శిల్పము కొంచె మెక్కువగా గాన్పించుచున్నది. మారులనాటి శిల్పము

గూడ ఇటీవల కొంత గన్పడినది. కాని మూర్ఖశిల్పమున చాలభాగము యేక యే. చుల యాకారములను తిర్యగ్భాతువులయూ కారములను ప్రదర్శించుటవలన, చూచుటకు సింధులోయశిల్పమే కాలానుగుణముగ మార్పు చెంది ఈరీతిగ పరిణమించిన దని యని పించును. ఇందువలనను, ఇంకను ఇతరకారణములవలనను హైందవశిల్పపరిణామమున మూర్ఖశిల్పమున కియ్యదగిన ప్రాధాన్య మత్యల్ప మని పురాతత్వశాస్త్రజ్ఞులు నిర్ధరించి యున్నారు. కాన తెలుగుదేశము మూర్ఖులపాలనమున చాలకాల ముండినను, అమరావతి శిల్పము మూర్ఖశిల్పమునుండి ఎట్టియంశములను గ్రహించలే దనియు, మూర్ఖ శిల్పముపై అమరావతిశిల్ప మెంతమాత్రమును ఆధారపడలేదనియు తెప్పవచ్చును.

భాస్కరాత్, సాంచిస్తూపములలో కొన్ని భాగములు క్రీస్తుపూర్వము రెండవశతాబ్దమునకు తెంచినవి. అమరావతియందు గూడ క్రీస్తుపూర్వము రెండవశతాబ్దమునకు తెంచిన శిల్పములు కొన్ని కలవు; గాన భాస్కరాత్, సాంచిశిల్పములు అమరావతిశిల్పములకంటె అంత ప్రాచీనము లని చెప్ప సాధ్యముగాదు. నిజమునకు ఈ ప్రదేశము లన్నిటియందును శిల్పకళ ఇంచుమించుగ నొకటేమాదు ఆరంభము చెందిన దని తోచుచున్నది. కాని భాస్కరాత్, సాంచిశిల్పకళ అతిశీఘ్రకాలముననే పరిణామముచెంది క్రీస్తుపూర్వము మొదటిశతాబ్దిమధ్యమునకే యుచ్ఛస్థితిని పొంది త్వరలో నశించెను. బుద్ధగయయందలి శిల్పకళ పుష్యముగూడ నిట్టిదే. అమరావతి శిల్పకళ త్వరగా అభివృద్ధి చెందినను ఇంత శీఘ్రముగ క్షీణదశకు రాలేదు. భాస్కరాత్,

సాంచిశిల్పకళ యంతరించినవిదవగూడ అమరావతిశిల్ప మభివృద్ధి చెంది అంతకన్న ఉత్కృష్టవదని నందెను.

భాస్కరాత్, సాంచి, బుద్ధగయశిల్పములను ఈనందర్పణున రెండుముఖ్యవిషయములందు పరీక్షించవలెను: (౧) మొదటిది నిర్మాణవద్ధతి; (౨) రెండవది నిర్మితశిల్పమునందలి ప్రధానవిషయము. కాని ఏయంశమును పరీక్షించినను శిల్పియుద్దేశమమాత్రము విశదము గాకపోదు ఈయుద్దేశము హైందవజన సామాన్యమునకు లనాదినుండి పారంపర్యముగ వచ్చుచున్న ఉద్దేశమే కాని క్రొత్తది గాదు. దూపరహితమై, వృధివ్యాద్యతీతమైన యాధార్థ్యమును సాంచిభౌతికసూపమున ప్రత్యక్షీకృతము చేయుటయే ప్రాచీన హైందవశిల్పి యుద్దేశము. ఈయుద్దేశము నెరవేరుటకై నిర్మాణవిధానమునం దేమి, ప్రదర్శిత అభిప్రాయాన్నత్యమం దేమి హైందవ శిల్పి కాలక్రమమున వివిధవద్ధతుల ననుసరించి నానాప్రయత్నములను నిర్వేను. తద కీ యుద్దేశము నెరవేరెనా లేదా యని పరీక్షించవలె ననిన భాస్కరాత్, సాంచి, అమరావతి శిల్పరీతి ల నతిక్రమించిపోయి మహాబలిపురము, పట్టడకల్లు, ఎల్లోరా, ఎలిఘంటా మొదలగు ప్రదేశములందలి శిల్పములను పరీక్షించవలెను. కాని ఈయుద్దేశము నెరవేరుటకు చేసిన ప్రయత్నములలో భారహూత్ సాంచిశిల్పముల ప్రయత్నములు పునాదుల నంటివి.

ఈ శిల్పములం దధికప్రాముఖ్యమును నపొందినట్లు గన్పడుచది తామరతీగ. ఎన్ని విధములుగనో తామరతీగ ఈశిల్పములందు మాటిమాటికిని గావించుచుండును. దీని

యాకారగుణములే ప్రధానములై ఇతరవస్తువుల స్వరూపగుణముల ప్రధానములై, సర్వమును దీనిపైనే యాధారపడి యుండినట్లు చిత్రించి శిల్పి చిత్రిత వస్తు స్వరూపములందు చాలమార్పులు గావించినాడు. ఈ శిల్పములందు వృక్షముల స్కంధములు గూడ తామరతీగలవలె పంకరలు దేరి ప్రధానమున నునిరించుచున్నట్లు గనిపించుచున్నవి. మనుష్యులనో జంతువులనో చిత్రించునపుడుగూడ అంగవైఖరి తామరతీగ పనుకరించుచున్నందున, అంగములు తీగలవలె ప్రాకుచున్నట్లు గన్పడును. ఈశిల్పుల యభిప్రాయమున తీవ్రవృద్ధికి తామరతీగ యొక సమగ్ర ప్రతీకమువంటిది కావుననే ఈ శిల్పమున నెందు బాచినను తామరనాళము అటు నిటు పంకరటింకరిగ తిరుగుచు, సర్వవ్యాపియై, పుష్పములను, జంతువులను, జనులను, యేదే గణములను నానావిధవస్తువులను ప్రభవించజేయుచున్నది. ఇం దొక సమృద్ధియు, ప్రశాంతసమగ్రతయు ఉన్నట్లు వ్యక్త మగుచున్నది. ఈశిల్పరీతి యభివృద్ధి చెందుచు వచ్చినకొలదిని ఈ ప్రశాంతభావ మధిక మగుచువచ్చినట్లు గాన్పించుచున్నది ఆరంభదశ దాటి కొంతకాలము గడచినపిదప చిత్రింపబడిన శిల్పములందు తామరతీగ గంభీరముగ అనేకవృక్షజంతు నిలిడ దుర్గమారణ్యమున మదగజగమనముతో పర్యటనము నెల్పుచున్నట్లు గన్పించుచున్నది. ఎటు చూచినను దీని ప్రభయే, దీని ప్రాధాన్యమే. దీని గాంభీర్య మందచలనము అఖండముగ సర్వత్ర వ్యాపించి ఒక ప్రత్యేకలయ ననుసరించి పరిస్పందనము చేయుచున్నట్లు కను

పట్టుచున్నది. చిత్రమునందలి సర్వాంశములును దీనిపై నాధారపడియున్నవి.

కాని కాల మింకను గడచినకొలదిని చిత్రములందలి మానవులసంఖ్యయు, జంతువుల సంఖ్యయు క్రమముగ నధిక మగుచు వచ్చినది. అయినను ఇప్పటికిని ఈ లతా ప్రాధాన్యము గాని, దానిపైనే యాధారపడిన ఆవిచిత్రలయానుసరణముగాని తగ్గలేదు. ఇంకను కొంతకాలమునకు సాంచీ శిల్పములందు ఇదియు మారి ఈయవచ్చిన్నలయ తగ్గుచువచ్చినది. మానవాకారముల సంఖ్య యధిక మగుటయే కాక మానవ సమూహమున కొక ప్రస్ఫుటతయు, ప్రాధాన్యమును ఏర్పడి శిల్పి అంతర్నిలిడ చిత్రవృత్తుల యుద్వేగిత నొకింత వెలుబుచ్చుటకు బూనుకొనెను. మానవాకారమునకు క్రమముగ నొకవరిణామ మేర్పడుచు వచ్చెను.

సాంచీయందలి మొట్టమొదటి శిల్పములను బాచిన అందు మానవాకారములు తామరతీగతోనే కలసిపోయి తమవ్యక్తిత్వమును పోగొట్టుకొన్నట్లు గన్పడుచున్నవి. తామరమాండ్లవలె హృదయాకర్షణముగ నానావిధముల వ్యాపించుగీతల సల్లారుముద్దగ గీచినట్లు నిర్మించగల శిల్పి తన మనోభావములను ఘనపరిమాణమున కన్వయించునట్లు సరిచేసికొనలేక మానవసుందరాంగములను బంకమట్టితో తీర్చిదిద్దినట్లు చిత్రింపలేకపోయాడు. రేఖావిన్యాసమున గల సౌందర్యమును చవి చూచిన శిల్పి సమతలము నతిక్రమించి పోయి ఘనపరిమాణమునకు వ్యాపించు ద్రవ్యరాశిన్నరూపమునందలి సౌందర్యమును సృష్టముగ అదగాహన చేసికొని చిత్రింపలేక పోయినాడు. కావుననే లతానికుంజములను,

తామరతూండ్లను మనోహరముగ తీర్చగల నేర్పరి మానవాకారమును సర్వాంగసుందరముగ చిత్రింపలేకపోయినాడు. కడకు సౌందర్యస్థిలనకరరచనలందు మానవదేహమున కట్టియమూల్యప్రయోజన మున్నదోగూడ విశదముగ సర్థము చేసికొనలేకపోయినాడు.

కొంతకాలమునకు శిల్పకాశల మధికమై మానవాకారమున కొక నియతప్రయోజన మేర్పడినది. కాని శిల్పితన విచిత్రతామర నాళమును మానవులే మోసికొనిపోవుచున్నట్లు నిర్మించినను, వారందఱును ఒకటే కార్యమునకై ఒక ప్రత్యేక సమూహముగ నేర్పడినట్లును, వారిచర్యలకు పరస్పర సంబంధ మున్నట్లును ఎంతమాత్రమును జూపలేదు. ఎవరిచాటికి వారేగాని, సమష్టితత్వమును శిల్పి నరిగ సర్థముచేసికొనినట్లగ పడదు. అయినను మానవాకారమునందలి ప్రాముఖ్యమును ఒకమారు గమనించినపిదప శిల్పి తనచిత్రములందు మానవులసంఖ్యను క్రమక్రమముగ సధికముచేయుచు కొంతకాలమునకు తనచిత్రములందున్నలోపములనుగూడ గ్రహించి వీరిందరికిని ఒక పరస్పరసంబంధ మున్నట్లు చూపనేర్చెను. ఈయంశము క్రీస్తుపూర్వము ప్రథమశతాబ్దము నాటి బుద్ధగయశిల్పములందే కాన్పించుచున్నను, ఆ శతాబ్దమధ్యమమున నిర్మితిమైన సాంచిస్తూపద్వారములందు అంతకన్న విశదముగ గాంచనగును. మానవావయవముల నొక్కొక్కదానిని జాగ్రత్తగ తీర్చిదిద్ది, ఇవి మృదుకోమలగాత్రములని నొక్కిచెప్పట బుద్ధగయశిల్పములందే ప్రథమమున గాంచనగును. సాంచిస్తూపద్వారములందు చిత్రించియున్న శిల్పములందు మాన

వాకారములను, నానావైఖరులందు చిత్రించియున్నారు.

మానవరూపరేఖలయందుగూడ సాంచిరీతియంత్యదశనాటికి క్రమముగ కొంత మార్పు గలిగినది. ఇంతవరకును ఇరుకైన కంఠములు, భారమైనశిరములు చిత్రించుచుండిరి. ఇప్పుడందుకుబడులు కండలు మెలిదేరి కాయశోష్టమున కలవాటుపడినవారినే శిల్పి యాదర్శముగ గ్రహించి బంకమట్టితో తీర్చిదిద్దినట్లు సర్వావయవములను సౌమ్యముగ చిత్రించెను. ఇప్పటినుండి మానవాకారములు ప్రాణములేని బొమ్మలవలెగాక శక్తియుతములగు జీవరాసులవలె గన్పడుచున్నవి.

కాని ఇంకను మానవాకారమునకు ఉత్కృష్టప్రాధాన్యము రాలేదు. చిత్రితములైన మానవాకారము లన్నియు సామాన్యజనులనేకాని అదర్శప్రాయపురుషులని కావు. బుద్ధునిగాని, బోధనత్వముగాని చిత్రింప ప్రారంభించినవాటినుండియే శిల్పి మానవాకారమునందలి యాధిక్యమును గుర్తెరుగ నారంభించెను. మానవుడు కేవలము ఊర్మిపాసానులకు లోనైన ఊద్రజంతువుగాక శమదమాద్యనేక అంతశ్శక్తులు గలవాడని గుర్తెరిగి శిల్పి తన శిల్పమున ఈయంతశ్శక్తులను వ్యక్తముచేయవలయునని ప్రయత్నించి నది నాటినుండియే.

కాని చాలకాలమువరకును శిల్పి ఇట్టి ఉన్నతాదర్శములను ప్రతిధరింపజేయు శిల్పమును నిర్మించుటకు బూనుకొనలేదు. బుద్ధరూపచిత్రీకరణమునెడ శిల్పికున్న పరాబ్ముఖతయే ఇందులకు కారణము. ఈపరాబ్ముఖ

యేల కల్గెనో, బుద్ధజీవితాంశములను జాతక గథలను చ్చిత్రించునపుడు బుద్ధ బోధనత్వములను చ్చిత్రించుటకుబడులు చిహ్నములను చ్చిత్రించి సాకేతవద్ధతిని ఆయాకారముల నిర్దేశించుట కేమి మహత్కారణము బుండెనో మన మిట చర్చించ నవసరము లేదు. ఏకారణమైన నేమి? మానవాకారమును చ్చిత్రించగల్గినను శిల్పి ఇట్టిసందర్భములందు మాత్రము సంకేతవద్ధతినే యవలంబించుచుండెను.

నిర్మాణవద్ధతియందు గూడ భాష్టూత్, సాంచీలిప్యములంధు గాననను విశేషముల నిదివరకే చూచితిమి. శిల్పి ఇచ్చటికి రాతిని మైనమువలె తీర్చి దిద్ది ఆకారము నేర్చునన నేర్చినాడు. ఈశిల్పములను జాగ్రత్తగ పరిక్షించినయెడల చిత్రవస్తువ్యమానమున నొక అనిర్వచనీయమైన ద్రవత (fluidity) యున్నట్లు గాన్పించుచున్నది. కాని రేఖావిన్యాసమున గాన్పించులయ కింకను శిల్పి బద్ధుడై యున్నాడు. చిత్రలేఖనమునకును, శిల్ప నిర్మాణమునకును ఉన్న ప్రత్యేకధర్మముల నింకను శిల్పి విశదముగ అవగాహనచేసికొని తన శిల్పకౌశలమును పెంపొందించుకొనలేదు. ఈదశ యాఖరునాటికి మానవావయవములు గతియుతములుగ నున్నట్లు చిత్రీకరణమున శిల్పప్రాధాన్యమైన దిద్దుబాటు శిల్పి ఇంకను సమగ్రముగ సాధించలేదు.

అమరావతిశిల్పవద్ధతి పరివక్ష్యము చెందుచుండిన కాలముననే మధురయందలి శిల్ప మొకఉచ్చస్థితి నొందెను. ఈశిల్పమును గూడ నొక ప్రత్యేకరీతిశిల్పముగ పరిగణింపవచ్చును. మధురయం దొకచోటనే

గాక వర్షిమ హిందూస్థానమున భాజాయందును, ఒరిస్సాయందలి రాణీసుంఘా, గణేశసుంఘా గుహాలయములందును, ఇతరచోట్లను గూడ శిల్పము క్రమాభివృద్ధి వొందుచునే యుండెను. మరొకవైపు గాంధారిశిల్పము ఒక నూతనవద్ధతిని ప్రాముఖ్యమునకు తెచ్చుచుండెను. కాని ఏని యన్నిటికన్నను అమరావతీకితి శిలైన శిల్పములే శ్రేష్ఠములని విస్సౌదేహముగ తెచ్చవచ్చును.

అమరావతిశిల్పమునందు ముఖ్యముగా గాననవచ్చు విషయము మానవత్వమున కొనగిన ప్రాధాన్యమే; అనగా అమరావతి శిల్పిలు ప్రకృతిని చ్చిత్రించుట మానుకొని రని యర్థము గాదు. కాని ఇచ్చడు ప్రకృతికిని మానవునికిని ఒకశుష్టానము నిచ్చుటకు బడులు మానవునికి ప్రకృతి యొక ఉపాంగముగ నుంచునట్లు చ్చిత్రించినారు. శిలలు, చెట్లు, నీళ్లు మునుపటివలెనే ఇచ్చడును చ్చిత్రితములగుచుండెను గాని పూర్వమువలెగాక అవి ఇచ్చు దొక ప్రత్యేకవర్ణముతో, సందర్భముతో చూపుటకే చ్చిత్రింపబడెను; లేదా సాంకేతికముగ నేడేని ఒక యంశమును తెలుపుటకు చ్చిత్రింపబడెను. వృక్షచిత్రీకరణమున పూర్వమున్న శ్రద్ధ ఇప్పుడు నశించి చూచుట కది ప్రధానవస్తువునకు ఉపకరణప్రాయముగ నేర్పడినది. ఎటు చూచినను మానవ వ్యక్తులే - కూర్చొనియున్న వ్యక్తులు, నిల్చున్న వ్యక్తులు, వృత్తము చేయుచున్న వ్యక్తులు, వంతోపమున గంతులుచేయుచు ఎగురుచున్న వ్యక్తులు - ఎన్నివిధముల మానవాకారమును చ్చిత్రింపవచ్చునో అన్నివిధములను ఇచ్చట చ్చిత్రింపబడినవి. ఏ పార్శ్వవృత్తమువైవను, ఎట్టిచేష్టలు చేయుచున్నట్లు

మానవలసినను అమరావతికిల్పి యవలీలగ చిత్రింపగలడు.

గీతలసౌటగునకును, రేఖావిన్యాస నిర్మిత లయకును ముగ్ధుడై, తన చిత్రీకరణము ననుకరించి స్థిరమునగాక ఘనపరిమాణముగల తాళియందు అనువిషయమునుగూడ మరచిన శిల్పి ఇదివరకే తనలోపమును గుర్తెరిగి తన్ని వారణోపాయమును వెదకుచుండినను ఇప్పటికిగాని కార్యసిద్ధి గాంచలేదు. సమ తలముపై గీతలు గీచిన జాలును, చిత్రము తయారగును అనువిషయమును ఇప్పటికి బాత్రిగ మరచి మైనమునో బంకమట్టినో సాగిరిసి, తన కిష్టము వచ్చినట్లు తీర్చి దిద్ది నట్లుగ శిల్పి భావించజొచ్చెను. కావుననే ఈ శిల్పమునందలి అవయవములకు జీవసాదృశ్య మధికముగ నున్నది.

సాధారణముగ అమరావతియందు గాన్పించు మానవసౌఖ్యము నవయోవనా కారము. అవయవసౌఖ్యవమును బాగుగ నాటి చెప్పుటకుగాజోలు శిల్పి అచ్చటచ్చట పొట్టలుబలికిన కుబ్జులనుగూడ చిత్రించినాడు. ఈ “దృష్టివిగ్రహము”ల ఎదుట తాను చిత్రించిన వ్యక్తులసౌందర్యము సువ్యక్తమై ఎట్టివారికిని అచ్చగువు గొల్పును.

అంగములను ప్రకృతినమరూగ తీర్చి దిద్దుటచేగాక అంగవైఖరులందు జీవలక్షణ మగు “గతి” యున్నట్లు శిల్పి చిత్రింపగల్గెను. తనవిద్యయం దధికపాండిత్యమును, కాశల మును సంపాదించెనుగాననే నాటిశిల్పి అంగ వైఖరులందు వివిధచలనమును జూపగల్గెను. ఈశిల్పములందు మానవస్వరూపము నిర్దీప మైన కొయ్యలామ్యవలె విర్రవీగిసి నిల్చుం

డక శిలామయమైనను నజీవమువలె సుందర ముగ వంపులు దిరిగి గాన్పించుచున్నది. మేన నేవైపు ప్రిష్ఠవలెను? తల నెంతవట్టుకు వంచవలెను? మొదలగు సంశయములు ఈ నాటిశిల్పి అతిజాగ్రత్తగ గమనించి చిత్రించెను. మానవస్వరూపము త్రిభంగముగ దీర్చిన చాల అందముగ నుండునని నిపెట్టి నది అమరావతికిల్పియే. ఈ యంశమే శతాబ్దముల యనంతరము దక్షిణ దేశమునందలి వ్యవసాముల విశదముగ గుర్తించి, జగదత్తమ ములైన పటరాజవిగ్రహములను త్రిభంగ ములుగ నుండునట్లు నిర్మించిరి.

విషయరచన (Composition) యందు గూడ అమరావతికిల్పి అధికకౌశలమును గన బలచెను. మానవస్వత్వము, ప్రకృతివైదికర ములను హృద్యముగ చిత్రించేర్పినను వీని పన్నిటిని చేర్చి యొక కథాంశముగనో, ఒక అభిప్రాయవిశేషముగనో వ్యక్తపరచు నెంచిన యెడల శిల్పికి రచనాకౌశల మున్నగాని చిల్పము రక్షకట్టదు. ఎంత సుందరములైన యాకారములవైనను బురులుతీర్చినట్లు రచనలేక చిత్రించినచో మనోరంజకముగ నుండుటకుబదులు రసాభాసముగ నుండును. అమరావతికిల్పములందు రచనాకౌశలముగూడ నొక అపూర్వవైఖరార్జన నొందెనది. ఈ శిల్పమున నేదేని ఒకచిత్రమును గైకొని అందలి మానవసమూహమును పరీక్షించినచో, ఆ సమూహమున కంతటికిని నొక ప్రత్యేక వ్యక్తిత్వ మున్నట్లు గోచరించును. అందొక ప్రధానవ్యక్తివైననో, ప్రధానవస్తువువైననో ఇతరరాంశము లన్నియు నొక నిర్ణీతసంబంధ మాన నాధారపడియుండుటవలన ఏ యంశ

మును దీసివైచినను చిత్రమునకు లోపము వాటిల్లినట్లు గాన్పించును.

ప్రకృతి, మానవుల పరస్పరసంబంధమునుగూడ స్పష్టముగ నిశ్చయించి నిర్ధరించినది అమరావతీశిల్పియే యని ఇదివరకే చూచితిమి. మానవాకారమునకు శిల్పి నాడొసంగిన ప్రాముఖ్యమే కాలక్రమమున విగ్రహనిర్మాణమునకు మార్గదర్శక మాయెనని గూడ అమరావతీశిల్పములను జాగ్రత్తగ పరీక్షించినచో బోధపడును. ప్రకృతి, పురుషులమైక్యతను అంగీకరించి శిల్పి ప్రకృతిని పురుషునియందే లీనముచేయ యత్నించినాడేమోయని కొన్ని కొన్ని శిల్పములు తలంపజేయును. బీజరూపముననున్న ఈ యభిప్రాయమే ఉత్తరకాలమున పరిపక్వము చెంది మానవాతీతరూపనిర్మాణమునకు పురికొల్పిననుటకు సందియములేదు.

కాని ఇంకను మానవరూపమున ముఖమునుమాత్రము సర్వోత్కృష్టముగ చిత్రింప సాధ్యము గాలేదు. అంతఃస్థంభితము లైన మానవాభిప్రాయములను, శమదమాదిగుణ విశేషములను, సంయమజనిత అఖండశక్తిని వ్యక్తముచేయగల ముఖబింబముల చిత్రంప నికను ఈ శిల్పిశేఖరులకు సాధ్యము కాలేదు. ఈ శిల్పములందలి ముఖములు వికసిత కమలములే! నిజముగ నివి యంత హృద్యములుగ నున్నవి. కాని జ్ఞానజ్యోతి వీని యందు వెలుగుటలేదు. మోక్షప్రాప్తి వీని నుండి వ్యక్తమగుట లేదు. ఈ వ్యక్తులు సంసారవిమోచనము నొందినట్లు ప్రతిమాముఖములనుండి గాన్పించదు. చిత్తకోభలు, ఉద్వేగవిశ్రాంతులు మున్నగు క్లిష్టపరిస్థితులనుగూడ సులభముగ చిత్రంపగల్గినను ఇట్టి పరమోత్తమవికాసమును స్ఫురింపజేయుట కింకను శిల్పికి సాధ్యము గాలేదు.

యా చ న

శ్రీ రుక్మిణీనాథశాస్త్రి

౧

"ఓకేయ్ —"

ఉల్కిపడి యాచాను. ఎవరా? అని. మారి!!

ఇతఃపూర్వం మాకున్న పరిచయం లభ లేకమైనా, యిట్లా పిలుస్తున్నాడు మరి.

"క్యా భాయ్, పిలిచినా పలకవ?"

పరిచయమందహాసం చెయ్యాలని చూస్తున్నాను. దీం దుంపలేగా — ఊహా - మారాం పడుతోంది.

"ఏం? అల్లా గమ్మత్తుచూపులు చూస్తావ?"

"ఏమీ లేదండీ!"

"ఇదుగో - భాయ్ - అండీసిండి బాంకే నై. మనం భాయీ అంటే- భాయీ- రోక మర్యాదలు, కమ్మప్రియాలు వొద్దు. పౌదయాలు విప్పి చూట్టాడు కుందాం."

నాకు వికారంతో కూడిన నవ్వు వచ్చింది. అవుతున్నాను. యిట్లా నేను వెనక, చుకగా పౌదయం విప్పి, విప్పమనీ అన్నప్పు డట్లా ఎందరు నవ్వుకున్నాలో?

"ఏం అల్లా ఆలోచిస్తున్నావు? నవ్వుకుంటూ న్నారు? తమమీగా ఫీలు అవుతున్నారా?"

"కాదండీ. మీరు ఇంక అమాయకులే. యిట్లా అయితే లోకంలో ఎల్లా కెళ్లుకొస్తారా- అని ఆలోచిస్తున్నాను."

నమ్మినట్లు కనబడుతోంది. కానీ - నా నుదురు దొంగను పట్టి యివ్వకుంటుందా?

"అదుగో మల్లీ నన్ను మీరు అంటున్నావు? ఏకవచనం. మనది రామప్పంతులకి (కన్యా శిల్పంలో) ఎదురు మతం." నవ్వుకున్నాడు.

"కుడించాలి. అయినా నా అలవాటును యిక్కడ మార్చుకోయాల్సివున్నాను." అర్జునియకొస్తేటు చాలాచిగవక వొళ్లు దగ్గర చెట్టుకుని, మాటలు మాని తైటపడ్డాం.

"ఎప్పుడు వొచ్చావ్ యిక్కడికి?"

"యిక్కడే ఉంటున్నావండి."

"ఎక్కడా ఉవ్వోగం?"

"లేదండీ ఉరికేసే వచ్చాను." (ఆటడం. నేనూ పొట్టు చేత వున్నకునే వొచ్చాను).

వెమొడిగా నైయం. పి. ఏ. రాకా వచ్చాము. నాకు నో దూరుతోంది. రామకృష్ణ లంచ్ హాం నీరవాహ్యవాలతో రమ్మని బలిమాలతోంది.

"రాండి, కొంచం కాఫీ తాగుదాం."

"నా దగ్గర డబ్బులేవు. ఐనా మీరు పొండి, నే నిక్కడే ఉండగలను."

చివుక్కుమంది ప్రాణం.

"రాండి నా దగ్గర ఉన్నయితేండి."

రెండ్రణా అంటూ అరిచే డైలకేపి చూస్తున్నాడు. ఏళ్లు తట్టి, రామకృష్ణలోకి లాక్కెళ్లాను. ఆర్థ రిచ్చి బాతాఖానీలో పడ్డాం. — పల్లాల చప్పుడు లోనూ, మా లాంటివారే బాతాఖానీమహాభావ్యపు రొదలో కళకళలాడుతూన్న వెయ్యి సంవత్సరాల గలభాలో — అక్కడక్కడ వివబడుతోంది. నో తన దుర్దశను చెల్లతోస్తున్నాడు. పాపం.

తైట కొచ్చి కిల్లి యిచ్చి సిగరెట్ ఆఫర్ చేశాను.

"వొడ్డు భాయ్ — మనం అవతారాలు, (గిగిల్లు, నీడీ) బాటి విరాట్ స్వరూపం (యిట్లు, పొడుం, మసాలా) దగ్గరకే వెళ్లాం."

వత్స వచ్చింది. కాని మట్టలు కొనిపెట్టి, నేను దేవతలు కటాక్షించి యిచ్చినవరం, సిగరెట్టు తొలగివేయమని చెబుతున్నాను.

“భాయి! నా పద్యాలు కాని వివారి!”

నాకు పనిమీద లేదు ముందుకొచ్చేది. సరే అన్నాను. అటు ప్రాజెక్టులకు లభ్యమైనవి వచ్చి పెట్టి చదివాను. అన్నింటిలోనూ, ఏదో ఒక చదువు రం వుండిగాని, ‘వేళ్ళ’మీద రాసిన ‘కావ్యం’ చాలా బాగుంటుంది.

చాలా కాలం జరిగాక దివరకు వేళ్ళ అంటుంది: ‘నా జీవితం అంతా గాలించాను; ఎక్కడా సుఖం జోరకలేదు. మళ్ళీ మొదటికొచ్చి మాస్తే — అంతా అయోమయంగా, భయం భయంగా వుంటోంది, కొత్త కొత్తగా వుంటోంది అని. పక్కనన్న వేదాంతి అంటామా... ‘అల్లా అంటావే? నీవు ఎంత ప్రేమను ఎదుగున్నావో? ఎంత స్వేచ్ఛాజీవి! ఎంత ఆకాశిని!’ అని. వేళ్ళ అంటుంది: ‘ప్రేమ — సింగినాదం జీవక రాసు; తోటి మనుష్యుల? జలగలు! తెలివంటా పెత్తురు పీయసారు; స్వేచ్ఛా — ? ఆకు ప్రమావాలు తలలో తురుముకోడం; ఆకా? — కన్నీటి బొట్టుపై మార్మకీరణం తెప్పించే ఇంద్రునిపు!! ఎందుకు లెంపి ఇర్పకు పాటి పూర్ణం మీ పనేవో మీరు చూచు కోండి!’ అని.

వేదాంతి అంటామా భరతవాక్యంగా... ‘ఒసి-మాను, సిల్లి (తానే) — పాలనుకొని, వెన్నెల కింద బడితే — ఆగయ్యనే నాకుతోంది చూడూ! అని,

“మరిగారూ! ఇంత గొప్ప కవుల్ని అదరించని దేశం, ఏకక్క అట్టిస్తునూ పోషించనిదేశం ... తగుదు నమ్మా అంటూ ఎలా ప్రావికొన్న, ప్యరంత్రిం కావారి అంటూ తగూకొస్తుందీ?” అన్నాను.

పాపం. ఆయన్ను ఏదో తెలుసుకున్నా నల్లే వుంది. గార్లదిగంతో- ‘భాయి! నిజం చెప్తున్నాను. నాపద్యాలు విని, నాయులు చూసి, ఎల్లైవా చేసిన వాళ్ళని నే నెరుగుతున్నాను - యిల్లా చక్కగా తెలిసి మెచ్చుకున్నవాడిని చూడలేదు భాయి’ అంటూ

చాలా ఇదమ్యుకు మారి. — నావల్లు మండిపోతోంది. మేరీ సిగరెట్టు వస్తే — లండన్ లండనంతా వొరగ బడ్డారుట. ఏ రాజాధిరాజునూ జరగనంత అఖండ గౌరవం చేశారుట అమెను. ఇదా-? ఏ వొక్క తిప్పి పోషించని దేశం, పెద్దవదే — పట్టు పటపట కొరుకుతూ న్నాను-నేనే మహాకవిని జీవితం అంతా నేర్పించ బడినట్లు.

ఎవరో- ఆవారిన పోతుంటే-వారిని పేరెట్టి పిలిచాడు. సరే అని లేచాను చెల్లమంటూ. — నాకేమి మాస్తూ — “నీ అడ్రసు?”

“గర ముంకవార్ స్ట్రీట్-ట్రిప్లికేవ్.”

“అచ్చా- రేపు కలుస్తాను.” అని ఆ కొత్తాయన తో పడి పోతున్నాడు. మళ్ళీ వెనక్కొచ్చి — రాక్షే దగ్గర బస్ స్టాప్ ఆశ్రమభూమిదగ్గర వుండున్నాను బస్ కోసం. చలపతిరావు కనిపించాడు. పిచ్చా పాటి — చెప్తున్నాం. మారి మాట వచ్చింది. చలపతిరావు — ‘ఇవారో మీరు అంటున్నాడేం — అంతాకీపట అమదం. భరే జిడ్డు. ఎంత వొదిలింది?’ అన్నాడు.

చురుగ్గా చూశాను. వెలుకారంగా నవ్వాను. ఏదావులే — నీ కేం తెలుసు? అతని గొప్పఅన్నట్లు.

చలపతిరావు అసాధ్యుడు. “అల్లా మాతకందీ-యీ అభిమానం — నాలుగుకోణాలు పోలే — వుండదు లెండి...”

ప్రసంగం తెప్పించాను. ఆ సంగతి యీ సంగతి మాట్లాడి ‘వాండబానా’ దగ్గర దిగిపోయాను — చలపతిరావు.

9

అరిచేరుల్లో ప్రాణాలు పెట్టుకొని — చైల్డ్ వేనం చి... బహులోకేషీ — కోడ్ — క్రాస్ చేస్తున్నాను. ఎదురుకుండా మారి...

“ఫర్వాలేదు. రా”

ఎల్లనో అల్లా రుప్పెట్లో ప్రాణాలు పెట్టుకుని వచ్చాను. నేను అల్లా తెలివకోర్డు బస్ ఎక్కి — ఎన్కోరులో దిగి- అక్కల్లుండి — మాంబళం పోవాలి.

“ఐతే—నేను కొంతమారం వస్తాను” అన్నాడు మారి.

“సరే”
“భాయీ — నిన్నటి పద్యాలు ఎలా ఉన్నాయి?”

కన్నుబొమ్మలు పై కెత్తాను. నుదురు మువతలు పడ్డవి. కనురెప్పలు కళ్లను మూసి నోటితో చెప్పాలా—
“సరే — అని అంటున్నాయి. కొద్దిగా తల ఎగర చేశాను.

“భాయీ! ‘వేళ్ళ’పద్యం యిస్తే—‘అమాత్య’ రిబర్సు చేశాంది.”

“అమాత్య?”
“అవును, అమాత్య !! ఏకో నాలుగు రోల్లిచ్చే పుగ్గరగా అని పంపిలే.....”

“స్వ !”
అప్రయత్నంగా భారత్ కెఫేలో పోయాం. తేలు దులుపుకొని వైబుపడి కలిపి రోడ్డు బస్ ఎక్కాం. టిక్కెట్టువాడు వస్తే — నేను ‘ఒకరు బ్రిడ్జి’ అన్నాను. మారి డిటో అన్నాడు. అన్నారా తీసి రెండు టిక్కెట్లూ నేనే కొన్నాను. ఆ మాటా — యీ మాటా మాట్లాడుతున్నాడు. ప్లేజి, స్క్రిక్, ప్లాడి యో — ఈ శ్రికూలంతోనే పరిపాలిస్తున్నాడు: కొంతమారం చాటాక — నేను — మాంబళం..... వాగరి — ఈ విషయమే..... తెల ఆలో చిస్తున్నాను.

“భాయీ — పిల్ల లెంత మంది నీకు?”
“ఇద్దరు”
“పేర్లు?”
“అమ్మా—నాన్నా.”
“నేనే ఐతేనా — మీధరి: బాప్సావి... అని పెట్టేరాణ్ణి”
ఎర దికిగాడు?
“కాళ్ళు పురుకోండి!”

వోచ్చుకున్నాడు. ఎగ్జోరు స్టేషన్ చాటి క్షణం లో— మాబస్—ఒకర్ బ్రిడ్జి బస్ స్టాప్ ఆశ్రయం దగ్గర కొచ్చింది. దిగాం.

“భాయీ! వొక్క విన్నపం”
“హే!”
“ఈరార్తికి అన్నం లేదు మరి. రెండు గారెలు యిప్పించారి నివ్వ.”

నాకు నేక టైతోండి. మాంబళం పోయి, మాట్లాడి, (ఏమండి. ఉకోగం జీవించే) పల్లి రావాలి. —
“మాంబ లేక్కదా?”
“యిక్కడే— పంకజ లంది — ఎగ్జూరు హైశోద్దుమీద,”
“పదండి.”

“పిల్లి ఆయ్య పని పూర్తి చేస్తూ ఉండగా విశ్వేశ్వరావు వచ్చాడు. ఆరని బలవంతాన మల్లి తలో అరకవ కాఫీ — గ్రోలి — దగ్గర దగ్గర — పాతలా ధరించి, వైబుపడ్డాం.

‘థాంక్స్ బ్రదర్’ మారి.
“నో మిస్స కా.”
యింతలో నీలిరంగు బస్సు రావడమూ... ఆదరా చాచా బస్ స్టాప్ దగ్గరకు తేరుకోవం. ...జరిగింది. విశ్వేశ్వరరావు మాంబళం వొస్తున్నాడు: మారి ముక్కు ల్నిదర్శి ఎక్కింది తాను ఎటో పోయాడు.

విశ్వం— “ఏమండి ఎక్కడ వారికాడు? మీకు కాయం!”
“ఏమటోనండి—పాపం—అల్పపంతోషి.”
“అంతే కానండి—భరించలేమండి, అబ్బ!!”
“ఏం?”
“జేక్సెక్కు!!”
“హే!!”
హే అన్నానేగానీ — నామా అల్లానే ఉంది అప్పుడే.

3

నేను ఎంత ఆశపడి మద్రాసు వచ్చానో—
అంతగా లాభించలేదు. వొకటి రెండు చొట్ట లాభిస్తుం
దేమో అని ఆశగా వుంది. Try చేస్తున్నాను. కానీ—
ఏమిటో— యిప్పటి నాస్తితి అంతా తెగ రిప్పటగా
ఉంది. ట్రాంవాల్స్ మా బమ్మలవాళ్ళ మా— కుమ్మరిస్తు
న్నాను: పాయింట్లం ట్రావోండి. ట్రావోకు పోయి వొక
రితో మాట్లాడి— యింటికి చేరుకో బయలుదేరాను.
చిక్కలు మీదపడి— దళాయించ బోతున్నా. రాను
కృష్ణలో ఆ దీపాలు ఎంత నావంటివాళ్ళైనా నవమమ్మ
గుణ్ణిగా చేస్తున్నా. చిక్కని కాంతిలో: దీపాలమీది
మోజుకోసం చెల్లి—నోటికి పని చెప్పి— మళ్ళీ భోజ
నం నేనికని— అక్కడే నిరుదుకు తింటున్నాను.

“హెల్లో.”

—నూరి.

మా వంటి అన్నానేగానీ — చలపతిరావు
అన్నట్లు—బిడ్డ—వోడులు: దేమో అని—కొంచెం...

సర్వర్ What Sir అని అడిగాడు నూరిని—
ఏం ఆర్డర్ యిస్తాడో అని — చూస్తున్నాను, ఓర
కంటిలో.

పెదమ విరిచి అడ్డంగా, కల ఊయించాడు, ఏమీ
అక్కర్లే దవ్వుట్టు.

సర్వరు—నన్ను ‘యింకా’ అన్నాడు.

‘కాఫీ’—అని నూరికే: ‘మీరు?’ అన్నాను.

‘నా కేం వొడ్డు. కానీ—చీర లో— యిద్దరికి
అని వేయించు. మరేం లేదు. శేషయ్య వచ్చాడేమో
అని అనుమానంతో లోనికి వచ్చాను. అతను లేడు.
ఊరికే—బిడ్డ—రిని ఎగేస్తున్నట్లు వాళ్ళు అనుమానపడి
కల కొట్టివంతపని చేస్తారు. పోనీ— అంటే— నాకు
కోరిక లేదు, జీమలో దుగ్గాడి—లేదు’ అని వొక్క
దమ్ములో ఊడేగాడు నూరి.

—ఎంత చెడ్డా—కవి! ఎంత రజ్జుగా చెప్పాడు!!

సర్వర్ కాఫీ తెస్తున్నాడు. కాఫీ అయినా
యిప్పిద్దాం అనుకున్నాను. కానీ—నాకు వాక్ స్థాన

కని! నాకాన్ని శుభ్యమని కలమణిదాకా— పో
అక్కర్లేదు, నాకే తెలుసు. ‘ఈరాత్రి భోయనం ఉందా
మీరు’ అన్నాను. ఉరికిపడి— ‘హం’ అన్నాడు.
కంతస్వరమా, మనస్సుని పట్టి యిచ్చే మోహమా,—
నాకు భోజనం లేదు కానీ... సుభ్యమాదా యిద్దేవా
చెయ్యాలా అనీ — యిప్పుడా — పోకేన అనీ
చెప్పాయి నాకు.

కాఫీ వచ్చింది. రెండుగారెలన్నాను నేను,
సాంతార్ అన్నాడు నూరి.

నేను కాఫీ తాగి సిజర్ ముట్టించాను. ‘క్రిం’
లో పడిపోయాను. నారెయి రిని— పూరియి మారతో
పట్టించి—కాఫీ అక్కర్లేదని మంచినీళ్ళు తాగాడు నూరి.

చలపతిరావు యితన్ని ఇల్లాగే ఎరుగున్నాడు
కాబోయి! చుట్టయి అడిగి కొనిపించాడు. నేను రోడ్డు
క్రాస్ చేశి బస్ ఆందుకోవాలి. నాతోపాటు వచ్చా
డు. యింకా యేం వొడిరిస్తాడో అని లోలో ఇదో
కున్న నన్ను గమనించినట్లే లేదు నూరి. బస్ వచ్చింది,
ఎక్కడోతున్నాను.

‘మరి—’

జెనక్కు తిరిగిచూస్తే— ఏం ముణుగుతుండో
అని చూడలేదు. యింకా— ఏ మిమ్మంటాడో—
థాంక్స్ చెప్పటానికేమో—‘మరి’ థాంక్స్ కాదు
గింక్స్ కాదు. చేనికో—పొదికేస్తున్నాను.

౪

మెయిలులో రాబారావు వొస్తావని పెంట్రర్
స్తేడుమకు పోయాను. ఆయన వస్తే నాకు చాలా సీయ.
రేడియో టాక్ కోసమై - ఆయనరాక...నాకు అను
కోని ఉపకారం. ఆయన కొద్ద మనమాట - అమాంబలం
వాళ్ళతో ఆంటేనా- అని అనుకొంటా- ఇల్లాను.

ఎవరో వొస్తా రని - నూరి అక్కడ.

‘ఏం భాయి!’

వికలసవ్య నవ్వాను.

“భాయి! నిన్నొకటి అడుగుతాను, నిజం చెప్పి.”
“ఏమిటాది?”

“ఉద్యోగ ప్రయత్నం యానున్నా దేవు
న్నావా?”

దాదా ముకుకున్నామనానీ- దాయలా - చెప్పే
కాదు.

“శీ నోటి చెప్తాడు, చిహ్నా, నాకరీ- అదే ఉద్యో
గం. మన ఆరుద్రాకొట్టి - వాపోయి దేవులాడుతాం -
నానీ - కొరకడు. యివ్వరు. వారల చిహ్నం కట్టింది.
(నిట్టూర్పు-) ఎరిరిల్ వారిది, Try Try Try again
అన్నాడు. మాడు!”

“అందుకే - నేను రాబారావుకోసం వచ్చాను.
అయిన తలుపుకుంటేవా - ?”

“అంతవారా - ???”

“అవును.”

ఇంతలో దూకుకొంటూ మెయిల్ వచ్చింది.
రాబారావుగారు దిగారు. యివ్వరం కదులుకుంటే...
నూరి వచ్చి, తన శ్రేణిలో రావేమని చెప్పాడు. తన్ను
యింట్రహ్యున్ చెయ్యమన్నట్లు - బాలనకో -
మాకాడు. గానీ యాయన వెంటబడి ఎక్కడ మన
గోప్యం చెప్పగలరాదో అని నూరియొట్టు నటించిం
చాడు. బైటకొచ్చాం - హోటలు ఎరకెట్టుకు రిక్తాలో -
మేమూ - జరగలేదాస్పటిల్ పక్కనుంచి పది బాకాసు
నూరి.

— ... నీలుచేసుకుని, రాబారావుగారు, ఆ
మర్నాడు బయలుదేరారు. నేను రాబారావుగారితోనే
ఉన్నాను. వాకోసం రాబారావుగారు బయలుదేరారు.
‘ఎటో దగ్గర దిగి మాపరి పూర్తిచేసుకో’-వడిగావడిగా
వడివడిగా పోబోతున్నాం. కచ్చేరోడులోంచివచ్చా-
నూరి!

రాబారావుగారు - నూరి పరిచయ మంద
హాసములు చేసుకుంటూన్నారు. వాకు చిరాకు ఎత్తు
కోస్తోంది. వీడెక్కడ పోగై వాడంట - కనిపాల!

రాబారావుగారు మహా మెతకనునీ. చూసి
దూర్జులు పోక - వీళ్ళి పలకరించారు.

నూరి ఆయనకు దగ్గు పెట్టి...వాపో - ‘భాయి
ఆ ఖాదీకొట్టులో - కొర్రగా పెట్టారులే - కొంచెం
పరిగయం వుంది. నాకరీకి ఎంత ప్రాధేయపడి వచ్చా
వని!’

“ఏమయింది ?”

“లాభం లేదు.”

సభ ముత్తూ అంటూ మేం బయలుదేరక మేమిట్టే-
తు పైకిపలుకు లేమిటి? రాబారావుగారు భలేవారే-
తనదనమ్మా అంటూ - యిత కాఫీ పుచ్చుకొట్టాం
అన్నాడు. నా కేం - ఖర్చు - కాదు. కానీ - మనం నిక్కి
నీలిగి మనం - పోయేవారికి - ఆ అవకలపెద్దకునీషి వుం
దొస్తూ ... ము అవసరమా ? వా కళ్లవసరమా ? ఇదీ-
వారాధ. ‘దావంకి’ అన్నట్లు కోమాపు మాళి, పై
అన్నాను.

నూరికి మద్రాసు మద్రా సంత పొత్తులిరి.
‘యెదుగో - బ్రాడ్స్ రోడ్డు - యిక్కడే ఉడిసి
హోటలు’ అంటూ వారితీకాడు.

వా క్కనీ కాలుకొస్తోంది. రాబారావుమిడికనీ
కూడా కలిపి. — ‘నూరి! మద్రాసులో ఎన్ని కాఫీశాలో
టల్లో-అదీ ఎక్కడెక్కడో - అకారాది క్రమబద్ధిక-
తయారుచేసిఉండుకున్నా వల్లే ఉండే’ - అని నవ్వాడు.
హోటల్ పోషాహం-నూరి లభ్యువుగానే తృప్తిపడ్డాడు.
ఏం చెప్పా? అని అనుకున్నాడు. రాబారావుగారు
కీళ్ళు కొంటూన్నారు. నన్నివకలికి పిల్చినూరి-‘భాయి
పోట్! వో పావలా యివ్వవూ!’ అన్నాడు.

‘నీమొహం ముందా!’ అనుకున్నాను వాలో.
లోలో. బెధపనాగరికత ఉన్న దున్నట్లు అని బతక
లేమాయె.

ఏ ముకుకున్నాతో మరి నూరి-‘పోనీలే-వొడ్డులే’
అని అన్నాడు. ఉద్యోగానికని పోమా వీడి ఆక్ర
శం దేనికంటూ రాబారావుగారిపద్య, చొరవ నటించి,
అడిగి తీసుకుని, అందులోంచి - వో అధ్యూపాయి
(పావలా లేడు. మార్చవచ్చు. కానీ - యిది వీడికి నొప్పి
కలిగించవచ్చు అని యిట్లా చేశాడు) తీసి - రాబారావు
మామూండగానే - నూరి కిచ్చాను.

చాటంత వింహం చేసుకుని, వెంటనే కృత్రిమ తాళారంతో, 'సాఫ్ట్' మం, 'థాంక్స్' అని మూడు సెలవు పుచ్చుకున్నాడు.

విశ్వేశ్వరావు అన్నది నిజం. మహాశిథిస్తాడు!

౫

రాజారావుగారు చెప్పినా పని కాలేదు. రాజ రాజేశ్వరుడు వచ్చి చెప్పినా — కాలేదు. అతలు అడుగుంటే, యింటిదగ్గర్నుంచి తెచ్చుకున్న మెత్తలలో ఫణి విసిరినై. నిరాశ ప్రబలిపోతోంది.

బంధువులింట్లో పెట్టా - పరువుచుట్టా పెట్టి... బైట బైట చీలి తిరుగుతున్నాను. కాలక్షేపం చేస్తూన్నాను. గాలి ఆట్టులేదు. ఏమీ తోచడంలేదు. దిగులు వికృతవడవంతో వెక్కిరించి వెక్కిరించి చంపుకుంటోంది. ఏమీ చెయ్యడానికి తోచక- ఆశ్వరీయంకు పోయాను. ఏన్నాసరే—కాస్పీపు నన్ను నేను మరి చే పోవాలి.

ఏ ఉపమానమూ దొరకని ఆ నీటిపాము ప్రియం రాలికనుబొమ్మలా వంపు తిరిగి—ఉంది. ఈ ఈశ్వర శృష్టి ఇంద్రజాలం చూస్తూ— మైమరచి చూపిస్తే— చూస్తూ తిరుగుతూన్నాను. ఆ రంగురంగుల చుక్కల చాప నోరు తెరిచి—జేతెమిహంతో— పన్నునిపన్ను వగ్గర నోరు మూసుకుంది. ఆ తాంబేలు— ఆ అడ్డ విచ్చెన కన్నాల్లోంచి, ఆవరి ప్రక్కకు పోవాలి— రల దూర్చి—పోప్రయత్నించి— కన్నం వికాలం చాలక తాను పోలేక— వోడిపోయా— మర్రి ప్రయత్నిస్తోంది.

"బురిర్! క్షమించాలి!"

"ఎవరూ వాళ్ళు???"

"మూర్ఖ!!!"

నీడిగొంతుక ఎల్లా పిపకడనూ — అని ఆలోచిస్తున్నాను.

"ఓహో! నీతో కించిత్తు క్షమార్పణచెయ్యాలి"

"ఓహో—కానీ—"

"నేను ఇక్కడ ఎక్కువసేపు ఉండకూడదు. నా స్నేహితుడు లోతువ ఉన్నాడు. మాట చెప్పి వస్తానని లోనికి పోవ్వాడు. మర్యాదకు ధయి వుంది బైటకు రావాలి."

'ఏం గ్రహచారంరా వాయనా' — బైటకు పోవ్వాడు.

పక్కనే కాఫీహోటలు వుండి. ఎంత వినోదాలూ—

పక్కనే ఉన్న చెట్టునీడను యెక్కువూ లేదు. అక్కడ కూర్చోవెట్టాడు కూరి.

"కాశ్రీ! నిజం చెబున్నాను. మధ్య యామను వున్నాసరే— నేనూ నాకరికోసమే వల నేనీ గాలించి వెతుకుతున్నాను. ఈసారి నేను వొక్క చేరిసంఠితో మాత్రమే వుండాలి వోడై!— ఎన్నో కష్టనాలను చంపుతున్నాను, వొక్క ఆకలిని తప్ప. ఆ ఆకలి- సృష్టి కంఠకూ—సహజంగా ఉన్నదే. కాని నా ఆకలి వల్ల నేను 'వల్చర్'గా చూడబడుతూన్నాను. భూభార మై పోతున్నాను. (ఏడుపు వోస్తోంది అతనికి). నా చేరు చెప్పి మండిపడతారు. మధ్య అల్లా అందరిమాదిరి కాదు, రసజ్ఞుడిది. (డిగ్రీ యిచ్చేకాదు. ఏం కానాలో యివ్వను...) లోకంకంటే చెయ్యి విధాల ఉన్న రుచి... ఏకీ వొక బొన్నతల్లిం నీలో లేకపోలేదు. అట్టి నీవుమాడా...నన్ను - నిన్ను లక్షదగ్గర చూపి చూడ్లెట్టు వదిలించావు. ఎవరు చేసిన పాపభర్యం అనిభరించే దిక్కడా...ఇంతే - నిన్ను పావలాకు అగ్గ ఇవ్వడమూ యింతే - నాకు తెలుసు - అసత్తు - కాలిదాను - యాచ్ఛా మోఘా వరమధిసనే - వాగమే లబ్ధికానూ - అన్నాడు. అంచేత నిన్ను అరమర లేకుండా ఆడిసి - ఎక్కడపెట్టాను. క్షమించు. భగవంతుడా! యిట్లామచ్చుల్ని పాధించి చేసేది ఏం ఆనందం అనభరిస్తావోయ్ తండ్రీ! " కన్నీళ్లు కార్చాడు.

—యదంతా నిజమే? కన్నీళ్లు గొంతమండికి మెట్లకు మెట్లు తయారుగా ఉంటేకావాలి!

పైకిమాత్రం - "భాయి ఇంత చెప్పాలా - చిల్లరలేకానూ - రాజారావు ఏమనుకోడు గనకానూ -

అట్లా యిచ్చాను గానీ - యింకోదిగంగా ఆలోచించి
చదు" అన్నాను.

"మరి—చూశీయాల్లాంటి పటించావే?"

"తొందరగా పోతున్నాం - ఆరికొండ బా
కుందని."

"అమాటే చెప్పేయ్యకపోయావు - కాస్త్రీ!
నీవు మారగి కనబడిన కావే."

- పిచ్చివాడు. లోని నిజం వైకి చెబితే -
విషం కాదా ?

పరుదాయించాను: లేదుకుని చెల్లిపోయాడు.
ఇంతలా నిజమేనా...? లేక ఇదీ వో వేమనా—?
ఏమో మరి - కనీశ్వరుడు మరి - ఎన్ని చనుత్కారా
లై నా చెయ్యగలడు...

౬

రెండు మూడురోజుల్లో ఉదాయించేద్దా మను
కొంటూన్నాను. నా కేమీ పాలుపోటం లేదు. మద
రాను వోచ్చేటప్పుడు నాగార్జు - 'ముద్దెత్తుదాం -
వంటలు చేద్దాం. పిలుపులు పిలుద్దాం, కాఫీహోటల్లో
విారు వడ్డనా - నేను పిండి రుబ్బడమా - ఏదైనావరే
ఏమైనావరే - ఏళ్ళుత్తయినా వరే - తక్కువీ లేదు,
వ్యవసాయం తిండాం' - అని చెప్పినమాటలు అప్పట్లో
వేదీ, మధ్యన బాధా, కుడికి - విడుపునవ్వు నిచ్చాయి.
కానీ - యిప్పుడు...చెప్పలేను, కుంగిపోతున్నాను,
ఏమిటాం పెట్టుకొని యింటికి పోటం?? అని.

పాతాక్షుగా శ్రీనివాసరావు కనిపించాడు
మూలతో సహా, బ్రాడ్వేయగర. మాపరిచయాల సంకతి,
ఎరక్క - మూరి - మాఇద్దరికీ తొలిపరిచయం చేయ
బోయాడు. ఏంరా - అంటే ఏంరా - అని మేం
సంభాషణ మొదలుపెట్టాము. - విడుపుయి చూచి,
వో: కుంగిపోయి ముళ్ళవిూడ వున్నట్లు వున్నాడు మూరి.

కొంచెం నేపటికిగాని నేను గ్రహించలేదు
అతనిబాధ. శ్రీనివాసులు - అరణ్ణి (మూరిని)
మరి తీసికట్టుగా చూస్తూదామో - తానా - నామందం

కవిఅయి - యీ విషమస్థితి అతనికి మరి యిబ్బందిగా
ఉంది.

శ్రీనివాసులు ఆమాటా ఈమాటా తెచ్చి, 'వో కేయ
నివ్వు నాఅతిథివిరా' - అని నన్ను ఆహ్వానించాడు. మూరి
మాట? శ్రీనివాసరావు అరణ్ణి పిలువలేదు. కదల
బోతున్నాం ఆమాటా ఈమాటా చెప్పుకుని, కిల్లీలు తీసు
కొస్తానని శ్రీని బయలుదేరాడు.

మూరి నన్ను 'భాయీ!'

పరధ్యావం పటించాను.

"భాయీ!!"

"అలా - ఏం?"

"ఏం లేదు..." పక్షగ ముడుచుకునే తాయ
పాములా తల వాల్చుకున్నాడు.

నా కర్ణమైంది. కాని తెలివట్లు చూస్తున్నాను.

శ్రీనివాసరావు యిన్ని గోల్త ప్లేకుటా కానిని
చుట్టలా తెచ్చి 'కదుట్టామా-!!' అని అన్నాడు.

'వుంటానండీ' అని మూరికేళి చూశాను. అతని
ముహం స్పష్టంగా చెప్తోంది, పీల్లు ఈత్రూట భోజనానికి
పిలిస్తే బాగున్నే అని.

శ్రీనివాసరావు తొందరపడుతున్నాడు. వో మట్ట
అడిగి తీసుకుని, మూరి కిచ్చాను. ఆక్రేరియంలో చాప
లాగు - దేదెనుసాంతో మూరి నిక్రమించాడు.

శ్రీనివాసరావు ఆమాటా ఈమాటా చెప్తు-

"అబ్బాయి! నానవరికాక కాకే నన్నెట్లో ఉన్నా
నురా నేను. యిరుగో. సిగరెట్లు మట్టిండు: తీరిగ్గా కభుర్లు
చెప్పుకుందాము... నిజం చెప్తే - నమ్ముతావో - నమ్మ
వో - కానీ, తెనాల్లో ఈమధ్య నేను పద్ద, బాధలు కాస్త
మరిచేపోయామరా - యిక్కడ వో డిప్రీ'బ్యూటర్
దగ్గర నాగిరి. డెబ్బయిరూపాయి లిస్తాడు. సుఖా లం
టావా? - అని ఎప్పుడూ పాధ్యాలే—అనందం
అంటావు-? అది మనస్సు కల్పించే ఇంద్రజాలం. ఎప్పు
డైనా..." అంటూ రోటరీ మిషన్ సంగీతంలా ఉప
క్రమించాడు.

నానా ఏదైనాపని చూపించి పెట్టమని అండా మని తెదరిదాకా వచ్చింది. కాని- నిక్కకుపోయాను. 'నిజా! పశ్చిమముద్దయ! అని తురిగే అన్నారా?

హోటల్ ఎస్టేట్ కేసులో ఫోంచే అడ్డంకో చూస్తూ చేతులు కడుక్కుని, రింః కొచ్చి చేతు సోఫా లో పులిక చదివి, మల్లీ బయలుదేరాను. మూకర్ నల్ల ముత్తు పిథిలో యిన్ని 'బ్లాకులు' ఆఫీసుతాలకు తీసు గురి- పెల్లిగా రీర్ ప్రేషనకు వచ్చాను.

"నువ్వు ఎండాకా?" అన్నాడు నన్ను.

"నీతోనే."

అచ్చా అని చెండు మాంబకోం టిక్కెట్లు కొని - రైలులో కూర్చున్నాడు. యింకో ఉద్దేశంతో చెంబువడ లేదుగానీ - ఎల్లగయిసా పీడిచేత అడిగిండుకొని - ఏయా డైరూపాయల గ్రంబి బసా లంకిండుకోవాలి అని ఆలోచిస్తున్నాడు. పాడక్ ప్రేషన్ వాటి ఎగ్జోర్ ప్రేషను దగ్గరకు వస్తూంది, ఎక్స్ట్రీక్ ప్రైక్.

'ఏంరా!'

'ఆ!'

"మరేం అనకోకు - తేలిక వచ్చావురా - ఇక్కడికి (వరదాసు!)"

- నవ్వును. ఆ వొక్కవర్షా నాటివిత న్నం తనూ పట్టి యివ్వవచ్చు.

"నాఖరీ చూట్టానీ? వచ్చావుట్రా?"

చెగవదర్పం- 'బైను' అనలేకపోయాను. పెరిను విరిని 'క్లౌ!' అన్నాను.

"-చూశావా మంచి ఫీలింగ్స్ వున్నై పూల్లో" అన్నాడు మల్లీ శ్రీనివాసరావు.

"జి:హేలా!" అన్నాను నీ దన్నట్లు.

'అయితే ఫస్ట్ క్లాస్ పిచ్చిస్తాను. పో, మినర్వాకు. 'లైఫ్ ఆఫ్ ఎమిలి జోల్' మంచి ఫీలింగ్."

'అచ్చా' అన్నాను. చేసేదిలేక.

మాంబకోంలో దిగి - డిఆఫీసుకు పోయాం. టేబిల్లో పది పదిపాను నిమిషాలు చూట్టాడి

యవతలకు వచ్చి, "అచ్చాయి నాకు వెల్లూరు ప్రయాణం లేగింది. సాయింఠిం బోవాలి. సరే. కాని కాసేపు నువ్వు పడుకుంటావా-?"

"అహ - మరి నువ్వు?"

"పనుంది - పోను. దా" అని వోగడిలోకి తీసు కెల్లి పోనుంచం చూపించి దిండు యిచ్చాడు. తనపని లోకి తాను పోయాడు!

-అయిదంటికో - అయిదున్నరకో నిద్ర లేపాడు. మొహం కడుక్కుని తల దువ్వుకుని, బయలు దేరాను.

"ఫోంచేస్తావా యిప్పుడు?"

'అల్లెంకరం లేదన్నాను.

యిద్దరం ఫోంచేశాను. చైటి కొమ్మంటే మిన ర్యాకు ఫస్ట్ క్లాస్ టిక్కెటు - అడ్డర్ - యిచ్చి 'యహా నే వెల్లూరు వెల్లూరు పోవాలి' అన్నాడు శ్రీని.

'అచ్చా!'

క్లియ - సిగరెట్లూ కొని పర్సు లోకేలులో పెట్టుకోవోకున్నాడు.

'శ్రీ!' విరిచాను.

'క్యా?'

'పో రెండురూపాయలు కావాలిరా.'

నాకంకిం చచ్చిచావనిదళకు నూచిస్తోంది.

'అలాగే'.

పర్సులోంచి దబ్బు తీసి అరిచేతిలో పెట్టుకొని నాకేసి చారాడు చెయ్యి తీసుకో అన్నట్లు. యికో మర్యాద.

చూపయూపాయలు తీసుకున్నాను.

మల్లీ శ్రీనివాసరావు అన్నాను: 'యిక్క జి వో వెస్ట్ లో ఫ్రాంక్ రివింగ్స్ కారి ఉంది. వోపాతిక యిస్తారు. వొప్యకో. ఓం ప్రథమంలో ఎక్కడో అక్కడ ఇరికితే - తర్వాత పైపైకి ఎక్స్ట్రావోచ్చు.'

‘—పాతికా — ధూమపాతిక — ఎందుకులే’
అన్నట్లు - పెదకు విరిచి తెల విడిరాసు. ‘రైకో’
అని శ్రీనివాసరావు వాళ్ల ఆసీనుకే విన్నాడు.

—రైకోకి వచ్చాను.

‘భాయి!’

‘అహ—నూలే!’

ఇంచాక శ్రీనివాసులు దగ్గర మాడుకూపా
యలు తీసుకునేప్పటికే - వాకు చచ్చిచావనివ వైంది.
తల కొట్టినట్టైంది. ఈనూరి యిలా ఎన్నట్లు బర
గ్గలదో?

‘క్యా భాయి!’ గర్జించాను.

“శ్రీనివాసరావు మాకావా - యిందాక భోజ
వానికి పిలవ నేలేదు.”

ఏమో మరి మీటరమ్మ వాకే తెల్పు చెప్పండి?
అయినా నేను అతిధిని చూడండి—?”

“కాస్త ను క్వేమైవా తీసుకుని యిస్తా వను
కున్నాను.”

—యిదో ఆటా—? మైకి ‘చెప్పకపోయావా?’
అన్నాను.

“నేరే చెప్పాల - వాకుచేదానిద్ర్యం నీకు
తెలవం నేమిటి భాయి!”

“పాపం శ్రీనివాసరావుదగ్గరకూడా అట్టే
లేదండీ!”

“లేకే—వుంటుంది!”

ఇగవ Poetic eye.

బుకొయిద్రా వనుకున్నాను.

“అట్టే లేదండీ - యిందాక నేను హోటల్
రైకోసం వాడిపర్వ కీరీ చూశాను. చూపొయిన్నలే
ఉంది.”

“అరూపాయి లేకపోయావ్ కాస్త్రీ. వాడు
మార్వాడీల నుమాస్తాకదా - ఆమాత్రం ఆసీనులొ
వొరక్కపోతుందా—?”

—వోరి వీడిదుంప తెగా - ఎంతవరకూ
దిగాడు!

“వాడి జీతంపూడా—అట్టే లేదండీ”.

“లేకపోవట మేమిటండీ - నే నంటే వాడికి.
వసుడు. నువ్వే వైర్గంచేసి - యిస్తా వనుకున్నాను.
యిందాక కోరుట్టు తీసుకు యివ్వాల - అలాగే వో
రూపాయి లేకపోయావా—? వాడుకునేవాళ్లం!”

—వాడుకునేవాళ్లం !!! - నన్ను కలిపాడు.
పోసిచినట్టైంది. అమాంతం విరుచుకుపడ్డాను.

“యిట్లా నేరతిండి, మిల్లికూక, రోపిడీ—
కోరుకోటం, క్లెయ్యగుటోయ్; కవిట, కవి. అయ్యో
రాత - తెలుగుదేశంలో - ఎవను కాజోయ్ కవి.”

“దాండుంప తెగా - కళ్ల కక్రవట్టుం భను
మాయె. లే. లే. ఎక్కడ్లుంది తెస్తాగు? కుప్పలు
పోసు మ్కన్నున్నారా? యిట్లా సలాయించే బదులు
ఏ అచ్చాసీసులొనన్నా వని కురుద్దుకోరాదా?
నేకతాగ తప్పకుండ్. గవికులు. గవికులు! వీళ్లదుంపతెగా
—చని చూపించి తిండి పెట్టేదరులు, కీర్తికోసం—చిచ్చం
వేసి— పొమ్మంటారు. ఈ రోపిడీ గాళ్లజట్టును తయారు
చేసింది మహాదాతలే.”

—పాపం! నూరి కిక్కురు మన లేదు. నిస్వలు
మీద నుంచున్నట్లు నుంచుని ఆకాళంకేసి చూస్తున్నాడు.

వా జీమన్న సమాధానం చెప్పనస్తేకాదు—
వానోగు లేవనిల.

చేసేదిలేక—పోరుకుని, ‘మనర్యా ఎక్కడ?’

“లోన్ స్క్వీక్ లో.”

“దా, చూపించు.”

వచ్చాడు. అరుగో అని చూపించాడు.

“నీమారు వొస్తావా?”

“రాను. పనుంది. ”

“మైసా ఏమన్నా కావాలా?”

“అక్కలేదు.”

వెళ్లిపోయాడు.

ఆ మర్నాడు కనిపించలేదు నూరి.

౭

అయ్యో! శ్రీనివాసరావుదగ్గర చెట్టుకు పోయానే—అని నిట్టు వాపోరున్నాను. ఏం లాభం. వాడు నెట్లాలో. పోనీ అక్కడికి పోదాం అని అనుకున్నాను. సువ్రస్ట్రా—పని చేసేదీ—అని ములుకర్ర త్రుప్పుకుంటాడు. అయివా అదడు.

ఆ మరుసటిరోజు సింగరాచారిగారు హోటల్లో భోంచేసి కారు స్ట్రీటు దాటి వార్డ్ టూక్ వీధులోంచి అంగలు వేసుకొంటూ చెక్కటంగంపిళ్ల వీధి క్రాస్ చేసి సుంపువారి వీధిలో పడ్డాను. పాప్టు జవాను వొడ్డున్నాడు.

“ఉత్తరాలు ఉన్నయ్యా?”

“యింట్లో యిచ్చావండీ.”

ఎక్కణ్ణాలో—ఉత్తరం ఆర్డర్మెంట్... కాలికి?? యింటి దగ్గర్నుంచేమో—రంగ (వాభార్య) రాశించేమో. ఏమో—ఎక్కణ్ణాలో.—

గారిలాగా చూసిపోయా - యింటికి కొచ్చి ఉత్తరం అడిగి తీసుకుని - చించి చూశాడు.

“శ్రీ శాస్త్రిగారే. నమస్కారాలు. నీ రెండుకాళ్ళూ పట్టుకుని దగ్గర పెద్దామని మహాపుంధి కాని మూర్తీలు బస్ కిచ్చే సత్తువలేక - బాబు రాస్తున్నాను. తమిళం. ఇన్నాల్లా, అన్నిపాపాల్లోకి - యితరుల మనస్సును నోప్పించడం మహా పాపమని అనుకోవేవాణ్ణి. యిప్పుడు కించిస్తూ మతం మార్చుకుంటున్నాను.

“మనస్సుకు నోప్పి కలక్కపోలే - మనం ముందుకు పోం. చిలిమిపి దుడ్డగా ఉన్నట్టుగానే ఉంటాం: మానవమానసికచేదనకు ఖరీదు లేదు. నిజం. తల్లి, తండ్రి, భార్య, స్నేహితులు, సంఘం కట్టు కట్టి పోకి మొహాన వుమ్మోకి గెంటకపోలే, మానవమానసికం సంపాదనకు దిగడు. సోమరిపోతు జైతాడు. నిజం.

“నన్ను ఆనాడుమహాకవికింక కట్టినవీవు, వావద్యా లకు తినిపి, నన్ను ఎక్కిరించినవాళ్లకై పట్టు పటపటకొరి న వీవు, అనీవు, నీవు, నీవల్కుకు నాలుగుపార్లు అశవజే

టప్పటికి - మురుక్కాల రలోని పురుగునగా చూశావు ను వేయిటిలే - అందరూ చూస్తారు, నన్ను చూశారు. నిజం. కాని - యిన్నాళ్లనుంచి రానిబుద్ధి, ఎన్నిపాళ్లలో తలబోన్చి కట్టించినబుద్ధి, మొండిక త్రివబుద్ధి, నీతుటి రస జ్ఞాని - సహనీయిని చివాట్లతో - ఏమో - మరి - ఎంతో - దారిన పడ్డవి.

“కాని-వాని తప్పులు లేకపోలేదు. వివా నీవు - జైదార్యంతో వాటిని ఆకలితప్పులకింద మున్నించిలే- నేనింకా ఆ మురదలోనే - కంకండాకా నన్ను సంభాకున్న ఆ ఉద్యోగి నే మారుమనిపోయి - కంకలా బ్రతుకు దుడు. ఉద్ధరించి - మహాపకారం చేశావు. నీలో తెలిసి జైన్నత్వం ఉందని మహా అనుకునేవాణ్ణి... ఈ వాటికి కించిస్తూ నైవా గోచరించింది.

“కిందిచనం అనుభవాలకోసం. యిన్నాళ్లనుంచి - ఎత్తిన అవతారం చాలించి, కొత్త అవధులు అనుభవించ బోతున్నాను.

అనీకోపంలో-ధనికులనూ తిట్టావు నుత్తుదా...? ఉండదులే. ఎప్పుడూ - చూట పడ్డవాళ్లకేగానీ - అన్న వాళ్లకు నుత్తుండదు. సహజం. తిర్చుం చెట్టిక పని చూపించాలి అని.

“నిజమైన దేశోద్ధారకులు శ్రీ కాశీవాసుని వాగ్దేవ రాపుగారిని బ్రతిమాల్చి కేరల్లదనవాగ్దతి చాతకోపి బ్రతి మారి కంపోటింగ్ చేర్చుకోవదిరాను. వో నెలా-నెలాపది హేనుకోజలు చేర్చుకుంటే వొస్తుంది అన్నారు. మొదటి రెన్నెల్లా పదివొప్పున యిస్తా మన్నాను. ముందు ఖైకై వుదితెంగా వో ఫిలి యిచ్చారు. ఆరు రూపాయ లకు అన్నం పెట్టేహోటల్లో అన్నం తిన మొదలు పెట్టాను. నా సంచి, చాపా - మా ఆఫీసులోనే.—

“భాయీ-నీదుపవేశం ద్వారా నా అన్నం నేను తింటున్నాను. తింటాను. ఈ మహాపకారం చేసిన నీకై ఎన్ని steps వినా దిగి బ్రతుకుతెరువు చూసుకో-, పోజాలు వదులుకో, మార్గదర్శిని విస నీకై - నా శీలితా న్నంతా పరమేశ్వరునకువలె మంగళహారతి ఎత్తుతాను. నిజం. కవులం, కవులం అని అంపోతులా తిరగక, కదిత్తి కై ఉండుగాక, అది జేవానికై విగియుక్తం అని మాన

తనను గుర్తించి, మానవుని పాదారణ భక్త్యుపైత బాధ్యతల్ని వహించడంలో నీవు చేసిన నవలాగృహి పంపుక నీయము.

“ఈ క్షానము ఏనాడో రావలసినదైనా—బండ్ బారిన బుద్ధిమంతుణ్ణి గనక— ఆరిష్టమైంది. ఈ ‘దారి గుంటకాంతి’ జీవితాంతమా నిలుచునట్లుగా నీ ఆరిష్ట పవము కోరుతూ— నీవున్న దిక్కుకై తలవంచి, ఈనా ఎవడ, నీకై నిరంతరము శ్రోక్ష్యమగు నిలుపుకొనే— నీ మారి.”

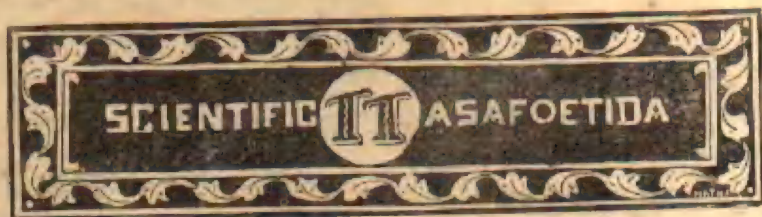
గలగల వ్రుత్తరం మణిచి, కేబుల్లో పెట్టి పక్క మానుకొని చంకట్రంగంపట్లనీధి చిరకు బర్మిసవకు పోయినాను, బస్ కోసం. మారిని చూడాలి. ఏములో - ‘కలదు నాలో’ పక్షి సాగరము ‘శేషు’-ఆగలేదు. పారిస్ కార్నరు శేరుగా పోయేబస్సు లేదు. వేళకు దీం దంప తెగా ఎర్రగా కొట్టొస్తూ - ఏ మా హరిస్ బ్రిడ్జి పోయే బస్—కదలబోతోంది—భారీగా.

(విశ్లేషం)

వినుగుపుట్టించెడు ఆహార మిక ఉండదు

మీ ఆహారవదార్థములందు

సైంటిఫిక్ టి. టి. ఇంగువను వాడుడు

జీర్ణతత్వ తోడ్పడును. బహుమాన కానుకలతోగూడ అమ్మబడును.

పా. ఖరీదు రు. 1—14—0.

మద్రాసు సహకారకేంద్ర భూమి తనఖాసంఘము

(THE MADRAS CO-OPERATIVE CENTRAL LAND MORTGAGE BANK)

(శ్రీ) నరసింహ దేవసుందర రామశాస్త్రి

[శ్రీ నరసింహ దేవసుందర రామశాస్త్రిగారు భారతి పాఠకులకు గుఱపరిచినారు. వీరు ఆర్థిక శాస్త్రవేత్తలు ; ప్రస్తుతం మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయముతో 'స్టేటిస్టిషి + క' (Statistition) గా ఉంటున్నారు. ఉన్నతవిద్యా విద్యదముల నడుపుతై వీరి వసును ఇంగ్లాండు వెళ్లి వారు, కాని యుద్ధము వచ్చుటచే ఆ ప్రయత్ని మిప్పటి కింకను సాంతము కాలేదు. వీరిది ఆర్థికవ్యవహార గణకశాస్త్రము అందెవేస చేయి. కేంద్రభూమి తనఖాసంఘమును నుండి వీరు వ్రాసిన ఈ వ్యాసమును సహకారోద్యమాభిమానులు అందరు క్రద్ధతో రక్షించి పర్యాలోచింపవలసివది.

—భా. సం.]

ఇప్పటికి సుమారు ౧౫ సంవత్సరాల క్రితం, చెన్నరాజధానిలోని ఋణపీడితులైన భూమిభావందులకు దీర్ఘవాయిదాలమీద (౨౦ సంవత్సరములు) సులువుగా ఋణమును తీర్చుకొనే అవకాశము కలుగజేయుటకు కొన్ని సహకార భూమితనఖా ప్రాథమిక సంఘములు కొన్నిచోట్ల స్థాపించారు. వాటిని క్రమంగా అన్నిజిల్లాలలోను పెట్టుటకు ప్రయత్నాలుకూడా జరిగినవి. ఈసంఘములు అందులో చేరినవర్గాలకు భూమి తనఖామీద, ముఖ్యముగా తమపాతలపట్టాలు తీర్చుకొనే నిమిత్తము సొమ్ము బదులిస్తూ వుండేవి. ఈ సొమ్ముకొరకై ఆసంఘములు వర్గాల భూమిహామీమీద ఆ సంఘంలో డబ్బు నిలవచేసుకొన్నవారికి (నిలవదారులకు - depositors) ఋణప్రతాలు వ్రాసి

యిచ్చి, వర్గాలవద్దనుంచి వచ్చిన వడ్డీతో ఆవశ్రములమీద వడ్డీని ఏటా తీరుస్తూ, మిగతసొమ్ము వ్యాపారానికయ్యే ఖర్చుల కిందను, కొంతనిలవనిధి (Reserve fund) కిందను, వాటాదారులకు పంచివెట్టే లాభము కిందను వినియోగిస్తూ ఉండేవి. ఈసంఘాల మీద ప్రజలకు నమ్మకం కలుగడానికి ప్రభుత్వంవారు ఏటిని తనిఖీ చేయుటకున్నూ, అప్పదరఖాస్తులను, హామీఆస్తులను తనిఖీ చేయుటకున్నూ తగు సిబ్బందిని తమ సొంత ఖర్చులమీద ఏర్పరచి, ఈతనఖా ఆస్తులకు సహకార సంఘ రిజిస్ట్రారుగారిని ధర్మకర్త ("Trustee") గా ఏర్పాటుచేశారు. ఇదిగాక, నిలవదారుల వద్దనుంచి తీసుకువచ్చిన సొమ్ముతో సమానముగా, గల వేలకు మించని వడ్డీని,

ప్రతి సంఘమునకు ప్రభుత్వంవారు అప్పు ఇస్తూ వచ్చారు. కాని అనేక కారణాలవల్ల ఈ ప్రాథమిక సంఘాలు సత్వరాభివృద్ధి గాంచక పోవడంచేత, వ్యాపారమును కేంద్రీకరించి, విరివిగా పనిచేయుటకు ౧౯౨౯-వ సంవత్సరములో మదరాసులో కేంద్ర భూమి

శ్రీ నరసింహాచార్య మందరరామకృష్ణ.

ప్రభుత్వంవారు ఏర్పాటుచేశారు. మొదట అప్పటి వ్యాపారమండలము (Economic Commission) మూలమున ఈ సంస్థకు కూడా ముఖ్య సేకరించడం కష్టమయింది గాని అప్పటి అధ్యక్షులైన కీ. కే. దివాన్ బహదూర్, మోచర్ల రామచంద్రరావుపంతులు కార్యదక్షత మూలమునను, మదరాసు రాష్ట్రీయ ప్రభుత్వంవారి అనుగ్రహం ను ఈ సంస్థకు పలుకుబడి పొందింది. అందుచేత, వ్యాపారము అభివృద్ధి పొందింది

కేంద్రసంఘం అదృష్టంవల్ల వెంటనే వడ్డీ ధరలు కూడా తగ్గి బజారులో (money market) విరివిగా సామ్మ ప్రవహించడంచేత కష్టమేమీ లేకపోయింది. సమయం కనిపెట్టి కేంద్రసంఘము అధికారులు అదివరకు పొందుపర్చిన సున్న బుణపత్రాలను (debentures) తక్కువ వడ్డీలోనికి మార్చి, సభ్యులకు సదుపాయంచేశారు. ౨౦ సంవత్సరాలవరకు సాలీనా ఎక్కువ ఆదాయం వస్తుందనుకున్న నిల్వదారులకు (depositors) ఈ సామ్మ వెంటనే తిరిగి వచ్చి, తిరిగి దీనిని తక్కువ వడ్డీకి అప్పు ఇవ్వవలసి వచ్చుటచేత కొంత అసంతృప్తి కలిగింది. ఆ తరువాత, ౧౯౩౭ లో కేంద్రసంఘపు అప్పుపత్రాలు కనిపించని సందర్భాలలోగా తీర్చబడవని సంఘం హామీయివ్వడంచేత ఆభయం తీరి, తిరిగి సామ్మ విరివిగా రాసాగింది. ఈదశలో సంఘముయొక్క అభివృద్ధి ఈకేంద్రీకరించిన వల్ల తెలుగులకు.

సంవత్సరం సంవత్సరంలో సంఘం సంవత్సరం ఆభయం ఇచ్చిన అప్పులు సంఘానికి రావలసిన మొత్తం పాక్షికం.

(కీల మాపాయలలో)

౧౯౨౯-౩౦	రూ	రూ
" ౩౦-౩౧	౫౦౪	౫౩౯
" ౩౧-౩౨	౬౪౪	౧,౧౩౧
" ౩౨-౩౩	౧,౦౮౧	౨,౦౯౩
" ౩౩-౩౪	౧,౪౭౮	౩,౩౮౩
" ౩౪-౩౫	౨,౦౦౦	౫,౦౦౪
" ౩౫-౩౬	౩,౧౯౬	౮,౮౬౬
" ౩౬-౩౭	౩,౯౧౮	౧౧,౮౮౬
" ౩౭-౩౮	౩,౫౭౯	౧౪,౦౮౦
" ౩౮-౩౯	౫,౮౫౩	౧౮,౯౧౮

౧౯౩౫-వ సంవత్సరమునుండి ఈ సంఘం వ్యాపారం విరివిగా అభివృద్ధి పొందింది. అందులోనూ అఖరు సంవత్సరం అభివృద్ధికి వ్యవసాయదారుల ఋణనిమోచన చట్టమే ముఖ్య కారణము.

కాని, ఈమధ్య యుద్ధప్రయత్నములు, చివరకు యుద్ధము సంభవించినందువల్ల తిరిగి సంఘానికి క్లిష్టపరిస్థితులు ఏర్పడినవి. యుద్ధ వార్తలు బయలు దేరినప్పటినుంచీ, ఋణదాతలు (investors) వడ్డీధరలు (interest rates) క్రమంగా ఎక్కువగుననే ఉద్దేశము కొద్దీ, దీర్ఘ వాయిదాలకు ధనమును అప్పిచ్చుటకు ఇష్టపడటంలేదు. సంఘముకూడా వడ్డీధరలు హెచ్చిస్తేకాని దానికి సొమ్ము దొరకదు. హెచ్చుధరలు ఇచ్చినా, దీర్ఘ కాలానికి అప్పు నిలవయుంచేవారిసంఖ్య చాలాతక్కువ కాబట్టి ఈ సమయంలోకూడా పూర్వము లాగువే సంఘం తన వ్యాపారం అభివృద్ధి చేసుకోవాలంటే కొన్ని కట్టుబాట్లు చేసికొని, వ్యాపార మార్గాలను మార్చుకోవాలి. సంఘంయొక్క గత సంవత్సరము నివేదికను చూస్తే, ఇక ముందు ప్రతినంవత్సరము సగటున ౧౦ లేక ౧౨ లక్షలరూపాయలు అనలుకింద వసూలుకాగలదని తెలుస్తుంది. ఇది వరలో, ఈ వసూలయేసొమ్ములో కొంతభాగము ఋణపత్రములు(debentures) తీర్చుటకును, మిగిలినది ఋణనిధి (Sinking fund)లో నిలవచేయుటకును ఉపయోగపడుతుండేది. సంఘం వసూలయినసొమ్ము వేరే ౨౦ సంవత్సరాలు నిల్వచేసి ఉంచవలసిన బాధ్యత తప్పించుకొనుట కిట్లా ఋణపత్రాలు తీరుస్తూ ఉండేది కాని, సరిగ్గా చూస్తే, ౨౦ సంవత్సరాలలోగా ఆపత్రాలు తీర్చవలసిన పూచీ

లేదు దానికి. చిక్కుపరిస్థితు లేర్పడినవి కాబట్టి, అసొమ్మును తిరిగి పత్రం వాయిదానాటికి వసూలయేవద్దతిని అప్పు లిచ్చేటందుకుపయోగించడంలో తప్పులేదు. ఈపద్ధతి ఉదాహరణం (precedent) కావాలంటే ౧౯౩౧-వ సంవత్సరంలో జరిగినసంగతి ఒకటైంది. ఋణనిధి(Sinking fund)లోని డబ్బును ప్రభుత్వపు ఋణపత్రములు కొనుటకు (Government Securities) ఉపయోగపరుస్తున్నారు. సంఘమునకు విరివిగా డబ్బు వస్తున్నపుడు ఇట్లా వేరే నిల్వచేయుట మంచిదే కాని సంఘానికే డబ్బు లేనప్పుడు ఇట్లా ఉన్నసొమ్మును ఇతరవిధముల వినియోగపరచడం మంచిదికాదు. కాని, ఇట్లా సంఘంలో సంఘానికే ఉపయోగపర్చుకోవడం ప్రభుత్వమువారికి అంగీకారం కాకపోవచ్చును. ప్రభుత్వం ఈసంఘం అప్పులకు హామీ యిచ్చినప్పుడు ఆపత్రాలు మిగతాపత్రాలకన్న ఎట్లా తీసిపోయినవో తెలియదు. ఈవిధంగా ప్రభుత్వమే వాటిని తక్కువగా చూచినట్లయితే ఈపత్రాలు కొనాలని సంఘం ఇతరులను ఏవిధంగా హెచ్చరించగలదు? ఇది మామూలు పరిస్థితులలో అవలంబించవలసిన మార్గం కాకపోయినప్పటికీ, అసాధారణపరిస్థితులలో శాస్త్రీయపద్ధతులను అతిక్రమించే అచారము కలదు గనుక, ఆపరిస్థితులు తిరిగి మామూలు రీతికి వచ్చేవరకు ఈమార్పు చేయడం తప్పు కాదు. ఇదిగాక, ప్రస్తుతము మదరాసు రాష్ట్రీయ సహకారసంస్థలోను, జిల్లాకేంద్ర సహకారసంస్థలలోను దీర్ఘ కాలపు వాయిదాకు అప్పిచ్చుటకు వీలయే సొమ్ము (జేమనిధి వగైరా) ఉంది. అది ప్రతి సంవత్స

రము వృదిలవుతూ ఉంటుంది. దానిని వారు ప్రభుత్వపు అవ్వకత్రాలు కొనుటకు గాని, తమ వ్యాపారధనములోగాని ఉపయోగపరుస్తున్నారు. వారి వ్యాపారానికి విరివిగా సొమ్ము తక్కువకాలానికి సొమ్ము నిలవచేసేవారి(depositors)వద్దనుంచి వస్తూ ఉన్నది. ఇట్టిసొమ్మును ఈ తనఖా సంఘము ప్రతాలలో నిలవ ఉంచవచ్చునని ప్రభుత్వం ప్రకటించినా, అట్లా విరివిగా చేస్తున్నట్టు కనబడదు. కాబట్టి, తమ దీర్ఘకాలానికి నిలవ యుంచగగ సొమ్మును ఇందులోనే ఉంచవలసిందని ప్రభుత్వంవారు ఆ సంస్థలకు, సహకార, భీమా సంఘములకు తాళము పంపవలెను. సహకారోద్యమములో ఉన్న సంస్థలే ఒకదాని కొకటి సహకారము చూడక, ఇతరులపహాయము కోరుట హాస్యాస్పదము. మరి మొకవిషయ మేమనగా, ఈ పరిస్థితులు యుద్ధం ముగిసేవరకు మాత్రమే ఉండగలవు; అనగా, నాలుగయిదు సంవత్సరాలలో తిరిగి మామూలు పరిస్థితు లేర్పడగలవు. అప్పుడు సంఘానికి విరివిగా సొమ్ము లభించగలదు. అందుకొరకు ఈ చిక్కురోజులలో ౨౦ సంవత్సరాల వాయిదాలకు సొమ్ము లభించనట్లయితే, ౫, ౧౦, ౧౫ సంవత్సరాల వాయిదాలకు సొమ్ము నిలవచేసే లోకల్ బోర్డులు, భీమాసంఘాలు మొదలైన సంస్థలు కొన్ని ఉండవచ్చును. వాటి సొక ర్యార్థము తక్కువ వాయిదాలకు ప్రతాలు వ్రాసి యిచ్చి, ఆ వాయిదాలలో తీర్చగలవారికి కొంతసొమ్మున్ను, దీర్ఘవాయిదాల మీద తీర్చేవారికి కొంతసొమ్మున్ను అప్పీయనచ్చును. అవసరమయినట్లయితే, తిరిగి మామూలు పరిస్థితు లేర్పడినప్పుడు తిరిగి

అప్పుపుచ్చుకొని, యీ అప్పులు తీర్చవచ్చును. సంఘానికి ప్రతిసంవత్సరం మామూలుగా వసూలు కావలసిన సొమ్ముకంటె ఎక్కువ వసూలు (advance collections) అవుతూ ఉండడం చేత అన్ని అప్పులు ౨౦ సంవత్సరాల దాకా కూడా ఉండవనే తోస్తుంది. కాబట్టి, ఇట్లా చేయడం ఒకవేళ శాస్త్రీయపద్ధతి కాకపోయినా సంఘానికి ఎట్టిదిక్కులు కలుగవు. వైన సూచించిన మార్గములన్నీ సాధారణ పరిస్థితులలో ఆచరించవలసినవి కాకపోయినా, ఈ అసాధారణ పరిస్థితులలో సంఘం అభివృద్ధి ఆగిపోకుండా ఉండేటందుకు వాటిని ఉపయోగించవచ్చును. ఇట్లా ఏవిధంగాను సంఘంసొమ్ము సంపాదించ లేకపోయినట్లయితే, ఈధారం ప్రభుత్వానికే వప్పజెప్పి, వారివద్దనుంచి సొమ్ము పుచ్చుకొని బటువాడాచేసే ముక్త్యారి (agent) గా ఉండవలసి ఉంటుంది అది. వ్యవసాయదారుల ఋణ విమోచన చట్టం సందర్భంలో ప్రభుత్వంవారు ఋణస్థులకు అప్పీయ్యడానికి ౭% లక్షల రూపాయలు ప్రత్యేకించి ఉంచారు. ఈ సంఘము ఆ అప్పులను చాలాభాగము తీరుస్తుంది కాబట్టి, ప్రభుత్వంవారివద్ద ఆసొమ్ములో కొంత - సగమైనను పుచ్చుకొని బటువాడా చేయవచ్చును. ఇట్లా చేసినట్లయితే, ఇప్పుడున్న వ్యల్వవ్యతంత్రమునుగూడా సంఘము పోగొట్టుకుంటుంది ప్రభుత్వంవారినుండి ఇట్లా ఎన్నివిధాల ప్రయత్నించినా, కావలసిన సొమ్ము లభించనట్లయితే కేంద్రసంస్థ తక్కువ మొత్తములు కోరినవారికిని, తక్కువవ్యాపారముగల సంఘములకును, అభిమానము చూపవలెను. ఈ ప్రక్కనిచ్చిన పట్టికనుబట్టి

కేంద్రసంఘ మిదివరకే ఇందులో మొదటి విషయమును గుర్తించినట్లు కనబడుతుంది:

౧౯౩౮-౩౯ సంవత్సరములో టెక్సాదాచీన

అప్పులపై వేము

అప్పు మొత్తము.	అప్పులసంఖ్య.	మొత్తం ఇచ్చిన అప్పు.
రు.	రు.	రు.
౫౦౦ లోపు	౪౩౧	౧,౪౭,౨౪౦
౫౦౦ మొ. ౧,౦౦౦ వ.	౯౪౬	౬,౩౯,౪౮౫
౧,౦౦౦ మొ. ౨,౦౦౦ వ.	౧,౧౭౧	౧౪,౮౨,౫౬౦
౨,౦౦౦ మొ. ౩,౦౦౦ వ.	౪౨౭	౯,౩౫,౯౪౫
౩,౦౦౦ మొ. ౪,౦౦౦ వ.	౨౦౯	౬,౮౮,౦౭౦
౪,౦౦౦ మొ. ౫,౦౦౦ వ.	౧౫౮	౬,౮౩,౬౫౦
౫,౦౦౦ మొ. ౬,౦౦౦ వ.	౧౨౫	౬,౩౨,౪౫౦
౬,౦౦౦ మొ. ౭,౦౦౦ వ.	౧౨	౭౪,౧౦౦
౭,౦౦౦ మొ. ౮,౦౦౦ వ.	౬	౪౩,౩౫౦
౮,౦౦౦ మొ. ౯,౦౦౦ వ.	౧౫	౧,౨౧,౧౭౫
౯,౦౦౦ మొ. ౧౦,౦౦౦ వ.	౩	౬౪,౮౪౦
౧౦,౦౦౦	౩౦	౩,౦౦,౦౦౦

మొత్తం ౩,౪౮౭ ౫౮,౫౪,౮౬౫

అరువేలకు మించిన అప్పులసంఖ్య, ఇచ్చిన మొత్తము తక్కువగా ఉన్నా, రెండు వేలకు ౬ వేలకు మధ్య చాలా మొత్తము కలదు. భూమి తనఖా బ్యాంకు పరతుల మీద అప్పు పుచ్చుకొనేవారి ఆస్తి వసతులను చూచినట్లయితే ఇన్ని వాయిదాలు దొరకకపోయినా ఈ వడ్డీ ధరలకు ఇతరుల వద్దనుండి వారికి అప్పు దొరకకపోదు కాబట్టి తక్కువ మొత్తములు కావలసిన వారికి ముందు సౌకర్యములను ఇవ్వాలి. ఇది గాక, ఈ సంవత్సరానికి దిక్కు చూచినయెడల, ఎక్కువ వ్యాపారముగల కొద్ది పెద్దసంఘములు మాత్రమే తిరిగి ఎక్కువ అప్పులు పుచ్చుకొన్నట్లు విశదమవుతుంది. ఇందువల్ల, ఫలిత మేమంటే, వాటివ్యాపారమూ, లాభ

ములూ వృద్ధిపొందుతవి. కాని, సామూ తే నప్పుడు వాటివ్యాపారము కొంతకాలము స్థిరముగా నిలబడిపోయినా ఇబ్బందిలేదు. తక్కువ వ్యాపారముగల సంఘాలకు డబ్బును అందుబాటు చేయనట్లయితే అవి నష్టం పొందగలవు. కాబట్టి, వచ్చినసామూలో ముందుగా, ఈ చిన్నసంఘాల అవసరము చూచి, మిగిలినసామూ మాత్రమే పెద్ద సంఘాల కివ్వాలి.

ఈసందర్భములో ఇంకొకసంగతి విశేష దీక్షించవలసి ఉంది. ప్రస్తుతం పత్రముల (debentures)మీద కేంద్రసంఘము ఇచ్చే వడ్డీకిని, ఋణస్థుడు ప్రాథమికసంఘము (primary bank) చెల్లించే వడ్డీకిని మధ్య ౧౦-౦-౩ రు ౨-౮-౦ లు తేడా కలదు. ఇందులో సిబ్బందిపైరా ఖర్చులకున్న, సంఘముల లాభములకున్న కేంద్రసంస్థ రు ౧-౮-౦ లున్న, ప్రాథమికసంఘము రు ౧-౦-౦ ను పుచ్చుకొంటున్నవి. ఎక్కువ వ్యాపార మన్న సంస్థకు ఈతేడాలో తక్కువ భాగమున్నా నడిపోతుంది. కాని, ఇది తారు మా రవడంచేత, కేంద్రసంస్థకు విశేష లాభం వచ్చి, దానిని వారు విడివిగా, చావుబాకీలకు రు. ౪౦ వేలు, గృహనిధి (Building fund)కి రు. ౪౦ వేలు పంచిపెట్టి నారు. స్థిరాస్తి తనఖాగల సంస్థలకు చావు బాకీలు తక్కువ. అట్లా ఉన్నవాటికైనా బాధ్యత కేంద్రసంస్థకు తక్కువ. ప్రాథమిక సంస్థకూడా దివాలాతీస్తేకాని కేంద్రసంస్థకు నష్టము రాదు. కేంద్రసంఘము అనేక కట్టు దిట్టములు చేసుకొనిమరి అప్పు లిస్తున్నప్పుడు, ఋణస్థులను బాధ పెట్టడానికి తప్ప ఇట్లా ఎక్కువ వడ్డీధరలను పెంచ నవసరంలేదు.

దానిలో కూడా ౧౦౦-కి 3% ప్రాథమిక సంస్థలు వస్తుములో ములుగుతూవున్నప్పుడును, మిగిలిన ౯౭% లోను సుమారు సగము దు ౧,౦౦౦ కు తక్కువలాభములతో పని చేస్తున్నప్పుడును, ప్రాథమిక సంఘాలలోని సౌరవోద్యోగులమీదనే విశేషభారమున్నప్పుడును కేంద్రసంస్థ ఎక్కువభాగము పుచ్చుకొని ఇట్లా పనిచేట్టడము న్యాయముకాదు.

ఎక్కువభాగము ప్రాథమికసంస్థల కివ్వడం కనీసధర్మము.

ఈ నెలలో తనభాసంఘముల ప్రతి నిధులు సమావేశమయి, ముందుసంవత్సరపు వ్యాపారమునుగురించి పర్యాలోచన చేస్తారు; కాబట్టి, వైన వ్రాసినవిషయాలు చర్చించి, తగు నిర్ధారణలకు రావలసిన బాధ్యత వారిమీద ఉన్నది.

రాజమోహన హోరాయల

శ్రేష్ఠమయిన కుశాధనగల తల మానె. పెదదంకు చల్లదనమును కలిగించి పెంట్లకలను అభివృద్ధి చేయుటలో అత్యుత్తమ మయినది.

తలపోటు, మాడుపోటు, శిశువడివి, యంకు పెందలగువాటిని పోలాట్టి కన్నలకు చలక బొంపంగి

పెంట్లకలను మృదువుపరచి, వల్లగా పెంచుటలో అత్యుత్తమ మయినది.

శ్రీలకు అనందమును కలుగజేయును.

నీసా 1-8 రు. 0-12-0 & నీసాల రు. 4-4-0

పోస్తేట ప్రత్యేకము.

వి. శి. ఏ. అందు కంపెనీ,
అయ్యుర్వేదసమాజం,
మెదేపి, నెల్లూరుజిల్లా

ఆధరసాయనశాల

ముక్త్యాలక్ష్మి

మార్చి 1925

ప్రశస్తియర్హదృఢముల
మనలయము. ఏమందుకవ
లసినసుమాకువ్రాయుడు.
నమ్మకమైనవిలభింపగలవు.

అయ్యుర్వేదభూషణ
వేదూరి శంకరశాస్త్రి
CONSULTING PHYSICIAN

యుద్ధము - విదేశవ్యాపారము:

ప రి శ్ర మ లు

(శ్రీ) సి. వి. దీక్షితులు

హిందూ దేశమునకు సంబంధించినంత వరకు విదేశ వ్యాపారము, పరిశ్రమలు- ఈ రెండింటి విషయమునను యుద్ధమువలన ఎట్టి మార్పులు వచ్చుటకు అవకాశ మున్నదో సూచించుటయే ఈ వ్యాసముయొక్క ఉద్దేశము.

యూరపులో ఈ మధ్యప్రారంభమయిన యుద్ధము త్వరలో ముగియుజూడ లేవియును కానవచ్చుటలేదు; పరిస్థితులన్నియును ఈ యుద్ధము చాలకాలము జరుగగలదని తోచించుచున్నవి. అనతికాలములో ముగియు యుద్ధమువలన ప్రత్యక్షముగా యుద్ధములో పాల్గొనని దేశముల కంత చిక్కుండదుగాని, కొన్ని సంవత్సరాలపాటు యుద్ధము నడచినచో దానివలన యుద్ధముతో సంబంధము లేని దేశముల ఆర్థికపరిస్థితులు నహితము తారుమారు గావచ్చును. చెరువుమధ్య కొక రాయి వినరినచో దానివలన గలుగు కడలిక అలల రూపమున క్రమముగా నలుగడల కెగ బ్రాకును; ఆ రాయి పరిమాణము తగినంత యున్నచో అకడలిక అంచులవరకును గూడ వ్యాపించవచ్చును. ప్రపంచకమందలి ఆర్థిక పరిస్థితుల విషయమున యుద్ధము ఈ తీరు గానే పనిచేయును.

యుద్ధము సర్వసాధారణముగా భీతావహమును, వినాశకరమును అయినను, అట్టి సమయమున జాగరూకతతో మెలగినట్లయిన కొన్ని దేశములకైనను నూతనావకాశములు లభింపకపోవు. ఇందుల కుదాహరణముగ మనము జపాను దేశమును తీసుకొనవచ్చును; గత యుద్ధమున జపాను తన విదేశవ్యాపారమును అపరిమితముగా వృద్ధిచేసుకొని, అంతకు ముందు యూరపియను దేశముల చేతులలో నున్న ఎగుమతి వ్యాపారమును చాలవరకు తనవశ మొనర్చుకొన్నది. మన దేశము కూడ గత యుద్ధమున మన ఎగుమతులు తగ్గిపోవుటచే నష్టము పొందినను, అంతకుముందు లేనట్టిగాని, అప్పటికి నామమాత్రముగ నున్నట్టిగానికొన్ని పరిశ్రమలను లేవనెత్తియు, పెంపొందించుకొనియు కొంతలాభము పొందినది. ఈ యుద్ధ సమయమునగూడ మన దేశము పెనుకటి తీరుననే విదేశవ్యాపారము విషయమున కొంత నష్టపడినను, పరిశ్రమల విషయమున లాభమునొందుటకు అవకాశములు లభింపగలవని చెప్పవచ్చును; కాని పెనుకటి యుద్ధమునకును ఈ యుద్ధమునకును సామ్యము లేక్కువ, భేద మెక్కువ యను సంగతి ఈ సంకర్షమున జ్ఞాపకముంచుకొనుట మంచిది.

మన దేశమునకు విదేశముల నుండి వచ్చు దిగుమతుల విలువకంటె మన దేశము నుండి విదేశములకు పోవు ఎగుమతుల విలువయే హెచ్చు. ఈ కారణమువలన ప్రతి సంవత్సరమును విదేశములతో వ్యాపారము వలన మన మొకరికి బాకీపడక పోవుటగాక ఇతర దేశములనుండియే మనకు కొంత సొమ్ము రావలసియుండును. ఏ కారణము వలనైనను మన ఎగుమతులు నిలిచిపోయినను లేక తగ్గిపోయినను, విదేశవ్యాపారము వలన మనకు వచ్చులాభము తగ్గుటగాని, లేక నష్టము వచ్చుటగాని సంభవించుటయు, దేశముయొక్క ఆర్థికవర్ధిల్లింపులు విషమించుటయు తటస్థించును.

మన దేశమునుండి విదేశములకు ముఖ్యముగా ముడిపదార్థము లెగుమతియగును. తాని యుద్ధము రాగానే ఎగుమతులు తగ్గి పోవును. ఇందుల కనేక కారణము లున్నవి. ఒకవంక, శత్రుదేశములతో వ్యాపారము నిషేధింపబడుటచేతను, శత్రుదేశముల కవసరమగు పదార్థము లా దేశములు చేరకుండుటకుగాను తటస్థ దేశములతో వ్యాపారము సహితము చాలవరకు నిరోధింపబడుటచేతను, మిత్రతతోనున్న దేశములు సహితము యుద్ధమునందు ఎక్కుకొని, పూర్వమువలెగాక, యుద్ధకాలమున కేవలము ఆహారపదార్థములను, యుద్ధవరికరముల కవసరమగు పదార్థములను మాత్రమే దిగుమతి చేసుకొనుటచేతను విదేశవ్యాపారము క్షయించును; ఇంకొకవంక యుద్ధభయమువలనను,

ఆయా దేశపు ప్రభుత్వములు యుద్ధావసరము నిమిత్తము నౌకలను స్వాధీనముచేసికొనుట వలనను సరకులను గొనిపోవుటకు తగినన్ని యోడ లందక వ్యాపారము ఉన్న కొలది పాటియు కూడ స్తంభించును; వీనికి తోడు యుద్ధమువలన మారకపు రేటులకు స్థిరత్వము పోయి చంచలత్వ మేర్పడుటచే విదేశ వ్యాపారము సాగుట కిది ఇంకొకయోటాక మగును. వీటియన్నిటి ఫలితముగా మన దేశమునుండి విదేశములకు పోవు ఎగుమతులు తగ్గిపోవును. ఇదే విధముగా మనకు విదేశములనుండి వచ్చుదిగుమతుల మొత్తముకూడ తగ్గును; శత్రుదేశములు దిగుమతుల సంపాదించుట, మిత్ర దేశములు యుద్ధవరికరములను తయారు చేసికొనుటలో నిమగ్నమై యుండుటచే, సాధారణముగా పంపు దిగుమతులను పంపజాలవు. వీనికితోడు యుద్ధము వలన నౌకాసౌకర్యము తగ్గిపోవును. తటస్థ దేశములు సహితము తమ దేశములనుండి విదేశములకు ఎగుమతులను పంపుటలో చిక్కులకు లోనగును. అంతేకాక సాధారణ సామగ్రిలకంటె యుద్ధవరికరములను తయారుచేయుటలోనే వాని కెక్కువ లాభము దొరకుటచే ఆ దేశములు తమ దృష్టి నటు త్రిప్పును. ఈ కారణములను బట్టి దిగుమతుల మొత్తము తగ్గుటయేకాక మన దేశములకు వచ్చు దిగుమతులవల ఎక్కువగా నుండును. ఈ రెండింటి ఫలిత మేమనిన, మన ఎగుమతులు తగ్గుటచే విదేశములనుండి మనకు వచ్చు సొమ్ము తగ్గును; మనకు వచ్చుదిగుమతులు తగ్గినను వాని

- 1. Balance of Trade.
- 2. ఈ నష్టమునే Adverse Balance of Trade అందురు.

విలువ హెచ్చుటచే మనము విదేశముల కిచ్చుకొనవలసిన సొమ్ము హెచ్చును; ఎటు చూచినను మనకే నష్టము. మన వ్యాపార లాభము నన్నగిల్లును.

గత యుద్ధమునాటి కొన్ని లెక్కలను మనము పరిశీలించితిమేని పై విషయము స్పష్టము కాగలదు. ౧౯౧౪-వ సంవత్సరమున యుద్ధము ఆగస్టునెలలో ప్రారంభమై నది. ఈ ప్రక్క జూపిన ౧-వ పట్టికలో ౧౯౧౩-వ సంవత్సరము సెప్టెంబరునెల మొదలు ౧౯౧౪-వ సంవత్సరము ఏప్రిలునెల వరకును, ౧౯౧౪-వ సంవత్సరము సెప్టెంబరు నెల మొదలు ౧౯౧౫-వ సంవత్సరము ఏప్రిలు నెల వరకును మన దేశపు ఎగుమతి

దిగుమతుల విలువ లీయబడినవి; ఈ సంఖ్యలు యుద్ధమువలన ఎగుమతి దిగుమతులలో గలిగిన మార్పులను పోల్చి చూచుకొనుట కనువుగానుండును.

౧-వ పట్టిక

(సెప్టెంబరు ను. ఏప్రిలువరకు కోట్ల రూపాయలలో)
సంవత్సరం ౧౯౧౩-౧౪ ౧౯౧౪-౧౫ తగ్గుదల మాటికి
ఎగుమతులు ౧౬౬ ౯౫ ౪౩.౧
దిగుమతులు ౧౨౩ ౮౩ ౩౪.౧

యుద్ధమువలన, ఎగుమతులలో నూరింట ర౩ పాళ్లును, దిగుమతులలో నూరింట ౩౪ పాళ్లును పడిపోయినవి. ఈ తగ్గుదల ఏయే వదార్థముల విషయమున ఎంతెంతయో ఈ క్రింద ఈయబడినది.

౨-వ పట్టిక

యుద్ధమువలని నష్టము

(లక్షల రూపాయలలో)

౧. ఆహారపదార్థములు మద్యము మొదలగునవి.

	ది గు మ తు లు		ఎ గు మ తు లు
మద్య పదార్థములు	— ౩౪	ధాన్యములు	— ౮౦౦
ఇతర ఆహారములు	— ౪౦	కాయదనములు	— ౭
పంపదార	— ౪౩౯	తేయాకు	— ౪౯
	— ౫౧౩	ఇతర ఆహారపదార్థములు	— ౮౫౫

౨. ముడిపదార్థములు.

రాక్షసిబొస్త వగైరా	— ౨౩	రాక్షసిబొస్త	— ౪౪
కిరసనాయిలు వగైరా	+ ౧౮	లక్క, బెగురులు	— ౬౬
వజ్రములు	— ౧౪౩	కోట్ల, చర్మములు	— ౪౨౩
		బొంబాయిలు	— ౫౭
		నూనెగింజలు	— ౧౦౪౩
		పత్తి	— ౩౫౪౪
	— ౧౪౪		— ౫౨౪౩

3. తయారైన సరకులు 1

దుస్తులు 2	—	౮.౨
బండ్లు 3	—	౬.౨
రసాయనికములు 4	—	౨౦
ఇనుప పనిముట్లు 5	—	౨౦౧
రంగులు	—	౪౪
గాజు సామానాలు	—	౧౦3
యంత్రములు	—	౧౮.౨
ఇనుము, ఉక్కు	—	౨౮౭
ఇతర లోహములు	—	౨౫3
కాగితములు	—	౪౪
రైలు సామానులు 6	—	౧౧౯
బట్టలు 7	—	౧౪౮౧
	—	3,౬౪౬

రసాయనికములు(వర్ణమందు)	—	౧౧౨
రంగులు	+	౨౪
తోళ్లు, చర్మములు	+	3౫
బట్టలు	—	౭౪౫
	—	౮౫౬

౪. ఇతరములు.

	—	౬3
మొత్తము	—	౪,౪౦౪

	—	౬౦
మొత్తము	—	౭,౦౬౧

ఎగుమతులలో హెచ్చుతగ్గుదల ముడి పదార్థములలోను, దిగుమతులలో హెచ్చుతగ్గుదల ఆహారపదార్థములు, తయారైన సరకులు, వీనిలోను కన్పట్టినది. ౧౯౧౪-వ సంవత్సరమున మనకు కావలసిన వంచదార అంతయు విదేశముల నుండియే వచ్చుచుండెడిది; కాని ఇప్పుడు మన కవసరమైన వంచదార, యించుమించుగా సంతయు, మనమే తయారుచేసుకొనుచున్నాము. అట్లే, ఇనుము, ఉక్కు- దీనికొరకై మన మిప్పుడు విదేశములపై నాధారపడియుండ సవసరము

లేదు. బట్టలుకూడ మనకు కావలసినన్ని మన మిల్లులే తయారు చేయుచున్నవి. కాని, రసాయనికములు, ఇనుప పనిముట్లు యంత్రములు, కాగితములు, రైలుసామానులు మూత్రము మన కింకను విదేశములనుండియే రావలసియున్నది.

ఎగుమతుల విషయమున పరిస్థితులలో అప్పటికిని ఇప్పటికిని విశేషము మార్పులేదని చెప్పవచ్చును; ఏలయన మన దేశమునుండి ముఖ్యముగా ముడి సరకులే ఎగుమతి యగుచున్నవి. వీనిని తీసికొను దేశములలో

1. Manufactured articles.
2. Apparel.
8. Carriages.
4. Chemicals.
5. Hardware.
6. Railway Materials.
7. Textiles.

కొన్ని యుద్ధమునందు శత్రుపక్షములో నుండుటచే ఎగుమతులు కొంతవరకు తగ్గక తప్పదు.

గత యుద్ధమునాటి విషయములను సూచించు పై పట్టికలనుబట్టి ఈ యుద్ధ సమమున కూడ ఎగుమతి దిగుమతులు రెండును కొంత తగ్గగలవని స్పష్టమైనను అప్పటికిని ఇప్పటికిని పరిస్థితులలో కొంత భేద ముండుటచే ఈ సమయమున స్థితిగతు లెట్లుండునో స్పష్టముగా తెలిసికొనుటకుగాను శత్రుదేశములలో యుద్ధారంభకాలమునకు మనకున్న వ్యాపారమును పరిశీలించుటవసరమైయున్నది.

ఈ యుద్ధమున ప్రధాననాయకత్వము శత్రువులలో జర్మనీది. అప్రిల్ మా, జేకో-స్లావేకియాలు జర్మనీలో అంతర్భూతమైనవి; ఈ యుద్ధారంభమున పోలెండు పరాజితమై జర్మనీలో కొంతయు రష్యాలో కొంతయు చేర్చుకోబడినది. కాబట్టి ఈ యుద్ధము ముగియువరకును పై నాలుగు దేశములతో మనకు గల వ్యాపారము పూర్తిగా నిలిచిపోవును; మన దేశమునుండి ఎగుమతులు కాని, ఆ దేశములనుండి దిగుమతులు కానిరా వీలులేదు. 3-వ పట్టికలో ౧౯౩౨ - ౩౩ మొదలు అయిదు సంవత్సరములపాటు, మన కాయా దేశములతో గల ఎగుమతి వ్యాపారము పరకువారీ లెక్కలతో ఈయబడినది.

3-వ పట్టిక: ఎగుమతులు

(విలువ లక్షలరూపాయలలో నియమింపబడినది.)

పరకు	సంవత్సరములు				
	౧౯౩౨-౩౩	౧౯౩౩-౩౪	౧౯౩౪-౩౫	౧౯౩౫-౩౬	౧౯౩౬-౩౭
జర్మనీ					
ఎముకలు ...	౩	౨	౩	౩	౪
కాఫీ ...	౭	౭	౩	౫	౩
మందులు వగైరా	౩	౩	౨	౪	౪
రంగులు వగైరా	౭	౬	౪	౪	౫
వారలు ...	౩	౩	౨	౩	౧
తీవుకు ...	౭	...	౧	...	...
విద్యుత్తు ...	౧౫౫	౧౩౮	౮౪	౫౫	౩౯
ఇతరభాష్యములు	౨౫	౫	...	౨	౯
జనుడు పదార్థములు ...	౪	౫	౬	౪	౧౦
తోడ్డు ...	౨౦	౩౪	౨౯	౩౮	౪౪
వర్మములు ...	౯	౧౩	౪	౯	౧౧
లక్క ...	౧౪	౧౫	౧౯	౧౫	౨౩
ఎరువులు ...	౧	౧	౧	౧	౩
లోహములు	౩౯	౪౨	౪౦	౪౭	౫౪
ఖనిజములు					
అగ్రకము ...	౩	౪	౬	౭	౯
చమురులు ...	౪	౫	౫	౪	౨
చమురుపిండ్లి ...	౪౭	౧౬	౨౦	౯	౨౬
రబ్బరు (ముడి పరకు) ...	...	౧	...	౫	౪
మాతె గింజలు	౧౦౭	౧౫౨	౮౯	౧౩౧	౨౦౪
వాషన ప్రవ్యములు ...	౪	౪	౨	౨	౧
టీ ...	౧	౨	౧	౧	౧
ప్రత్తి ...	౧౩౯	౨౧౬	౧౪౩	౨౭౪	౨౫౦
జనపనార ...	౨౧౨	౨౪౨	౨౦౧	౨౭౩	౨౩౬
జనపనారతో తయారైన పరకులు	౯	౫	౨	౫	౬
ఉన్ని (ముడి పరకు) ...	౧	౨	౧	౧	౩
కలప ...	౧	౩	౬	౧౧	౧౪
మొత్తము*	౮౫౯	౯౮౩	౭౧౭	౯౫౦	౧౦౦౩

* మొత్తములలో విడిగా పేర్కొనబడని ఇతర పదార్థముల విలువకూడ చేరియున్నది.

పరక	సంకర్షరములు				
	౧-౩-౩౩	౨-౩-౩౩	౩-౩-౩౩	౪-౩-౩౩	౫-౩-౩౩
పోతెందుకు					
విద్యము ...	౨౦	౧౮	౨౬	౩౪	౩౧
ప్రత్తి ...	౧	౧౯	౨౪	౩౨	౫౦
జనపవార ...	౨	౩	౪	౧౨	౧౮
మొత్తము ...	౨౩	౪౦	౫౪	౮౨	౧౦౯
అస్తియాకు					
జనపవార ...	...	...	౧	౪	౩
మొత్తము ...	...	...	౧	౪	౩

జెకో స్టావోయాకు					
విద్యము ...	...	...	...	౨	౩
జోట్ల ...	౧	౧	౧	౨	౨
దర్శములు ...	౨	౪	౪	౨	౩
రబ్బరు					
(మడిగెరకు) ...	...	...	...	౫	౫
ప్రత్తి ...	...	...	...	౧	...
జనపవార ...	...	...	౧	...	౩
మొత్తము ...	౩	౫	౬	౧౨	౨౧
కాలగ్రహణముల					
మొత్తము ...	౮౮౫	౧౦౨౯	౩౮౨	౧౦౪౮	౧౧౩౪

వైపట్టికనుబట్టి జర్మనీయును, దానిలో వేరియున్న ఇతర దేశములును ఈమధ్య సున దేశమునుండి సుమారు ౧౧ కోట్ల రూపాయల విలువగల నరీకులను దిగుమతి చేసికొనుచున్నవని తెలియగలదు. ఇట్టి దిగుమతులలో ముఖ్యమైనవి ప్రత్తి, జనపవార, సూనెగింజలు, తోట్ల, చర్మములు,

మొదలగునవి. ఈవార్ధములను మనము తదిర దేశములకు ఎగుమతి చేయగలిగిననే తప్ప మనకు నష్టము రావమానదు.

పై దేశములనుండి ౧౯౩౨-౩౩ మొదలు అయిదు సంవత్సరములలో మనదేశమున కే యేదిగుమతులు ఎంత ఎంత వచ్చుచున్నవో ఈక్రిందిపట్టికలో చూసబడినవి.

ర-వ పట్టిక

దిగుమతులు

(లక్షల రూపాయలలో)

పరక	సంకర్షరము				
	౧-౩-౩౩	౨-౩-౩౩	౩-౩-౩౩	౪-౩-౩౩	౫-౩-౩౩
జర్మనీనుండి					
వెండి, అంగారకజ్వీ	౩	౩	౩	౩	౩
తుపాకులు, మందుగుండు	౨	౨	౨	౨	౩
సామాను					
యాంత్రికముల	౧	౧	౧	౧	౧
యంత్రముల	౩	౨	౨	౨	౨
జెల్లింగు					
జోట్ల	౧	౧	...	...	...
బ్రష్టులు	౪	౩	౨	౩	౨
రసాయనికములు	౪౦	౩౪	౩౯	౪౫	౩౬
మందులు	౪౩	౪౩	౪౪	౫౪	౫౫
రంగులు	౧౩౩	౧౩౩	౧౩౩	౨౦౧	౧౮౦
గాజు, గాజు	౧౫	౧౩	౧౪	౧౮	౧౬
సామానులు					
ఇవజ సామానులు	౧౦౮	౮౬	౯౫	౧౦౮	౯౪
కున్నీతిమైన యంత్రములు	౬౫	౫౬	౬౯	౭౪	౮౨

సరకు	సంవత్సరము				
	౧౮౩౩-౩౪	౧౮౩౩-౩౪	౧౮౩౪-౩౫	౧౮౩౫-౩౬	౧౮౩౬-౩౭
మద్యములు	౧౭	౧౫	౧౫	౧౬	౧౫
యంత్రములు	౯౮	౧౩౨	౧౨౭	౧౬౪	౨౦౩
లోహములు	౨౦౩	౧౩౬	౧౬౨	౨౩౦	౧౭౦
నూనెలు	౧౬	౮	౮	౧౫	౨౩
నూనెద్రవములు	౧౧	౯	౯	౧౦	౯
కౌగిలిములు	౩౦	౨౦	౨౬	౫౭	౭౧
రబ్బరు పామా	౧౫	౯	౧౩	౧౦	౧౯
నలు					
ప్రాకృతికాగితము	౧౬	౧౫	౧౮	౧౮	౧౭
పట్టులు	౯	౩	౪	౪	౫
ఉన్ని బట్టలు	౨౪	౧౬	౧౯	౧౩	౧౮
పట్టుబట్టలు	౫	౩	౪	౨	౩
బండ్లు 2	౧౭	౨౨	౨౩	౫౩	౫౦
కలపకలరా	౯	౮	౯	౭	౪

మొత్తము * ౧౦౩౯ ౮౮౯ ౧౦౧౦ ౧౨౩౪ ౧౨౧౩

పోలెండునుండి					
లోహములు	౯	౯	౯	౪	౭
ఉన్ని బట్టలు	౮	౫	౬	౮	౮
కలప	౪	౩	౩	౪	౪
మొత్తము	౨౩	౧౯	౨౪	౧౯	౨౭

ఆస్ట్రీయానుండి					
గాజు, గాజు	౨	౨	౨	౧	౧
పామానులు					
ఇనుపపామా	౫	౪	౪	౩	౩
నలు					
పనియట్లు	౩	౨	౨	౨	౨
యంత్ర					
పాముగ్రి	౧	౧	౩	౩	౪
లోహములు	౫	౪	౩	౩	౨
కౌగిలిములు	౨౯	౨౫	౨౧	౧౪	౯
బట్టలు	౧౦	౨	౯	౮	౯
మొత్తము	౬౫	౫౨	౫౩	౪౩	౩౮

జెకో స్లావేకియానుండి					
లోహములు	౩	౩	౪	౧	౧
జోళ్లు	౫	౬	౭	౮	౮
పాత్రములు	౫	౫	౬	౪	౪
గాజు, గాజు					
పామానులు	౨౩	౨౦	౧౯	౨౦	౨౦
ఇనుప పామా					
నలు	౯	౮	౯	౯	౯
పనియట్లు	౩	౩	౪	౨	౩
యంత్ర					
పాముగ్రి	౪	౧౫	౬	౪	౮
లోహములు	౭	౮	౧౩	౬	౬
కౌగిలిములు	౫	౪	౧౧	౭	౬
ఉన్ని బట్టలు	౬	౧	...	...	...
మొత్తము	౭౮	౮౦	౩౮	౬౮	౭౮
నాలుగు దేశముల మొత్తము	౧౧౯౫	౧౦౪౦	౧౧౨౬	౧౩౬౪	౧౩౫౬

౧౮౩౬-౩౭-వ సంవత్సరమున జర్మనీ యును దానికి సంబంధించిన పై మూడు దేశములును మన దేశమునుండి సుమారు ౧౧ కోట్లరు. విలువగల సరకులను ఎగుమతి చేసి కొని తత్ప్రత్యామ్నాయముగ సుమారు ౧౩౮ కోట్ల రూపాయల విలువగల సరకులను మనకు దిగుమతిచేసినవి. గత మహా సంక్రామమునకు పూర్వము జర్మనీ దేశము మనకు దిగుమతులను విరివిగా సంపుచుండెడిది; ఇప్పుడు జపాను ఆక్రమించుకొనిన ఫ్రాన్సు అప్పుడు జర్మనీ దేశమునకు తెందినది; కాని గత యుద్ధమున జర్మనీతో వ్యాపారము

1. Stationery.
  2. Vehicles.
  3. Instruments.
- * మొత్తములో ఇందులో వివరము లీయనట్టి ఇతర సరకుల విలువకూడ చేరియున్నది.

నిలిచిపోవుటచే జపానునుండి దిగుమతులు పెరిగినవి. ఈమధ్య మరల జర్మనీ పూర్వపు స్థాన మాక్రమించక పోయినను, గత అయిదారు సంవత్సరములనుండియు మన దేశమునకు తన దిగుమతులను క్రమముగా హెచ్చుచేయ వారంభించినది. ౧౯౩౨-౩౩-వ సంవత్సరముతో పోల్చి చూచితమేని ౧౯౩౬-౩౭-వ సంవత్సరమున జర్మనీ దేశపు దిగుమతులు నూరింట ౧౭ పాళ్లు పెరిగినవి. మనము జర్మనీ దేశమునకు పంపు ఎగుమతుల విలువకూడ ఆపరుసనే పెరిగినది కాని మొత్తముమీద మనతో వ్యాపారము జర్మనీకే లాభదాయకముగా నుండెను.

జర్మనీతోడను, తత్సంబంధ దేశములతోడను వ్యాపారము నిలిచిపోవుటచే ఎగుమతులును, దిగుమతులును చేర్చి సుమారు ఇరువదియైదు కోట్ల రూపాయలవరకును మన విదేశ వ్యాపారము నొకుచితము కాగలదు. ఇదిగాక మైన తెప్పిన తీరున ఇతర దేశములతో వ్యాపారము సహితము తగ్గిపోవును. మొదటి పట్టికనుబట్టి ౧౯౧౪-౧౫-వ సంవత్సరమున ఆఖరు ఎనిమిది మాసములలోను యుద్ధము కారణముగా ఎగుమతులలో ౭౧. కోట్లవరకును, దిగుమతులలో ౪౪ కోట్లవరకును, అనగా మొత్తముమీద విదేశ వ్యాపారము ౧౨౫ కోట్ల రూపాయలవరకును తగ్గిపోయినదని తెలియగలదు. గత యుద్ధమున ఈ తగ్గుదల అంతటితో పరిపోలేదు. ౧౯౧౫-౧౬-వ సంవత్సరమును ౧౯౧౩-౧౪-వ సంవత్సరముతో పోల్చి చూచినట్లయిన ఎగుమతులలో ౫౨ కోట్లవరకును, అనగా మొత్తముమీద ౧౦౪ కోట్లవరకును వ్యాపారము కుదించిపోయినది; యుద్ధము ప్రారంభ

మయిన మరుసటి సంవత్సరము వ్యాపారము కొలదిగా కోలుకొనినచు ఎగుమతి దిగుమతులలో విస్తారము తగ్గుదల యట్లే నిలిచి పోయినది. యుద్ధాంతమువరకును ఆ పరిస్థితు లట్లే యున్నవని చెప్పవచ్చును.

కాబట్టి ఈ యుద్ధనమయమున గూడ ఏవో కొలదిమార్పులతో మన దేశము యొక్క విదేశ వ్యాపారము వెనుకటి పరిస్థితులనే యనుసరించు నని మన మూహింపవచ్చును. విదేశ వ్యాపారము కొంతవరకు తగ్గిపోవును; అందువలన దేశములో వ్యాపారముకూడ కొంత తగ్గగలదు. ఎగుమతి కావలసిన సరకులు ఎగుమతులు నిలిచిపోవుటచే నిలవయుండి వానిధర మందగించును; దిగుమతుల ధరలు హెచ్చును. తత్ఫలితముగ అంతకుముందు విదేశములనుండి తెప్పించు కొనుచున్న సరకులను స్వదేశముననే తయారుచేయుటకు వీలైన పరిస్థితు లేర్పడును. విదేశములలో తయారయి మన దేశమునకు దిగుమతియగు సరకులను మన దేశములోనే తయారుచేసికొనవలెననిన సాధారణ పరిస్థితులలో వానిని విదేశములతో పోటీ చేయుగలిగినంత తక్కువ ధరలకు తయారు చేయవలసియుండును; లేకున్న ప్రభుత్వము రక్షణ సుంకములను విధించి దేశీయోద్యమమునకు ప్రోత్సాహ మొనగవలెను. కాని యుద్ధనమయమున విదేశములపోటీ చాలవరకు తగ్గిపోవుటచే రక్షణ సుంకముల యజనరము లేకయే మన దేశమున క్రొత్త పరిశ్రమలను నెలకొల్పి మన కవసరమగు సరకులను తయారుచేసికొనవచ్చును.

పైవిషయమునందలి నిజము గత యుద్ధమున మనపరిశ్రమ లెట్లభివృద్ధి నొందినవో చూచినట్లయిన ధృవపడగలదు. అంతకు ముందు, మనము మనకు కావలసినబట్టలు, పంచదార, కాగితములు, సిమెంటు, ఇనుము, ఉక్కు, అగ్గిపెట్టెలు ఇవన్నియును విదేశములనుండి తెప్పించుకొనుచుండెడివారము, గతయుద్ధమున మనకు బట్టలకును అగ్గిపెట్టెలకును కఱపువచ్చినదని చెప్పవచ్చును. కాని ఈక్లిష్టపరిస్థితులు దేశీయోద్యమములకు సహకారియై దేశీయ పరిశ్రమలు పుట్టుటకు కారణమైనవి. ఇప్పుడన్ననో మనకు కావలసిన పంచదార, అగ్గిపెట్టెలు పూర్తిగా ఇచ్చటనే తయారగుచున్నవి. బట్టలు, ఇనుము, ఉక్కు, సిమెంటు, కాగితములు, - వీనిలో చాలవరకును, మనమే తయారు

చేసికొనుచున్నాము కాని, ఇంకను మనము విదేశములపై నాధారపడవలసిన దురవస్థ తొలగిపోలేదు. మన మారంభించి వృద్ధి నొందించుకొనవలసిన పరిశ్రమ లెన్నియో యున్నవి. విదేశపు సరకుల ధరలు పెరుగుచుండుటచే వానికొరకై మనము క్రొత్త పరిశ్రమలను లేవవీయుట కిది చాల చక్కని యదను.

ఈక్రిందిపట్టికలో ౧౯౩౩-౩౪ మొదలు ౧౯౩౬-౩౭ - వ సంవత్సరమువరకును మనము విదేశములనుండి దిగుమతి చేసికొనుచున్న వస్తువుల విలువ సరకువారిగా నీయబడినది. ఈపట్టికను జాగ్రత్తగా పరిశీలించి చూచికొనినట్లయిన ఏనూతన పరిశ్రమల కవకాశ మున్నదియు విశదమగును.

౫-వ పట్టిక

(విలువ లక్షల రూపాయలలో నీయబడినది.)

పాఠ	సంవత్సరము				
	౧౯౩౩-౩౪	౧౯౩౪-౩౫	౧౯౩౫-౩౬	౧౯౩౬-౩౭	౧౯౩౭-౩౮
౧. ఆహార పదార్థములు, మద్యమ, పొగాకు					
భాష్యము పప్పులు వగైరా ...	౮౪	౨౬౬	౧౬౨	౭౨	౧౨౧౭ ¹
మద్యము ...	౧౭౯	౧౮౬	౧౯౯	౧౯౨	౧౮౩
ఇతర ఆహార పదార్థములు...	౨౭౨	౨౮౯	౩౧౨	౩౨౦	౨౬౦
పంచదార ...	౨౭౧	౨౧౧	౧౯౧	౨౪	౧౯
పొగాకు ...	౭౨	౬౨	౬౨	౮౧	౮౫
మొత్తము 2 ...	౧౨౨౪	౧౩౮౭	౧౩౨౨	౧౧౧౫	౨౧౮౭

1. బర్మాచేర్చి.

2. మొత్తములలో వివరము వ్రాయబడిన ఇతరపదార్థముల విలువ చేరియున్నది.

సరకు	సంవత్సరము				
	౧౯౩౩-౩౪	౧౯౩౪-౩౫	౧౯౩౫-౩౬	౧౯౩౬-౩౭	౧౯౩౭-౩౮
౨. ముదిదినుసులు					
ఖరీదాదులు ...	౧౨౨	౯౬	౧౦౪	౧౫౪	౨౦౦
చమురులు (ఖరీద, వృక్ష, జంతు సంబంధములు) ...	౬౭౫	౬౯౭	౭౨౫	౭౨౫	౧౦౭౦
కౌగితములు తయారు చేయుటకు ముడిదినుసులు ...	౨౭	౨౭	౨౦	౧౫	౧౮
గింజలు ...	౪౪	౪౫	౮౨	౧౧౩	౧౦౬
ముత్తీపత్తి ...	౩౫౬	౫౦౮	౬౭౪	౫౮౫	౧౨౧౩
ముడి పట్టు ...	౭౨	౫౭	౫౮	౬౪	౯౫
ముడి ఉన్న ...	౩౪	౪౧	౪౪	౬౦	౮౫
మొత్తము ...	౧౫౨౨	౧౭౧౨	౧౯౧౬	౧౯౪౨	౨౦౯౪
౩. తయారైన సరకులు					
ఆయుధములు ...	౪౩	౪౩	౪౯	౬౬	౧౨౮
రసాయనికములు ...	౪౯౭	౫౨౧	౫౬౧	౫౧౭	౬౦౬
ఇసుపసామానము, పనియట్లు ...	౫౦౪	౫౪౪	౫౮౫	౫౭౮	౬౮౪
రంగులు ...	౩౪౫	౪౧౦	౪౩౯	౪౦౧	౪౯౯
ఎలక్ట్రిక్ సామానము ...	౨౩౧	౨౮౧	౩౦౮	౩౦౪	౩౪౭
గాజు, కింగాజీ వస్త్రములు ...	౧౬౬	౧౭౭	౧౮౬	౧౭౫	౨౦౦
యంత్ర సామగ్రిలు ...	౧౩౩౮	౧౩౨౮	౧౪౩౮	౧౪౭౮	౧౭౯౯
పడుచుచేసిన తోళ్లు ...	౪౭	౫౪	౫౫	౫౧	౬౬
ఇసుగు, ఉక్కు ...	౫౫౨	౬౩౮	౭౨౨	౫౯౪	౮౨౦
ఇతర భావములు ...	౩౯౫	౪౯౯	౪౮౦	౩౭౩	౫౧౦
కౌగితములు, అట్టలు ...	౩౨౯	౩౪౨	౩౭౫	౩౫౭	౪౯౬
రబ్బరు ...	౧౮౮	౨౦౬	౨౦౭	౨౧౧	౧౮౯
బండ్లు 2 ...	౪౭౭	౬౬౦	౬౯౨	౬౫౮	౮౯౨
నూనె, బట్టలు ...	౧౭౭౪	౨౧౭౬	౨౧౧౫	౧౭౪౮	౧౫౫౫
పట్టు బట్టలు ...	౨౮౭	౨౮౦	౨౨౦	౧౭౭	౧౯౧
ఉన్న బట్టలు ...	౨౨౧	౩౪౫	౨౩౪	౨౨౭	౩౩౦
ఇతర బట్టలు ...	౭౫౨	౫౩౯	౪౭౫	౫౭౩	౬౪౭
మొత్తము ...	౯౫౨౧	౯౮౫౧	౯౯౩౬	౯౨౪౦	౧౦,౮౦౭
దొంగును లగ్ని టి మొత్తము ...	౧౧,౫౩౬	౧౩,౨౨౯	౧౩,౪౪౨	౧౨,౫౨౪	౧౭,౩౭౯

ఆహారపదార్థముల తరగతిలో గమనించవలసినవి, మద్యము, పొగాకు, మద్యపదార్థముల దిగుమతులను తగ్గించుట కంత వీలు గాకపోవచ్చును. మన దేశమున యూరపియనులు కొండ రుండుటచే వా రాయా దేశపు మద్యములను వాంఛితురు; కాని, పొగాకు విషయమున స్వదేశపు పరిశ్రమ నభివృద్ధి గావించుటకును మంచిరకము సిగరెల్ల నిచ్చటనే తయారుచేయుటకును మనము యత్నించవలసియున్నది; ఏలనన అందులకు గావలసిన పొగాకు మనమే పండించుచున్నాము; సిగరెల్లనుకూడ మనమే తయారు చేసికొనుట ఉత్తమము. పరిశ్రమల విషయమును గూర్చి మాటలాడునప్పుడు ముడిపదార్థముల దిగుమతులను గూర్చి అంతగా చెప్ప నవసరములేదు. దేశీయ పరిశ్రమ లభివృద్ధి నొందినకొలదిని, మనకు వలయు ముడిపదార్థములను దేశములోనే పడయుటకు యత్నములు జరిగిలిరును. ఆప్రయత్నము లెంతవరకు ఫలించునదియు, దేశముయొక్క ఖనిజసంపత్తినిబట్టియు, మన పారిశ్రామికుల బుద్ధి ప్రతిభనుబట్టియు నుండును.

తయారైన పరకులు (manufactured articles) అను విభాగమును పరిశీలింతు మేని పరిశ్రమలవిషయమున మన దేశ మొత్త వెనుకబడియున్నదియు తేలగలదు. ప్రతి సాలునను మనము ౧౦౦ కోట్ల రూపాయల విలువగల తయారైన - పరకులను తెప్పించుకొనుచున్నాము, అనగా ఇంతధనము విదేశ

ములకు పంపి మనభాగ్యమును క్షయింపజేసికొనుచున్నాము.

మన దేశమున ఇనుము ఉక్కు పరిశ్రమ మంచి యభివృద్ధిగాంచుచున్నను యంత్ర నిర్మాణ పరిశ్రమ మాత్రము పేరునకైనను లేదు. ప్రతి సాలునను మనము సుమారు పదునైదుకోట్ల రూపాయల విలువగల యంత్ర సామగ్రిని విదేశములనుండి తెప్పించుకొనుచున్నాము. యుద్ధ సమయమున మన పరిశ్రమల సభివృద్ధిగావించుకొనుట కిది యొక పెద్ద యాటంకము; ఏమనగా క్రొత్త పరిశ్రమ ప్రారంభించుటకు పూర్వము దానికి వలయు యంత్రములు విదేశములనుండి రావలెను; అందుల కవకాశములు తక్కువగుటయే గాక వాని విలువకూడ తత్సమయమున హెచ్చుగా నుండును. అయినను మన పరిశ్రమాధికారులు చొరవచేసి, యంత్రనిర్మాణమునకు వలయు పరిశ్రమల నారంభింపవలయును. ఈవిషయమున తాతా కంపెనీవారు ముందడుగిడుటకు సమర్థులై యున్నారు. ఇది చాల ముఖ్య విషయము. ఈకాలమున ఏపరిశ్రమకైనను ముడిపదార్థము లెంత యవసరమో సరియగు యంత్ర సామగ్రి అంతకంటె మెక్కువ యవసరము.

యంత్ర నిర్మాణమునకు పీదప ముఖ్య మైనది మోటారు పరిశ్రమ. ఆచుధ్య, నర్ యమ్. విశ్వేశ్వరయ్యగారు సూచించినట్లు బొంబాయిలో మోటారులు తయారుచేయు యంత్రశాలను మనము నిర్మించికొనియుండి నట్లయిన, గత యుద్ధములో ఇనుము ఉక్కు పరిశ్రమ కాలు నిలద్రొక్కుకొనగలిగినట్లే

ఈ యుద్ధమున, మోటారు పరిశ్రమయు ముందడగు వైచియుండెడిది. ౧౯౩౬-౩౭-వ సంవత్సరమున మనము ౨౪౩ కోట్ల రూపాయల విలువగల మోటారు కారులను దిగుమతి చేసుకొనియున్నాము.

ఇల్లె, విద్యుచ్ఛక్తి సామగ్రిలు, (Electrical goods and appliances, అనగా, ఎలక్ట్రిక్ బల్బులు, తీగలు, పంకాలు మొదలగునవి) వ్యవసాయపు పనిముట్ల యంత్రములు, రసాయనిక పదార్థములు, మందులు, ఇనప సామానులు పనిముట్లు, రంగులు మొదలగున వన్నియును మనము తయారుచేయుటకీ సమయమున యత్నించవచ్చును.

మన మింకను పచ్చితోళ్లను పడును చేయుటకు విదేశములకు పంపుచున్నాము. ఇప్పుడైనను మనతోళ్లను మనమే పడును చేసికొనుటకు గట్టిపట్టుదలతో పనిచేయవచ్చును.

వైవచెప్పినవి గాక రెండు ముఖ్యమైన పరిశ్రమలనుగూర్చి కొంచము చెప్పవలసియున్నది. ఇం దొకటి రైలు సామగ్రిలను తయారుచేయుట, రెండవది యుద్ధ పరికరములను తయారుచేయుట. ఈ రెండింటికీని వ్యక్తి సాహసముకంటె ప్రభుత్వ ప్రోత్సాహమే ఎక్కువగా కావలసియున్నది. ఈక్లిష్టసమయమునవైనను ఇండియా ప్రభుత్వము తన ధర్మమును గుర్రెరిగి రైలుసామగ్రిలను మన దేశములోనే తయారు చేయించుటకు యత్నించునని నమ్మవచ్చును. ఇక యుద్ధ పరికరముల విషయమన్నచో అది కేవలము ప్రభుత్వేచ్ఛపై నాధారపడియున్నది. మన దేశమున అట్టి పరిశ్రమ ఇంతవరకును

లేకెత్తకుండుటకు ప్రభుత్వమునకు ప్రజలపై విశ్వాసము లేకుండుటయే కారణమని చెప్పవచ్చును. కెనడాయును, మనకంటె దూరముననున్న ఆస్ట్రేలియాయును ప్రస్తుతము బ్రిటనుకు ఆయుధసామగ్రిలను నిర్మించి ఇచ్చుచున్నవి. మన దేశము ముడి పదార్థములలోనేను, మనుష్యబలముననేను వానికి తీసిపోదు. అయినను మన మూరకుండ వలసివచ్చుటకు కారణము ప్రభుత్వము యొక్క ఉదాసీనతయే.

వైన చెప్పినవిగాక కొద్ది సాహసముతో మనమే తయారు చేసుకొనుటకు యత్నించదగిన వస్తువులు కొన్నిగలవు. ౧౯౩౬-౩౭-వ సంవత్సరమున మనము ౬౭ లక్షల రూపాయల విలువగల దేశీయకారమున కుపయోగించు సామగ్రిలను (toilet requisites) దిగుమతి చేసుకొనినాము. ఒకింత పరిశోధనతో మన పెట్టుబడిదారులు వీనిలో చాలభాగము మన దేశముననే తయారు చేయింపవచ్చును. ఇల్లె మనము దిగుమతి చేసికొనుచున్న ౧౮ లక్షల రూపాయల విలువగల గోడుగులను, ౪౪ లక్షల రూపాయల విలువగల పిల్లల ఆటవస్తువులను మన దేశముననే చేయుటకు గట్టి ప్రయత్నము చేయవచ్చును.

గత యుద్ధసమయమున కంటె ఈ యుద్ధ సమయమున నూతన పరిశ్రమలను స్థాపించుటకు మన కపకాశ మెక్కువగా నున్నదని చెప్పవచ్చును. ఆ సమయమునకంటె ఇప్పుడు మన పెట్టుబడిదారుల కనుభవ మెక్కువగా నున్నది. గత ఇరువది సంవత్సరములలోను కొన్ని నూతన పరిశ్రమలను ప్రారంభించి మొదట చిక్కులకు లోనైనను క్రమముగా

వారు వానిని మంచి స్థితికి తీసుకొనివచ్చి నారు. అయినను మన పెట్టుబడిదారుల కొక ప్రక్క బెదురున్నది. మనకంటె జపాను పరిశ్రమలలో ముందంజ వేసినది. యంత్ర నిర్మాణమునను, యంత్రోపయోగములందును బాగుగా ఆరితేరిన యూరపియను దేశములనే జపాను పల్లిటిలు కొట్టించి ఆ దేశములలో తాను నిర్మించిన సరకులను గొనిపోయి చౌకగా అమ్ముచున్నది. యూరపియను దేశములకంటె జపాను మనకు సమీపములో మన్నది. అట్టితత్తి జపాను మన నూతన పరిశ్రమలకు పుట్టిన వెంటనే గొంతు కలో వడ్లగింజ వేయడా యన్న సంతయము పెట్టుబడిదారులకు కలుగవచ్చును. సాధారణ పరిస్థితులలో ఈ విషయ మాలోచనయమే గాని జపాను ప్రస్తుతము చైనాతో యుద్ధము నందు తగుల్కొనియుండుటచే మన పరిశ్రమలతో పోటీ చేయుటకు జపానువారికి అవకాశము తక్కువ. యూరపియను దేశముల వలెనే వారను యుద్ధ సమస్యలలో మునిగి తేలుచుండురు. అందుచేత జపానువలని భయము లేకుండ క్రొత్త పరిశ్రమలను ప్రారంభింపవచ్చును. ఇందుల కవసరమైనది సాహస మొక్కటే; ఇనుము, ఉక్కు పరిశ్రమను స్థాపించిన తాతానంటి మహానుభావుల యవ సర మిప్పుడు మన దేశమున కెంతయో యున్నది.

పర్యవసానము

యుద్ధమువలన విదేశ వ్యాపారము, అనగా ఎగుమతులును దిగుమతులును కొంత

వరకు తగ్గగలవు. దిగుమతులను పంపు దేశములు యుద్ధములో ఉక్కు కొనుటచేతను ఇతర కారణములచేతను, విదేశీయులనుండి వచ్చెడి దిగుమతుల విలువ హెచ్చుగా నుండును. ఈ కారణమువలన మన దేశమునందే మన మిప్పు డితర దేశములనుండి తెప్పించు కొనుచున్న సరకులను తయారు చేసికొనుట కవకాశము లభించును. విదేశముల పోటీ తగ్గుటచే రత్నగనుకములు లేకయే క్రొత్త దేశీయ పరిశ్రమలను స్థాపించుటకును ఉన్న వానిని వృద్ధి నొందించుటకును ఇది మంచి తరుణము. జపాను చైనా యుద్ధములో ఉక్కు కొనియుండుటచే మన మిప్పుడు జపాను పోటీకి భయపడ నక్కరలేదు. యంత్ర నిర్మాణము, మోటారుకారులు, బస్సులు, విద్యుచ్ఛక్తి సామగ్రిలు, ఇనుప సామానులు, రంగులు, మందులు, రబ్బరు సరకులు మొదలగునన్నియో మనము తయారుచేసికొనుటకు కావలసిన పరిశ్రమలను స్థాపించుట కవకాశమున్నది. చైల్డ్లకు వలయు సామానులును, ఆయుధములు, మందుగుండు మొదలగు యుద్ధ పరికరములును ప్రభుత్వ ప్రోత్సాహమున్నయెడల మనమే తయారుచేయవచ్చును. ఈ రెండింటి విషయమునను వ్యక్తి బాధ్యత కంటె ప్రభుత్వమునకే ఎక్కువ బాధ్యత కలదు. మిగిలిన పరిశ్రమల విషయమున మన పెట్టుబడిదారులు సాహసించి గట్టి ప్రయత్నము చేయవలసియున్నది. అట్లు చేసి నట్లయిన ఈ యుద్ధమువలన మనకు కొంత లాభ మొనగూడగలదు.

శ్రీ సూరి నారాయణమూర్తిగారు

మదరాసులోని ఆల్ ఇండియా రేడియో కార్యాలయమున ప్రోగ్రాం అసిస్టెంటుగ నున్న
వీరు శ్రీ పి. వి. ఆచార్యగారి స్థానమున గతనెలనుండి అగ్గిపియేటింగు
ప్రోగ్రామునై రెక్కరుగ నియమింపబడిరి.

శ్రేయస్సనకు సాధనము

ప్రఖ్యాతి వహించిన జీవితభీమా కం
పెనిలో నడియైన జీవితభీమా పాలనీ
తీసుకొనిన శ్రేయసాభ్యుదయము, మన
శ్వాంతి చేకూరును. మాకంపెనీ కున్న
32 నం॥ అనుభవము ప్రతి పాలనీకి విని
యోగపడును. రు 3,40,00,000 పైగా
ఉన్న మా నిధుల రక్షణ ప్రతిపాలనీకి
ఉన్నది.

నేషనల్ ఇన్ఫర్మేషన్ కంపెనీ, లిమిటెడ్
(హెడ్ ఆఫీసు : కలకత్తా)

మదరాసు బ్రాంచి :
నేషనల్ ఇన్ఫర్మేషన్ కంపెనీ, లిమిటెడ్,
ఎస్టేబ్లిష్మెంట్, మదరాసు.

హెడ్ ఆఫీసు : హెడ్ ఆఫీసు :
171, న్యూస్ట్రీట్, దేవంగపాఠశాలవిల్లింగు
మధుర. కంపగూడలోడ్డు, లెంగునూరు

ముఖ్య గమనింపు

స్త్రీల సమస్తవ్యాధులను
నిర్మూలించి

సుపుత్రులను కలిగించి

ధన్యతనొందించును.

ఒకనెలకు సుమారు తులం రు 3-0-0

డాక్టర్

(శివాద కృష్ణమూర్తిశాస్త్రి
బెజవాడ.

భారతదేశము: లక్కపరిశ్రమ

శ్రీ వడ్డది రామారావు

లక్క పుట్టుపూర్వోత్తరాలు:

లక్కను పుట్టిల్లు భారతభూమి. లక్క కొత్త పదార్థ మేమీ కాదు. పూర్వముండి భారతీయులకు పరిచయమైన వస్తువే. మహాభారతంలో చెప్పబడిన, పాండవులు వసిండుటకై కారవులు నిర్మించిన 'లామ్ స్వరాము'నుబట్టి లక్కయొక్క పురాతనత, పువయోగం విశేషమవుతుంది. సంస్కృత కట్టమైన 'లక్క'నుండి ఉత్పత్తి అయింది లక్క యశోవం. లక్కలకొలది లక్కపురుగులచే వేస్తరించబడిన మాలమనచో లేక, అగర్వణ వేడంతో, లక్కను మండించు మెదుగు చెట్టు 'అక్షతరుపు'గా వెన్నబడి కారణంచేతకో లక్కయను పదం వాడుకలోకి వచ్చింది. క్రీ.శ.౨౦-వ సంవత్సరంలో రచింపబడిన 'పెరిప్లస్' (Periplus) యనే గ్రంథంలో, హిందూదేశంనుండి లక్కరంగు ఎర్రపసుద్ర తీరముదరి ఆఫ్రికాఖండంలోని 'అదులి' (Aduli) గంపానికివది ప్రాయబడియున్నది. మలీయు, క్రీ. శ. ౨౫౦ లో వీరియను (Aetian) అను చరిత్రకావిడు, తన గ్రంథంలో, భారతదేశంలో నొకవిధమైన పురుగు రంగుపదార్థము విద్యుచ్ఛేద ప్రాపియున్నాడు. గొల్డెలో గ్రేసియా దీ ఆర్తా (Gracia de orta) యను వైద్యుడు (హిందూదేశంలోనున్న పోర్చుగీసు గలర్నరుకి వైద్యుడు) లక్కను మెట్టమెదులు పరిశీలించి, దానిలో నున్న లక్కజీనుడుయొక్కయు, లక్కరంగు యొక్కయు ఉపయోగములు విశేషంగా ప్రాపియున్నాడు. కరువార, గొల్డంలో వెలువడిన 'అం క - ఇ - అక్కరి' (Ain-i-Akbari) యను గ్రంథంలో ఆక్కరు కాలంలో లక్క జీనుతో రంగు వెలువలైన తదితర పదార్థములను చేర్చి వార్నిషు చేయబడిన పెరుగు చామలు ప్రభుత్వపు కచేరీలలోను, సుబ్బాల్లోను వాడుకలో నుండినట్లు ప్రాపి

యున్నది. గొల్డలో పోర్చుగీసు రాజు చే ఈస్తు - ఇం దీస్ (East-Indies) కు పంపబడిన జాన్ హైగ్లెన్ (Jan Huyglen Van Linschoten) యను వైజ్ఞానికుడు విశేషంగా లక్కజీనునుచూర్చి ప్రాపియున్నాడు. గొల్డెలో టెవెర్నియర్ (Tavernier) యనువారకు లక్కరంగు హిందూదేశంలో, 'కాల్కోరి' - అచ్చుదరి (Calico-printing) లోను, లక్కజీనును పొలిష్ లోను (polishes), ముద్రితయు లక్కకడకలలోను (sealing - waxes) పువయోగపడుచుండె నని ప్రాపియున్నాడు.

ఇప్పటివరకు చూడ లక్కజీనును హిందూదేశంలో ముద్రితయు లక్కకడకలపరిశ్రమ (sealing wax) యందును, కర్రవస్తువులకు చేయు పొరిషు (polish for furniture)యందును, పూతగావలవైనను, అటు వస్తువులపై రంగుగావ, బంగారు పండి వస్తువులలో నింపుటను (filler) ఉపయోగపడుచున్నది.

లక్కరంగు-ఒకనాటి భారతీయపరిశ్రమ :

మెట్టమెదులులో లక్కచరిత్రను ప్రాముఖ్యతతో గావదానికి లక్కరంగుపదార్థమే కారణం. లక్క, జీనుతో, రంగు క్రొత్తుతో నూడుకొనియున్నది. రంగు జీనులు అధికంగాను, క్రొత్తుమట్టుకు కొద్దిగాను (నూటికి ౫పాళ్ల లోపున) వున్నది. లక్క ప్రకృతినుండి వచ్చి జీనులలో (natural resins) ముఖ్యస్థానం ఆక్ర విస్తాంది. ఈ లక్కజీనును లక్కపురుగుచే చేయబడలె స్వేదింపబడుతోంది. జీనుతోపాటు ఎర్రనిరంగు తెల్లని క్రొత్తునూడె వేస్తరింపబడుచున్నాయి. ముహూరు అర విల్లివీటలు (౨౦ అంగుళము) పొడుగు గల్గిన లక్క పురుగులు కొట్టుగా నుత్తులు నూడి యేచేట ౬౦,౦౦౦-

౭౦,౦౦౦ టన్నుల లక్క తయారు చేయుచున్నది. ఈ మొత్తం లక్క ఉత్పత్తికి ౮,౪౦౦,౦౦౦,౦౦౦,౦౦౦ అడులక్క పురుగులు కారణమని లెక్క చేయబడినది. ఈ పురుగులు కొన్ని చెట్లపైని, కొన్ని పొదలపైని ఉండి రసమును పీల్చుచు, తమ జీవనము వదులుచుండును. లక్క అనేక చెట్లపై పండును కాని ముఖ్యంగా కుకుమ, మోచుగ, రేగు, కంది, జల్ల మొదలైన చెట్లపై ఎక్కువగా పండును. తొలి, లక్కరంగు పదార్థం గలది మాత్రమే లక్కపండింపబడెను, అంతకుపూర్వం, మెక్సికో దేశంలో ఒక పురుగునుండి వచ్చిన 'కొచీనియల్' (Cochineal) రంగుపదార్థం వాడుకలో నుండెను. ఈ 'కొచీనియల్' రంగుపదార్థం పరిశ్రమలలోను, వ్యాపారంలోను అత్యవశ్యకంగా కనపడుటచేత, లక్కరంగు పదార్థంగానూ, 'కొచీనియల్'కు బదులు వుపయోగపడి వచ్చునని మన దేశములకు గోచరించింది. కొంచెం కొచీనియల్ కంటే సుగంధింప మైనప్పటికీ, ఉపయోగంలో దానికి ఎంతమాత్రం తీసిపోకయు, వైగా చాల వత్తుకాను తయారగుటవలన ౧౭-వ శతాబ్దం నాటికి, లక్కరంగుపరిశ్రమకాలలు స్థాపింపబడెను అంతకుండు లక్కపరిశ్రమ ఆర్థికంగా బాధించలేదు. ౧౮-వ శతాబ్దం నాటికి, లక్కరంగుపదార్థాన్ని కణితులుగా తేయుమార్గము కనిపెట్టబడి, అటునిదప, పరిశ్రమ పెద్దదై, వ్యాపారం విస్తీర్ణంగా పెంపొందింది. అప్పుడు లక్కజిగురు (lac resin) పదార్థం రంగుపరిశ్రమయందు ఉపపదార్థంగా తయారగుచుండెడిది. కాని దానికి ప్రాముఖ్య మొదలు లేదు.

కాని, నానాటికి విజ్ఞానం ప్రబలుచు వచ్చెను. రసాయనంలో అనేకపరిశోధనలు చేయబడుచుండెను. రసాయన వైజ్ఞానికులు ఎన్నో రంగులు (synthetic dyes) రసాయన సమ్మేళనముచే కనిపెట్టుట మొదలిడిరి. అందు ముఖ్య రసాయనశీల్త యగు పెర్కిన్ (Perkin) 'అనిలీన్' రంగులను (Aniline dyes) కనిపెట్టిరి రెడుపరి, 'అనిలీన్' రంగులు కనిపెట్టబడిన నీదప, లక్కరంగు పరిశ్రమ, కొచీనియల్ రంగు పరిశ్రమలు క్షీణించెను. కాని, లక్కరంగుయొక్క ఉపయోగార్థమై చేయబడుచున్న పరిశోధనలమూల

మున, లక్కజిగురు వాడుకలోనికి వచ్చి, దానితో పాటు లక్కపరిశ్రమ పెంపొందెను. ఒకనాటి లక్కరంగుపరిశ్రమ శేడు జిగురు పరిశ్రమగా మారిపోయినది.

లక్కపురుగు జీవితం - లక్కపండించు విధం:

లక్కపరిశ్రమను గూర్చి వివరించునపుడు లక్క ఉత్పత్తికి కారణభూతమైన లక్కపురుగు జీవితమును గూర్చి, లక్క పండించు మార్గమును గూర్చి స్పష్టంగా చెప్పట అవశ్యకం. ఎర్రని రంగు గలది, చిన్న పక్షపక్షముమారు అరమిల్లి లాటరు పోచవు గలిగిన, క్రిమిగా లక్కపురుగు జీవితచక్రంలో మొదట అవతరించును. ఈచిన్న క్రిములు (Larvae) యేడాదికి రెండు లేక మూడుసార్లు రెండు తిల్లిపురుగులు విసర్జించిన లక్కలోపలి అల్లిగర్మములోనుండి వేనకునేయ ఉద్భవించును. సాధారణంగా ఒక పురుగునుండి, ౨౦౦ - ౫౦౦ చిన్నక్రిములు బుద్ధివించును. ఒకప్పుడు దరిదాపు ౧౦౦౦ క్రిములుగూడ నుద్భవించవచ్చును. ఈచిన్న క్రిములు తమ జీవనం కొరకు చిన్న రేతకొమ్మల వాసింది, యాకొమ్మల క్రిందిభాగమున జేరును. ఆవి ప్రాతే, పెద్దకొమ్మల దీపసాధారణ గొడలేనందున, అట్టే వాటి చేయవకు పోవు. ఈకారణంచేతనే యీ పురుగులు వసింపుటకు సాధ్యమైనన్ని చిన్న కొమ్మలు చిగురుప్పటకై, లక్కచెట్లకొమ్మలను తీసుకొంటూ, తనవిధమున, వదుకుట వాడుకలోనికి వచ్చుచున్నది. అయినప్పటికీ తనవిధమున వదుకుని కొన్ని లక్కచెట్లపై లక్క పండును కాని, విస్తారంగా పండుట కొలదికష్టం. చిన్నక్రిములు తిల్లిపురుగునుండి, పైకి వచ్చు సమయమున లక్కలోగూడిన కొమ్మలను చెట్టునుండి వదిలి, ౯" పొడుగు, ౧" వెడల్పు గలిగిన చిన్న యుక్కలుగా తేసి, కొత్తలక్కను పట్టు చెట్ల రేతకొమ్మల క్రిందభాగమున కట్టవలెను; లేక పూర్వవారపద్ధతిని కొన్ని కొమ్మల మధ్యన లక్కకట్టెల నుంచవచ్చును. కొన్ని ప్రదేశాలలో చిన్న చెడురు బుట్టలయందు లక్క కట్టెల నుంచి వాటిని చెట్టుప కట్టెవరు. ఈ చిన్న క్రిములు ఒకటి రెండువారయలలో వేనకునేయ పైకి వచ్చి కొంతదూరమే ప్రాకగలవు కాన, చిన్న కొత్తకొమ్మల దరి జేరును. అట్లు చేరి యాలక్కక్రిమి రసకాళ్లను చుట్టు నోటిని కొమ్మలోనికి తొలిపి వాటిరసమును

రీప్యూరు చేయవలెను. ఈ క్రిములు దట్టముగా కొమ్మల వాసరించి, అనగా, ఒక అంగుళం పొడుగునకు దరి దాపు ౧౫౦-౨౦౦ క్రిములుండి, లక్కను మెరయుచున్న పొరలుగా వాటిదేహములపై నేర్పడింపజేయును. అది లక్కతోపాటు, తెల్లని క్రొవ్వనుగూడ విస్తరించును. లక్కయందు జిగురు, రంగుపదార్థం మాడుకొని యుండును. లక్కపైకి వచ్చుకొరిగి, ఒకపురుగుపైనున్న లక్క, ప్రక్కపురుగుపైనున్న లక్కతోగూడ కలుసుకొని ఏకమగును. మగలక్కక్రిమి బొంబెలో (in the cell) రెండవమార్పు పొంది, తనపైని గట్టిపొరను తయారు చేసికొనును (peupal stage). అటుతరువాత, మగలక్కపురుగు, యీ గట్టిబొంబెనుండి పైకి వచ్చును. మగ లక్కపురుగు ఎర్రని రంగు గలదై క్రిమికంటె పెద్దదై, మాడుజతలకొద్దు గలిగి, రెక్కలతో నుండును. ఈ మగపురుగు లక్కనుగల్గివీడ వడుచుచు, అనేక అడపురుగులతో, వాటిబొంబెలపైనున్న నినుక కన్నము ద్వారా సంయోగించును. అటువీడవ నాయాడుపురుగులకు గల్గెచు నును. మగపురుగులిక, వాటి పని తెరచేరినకరువాత చనిపోవును, లేక పై కెరిపోవును. అప్పటికి లక్కబొంబెలు పలుచనివై చిన్నవై యుండును. కనుక మగపురుగులు తయారుచేసిన లక్క చాల కొలదియై వ్యాపారకంగా తిమ్మనయై యుండును. ఆందునలన నిజంగా మగపురుగులు పై కెరినిసినదన, లక్కనిస్పర్శన ఆడుపురుగులచే ఎక్కువగా జరుగును. బీహారులో నున్న రాంచి (Ranchi) పట్టణమునకు సమీపముననున్న 'నంజూం'లో ౧౯౨౪ సం. లో స్థాపింపబడిన భారతీయ లక్క పరిశోధనాలయమున (Indian Lac Research Institutes, Namkum, Ranchi) లక్కపురుగుయొక్క జీవనచక్రములో, ఆడుపురుగులు మగపురుగులతో సంయోగములేకయే, గల్గెయు భరించి, చిన్నక్రిములను ప్రసవించువని పరిశోధనవల్ల తెలిసినది. ఈ సంయోగము లేనిదే గల్గిన ప్రసవమునకు జంతు కౌశ్ర్యంలో పార్థినో జెనిసిస్ (C. parthino-genesis) అంటారు. ఈవిధంగా ౧౯౨౯ సం॥ కౌత్రికమాసంలో ప్రగ్నమున, మగపురుగులు తీసివేయబడినది; తరువాత ప్రతిపంటలో వరుసగా మగపురుగులు తీసివేయవలె

చున్నది. ఈవిధమైన లక్కపంటలు సేటికిగూడ పండుచున్నాయి; అనగా ౧౮-౨౦ సంయోగములేనిదే వచ్చిన లక్కపురుగుల కుటుంబాలు యిప్పుటివరకు వడిదినవి. పరిశోధనజేతు నాకుటుంబములు సాధారణ లక్కకుటుంబములవలె నున్నవి.

ఆడు లక్కక్రిములు కొమ్మపైని ఒకసారి వసించిన తావునుండి మఱికదలవు. ఇది తమపై నేర్పడింప జేసుకొన్న లక్కనుగూలలోపల పెరిగి, కడ్లు, కాడ్లు పోయి, మూడుమార్పులు చెందును. మార్పు చెందినది లక్కనుట్టుకు విస్తరించుట మానవు. ఇది రానురాను, మెట్టుమొనల పలచగానున్న గూడును దట్టముగాను, పెద్దదిగాను జేయును. ఈకాలములో ఆడుపురుగు తాను తనదేహములో స్రుజ్జనపెట్టి, తరువాత వాటిని క్రిములుగా జేయును. ఆ క్రిములు లక్కనుగూడునుండి మూడువారములకు పైకి వచ్చును. అట్టి సమయమున లక్కకొమ్మలను చెట్లనుండి వరికి, వాటిని చేరు చెట్లపై లక్క పండు నిమిత్తం కట్టుదురు. పైని వివరించినట్లు, లక్క సుడ్డునుండి పెరిగి, పెద్ద లక్క పురుగు మఱల నాయాడుపురుగు స్రుజ్జన పెట్టువరకు గలకాలము లక్కపురుగు యొక్క జీవనచక్రముని మనము చెప్పవచ్చును. ఈ జీవనచక్రములో ఒక లక్కపంట పండును.

సాధారణంగా ఒక సంవత్సరంలో రెండు జీవనచక్రము లుండును. కాని నాలుగు జీవనచక్రాలు మనకు తెలుస్తాయి; ఎందు కనగా, లక్క కుసుమవృక్షములపై కొన్ని కాలములందును, కుసుమేతరవృక్షములపై మఱి కొన్ని కాలములందును పండును. కాని మైసూరు, మదరాసు ప్రాంతాలలో 'షెర్రా' (Shorea Talura) అనే చెట్టుపై, పెరిగే లక్కపురుగునకు ఏడాదికి మూడు జీవనచక్రము లున్నవి; అనగా ఏడాదికి మూడేపంటలు ఆ చెట్లపై పండును. ఈ జీవనచక్రములు, వాతావరణ శీతిగతులపై సాధారణముగా ఆధారపడియుంటవి.

లక్కపంటలు:

బీహారు మొదలైన ప్రాంతాలలో నాలుగు లక్కపంటలు పండును. వాటికి ఆపంట మండే మాసములనుబట్టి పేర్లుకలిగినవి. లక్కక్రిము లచ్చించుచున్న కుసుమేతరవృక్షపుకొమ్మలు జూన్ - జూలై నెలలలో

కొత్తలక్కపండు చెట్లకు చేర్చినయెడల (అనగా, కుసుమేతరవృక్షములకు, తేనె, మోడుగ, కంది మొదలైన చెట్లకు), అగడ్త-పెద్దెంబరులలో మగపురుగులు పైకి వచ్చి, అట్టోయి-నవంబరులలో ఆడులక్కపురుగులు గర్భము ధరించి తమ క్రిమిసంతానమును ప్రసవించును. అప్పటికి లక్కలక్కపంట యగును. ఈ పంటకు కార్తిక పంట యని పేరు. ఇది పంటకు వచ్చివచ్చుదు, అనగా, కార్తికమాసములో కోయవచ్చును. ఈ కార్తిక పంటనుండి కోసిన లక్క-కొమ్మలు, చిన్న ముక్కలుగా తేసి చిన్నక్రిములు పైకి వచ్చుననుచు మన చేరు చెట్లపై, అట్టోయి - నవంబరులలో చేర్చవచ్చును. ఈ చిన్నక్రిములు పెరిగి పెద్దవై, వాటిలో మగపురుగులు ఫీబ్రవరి-మార్చిలలో పైకి వచ్చి, మరల ఆడుపురుగులు గర్భము దాల్చి, తమ చిన్నక్రిములను జూన్ - జూలై నెలలలో ప్రసవించును; అనగా మఱియొక పంట సిద్ధమైన దన్నమాట. ఈ పంటకు వైశాఖపంట యని పేరు. ఈ వైశాఖపంటలో కొంతభాగమును వైశాఖ మాసంలో (ఏప్రిల్-మే) కోయదురు; మిగిలినది అక్టోబరు వదిలివేయుచును. ఈ మిగిలినభాగము నుండి జూన్ - జూలై నెలలలో చిన్నక్రిములు వచ్చి మఱి కార్తికపంట పండుట కుపయోగపడును. లక్క బొంగు పండు జిల్లాలలో ఈ వైశాఖపంటయే వ్యాపారికపంట (commercial crop). ఈ కార్తికపంట కొంతవరకు వ్యాపారికంగా లాభించినప్పటికి, ఇది ముఖ్యంగా వైశాఖపంట పండించేనిమిత్తమే ఉపయోగ పడును (brood-crop). ఈ కార్తిక, వైశాఖపంటలలో పండిల్కకు 'రంగిణి' లక్క యని బీహారు మొదలైన ప్రదేశాలలో వ్యవహరిస్తారు.

కుసుమ చెట్లపైగాని, కుసుమలక్క చేర్చబడుటచే రెండవ చెట్లపైగాని పండులక్క 'రంగిణి' లక్కవలెగాక చేరుతేరు కాలములందు పండును; అనగా ఆడబిడ్డలక్కపురుగులు చేరు తేవనచక్రములను జూపును; ఎట్లనగా, క్రిములు పైకి యుద్ధించు సమయమున జూన్ - జూలై నెలలలో పండే కుసుమ లక్క కుసుమచెట్లపైగాని, కుసుమేతరవృక్షములపైగాని కట్టబడినవిదల, కొత్తలక్క స్వేదించబడుతరి,

పెరిగి పెద్దవైన మగపురుగులు పెద్దెంబరు - అట్టో ఐదులలో పైకి వచ్చుచుగాని ఆడుపురుగులు జనవరి - ఫీబ్రవరి నెలలవఱకు ప్రసవించవు. కొన్ని ప్రదేశాలలో డిశంబరు - జనవరులలో ప్రసవమగును. ఇట్టిపంటకు 'మార్గళిరపంట' యని పేరు. ఈపంట జనవరి - ఫీబ్రవరులలో పండినప్పటికి, అమ్మకం నిమిత్తం, నవంబరు - డిశంబరుల (అనగా మార్గళిరమాసం)లో కోత ప్రసంగమునకు దానికి అట్టిపేరు వచ్చెను. ఈ అవరి పక్కమైన పంటను కోయుటచే, చిన్నక్రిములు ప్రసవ మగు సమయమువరకు (అనగా జనవరి - ఫీబ్రవరుల వరకు) స్వేదించుటచే లక్కజిగురు ఈ పంటలో తక్కి పోవును.

ఈ మార్గళిర పంటలక్కను, క్రిములు పైకి వచ్చు సమయమున (జనవరి - ఫీబ్రవరులలో) కుసుమచెట్లకు గాని, కుసుమలక్కపండు తదితరములైన చెట్లకుగాని చేర్చినవిదల, మగపురుగులు మార్చి - ఏప్రిల్ నెలలలో పైకి విడలును; జూన్ - జూలై నెలలలో, అనగా, ఆషాఢమాసంలో ఆడుపురుగులు ప్రసవించును. కనుక ఈ లక్కపంటకు ఆషాఢపంటయని పేరు. మఱిల నీ ఆషాఢపంట లక్కను క్రిములు పైకి నుచ్చించు సమయమున కుసుమచెట్లకు గట్టిక, మార్గళిరపంట పండును. కాన వ్యాపారికంగా లాభకరమైన మార్గళిర పంట పండినిమిత్తం, యీ ఆషాఢపంట ఉపయోగ పడును. సాధారణంగా వ్యాపారికంగా లాభించే యీ మార్గళిరపంట పక్కమునకు రానిదే కోయగూడదు.

కనుక, కుసుమేతరపు చెట్లపై, కుసుమేతరపు లక్క చేర్చబడుటచే పండిదులక్క కార్తిక, వైశాఖ కాలములందు తేవతేవనచక్రములు నడుపును. కుసుమ, కుసుమేతరపు చెట్లపై పండు కుసుమలక్క ఆషాఢ, మార్గళిరములందు తేవతేవనచక్రములు నడుపును.

పైని సూచించినట్లు ఈ కార్తిక, వైశాఖ పంటల లక్క 'రంగిణి' లక్క యనియు, మార్గళిర, ఆషాఢ పంటల లక్క 'కుసుమ'లక్కయనియు నిలువబడుచున్నది. 'రంగిణి' లక్కకంటె కుసుమలక్క శ్రేష్ఠమైనది.

లక్కపురుగుశీవమునుగూర్చియు, లక్కపంటలు పండించు విధమునుగూర్చియు వృత్తుగా చెప్పడమైనది.

లక్కపండు ప్రదేశాలనుగూర్చి, ఎనుమతులను గూర్చి కొంచెము నూచించి, ముఖ్యమైన లక్క ఉపయోగాలను విశదీకరిస్తాను.

లక్కపండు ప్రదేశములు, విస్తీర్ణము:

ప్రపంచంలో పండే లక్కలో ౧౦౦ కి ౯౫ వంతులు హిందూదేశం పండించుచున్నది. మిగిలిన ౫ వంతులు బర్మా, సయాము, మలయా, సింహళం బావాలు పండించుచున్నది.

హిందూదేశంలో లక్క ఎక్కడగనో, కొంచెముగనో బీహార్, మధ్యరాష్ట్రములు (Central Provinces), ఒరిస్సా, బెంగాల్, అస్సాము, సంయుక్త రాష్ట్రములు (United Provinces) ధూటాను, టిబెట్, శేపాల్, పంజాబు, బొంబాయి, బీరారు, హైదరాబాదు (దక్కను), మైసూరు, మదరాసు (నీలంజిల్లా), తిరువాన్కూరు, మయూర్భంజి (ఒరిస్సా), గంగపూరు (ఒరిస్సా), జయపురం (ఒరిస్సా) ప్రదేశములందు పండుచున్నది. ఇది ముఖ్యంగా బీహారసంధి చోటానాగపూరు, ఒరిస్సావైట్సు, మధ్యరాష్ట్రములు, బెంగాల్, సంయుక్తరాష్ట్రప్రాంతముల కొన్ని ప్రదేశములలోను పండుచున్నది. ఈ ప్రదేశాలు నూటికి ౯౦ పాళ్లు వ్యాపారికంగా లాభించే లక్కపంట పండించుచున్నవి. వీటిలో చోటానాగపూరు, రాంచి జిల్లా, మన్ఢూవి, గింగఢూవి, పటానుజిల్లాలు హిందూదేశపులక్క పంటలో నూటికి ౫౦—౬౦ వంతుల పంట పండించుచున్నది.

లక్క తయారుచేయు ముఖ్యప్రదేశము లెవ్వయన, బిహార్పూర్ (U. P.), బలరామ్పూరు, బాట్వా (బీహారు), కలకత్తా, లంచి, మండు, మర్త (రాంచి జిల్లా), పాహూరు, ఇమామ్గంజీ—రాణి గంజీ (గయా జిల్లా), గోండియా (C.P.), ఉమారియా (రివాస్టీలు).

ఈ ప్రక్కన ఏయే సంవత్సరములలో హిందూదేశం మొత్తంమీద ఎంత లక్కపంట పండిందో నూచించబడినది.

సం॥	మణుగులు
౧౯౧౮	౩,౮౨,౦౦౦
౧౯౨౦	౧౨,౨౪,౫౦౦
౧౯౨౮	౧౪,౫౬,౫౩౬
౧౯౩౦	౧౨,౬౯,౦౦౦
౧౯౩౫	౧౦,౫౩,౫౦౦
౧౯౩౬	౧౫,౮౦,౦౦౦

(మణుగు = ౪౦ కేర్లు)

ఏదాటికి, నగటున ౧౦ క్రి లక్షల మణుగుల లక్క పండుచున్నది. ఆయారాష్ట్రములలో ఈక్రింద నూచించినట్లు పండుచున్నది.

	మణుగులు
బీహారు (మయూర్భంజి, సిర్ నూజావైట్సుతోనూడ)	౩,౧౬,౦౦౦
మధ్యరాష్ట్రములు (C. P)	౧,౬౦,౦౦౦
బెంగాల్	౮౦,౦౦౦
బర్మా	౫౨,౦౦౦
అస్సాము	౩౩,౦౦౦
మధ్యహిందూస్థానం (Central India) (రివాస్టీలు etc;)	౩౬,౦౦౦
పంజాబు	౧౦,౦౦౦
బొంబాయి - బరోడా	౯,౦౦౦
సంయుక్తరాష్ట్రములు (U. P)	౫,౫౦౦
ఒరిస్సా (గంగపూరువైట్సుతో)	౪,౫౦౦
హైదరాబాదు (సింధు)	౪,౦౦౦
శేపాల్	౨,౦౦౦
జయపురం (ఒరిస్సా)	౧,౦౦౦
మదరాసు, మైసూరు, తిరువాన్కూరు	౨,౦౦౦
హైదరాబాదు (దక్కను)	౫౦౦

లక్కఎగుమతులు :

తొలి, ౧౯౦౩ సం॥ ౪౦ లో హిందూదేశంనుండి లక్క బోహా కరువుచేయబడెను. ౧౮౦౫ సం॥ ౪౦లో ౨,౩౩౩ పౌండ్రెకువైట్ల అటుకుల లక్క (Shellac) ౧౩,౯౩౮ పానుల విలువకు ఎగుమతియ్యెను. కాని ౧౮౦౮ సం॥ ౪౦లో ౨౩౯ పౌండ్రె

పైట్లు మాత్రమే, ౧,౨౪౩ పానుల విలువ కనుమతిచేయబడెను. ౧౮౩౯, ౧౮౪౦ సంలిరువులలో ౭,౨౬౬, ౬౦౪౩ పా.ట్లు లక్క పైనేతముల కనుమతియయ్యెను. కాని లక్కరంగు (Lac dye)యొక్క ఎనుమతి ౪,౪౦౬ పాంట్లునుండి ౫,౪౪౦ పాంట్లువరకు ఎక్కువయ్యెను. తరుపతి లక్కరంగుపరిశ్రమ క్షీణించినది; దానితోపాటు రంగు ఎనుమతులు తగ్గిపోయినవి. రాను రాను లక్కజినురు (Lac resin) పరిశ్రమ విస్తీర్ణం పెరిగి, ఎనుమతులుకూడ ఎక్కువగుచువచ్చెను.

ఈదిగువ పట్టికలో ఆయా సంవత్సరములలో లక్కరంగు, లక్కజినురు ఎనుమతులు చూపించినవి వ్రేసినవి.

౮,౩౩,౭౬౪ పాంట్లును, ౧౮౩౭-౩౮ లో ౬,౬౪,౬౭౧ పాంట్లును అయ్యెను.

లక్క-ఉపయోగములు:

లక్క హిందూదేశంలో నూటికి ౯౫ వంతున పండుచున్నను, నూటికి ౩ వంతున మాత్రమే పరిశ్రమలలో నుపయోగింపబడి, తక్కినవంతయు అమెరికా, ఇంగ్లాండు, జర్మనీ, జపాను, రష్యాల కనుమతి యగుచున్నది. లక్క యీ దిగువ కేర్పొనిన పరిశ్రమలలో నుపయోగింపబడుచున్నది.

గ్రామఫోను రికార్డులు నూటికి ౩౫-౪౦ చొలిస (Gramophone record industry)

సంవత్సరము	లక్కరంగు.		లక్క జినురు (Shellac)	
	పాం.	రూ.	పాం.	రూ.
౧౮౬౮-౬౯	౧౭,౭౪౮	౭,౯౬,౬౫౫	౪౩,౭౪౦	౧౧,౬౫,౭౩౯
౧౮౭౮-౭౯	౮,౨౬౧	౧,౯౫,౨౮౫	౬౪,౪౮౯	౨౨,౨౪,౮౪౩
౧౮౮౮-౮౯	౩౩౩	౮,౦౩౮	౮౧,౩౯౦	౩౧,౯౪,౧౨౫
౧౮౯౮-౯౯	...	...	౧,౪౬,౩౯౫	౭౦,౦౭,౭౮౧
౧౯౦౯-౧౯౧౦	౧	౨౪	౧,౯౫,౨౩౯	౯౨,౬౫,౬౦౦
౧౯౨౦-౨౧	...	...	౩,౪౯,౯౩౭	...
౧౯౩౬-౩౭	...	...	౯,౩౩,౯౬౪	...

౧౯౦౨-౩ సంలాలలో లక్కజినురు ఎనుమతుల విలువ ౧౮౮౯ కంటే రూపాయలవరకును, ౧౯౦౪-౮ సంలిరువులలో ౨౮౮౯ కంటే ఎక్కువయి, ౧౯౧౧ సంలిరువరకు వట్టే విలవిలువయ్యెను. కాని ౧౯౧౨-౧౯౧౬ లలో ఏడాదికి ౧౮౮౯ కంటే తక్కువయినవి వ్రేసినవి. కాని యూరోపియన్ మనోయధ్ధం మొదలయినతరువాత ౧౯౧౬ సంలిరువునుండి ఎనుమతుల విలువ మెక్కువై, అది రానురాను ౮ కోట్లనుండి ౧౯౨౦ కొలిసంలాలలో ౧౫ కోట్లవరకును పెరుగుటచూపెను. కాని అటుతరువాత ఎనుమతులవిలువ తక్కువగుచు, ౧౯౩౪ సంలిరువులో రెండు మూడుకోట్ల రూపాయ అయ్యెను. విలువ తక్కువైననను, ఎనుమతులుమెక్కువయి తుల్యమైనవి ఎక్కువగుచు, ౧౯౩౬-౩౭ లో

ఎలక్ట్రిక్ ఇన్సులేటర్లు నూటికి ౧౫-౨౦ చొలిస (Electric insulators)

పెయింట్లు, వార్నిషు పరిశ్రమలు నూటికి ౧౫ చొలిస (Paint & Varnish industry)

టోపిలు గట్టిచేయు పరిశ్రమ నూటికి ౧౦ చొలిస (Hat-stiffening industry)

ముద్రచేసెడి లక్కపరిశ్రమ నూటికి ౫ చొలిస (Sealing waxes)

లక్కపూత, పానరాళ్లు మొదలైనవి-నూటికి ౧౦ చొలిస (Lacquer ware, grinding wheels etc;)

ఈ పరిశ్రమలలో పురాతనకాలంనుండి మనదేశంలో, ముద్రచేసెడిలక్క పరిశ్రమ, లక్కపూత పరిశ్రమ వాడుకలో నున్నవి. లక్క, మలీయు, అయు

శ్వేద చిత్రితములను కొన్నికొన్ని ప్రాంతములందు పరిమోగించబడుచున్నది. బంగారు, వెండి యాభరణములలో నింపుటకుగూడ లక్ష్మి ఉపయోగపడుచున్నది. కొన్నికొన్ని ప్రదేశములందు లక్ష్మిను స్పీరిటులో కరిగించి తయారుచేసిన వార్నిషులు, పొలిషులుగూడ వాడుకలో నున్నవి.

ముఖ్యంగా లక్ష్మి గ్రామఫోను రికార్డుపరిశ్రమయందు నూటికి ౩౦-౪౦ వంతులవరకు ఉపయోగపడుచున్నది. కాని రసాయన సమ్మేళనముచే తయారుచేసిన పదార్థముల (Synthetic resins) పోటీ చేతన, కొత్త కొత్త విధముల కట్టుటను రికార్డుచేయుట నర్చుటచేతను లక్ష్మి యొక్క ప్రయోగం ఈ పరిశ్రమయందు ఇటీవలకొంచెము తగ్గుచున్నది. లక్ష్మి నుండి తయారుచేసిన గ్రామఫోను రికార్డులు అమూల్యమైనవి; తక్కిన పదార్థములతో చేసినవాటికంటె శ్రేష్ఠమైనవి. వైవిధ్యమునుండి వచ్చు టిటి పరిశ్రమలో లక్ష్మి తగ్గిపోవచ్చును. మన హిందూ దేశంలో దరిద్రాభ్ర ౩౦౦౦ వంతుల లక్ష్మి యీ పరిశ్రమలో నుపయోగించబడుచున్నది. దమ్ దమ్ (Dum-Dum)లో నన్న గ్రామఫోనుకంటె లివి బెడ్ వారు తమ రికార్డులలో లక్ష్మి యిప్పటికినిగూడ నుపయోగించుచున్నారు. కాని భారతీయపరిశ్రమ లింకను ఈ విషయంలో ముందంజ చేయవలెను.

ఎలెక్ట్రికల్ పరిశ్రమలలో, లక్ష్మిలో తయారుచేసిన 'ఇన్సులేటింగు వార్నిషు' (Insulating varnish) కాగితముతో చుట్టబడిన గొట్టములు, పోర్టులు మొదలైనవి తయారుచేయుటలో, వాటిని అంటించి బంధించుటకు లక్ష్మి శుభము, 'మైకా సైట్' (mica-nite) తయారు చేయుటలో, మైకా (కాకిబంగారం) ముక్కలకు అంటించుటకు లక్ష్మి వార్నిషు - లక్ష్మి నుండయును ఉపయోగపడుచున్నది. ఎలెక్ట్రిక్ బల్బులకు, రేడియో వాల్యులకు లోహపురొడిమును బంధించుటకు లక్ష్మి సీమెంటుగా నుపయోగపడుచున్నది. ఇది గాక, పెయింటు వార్నిషు పరిశ్రమలలో లక్ష్మి బాగుగ నుపయోగపడుచున్నది. భార

తీయ లక్ష్మి పరిశోధనాలయం (Indian Lac Research Institute)లో ఇప్పుడు కొత్తగా లక్ష్మి నుండి 'నేల్ లైట్' వంటి పదార్థమును తయారుచేసిరి. ఈ పదార్థముతో ఎలెక్ట్రిక్ స్విచులు (electric switches, ceiling rose), సిగరెట్టు కేసులు (cigarette cases), పత్తెములు, కప్పులు, గ్లాసులు, ప్లస్టిక్ మొదలైనవి తయారుచేయుచున్నవి. ఈ పరిశ్రమ కొలదికాలంలో పెంపొంది, విదేశీయమైన 'నేల్ లైట్' పదార్థమును రాకుండ చేయువరి వానమృతం.

మతీయు, విదేశాలలో టోపీలు తిరుమగ్గు గట్టి గాను చేయుటకు (top-hats, stiff hats etc) లక్ష్మి వార్నిషు నుపయోగపడుచున్నది. ఈ పరిశ్రమలో లక్ష్మి నూటికి ౧౦ వంతును ఉపయోగ మునున్నది.

ఇప్పుటివఱకు పరిశ్రమలో లక్ష్మి కు పోటీగా రసాయన సమ్మేళన పదార్థములు (synthetic resins) రాలేదు.

ఇది గాక లక్ష్మి కనితనమైన అనేక పరిశ్రమలలో నుపయోగపడుచున్నది. యద్రవీ సెలిక్కు - పరిశ్రమ తోలు, రబ్బరు, వార్నిషులు (leather & rubber finishes), కాగితము వార్నిషులు (paper finishes), ఫోటో గ్రాఫు సమలలోన, టిన్ను కేకులను మెరుగుపెట్టుటకు (tinsel finishes), ఆచ్యవేయు సిరాలు, మార్కింగు సిరాలు (Lithographic, printing and marking inks), పెయింటు, తిరుమలలోను, మందునుండు సాను సులలోను, సావరాళ్లలోను, ఆట వస్తువులకును, బల్బులు కుర్చీలు మంచములు మొదలైన వాటికిని పొలిషు చేయుటకును, మతీయు అనేక పరిశ్రమలలో నుపయోగపడుచున్నది. కాని భారతదేశంలో లక్ష్మి యొక్క ఉపయోగములు చాల తక్కువ. కాన లక్ష్మిను పండించే ప్రతిజిల్లా, ప్రతిరాష్ట్రం, ప్రతిస్టేటు, ప్రదేశముల కెరుమరి చేయుటకు బగులు, సాధ్యమైనంత వఱకు లక్ష్మి ఉపయోగపడి పరిశ్రమలు స్థాపించినచో అవి భావిభారతాన్న తొలికి తోడ్పడగలవని నమ్ముచున్నాను.

‘కాలమానము - క్షీణమానము’

జాలయి మానములో వెలువడిన భారతి సంవికలో “కాలమానము — క్షీణమానము” అను క్షిప్రకోశ్రి శ్రీకొంపెల్ల లక్ష్మీవారాయణగారు వ్రాయించిన ద్రవ్యము చదివెడిని. అందులో రెండు సంఖ్యలు తోచి యీ శ్లోక వ్రాసికొనుచున్నాను.

మొదటి సంఖ్యయే - క్షీణమానము అను కేరకౌతలగా ఉన్నది. శ్లోకముల అభిప్రాయము క్షయమానము కావలెను. ఏ చాంద్రమానమందు రెండు సంక్రాంతములు గలుగునో దానికి క్షయమానము అని పేరు. ఆ మానమును రెక్కలలోనుండి అణచివేయుదురు.

రెండవది - క్షయమానము సుమారు ౬౨ కౌతలములకు ఒకమారు సంభవించు నని శ్రీ లక్ష్మీవారాయణగారు వ్రాసియున్నారు. ఇది సరియని తోచదు. మారు సంవత్సరములలో ఒకటి రెండు క్షయమానములు మాత్రము వచ్చును అనియు, శ్రీ. క. ౧౮౨౨-౨౩ లో పాషాణ క్షయమానముగ వచ్చుననియు, తిరిగి శ్రీ. క. ౧౯౬౩-౬౪ సం॥ లో వచ్చుననియు శ్రీకొంపెల్ల లక్ష్మీవారాయణగారు ఆంధ్ర విజ్ఞానసర్వస్వములో వ్రాసియున్నారు. శ్రీ స్వామికృష్ణాచార్యగారి రెక్కలలో గూడ అట్లే యున్నది. శ్రీ లక్ష్మీ వారాయణగారి వ్రాత కాధార మెద్దియో తెలియకున్నది.

దాసు దామోదరరావు.

పరిమళ ద్రవ్యము “స్వాతి”

సాటిలేనిది అనుకూలమైన సువాసన

ఇందు చేర్చుడిన వస్తువులు
చాల ఉత్తమమైనవి.

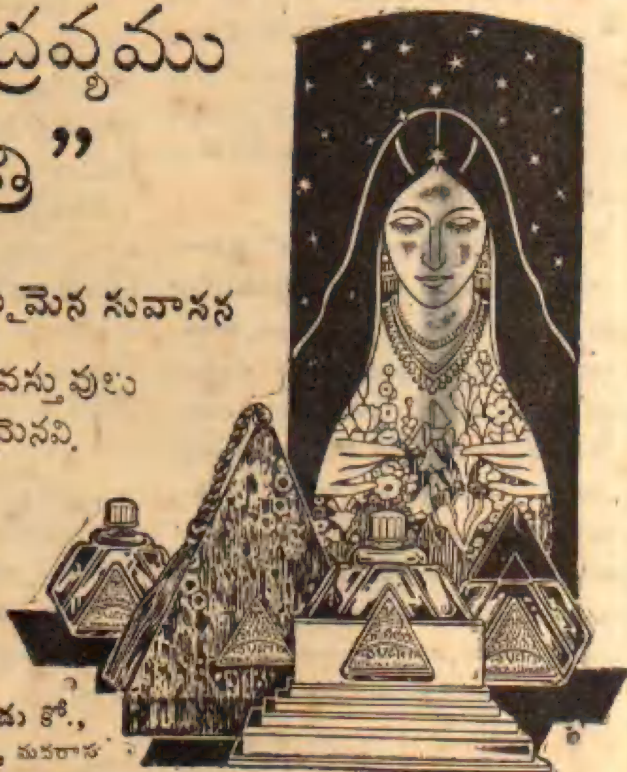
Bengal Chemical,

Calcutta : : Bombay.

మదరాసు ఏజెంట్లు:—

యం. దేశాయిగౌండ్లరు అండు కో.,

41, బంపరువీధి, మదరాసు

పా చ క

శ్రీ ఇల్లించల సరస్వతి

[ఇది కేవలం విశేషంకోసంగాని విమర్శన కోసం కాదు. కథకులకు, శ్రీచలంగారికి వానంద నాలు.]

[ప్రకాశరావు, అతనిభార్య రాజ్యం ద్రావ్యంను యామలో కూర్చుని వుంటారు. ప్రకాశరావు దగ్గర బల్ల మీద యవకార్యాలయంవారి గ్రంథాలు, సమృద్ధిగా వారి గ్రంథాలు, కొన్ని చలంగారి వుత్తరాలు ఉంటాయి. ప్రకాశరావు చేస్తో ఉన్న ప్రకం పట్టుకుని ఆలోచిస్తావుంటాడు.]

రాజ్యం — మీతో మాట్లాడరాదున్నా మీకు తిరుబడి లేకుండావుంది యామధ్య. అసలు యావుత్తరాలు తెచ్చినదగ్గన్నంది తలయినా ఎత్తడం లేదుకదా.

ప్రకాశ — (మరి పోయికివాడిలాగ) ఏమిటి ఏమంటున్నావు, రాజ్యం! తీరటలేదా?

రాజ్యం — అయ్యో! ఇంకలోకి ముడిపెట్టాడే మరి పోయారా? కేవలమంటూ నీవున్నా. వుత్తరాలు చూద్దానికి బాగానే వున్నాయి, ఎరువు తెలుపు పట్టెలతో. అందులో ఏమిమహాత్వం ముందో ఆవుత్తరాల్లో. చదివేసరికల్లా మిరియింక ఆలోచనలు వుట్టాయి. నాకయినే మనే పోయిందనుకున్నా వ్రాద్దా. ఈసంఘంలో వుండే నీతికట్టువాట్లు లేకుండా వుంటే నామ్మాదా మైదానపుడివరం బాగా వుంటుంది నోంది. దినాపానునే వుత్తరం చదివాక వేంకటచలంగారు ఆ అమ్మయిరి భర్తతో పంపెయ్యక ప్రాశంపరు గారిదగ్గర నుండితే బాసుంటుందని తోచింది. భర్తలతో కాపురం చేసేవాళ్లంతా గతిలేక ... అని పించింది.

ప్రకాశ — విజయ — నీమ్మాదా తోచింది. నాకు, ఏమిటో యిమ్మామ్మా అంధకారంలో ఉన్నట్టు, యిప్పుడేమిటో వెలుగురు కనిపించినట్టు, అనిపిస్తోంది. ఆసాఖ్యము! ఆప్రణయము! రాజ్యం! వాళ్లన్నట్టుగా చాచిన పోయేటప్పుడు ఏప్రణయిని అయినా చూసి మందహాసము చేసిందంటే ఎంతో ఆనందంగా ఏమగ నెక్కినంత సంతోషంగా ఉంటుంది. ఎవరితోనయినా సాఖ్యపడితే స్వర్గపాఖ్యంలా కనబడుతుంది. మఃషి వుట్టింది సాఖ్యాలకోసము కాక పోతే చేవికి? చదివావుకదా, సింసును ఎట్లా పురమాయిస్తారో అర్థంకాదు. ఆప్రణయం తెలుసుకుంటేనే చేయగా వుంటుంది రాజ్యం. నాతీవరంలో ఏప్రణయిని అయినా చేతులు చాచితే ప్రవరాఖ్యపిత్రము కేసు కరించను. క్రేమించబడటం ఎంత పుణ్యముచేసుకుంటేనో గాని...

రాజ్యం — అవును మరి. అందరికీ లభ్యపడుతుందా? సరేకాని నేనోటి అడుగుతాను. ఇప్పుడు మీకు ముప్పుయిఅయిదు ఏళ్లు వచ్చాక, నామ్మాదా ముప్పుయి పడ్డాక, మనదేశానికి ప్రణయంఅంటే ఏమిటో తెలియకముందే నుడ్డెడ్డు చేలోపడ్డట్టుగా సంసారం పొగిస్తూఉంటే, నలుగురు పిల్లలు వుట్టాక, ప్రణయంమీద ఆలా అభిరచి కలిగాయనకొండి — మాటవరుసకు గురూ కోప్పడకండి. ఇప్పుడు మన మేమిటి చేయ్యడం?

ప్రకాశ — ఏం లేదు రాజ్యం. నీవు అల్లరిచేయకుండా వుండు. నేను యిక్కడ బాసుంచుకొని నువ్వును ఓసారి వెళ్లి అనుభవించి తప్పదు.

అక్కడ ప్రణయం మామెట్లులో అమ్మవద్దే చేసు చూసి వస్తా.

రాజ్యం — మరి నీ నేం చేసేది యిక్కడ ?

ప్రకాశ — ఆమాటంటూ చెందుకు? నిల్లల్ని చూడు. పెద్దవాడు ముక్కుపైపల పుక్కి యీసా రయినా పెట్టు చూడు. నుగు కు పిలువ ప్రకాశను రావాలిసేదే. వా నా. కార్య చిక్కి పలుకు కొన్నీ, ఎక్కంటు అని ప్రాణం దం మిలిపోయాయి. అది పూర్తిచేయ.

రాజ్యం — బలే. నేను ఇక్కడ మీదపలన్నీ చూస్తూంటే మీరు తీరిగ్గా...పాపం ఎంత ఉదారం.

ప్రకాశ — ఆవును. నే నుంటేమాత్రం నవ్వు చూపుంటే చూ. ఎన్నో కోరికలు కాదులే. మహాపిక్కు వయితే గండుపెలు. తెలవులుకాదాను. నీలుగా వుంటే ఎవరయినావస్తే... ఇంకో యిల్లు మాట్లాడుతారే.

రాజ్యం — మరి నేనో? (కళ్లలో నీళ్లు గురు గురుగు తాయి.)

ప్రకాశ — నిన్నుజ్ఞానా రాజ్యం! అయినా సంతోషంగా ఉత్సాహంగా వుండాలంటే ఏదయినా కావాలి. ఎప్పుడూ నేనికోసమే ఓదానికోసం పనిగటచూ, సరిగా నేళ్ళకు రాతే ఎని నిడుకోట్లటమా, ఎంత చచ్చిచ్చినా, ఎట్లా వున్నా ఆసంతోషంగా మాట్లాడటమా, కృతజ్ఞత నేకపోవటమా నాకు బాగా జ్ఞాపకం ఉంది. మనం కందికి వెళ్లివచ్చుకు నీకు చీర కొనలేదని చెప్పిల్లు మాట్లాడక అల్లరిచేశావు. నీకు ఎన్నో చూపించాను, నీవు సంతోషమయినా చూపించలేదు. నాళ్లల్లా చేస్తారా చెప్ప. ఎప్పుడూ నవ్వుతూ కలకల్లాడే ముఖాలతో ఉంటారు. అపరవశకంలాగ మనకృతం, అమర్లబుల్లగా గృహిణీత్వం.

రాజ్యం — (చిక్క ముహూర్తం) నిజంగా అంటున్నారా? అప్పుడక్కడో ఓకళ్లలో యిల్లు వుందా?

ప్రకాశ — నిజంగా నాకు రోచాయి యీ మాటలు అని చదివాక. ప్రణయం తెలిక తీనించటం చేయిలే. ప్రణయము వదిలిపెట్టి మాట్లాడటం చేసేది నీకు. నా నేం ఏళ్లు మిందిపోలేను అప్పుడే వృద్ధుడిలాగా కాళ్లు ముడుచుకు పోవడానికి.

రాజ్యం — అయితే పెళ్లి చేసుకుని యిన్నాళ్లు మీకేమి తమ వ్యర్థంగా గడిపారమ్మమాట, మీయవ్వనం అంత అతిరిలో కానీన చెప్పిల్లు గయిందన్నట్టు బ్రహ్మచారిగా వుంటే మింది మంచి 'బెంగుళా'లు చేపు తిచ్చివట్టుగా...

ప్రకాశ — అన్నీ. అం నాట రాజ్యం! ఇల్లు నాకిది నిల్లలు భార్య, ఎవరయినా వచ్చినా చేసినా గృహం నులువంటి వాడైనా గౌరవం వుంటుంది పెద్దవానిది. తిరహాగా. బ్రహ్మచారి యిటువంటి పను చేస్తే తొందరగా పట్టురడతాడు. సంఘం లో గౌరవం వుండదు. అయినా ఎప్పుటికీ కాదుగా, అందుకోసం యివన్నీ వదులుకోదానికి మన ఏప్లాన్ మెంటును, దాని పర్యవసానము తాగమోడదు. అటుకల నాటికే అప్పడెరు లాగా అదేసిపోతాడు ఎవరైనా. ఏదయినా యిప్పుడేగా. తరువాత మామకోమా పెళ్లాడు నిల్లల్ని, నాళ్లకు వదులుకోటమా.

రాజ్యం — అర్థమయింది యిప్పుడు. మీకు కోపము ఉన్న పడటానికి, పీడయటానికి, లోకానికి చూపించుకోటానికి సంఘంలో గౌరవం పొందటానికి, నిల్లల్ని కనటానికి, యిల్లు నిల పెట్టటానికి భార్య కావాలి. ఇన్ని అయింకినవారతల్లి చేత చేయించుకుని ఆలంకృతుడైన నిల్లవాడు ఆడుకోటాని తెల్లవట్టు, తీరిగ్గా చూచుకుగా... పాలు పొందిపోయి చచ్చగా చచ్చారీం తగువారత, ముసలితనమలో మళ్లా చేయించుకోటానికి భార్య కావాలికమా. అయితే ఆభార్య ముక్కుదా మీలాగ ప్రణయము, సొబ్బం, తృప్తి, సంతోషం ఉండొద్దా?

ప్రకాశ — రాజ్యం! పిల్లల తల్లులు కూడా పట్టుపట్టితే ఓడిపోతారు నుమా. వాళ్లకు సంతోషం, ఆనందం అంతా పిల్లలే.

రాజ్యం — అహో, ప్రియ విత్తవృత్తి వాగా గ్రహించారు. పిల్లలకితైతే ప్రాయే మక్కర్లేమా? అయితే మీరుమాత్రము పిల్లలకెంతి కారేమిటి?

ప్రకాశ — రాజ్యం! మల్లీ పారపాటుపడుతున్నావు. మాతృత్వము వచ్చినతరువాత మీ గొప్పయిం మార్చింది. చూకు మారదు.

రాజ్యం — అమా శ్రేయిలో తెలుసా? ప్రేమపాత్రా జ్యము వైకాల్యము సాంధ్యమంది. ఆ మాతృ ప్రేమ భర్తలమీదికిమాడ ప్రవహించుతుంది. దానికి తగినఫలము మీదగిర్చింది రాజ్యం?

ప్రకాశ — రాజ్యం! మన 'విమలం' మారుతోంది. మాడు.

రాజ్యం — ఏమంటారు?— మనలోజనాలనేకయింది. లేదుకీ. వే నందుకే నచ్చా ఆనంద.

ప్రకాశ — చక్కగా పక్కడి కల్లవా ఎట్లా వున్నా వాళ్లే మనకు. రాజులగా ఆహ్వానిస్తారు. మీలోపే గౌరవ.

రాజ్యం — ...

ప్రకాశ — అనాడు మాడు వా కిష్ట పెన్నీ జ్ఞాపక ముస్తాయి. మన పనిచేసి కోటికొరికి తప్ప తగిలి నప్పుడు నేను 'పాపం' తొందరగా పల్లి మారు రాజుకో అన్నా అంతే. అప్పటికి యిప్పటికి అదిమాడు, అదోహానిగా మాపుంది. నీకు ఎన్నోమాట్లు కాఫీ చేసి యిచ్చావు. ఎంతో చేశావ. ఎన్నో చేశావ. నీ కేమన్నా వుంది?

రాజ్యం — ఈస్వర్తీ అంతా ఏమిటి. ఒకమాత్ర ముట్టమే అయితే నేను గడ రకాల మాపులు చూస్తాను. ఒకసవ్వలమే అయితే అది చేస్తాను. వాపది అంతటితో ముగియదుగా. నేను సర్వాలకి వ్యతిరేక గరించాలని నా నుదుటిమీద

వ్రాశాడు చేవును. అందుకే భార్య అంటే మీరు ప్రేమతో సంతోషంగా స్వీకరించరు. భార్యను చూచేసరికి మీకు యిదన్నీ జ్ఞాపకము స్తాయి. భర్తను చూచేసరికి చూకా జ్ఞాపక ముస్తాయి. ఎప్పుడు దగ్గరగావుంటే భార్యమాట వదిలిపెట్టి, ఎవరైనా విడువాలను. అది కాక 'కాశ్యపు దానీ కరణేషు మంత్రీ' అనేవోకము లో చూశారు, భార్య ఒక విషయంగా 'మల్లు'లాగ పనిచేయాలి. ఎవరి కయినా 'ఫాన్సీ' ద్రెస్సుమీద పొగుండిగా మనము సహజంగా.

ప్రకాశ — అందుకే నెవున్నా అప్పటినుంది, నిజమైన పౌఖ్యం ఆనందం పొందాలంటే...

రాజ్యం — కాదు కాదు. మనిషినికోసం మంచి పాపా యం ఆలోచించండి.

ప్రకాశ — నెప్పొమకమా రాజ్యం, నీ కర్మము కాదు అసల ప్రణయం అంటేను.

రాజ్యం — మీ కర్మవుతుందా యీ వయసులో?

ప్రకాశ — నీకు ముసలివాళ్ళేగా కనిపిస్తున్నా నేమో నాని—ఏం మిందిపోలేను.

రాజ్యం — ఇంకొకరి నిలవ మీ కట్లా తెలుస్తుందో నా నిలవకూడా మీకు తెలియదు, కాని యింకొ కళ్లకు రాగా తెలుస్తుంది. నామ్మకా అభిరుచి కలిగింది ప్రణయమంటే.

ప్రకాశ — నీవు ప్రణయగానికి పనికిరావు.

రాజ్యం — మీరు పూరికి పెళ్ళిలోపల నాకు ముసలికనము వచ్చిందో లేనో పోకు చేద్దాం, ఏం. పాయంకాలము కాగానే తల్లీ పూలు పెట్టుకుని పెంతు రాకుమరి మనకొద్దీ గవవలో ఓరమాపులు చూస్తూ నిలబడతాను. ఎక్కడికయినా పల్లి నప్పుడు ఆకర్షణకోసం బాగా అలంకరించుకుని నావంక నేనే చూకు కుని తలవంచుకుంటూ నవ్వుకుంటూ వుంటాను. ఎవరివయినా తలెత్తి చూడకుండా ప్రక్క మాపులు చూస్తూ వుంటాను. పెండ్లరాణి

వచ్చేటట్లు మాట్లాడటం, చీకటిలో పచారు చేయడం, ఎవరియివా చూడటంతోనే ముందు గాభరాపడి, కాలిదాసు కనుకలలాగ, అవతలవారి ఆర్జునకొరకు ఉపాయలు చెదికటం, మందహాసం చేయటం, చిరునవ్వులు కురిపించటం, బాగా శీర్ష్యకుంటాను. నేను చిన్నప్పుడు కృంగారవైష్ణవుడు కాలిదాసు ప్రబంధాలు బాగా చదివా లేండి. ఆవన్నీ యిప్పుడు జ్ఞాపకము తెచ్చుకొని అయిదుపరచా నంటే ఎంతనీవు కదలావదా...

ప్రకాశ — ఎంత చేసినా రాజ్యం! యి చేదో ఓవకూల విద్యాధీనిరా అవకంటారు ప్రాథక్యం కావాలి. ఎవరియివా నీవంక మాస్తే నేను ప్రకాశరావును కొడు. అంత దిద్దమ్మలంటారా లోకంలో.

రాజ్యం — తొందరపట్టం ఎందుకు? ముందు భోజనాలు కానీయండి.

* * * *

(రెస్టల్ల తరువాత)

రంగారావు—ఇదేమిటా. ఇంతరాత్రి యిట్లా పరిగెత్తి వచ్చావు. ఎవరికయివా జబ్బుగా వుందా? పిల్లలు రాజ్యం వాసున్నారా?

ప్రకాశ — వాకు ఉక్కిరిబిక్కిరి అవుతోందిరా. వా కోకప్ప కాఫీ యివ్వరా. వారంగోజులయింది అన్నం తిని. చేయి కాలింతెరువారె అను లేం బాధించరా. తాడు తెగేవరకు బాగాను.

రంగారావు — ముందు కాఫీ తాగి పెల్లగా మాట్లాడు. ఆయాసపడకు. నీవు ఆలోచనలేనిమనిషివి మొదట.

ప్రకాశ — వాసంగతి ఎవరికి చెప్పకు. వాతో మాట్లాడటానికి తలెత్తని రాజ్యం రాత్రి ౧౦ గంటలకు కాల్లో వెల్లిందిరా! యిప్పుడు వాబాస తీర్పురారంగా! నీ భార్యవాళ్లు అవతలగదిలో వున్నారా?

రంగారావు — ఇక్కడ ఎవరూ లేరు; వాళ్లంతా ఆవతల గదిలో వున్నారు. అంతా నీలాగ రాత్రిళ్లు శివారెక్కుతాయా? ఆమంచంమీది పడుకో కొంచెంవత్తు, ఆయాసం తీర్చుకో.

ప్రకాశ — వాకు నరాలన్నీ కాలిమామాయిం. నీవె రాదు విశ్రాంతి వస్తు.

రంగారావు — నీ బాధేమిటా చెప్పు, వాచేసులో వుంటే తీరుస్తాను. — ఆ, రాజ్యం కాల్లో వెల్లిందా? ఏం జర్రే? ఎక్కడి కల్లం వసలు?

[ప్రకాశరావు కునకపాట్లు పడుతూ కళ్లంతా వికసికరించాడు. రాద్రాకారంతో.]

ఓరేయి రంగారా! నే కొనిచ్చిన చీరా యింతో వాదగర మెద్దుగా పెరిగిన జేకాంతో, నే తెచ్చిన పూలతో, వాడెబ్బతో కాదు తెచ్చుకురి...

రంగారావు — ఓరి పిచ్చివాడా! ఎదుర్కొంటే భూబురుదా లోకంలో వుంటారనకోలే. నీని ఏది చదివితే ఆటచ్చే పట్టుకునేది చిన్నప్పుడమాదా. నీవానికి మంచిమందు వేసింది. నీకు ఆవిష స్వభావం బాగా తెలిసా, యిన్నాళ్లు కాపురం చేసినా. వెళ్లం పద యింటికి.

ప్రకాశ — అంతేటా. అయితే బాక్సీ శిష్టియి నీవు వివకమందిరా. నే వెళ్ల యిప్పుడు.

విముక్తజీవనాన్వేషణము

శ్రీ అత్తిలి స్వరాజ్యలక్ష్మి

అనాటిస్మృతి యెంతమాత్రము పురాణగాథలలో పైత మెచ్చోటను గాన్పించదు. సత్త్రకోటు అనంతాకాశమున వ్యాకులములుగ పరిభ్రమించుచుండినవి. తద్భ్రమణ జనితనాద మేదో మహాకరుణారోదనమున కిసుమంతయుఁ దిసిపోకుండెను. ఆదినములలో పృథ్వి సూర్యునిలోని యొకయంగముగనే యుండి, యాయఁపరిమితజ్వాలాపుంజమున భలన మొనర్చుచుండెను. అనంత శూన్యము తారకాగణము మిలమిల మెరసి పోవుచు, ప్రకాశించుచుండుట యరసిన యామెదినన్నరిహృదయమున తానును వానితో కలసి మెలసి, వానిలో తాను నొకటిమై యపారగగనమున పరుగులువారుచు నుచ్చితబిల్బులు కావలయునని యెన్నన్నోకోరికలుట్లుత లూగుచుండెను.

ఒకనా డాధర్మికీరమణి యధీరమై, “తండ్రి! వా రెంత తెవరు? ఎంత సుఖగోపనులు వారు!” అన్నది సూర్యభగవానునితో.

అమహాగ్ని సాగర మొకకొండము పీఠలిత మయ్యెను. “పుత్రీ! వారందఱు నాటలాడుకొనుచుండుటలేదు. తమతమకర్మఫలముల ననుభవించుచున్నారు” అని తజ్జ్వలల నుండి శబ్ద మొకటి వెలువడినది. “అది యెట్లు తండ్రి! వా రెంతో సుఖులుగాఁ గాన్పించుచున్నారే!” యని పృథ్వి యుత్సుకతతోఁ బ్రశ్నించినది.

కొన్ని క్షణములనటకు జ్వాలాసమూహమున కాలిమచ్చాయ వ్యాపించి, యందొక గంభీరనాద ముత్పన్నమయ్యెను. “పుత్రీ! వారు విజముగనే సుఖవంతులు కారు. నే నెట్లు దుఃఖితుఁడనో, ఎట్లు పశ్చాత్తాపాగ్నిలో జ్వలించిపోవువాఁడనో, యది యన్నియు నట్టివే. ఒకప్పుడు నేనును వారును కూడ అనంతశక్తిపిండమున క్రింద యొనర్చుచుంటిమి. ఏమృత మే మెల్లరము నొక్క రొక్కరుగా ముక్తజీవనాన్వేషణమున ప్రత్యేకమై పోయితిమి. ఈశూన్యమున యుగముల తరబడిని పరిభ్రమణ మొనర్చుచునే యుండినను, ముక్తి ఛాయామాత్రమైన లభించనేలేదు. లభించినది యొక్క....”

అజ్ఞానప్రపూర్ణయగు పృథ్వి యాతని భాషణముల కడ్డువచ్చి, “ముక్తజీవనమా? అది యెట్లు లభించును?” అని కుతూహలముతో నడిగినది.

“అనంతపిండముతోడి యేకరూపితయే యనంతముక్తి. కాని, ఇప్పుడో! మే మందరమును దాని కెంత దూరగులము!” అను ప్రత్యుత్తరము వచ్చెను. అంతలోనే యొక వేదనాపూర్ణనిశ్వాసము, ఒక కరుణకంపనము నిర్వీర్ర వ్యాప్తమై, “అమహాపిండము దిశను ఇక ప్రత్యావర్తన మెన్నటికో!” అని వినిపించెను.

పృథ్వి విహ్వలించిపోయినది. కాని, యిప్పటికి నామెకుతూహలము శాంతము కాక,

“తండ్రీ! అటులే యగుచో, నిచ్చటి హాసమ్ము
భిములగు నగ్ని స్ఫులింగము లేవియు నాట
లాడుచుండుటయే లేదా?” అని యడిగెను.

“పుత్రీ! ఇనియును నీవలెనే నా
యెండిలో నాడుకొనుచుండెడివి. శ్రీశాలాలన
తయు, ముక్తిశిఖానయు, వీని నొకటొక్క
టిగా నాయెడినుండి లాగుకొనిపోయినది.
ఇవి యిప్పుడు మెల్ల మెల్లగా నా కెంతయు
దూరదూరముగా పోవుచునేయున్నవి. నా
న్నేహముకూడ వీని నాడేకపోయినది.
ఈ స్నేహవహేళనము పరంపరాగతమే
యని యిప్పుడు నువ్వక్క మగుచున్నది!”
అను వేదనా వాత్సల్యమిళితములగు భాష
ణము లిప్పుడు శ్వనితము లైనవి.

పృథ్వీ యశ్రుతిధమై, “ఏల? ఎట్లు?”
అని యడుగి సాగినది.

“నేను నిట్లే మహాశక్తి నవహేళనము
చేసియుంటిని. పిమ్మట నా గ్రహకూటము
వట్లే యొనర్చినది. ఈనాడు నీహృదయము
నందు నదేభావ మంకురిత మగుచున్నది.”

పృథ్వీ వినియు వినన స్థలారకుంఁ, యా
సుదూర చాంచల్యమున పరిభ్రమించు
తారకాగణమును వీక్షింపజొచ్చినది.

* * *

పృథ్వీశ్రీహృత్కంఠంబు యధికతరము
కాజొచ్చినది. సూర్యునియెడల నామెకుఁ
గల ప్రేమ యంతయు నీభావమున లీనమై
పోయినది. తుద కొకనాఁ డామె ప్రబలవేగ
మున దిగ్ధిర తిరిగిపోవుచు సూర్యుని కెడము
కాక తప్పినదికాదు. ఒక్కక్షణ మామె
యావందసాగరమున నిర్మగ్న యయ్యెను.
తన నర్వబంధములు, నర్వసీమలును చూర్ణ

విచూర్ణమయిన ప్లామెకు తోచినది. ఇపు
డామె యంత స్వతంత్ర! ఆమె హృదయ
మున నుత్కంఠామహాతరంగము లుప్పొంగ
సాగెను. ఆ సంతృప్తిసాగరమున నామె యా
కాంతాస్వరూపమే కాన్పింపలేదు. అందు
మునిగిపోయినదో, యేమో!

కాని, యుద్ధిరక్షణముననే యామె
శంకానీడితమై పడంకసాగెను. అనంతాకాశ
మున నామె యెంటిమై ముక్తజీవన మెచట
నన్వేషింపవలెను? ఆమె సూర్యునివైపు
చూచినది. అతఁడు చాలదూరమున, దూర
మున నున్న తారలలో నొకటిగఁ గాన్పిం
చెను.

మరల కొన్ని యుగములవరకు నాకాశ
మున నేదియు నిట్లు తప్పించుకొని పోవఁ
డలవలెదు. పృథ్వీహృదయాన శ్రీహస్తేషణ
మందలి యుత్సాహము విపప్తమై పోయినదా
యనుచుట్లుండెను. ఇపు డామె సూర్యునిదెసఁ
జూచినచో మున్నెన్నడు ననుభవించి యెఱుం
గని విచిత్రభావము లుత్పన్నములు కాజొ
చ్చినవి. క్రమక్రమముగా నామెయం దుదాసీ
నతయు, నిరాశయు వ్యాపించుచుండు, నామె
హృదయమందే యొకభాగమగు చంద్రుఁడు
నామెనుండి విడిపడియెను. అపుడు పూర్వపు
శ్రీహస్తేషణోత్కంఠ యొకటే మారు
న్నేహాభ్యాలలుగా పరిణమమై బాహ్యవరణ
ములను జీల్చికొని ఏకటవేగమున నీవలికి
వచ్చి పడియెను. దూరాన ప్రజ్వలించు
సూర్యునిఁ గాంచినంతనే యామె తనలో
తానే, “న్నేహవహేళనము పరంపరాగత
మా?” అనుకొనియెను. అప్పటినుండియు
ధరణిలో భావోద్రేకము కలిగినపు డెల్ల

నాంతరంగికాన్ని బయటికి వచ్చినేయి చుండును.

ఇప్పు డామె నిట్టూర్పులు వుచ్చి, “నక్షత్రము లాడుకొనుచుండుటలేదు; ఆక్రందన మొనర్చుచున్నవి. అవి వంచలములు కావు; విహ్వలములు... ఈ స్నేహనిరాశాభ్యాలలు హృదయమునఁ దాల్చి, నే నింక నెన్ని నాళ్లు తిరుగవలయు నిట్లు? హా, తండ్రి!” అనుకొనినది.

భూమాఖముపై దొలగింపరాని వేదనా శేఖ లుకృష్ణము లైనవి. ఈనాటికిని కాలము వానిని తుడిచివేయనేరకున్నది. వ్యథాబాధితయై పృథ్వి కళోరయ నికృతయు నైనది.

పృథ్వి కృశించుచున్న చంద్రునివెల వెలపోవుమోము చూచి చూచి, దింతితియగుచుండెను. చంద్రుఁ డామెవైపు జాలి యొలుకు చూపుటఁ జూడసాగెను. ఆ దృష్టి యందు వేదన, పశ్చాత్తాపము, ప్రార్థనము, సర్వము మగ్నములై యుండెను. ఆతని

హృదయస్పందనము భూమి కతిక్ష్ణిణముగ వినఁబడుచుండెను. “ఇప్పు డేమగు” నని భూమి యాలోచించినది. అంతలోనే చంద్రుఁడు తన క్షిణాంగులి తూస్యమువెనె మెల్లగా చాచి, “చూడు!” అనియెను.

పృథ్వి యటు విశ్రీంచెను. రెండుగోళములు గిరగిర తిరుగుచు నొంకొంటిని డీకొని, శకలములై, వికలములై, తూస్యమున నస్తమించిపోయెను. పృథ్వి కంపించెను. భూమిపై వసియించు గణనాతీత ప్రాణికోటి తత్కంపనమున విలీనమయ్యెను. భూమి యాలోచనలోఁ బడినది—“ఇదియేనా ముక్త చీవనాస్వేషణము? ఇదేనా యా యమర జ్ఞాన?... ”

* * *

ఈ మహాశక్తియొ దొకయుంశమగు మోసప్రచును తన లఘుజీవనసమస్యలందు నీవరంపరాగత ప్రశ్నానివేతనే కంపించి పోవుచున్నాడు. - ఒకవేళ, ఏనికి నదే యుత్తరమేమో!

(హిందీకుంకి.)

శ త క మం జ రి (భక్తినంపుటము)

ఆంధ్రగ్రంథమాలలో మొదటిపుస్తకము

ప్రకాశకులు: కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావుగారు

ఈపుస్తకంలో వ్యూహాధిపత్యతత్వము, సర్వేశ్వరతత్వము, దేవకీనందన
తత్వము, ఒంటియిట్ట రఘువీరతత్వము, నారాయణతత్వము, కాళహస్తీశ్వర
తత్వము, దాశరథితత్వము, రంగశాయితత్వము, రామతారకతత్వము,
రామచంద్రతత్వము అనే పదితత్వకాలు ఉన్నవి. ఒక్కొక్కతత్వకానికి దానిని
విమర్శిస్తూ ప్రకాశకులు వ్రాసిన మంచిపీఠిక ఉంది. చాలా వ్రాతప్రతులతో
సరిచూచి వాటిల్లోనుంచి తీసిన పాఠాంతరాలున్నవి ఎక్కింపబడినవి.

డిమ్మిపైజా ౨౫౬ పుటలు, మంచికాగితాలు, మేలుబైండు వెల రు ౧-౮-౦

అంచెకూలి కొనువారి దే. శతకములు విడిగా దొరకగలవు

మేనేజరు,

ఆంధ్రగ్రంథమాల, 6-7, తంబు సెట్టిపీఠి, జార్జ్ టవున్, చెన్నపురి.

కాం గై సు చ రి త్ర

పట్టాభి శీతారామయ్యగారి యింగ్లీషు గ్రంథమునకు తెలుగు అనువాదము

ప్రతి 1 కి ధర రు. 2-8-0.

ఈ ప్రతులు ఆంధ్రప్రదేశ్ ఏజెంట్లు అం రివెన్యూ దొంగము.

మేనేజరు:—ఆంధ్రగ్రంథమాల, 7, తంబు సెట్టి పీఠి, మద్రాసు.

ఉ వ్వా ది

శ్రీ సతీకాంతరావు

‘రాజా’కి

“ఇది నేను ప్రత్యహం పడుతున్న బాధ. తెలిసో, తెలియకో పదిమందీ పడు తూన్న బాధ. పడునైన ప్రతిమనిషీ తప్ప కుండా పడే బాధ. ఇది మబ్బుగా, చీకటిగా, మందమందంగా తోచే మాయ బాధ. మన మనక్షణమూ — ఎరిగీ, ఎరగకా — అనుభ విస్తూన్న ఎంతవేదన. అర్థంకాని అగాధ వ్యాకులత. ఒకజాడ్యం — ఊహుఁ — ఒక విదాహం, పెరి ఆకలి. ఎముకలు పిప్పిచేసే తీవ్రవాంఛ, ఆపురాపురుమనే భీకర అసం తృప్తి. బ్రతుకంతా బాపురమనే పెద్దఖాళీ...

గీన్ని ఉత్తి ఉన్నాడంకింద తీసిపారెయ్య కండి —

జీవిత మంతా ఒక్కవిధంగా వేధించే ఈ మహాబాధ ఆఖరి కర్థ మైంది. ఒక నృప్తి రహస్యం అమాంతంగా కరతలామలక మై పోయింది. మనది మొదలూ — చివరాలేని ఒకటే ఒంటరితనం! ఈ ఏకాంతం తప్పించు కోవానికే మనం పడే పాట్లన్నీ, చేసేపను లన్నీ.

నేను భయంకరమైన ఏకాకిత్వంలో బ్రతుకుతున్నా! ఈవాస్తవం తెల్లమైంది మొదలు వీడిస్తూన్న పాడుబాధ కొన్నాళ్లు

నవ్వించాను; దీని నేదీ తుదమట్టించలేదని నాకు తెలుసు. ఏదీ! — వింటున్నారా? ఎంతతంటాలుపడ్డా, ఏంచేసినా; ఎంతబాధ పడ్డా; ఎలాంటి ముద్దుపెట్టినా, ఎంతగట్టిగా కాగలించినా — మన మెప్పుడూ బంటిగాళ్ల మే! ప్రాణం తినేసే ప్రత్యేకభావమే!

ఇల్లంటే చెప్పరానిబెంగ, పెద్దభయం. బాపురమంటూన్న ఇంట్లో ఉండలేక, ఇకడికి అకడికి పెళ్లిపోతుంటాను — ఇప్పుడు మీతో మాట్లాడుతున్నా. మీరు వింటున్నారు. ఏం లాభ మంటాను? ఉభయులం ఏకతంగానే ఉన్నాం. ఒకరికక్క నొకరముండి ఎడంగానే ఉన్నాం... తెలిసిందో?

కల్లబొల్లిసుకాల్లో కల్లు మూసుకుని కలలు కనడం నాచేత కాలేదు. ఈ ఒంటరి వ్యసనం దాహించింది. బుజాలరాసిడి మినహా ఇతరసంపర్కం లేకుండా, అంతులేని ఒంటి పాటు నవగతం చేసికొన్నా ననే గర్వమైన తృప్తివినా వేరు సంతోషం ఎరగకుండా ... పెర్రెత్తినట్టు తిరుగుతున్నా నీ ప్రపంచంలో.

నా కొంచెం మతి చెడిందని మొహ మొహాలు చూసుకొంటున్నారు, అవునా?

ఇలా వినండి. ఈ దిక్కు-మాలి నవస్థ ప్రాప్తించింది లగాయతు, అంచూ దరి తెలికుండా అలా అనాటి కానాడు ఏదో అంధకారకూడంలో అడుగడుక్కి- దిగబడి పోతున్నట్టు భావపడతా. చుట్టూకక్కల నెవరూ లేకుండా; నాలూ విమాదయాత్ర సాగిస్తూన్న మరోజీవి తోడులేకుండా ఇలా ఒక్కణ్ణి కుంగిపోతున్నా. ఈకూడం - జీవితం. ఒక్కొక్కప్పుడేవో సందర్భు, ఎవేవో కంఠాలు, అరుపులూ వినిపించి ఆ గండర గోళంకేసి వెడతా. కాని, ఎక్కడినుండి బచ్చిందో ఆగోల ఎన్నడూ సరిగ్గా తెలియ లేదు. ఒకట్లూ తారసిల్లరు; ఆవరించిన ఈ కారుచీకట్లో ఇం నెవరూ కనిపించరు; “మన మందరం ఎడారిలో ఉన్నాం: షరప్పరం అర్థం కాము.”—

అంతే- ఎవరూ ఎవ్వరికీ అర్థంకాదు. ఎంత చెప్పినా, తల బద్దలు చేసికొన్నా, ఏమీ తిప్పలు పడ్డ. కొన్నిటి మిమ్ము-మిమ్ముమనే కాంతి తప్ప వేరేమీ కనబడ సంత దూరంలో విశాలాకాశంలో అగ్ని కణాల్లా దువ్విన ఆనక్షత్ర సముదాయంలో ఏం జరుగుతోందో భూమ్మొదివాళ్ల కేంతెలుసు? ఆ అనంతకాలంలో అంతర్వీధి మైసోయిన మిగతా కోటానుకోట్ల సంగతి ఏం చెప్పగలం? మాట్లాడరేం?—

మరొకనిలో ఏముందో మనిషికూడా అంతమాత్రమే గ్రహిస్తున్నాడు. సక్షత్రం సక్షత్రంకంటే షరప్పరం మన మెక్కువ

దూరంలో ఉన్నాం. మన ఒంటిపాటు జదిరెట్లు - వెయ్యిరెట్లు అధికం. తలపోత బోతు తెలియలేం కనక. మన మర్థం చేసికోలేని మనుష్యులతో ఈ నిత్య సంకర్షంకంటే ఘోరమైన దేముంది? చాచినచేతుల్లో - చేరడంమాత్ర మెన్నడూ లేకుండా ఎంతో దగ్గరివాళ్లంటాగ, కలిసి కట్టేసినట్టుగా, ఒంకారులం ప్రేమించుకుంటాం. ఏక్యంకోసం పూరికే ఇదయిపోడం చాలా ఇబ్బంది కలిగిస్తుంది. కాని, మనశ్రమ లన్నీ వృథా, ప్రాకులాట నిరుపయోగం, నమ్మకాలు వ్యర్థం, కొగలింతలు కని చెయ్యవు. కలియాలని ఉద్రాత లూగేసరికి మన ఆకస్మిక మనోవికారాలు మధ్య నిల్చి మనల్ని డీకొనచేస్తాయి....

ఏ న్నేహితునికో ఈహృదయం విప్పి చెప్పేటపుడే ఎక్కడలేని ఒంటరితనం నన్ను బాధిస్తుంది. అప్పుడే దాటరాని ఈ అడ్డంకి బాగా బోధపడుతుంది. నామిత్రుడు ఎక్కనే ఉన్నాడు. అతని తేటకట్లు నాపైని ప్రసరిస్తున్నాయి. కాని, కాని - కదిలే ఆకళ్ల వెనక మెదులుతూన్న ఆశ్చర్యమాత్రం దృగ్గోచరం కాదు. హుం. నే చెబుతూన్నది వింటాడు. ఏమనుకుంటున్నాడో?— ఈయారన మీ కర్థంకాదు. నన్ను ద్వేషిస్తున్నాడో, నిరసిస్తున్నాడో, వెక్కిరిస్తున్నాడో? నే నన్నది విమర్శించి నన్ను తిసామాన్యనిగానో, ఒట్టి తెలివిమూలినవానిగానో జమకడతా డనుకొంటాను. ఏం?— అనలు వినడమేలేదేమో? అతని ఆలోచన లెలాగ తెలుసుకోడం? నే

నశని ప్రేమించినట్లుగా నన్ను ప్రేమిస్తున్నావో లేదో కనుక్కోడ మెలాగ? ఆ చిన్నతలకాయలో ఏముందో? అబ్బా, అంతా అయోమయం! విశదపడని మనిషి ఆలోచన - నిరూఢం, స్వతంత్రమైన ఆలోచన - ప్రాణాంతకమైన ఆలోచన ఎంతమిప్పరీ! దీని నాకళించాలేం, అదుపులో పెట్టాలేం; శాసించాలేం, సాధించనూలేం.

ఇంక నేను! - నా జీవనసర్వస్వం సమర్పించుకుందామనీ, నా ఆత్మద్వారా లన్నీ తెరిచి పెట్టదామనీ ఎంతో, ఎంతో ఉబలాటపడతా. చూడగా - నేనింకా ఆ అగాధంలోనే - అట్టడుగున - ఇరదులు ప్రవేశింప శక్యంకాని నా రహస్యవాసంలోనే దిగబడిపోయాను. దాని నెవరూ కనిపెట్టలేదు, చూరలేదు. నన్ను పోలినవా ఘోషటం దుర్లభం ఒకరినొకరు గ్రహించడం దుర్లభం...

మీరైనా ఇప్పుడర్థమయ్యే సనుకొంటూ - లేదు! వీడికి మతిపోయిందనుకుంటున్నారు. పరిశీలనగా పరికిస్తున్నారు. పరికించి వెరగుపడుతున్నారు. 'ఇంతట్లోకి ఏమొచ్చిందని' తెల్లబోయి చూస్తున్నారు. బద్ధు! కాని, ఏనాడైనా దారుణం, దుర్భాష్యమైన నా ఆవేదన, నా ఆరాటం ఇంత గ్రహించగలిగినట్లయితే, నాదగ్గరి కొచ్చి 'నిన్ను తెలుసుకోన్నామోయ్!' అనండి చాలు. చాలు: ఒకనిమిషమైనా రవంతశాంతి కల్పిస్తారు..... స్త్రీలమూలంగా నా ఒంటరి బ్రతుకు, నా దిక్కుమాలినస్థితి మరింత

ఘోరంగా తెలిసిపోయింది. అబ్బబ్బా! స్త్రీలనుంచి యమరూతన పడిపోయాను. పురుషుల్నిమించి స్త్రీలే నేనంటరిని కాననే వెర్రిభ్రమ కలగచేశారు. - ప్రేమావిష్టనికీ తా నేదో విశ్వమంతా విరిసిపోతోన్నట్టు, మహాదానందమీదో తన్ను చుట్టుకొన్నట్టు పెరిగా ఉంటుంది. ఎదురేతనో కనిపెట్టారా? ఇంకేం కాదు; - తా నింక ఏకాకిని కానని భావిస్తాడు. ఒంటిపాటు, అనవాయత్వము అంతరించినట్టు కనిపిస్తాయి. ఎంత పొరపాటు!

దీర్ఘకేశాలతో, మోహనరూపంతో, ప్రణయవీక్షణాలతో మురిపించే వ్యక్తిమందర వెళ్లబుచ్చినగడియ లెంత మధురమధురమో మీకు చెప్పనవసరంలేదు. ఆ ఉద్రేకంలో, విభ్రాంతిలో, ఆబుద్ధిమాంద్యంలో - అపుడే ఆత్మలు రెండూ ఏకమైపోతా యనిపిస్తుంది. అంతే. ఆ 'అపుడే'మాత్రం ఎప్పుడూ రాదు. వారాలతరబడిని అలా పెరిచినతో, నమ్మడానికి వీలేని ఉత్సాహంలో ఉండుండి చివరికోనాడు పూర్వంకన్నా ఎక్కువ ఒంటరిగా ఉన్నట్టు తెలుసుకుంటాం. ప్రతీముద్దుదినరా, ప్రతికొగలంతతరవాతా, ఈ దిక్కుమాలిన బాధ ఎక్కువౌతుంది. ఎంత దారుణంగా బాధపడతాం!

అగమ్యగోచరమైన ఆ అన్యోన్యభావంలో అభిప్రాయాలు - ఆశలు పూర్తిగా కలిసి పోయి ఆమె అంతరాంతరం అవగాహనై పోతోందని తోచే ఆ ముహూర్తంలోనే

ఒక్కమాట, ఒకేమాట పాతాత్తుగా మన
 తలలు చెరుస్తుంది, మధ్యనున్న భయంకర
 అభావం మెరుపులా చూపెడుతుంది...
 నా, — మన ప్రియురాలిదగ్గర — ఉనికి
 పోయే ఆ భావోద్రేకంలోనే అంత హాయి
 కంటూ - కిక్కురు మనకుండా ఒక రాత్రి
 గడపడంలాంటి మహాదృష్టం ఇంకోటిలేదు.
 ఈ ప్రపంచంలో! — అంతకంటే ఎక్కువ
 గొడ్డు - ఇంతవర కేరెండుప్రాణులు ఒకటి
 కాలేదు!

నామట్టుకు ఆత్మ మూసి కూర్చున్నా
 పుడు. నానమ్మకాలు, ఇష్టాలు, ఆలోచనలు
 ఇతరులతో చర్చించడము మానేశాను.
 ఒంటిగా బ్రతకడం మన ప్రారబ్ధమని బోధ

పడింది మొదలు నామనోభావాలన్నీ మరుగు
 పరిచాను. ఉద్దేశాలతోటి, నమ్మకాలతోటి
 — వాదనలతో నా కేమవనరం? ఎవ్వరితో
 నూ కూడలేక తొలగి అందరికీ దూరంగా
 ఉండిపోయాను. అదృశ్యమైన నా ఆత్మ గుట్టు
 గానే ఉండిపోయింది. దినమూ ఎదర్కొనే
 ప్రశ్నలకి మామూలు జవాబులు నోరు కద
 పడానికే ఇవ్వం కానపుడు - చెవివారనే చిరు
 నవ్వు జాగ్రత్తపెట్టాను. —

అర్థహాతోందా? అలా చూస్తున్నారేం
 ఇదంతా నిమేషమాత్రమే మనుకుంటున్నారా,
 ఉన్మాదంకింద తోసిపారేస్తున్నారా? బుద్ధి
 శాలి నని బుర్ర లాడిస్తున్నారా, బోధ
 పడక తెల్లబోతున్నారా?"

నా గుట్టు

‘పరాశర’

వేలించు లోకంపు వినపు దృష్టులు తొలగ
 నేగిరించే వలపు విధమంత లో నగచి
 అతి గుట్టుగా బరువు బ్రతుకు ఈడ్చుచునుండ,
 వెలిబుచ్చినది నన్ను వాడువారినమోము.
 ‘భావనా లోకంపు బడబావలము నిన్ను
 బాధించునా’యనుచు పరిహసించెను జనము.

పుస్తక సమీక్ష

నాడు - నేడు

గ్రంథకర్త పి. అదేయంకో. అనువాదము: రామమోహన్. పేజీ ౧౫౦. విక్రయపాపిత్య మాల—ముంగుడ. అంబాశీశేటపాఠ్య.

ఇది రమ్యప్రజల జీవితానికి సంబంధించిన ఒక నవల. నాడు - నేడు అనేకప్పుడు చెప్పేకథ రెండు భాగాల్లో ఉందని ముద్రిస్తోంది. ఇందులో సవ్యా అనే వ్యక్తి తన జీవితకథను సవివరంగా చెబుతాడు. ఒక విధంగా ఇది 'ఆత్మకథ'. సవ్యాయొక్క తాతపేరు నికనేర్. తండ్రి ఓప్పయ్య. నికనేర్ చాలా బలం, ప్రాణ శక్తి కలవాడే. అతనిజీవితం అంతా కష్టాలతోనే గడిచిపోయింది. ఆఖరు అతడు వీధివాడవుతాడు. అప్పుడు తన ఆత్మకథ చెబుతాడు మనసులకు— "అవగా అవగా ఒక చీరు. ఆవుల్లో ఒకమనిషి వుండే వాడు, చాలా బలమైనవాడు, శక్తిమంతుడు. ఆశక్తి కూడా అంతా - ఇంతా శక్తి కాదు, రాక్షసిబలం. రెండు చేతుల మధ్యా నోళ్ళో, నల్లరొట్టినకూడా నుండ - పిండి చేసి పారవేసేవాడు. వట్టి ఇనుము అనుకోండి. మరెండుకొని అతనికి ఉన్నదల్లా ఆవిలమే. ఏకేవుడు గాని, ఏదెయ్యంగాని, అతనికి ఆతరంలే వేరూ కుయలేదు. ఎంతబలం ఉంటేనే? వట్టి దుద్రుడు! అభాగ్యుడు! పాపం ఎప్పుడూ ముఖపడాలని అనుకోలేవాడు. సుఖంకోసం ఎంత బదువుపనికైనా సిద్ధం అయ్యేవాడు? ఎంత శ్రమపడిఅయినా సరే ఆ సుఖంకోసం దానివెంటబడి పరుగెత్తేవాడు. కాళ్లు నొప్పూ వుట్టేయి. పరుగు ఆపలేదు. ఒకప్పుడు పట్టింది. ఉదాహరణ. ఆగలేదు. ఆఖరుకి ఆసుఖజేతకే దయ వుట్టి తనంత తాను ఆతనికాగిటికి దొరికింది. కాని సుఖజేత అతనిని సుఖపెట్టడానికి దగ్గర చేరలేదు. పూర్వ చేయడానికి - ఏడిపించడానికి - వాణసంచేయడానికి - అతనిజీవితాన్ని వాణసంచేయడానికి - ముత్రమే అతని దగ్గరకి వచ్చింది... అప్పుడు ఆకథలోనిమనిషి చేయవలసిందేమిటి? అంతకష్టమూ పడి చేతజిక్కించుకొన్న ఆసుఖ స్వప్నం ఇట్టే చూడటప్పటికి కరిగిపోయి ఉరుకుంది.

ఆ కాగిరింతలో మిగిలినది కేవలమూ బాగ్యమూ-బూడిదా ముత్రమే. ఇప్పుడు ఆలోచించండి, అతడు ఎంత బాధ పడతాడో, తల కీల పెట్టి కొట్టుకున్నాడు, పళ్లు విరుగ కొట్టుకున్నాడు, బట్టు పీకుకున్నాడు. కళ్లు పొడుచుకున్నాడు. — ఆ రోజు మొదలుకొని ఆ దురదృష్ట వంతుడు వీధులపట్టి పోయాడు. అతనికి ఎక్కడా కాంతి గాని, సంతోషంగాని దొరకలేదు. ఇంక వచ్చిపోయేక గోరిలో పడుకుని అక్కడ పెరిగిన రేగుచెట్ల ఆకుల ధ్వనులు వింటూ ఉంటే ఏమైనా కాంతి లభిస్తుందేమో మరి."

ఇది తాతకథ. చాలా రోజులవరకూ మంచం వట్టిపోయి ఇవరకు వనిపోతాడు. తరువాత సవ్యా యొక్క తల్లి, తండ్రి, సోదరులు సోదరి అంతా ఒక్కొక్కడై, అతన్ని విడిచిపోతారు. ఇక శ్రవంచంలో సవ్యా ఒక్కడే. అతని తాత అప్తకష్టాలు పడి 'మరద నుంట' లో కట్టిన నుడినె ఇప్పుడు నిరర్థకం. నా అన్నవాళ్లు లేవప్పుడు ఆ నుడినెవల్ల ప్రయోజనం ఏమింది? నుడినె ముందరికి వెల్లినప్పుడల్లా ఏమి చేగాని వచ్చు రాదుగా మరి.

అప్పుటికి సవ్యావయస్సు పదిమూడేళ్లు 'రింగు' అనే ఒక జేబువంటి కుప్పిలో కరిచయం కలుగుతుంది. నెమ్మది నెమ్మదిగా ఆ చిన్న వయస్సులోనే సవ్యా 'గజదొంగ' పదవిని ఆలంకరిస్తాడు కాని అక్కడా అతనికి నిలకడ కుదరలేదు. తరువాత మిలిటరీలో చేరుతాడు. మిలిటరీ యజమానియొక్క ఆగ్రహానికి నరియై అక్కడినుండి వెళ్లిపోతాడు. ఒక అనాథాలయంలో చేరుకుంటాడు కాని కార్లకని వదిలేక్కూ! తరువాత ఇంజనీలో బాస్టవేయటానికి పోతాడు. అక్కడా నిలకడ లేకుండా పోయే పరిస్థితి వాపురించింది. కాని ఎల్లాగైతేనేం, నిలకొప్పమని ఇంజనీ డ్రైవరు పరీక్ష పాస్ అవుతాడు. అతనితోపాటు ఇంకా కొంత వంది అతని పాఠశాలకు ఆ పరీక్షలో కృతార్థులైతారు. చివరికి లీనా అను యవతిమీద అతనికి ప్రేమ కలుగుతుంది.

సన్యా శుష్టుకవరకు కథను రచయితయే నడిపిస్తాడు. సన్యాకు కొంచెం జ్ఞానంవచ్చినతర్వాత ఆతనే ప్రతిశుష్టున్ని విరిచేస్తాడు. కుటుంబంలో ఉన్నంత వరకు ఆతని జీవితం 'నాడు', తరువాతిది 'నేడు.'

మొదటిభాగంలో కథ మహాభూతు గా ముందుకు సాగింది. తరువాత ఆత్మకథగా మార్చుకుంటూ ఉంటే బాగుంటున్న అనిపిస్తుంది. మొదటిభాగంలోని కథ పాత కునియనమ్మను కలిపివేస్తుంది. నికశేర్ జీవితం మహాకష్ట సంకులం, అందుకే మహాద్భుతం. అనిమహాభావాన్ని బహిరంగమయ్యేలా చూపించాడు కథకుడు. ఈ వలకు ప్రాణం నికశేర్. ఆ పాత్రస్వప్తి అద్భుతం.

ఇకపోతే రెండవపాత్ర సన్యా. సన్యా చాలా మురుక్షుడనాడు. పరిస్థితులు ఆతన్ని అనేక పట్లకు నుంజుకుపోయినాయి. అతని జీవితంలో వేగరహితు లేదు. పరిస్థితులు ఎలా తీసుకుపోతే అలా పోతాడు. కథకుని దృష్టిలో ఈవలకు వాయుకు సన్యా. అందుకనే అతని జీవితాన్ని తూచా తప్పుకుంటా వర్ణించాడు. కథయొక్క రెండవభాగం రహస్యజీవు కాత్మిక జీవితపు ప్లాట్ అని చెప్పవచ్చు. మొదటిభాగం అలా కాదు. అందులోనూ కాత్మికమైన దురస్థితులను, —త్రాసుకు వల్లను అధోగతికి పోయినవారి జీవితాలను, జీవితంలో ముఖమనేది ఎరుగక తమమనములను సహితం అమ్మకొవడానికి వెనుదిరగనియురకుల జీవితాలను, దారిద్ర్యం వల్ల జ్ఞానభూమికి వెచ్చి మనుష్యత్వం నశించి పశువుల్లాగ తయారుకావడం మొదలైనవి మరలను కళ్ళకు కట్టినట్లు లేకుండు చిత్రించాడు. అయినా అందుకే కాదు దాని కామహత్తు. అందులో వాఙ్మయం వుంది. సుండేను గట్టిగా అడిమిపట్టి చెడువలసినట్లుంది కథ. నికశేర్ జీవితం పాతకష్టి ఎన్నెన్నో భాషల్లో, ఎన్నెన్నో మార్గాల్లో తీసుకుపోతుంది. అతని బలం, అతని సుఖానంద - చివరకు లభించిన విద్వితనం అబ్బ! ఎంతటి ప్రాజ్ఞ! ఎంతటి దయనియమైన బ్రతుకు. ఈ ఒక్క పాత్రను పుష్టించినందుకే అతయొక్క ధన్యము.

పోషితుల దృష్టిలోనే అనువాదము దీనిని అనువదించినారు. అయినా చూపువ్వలో "అమృ" తరువాత

"నాడు - నేడు" తెలుగువాఙ్మయానికి రెండవకొనక. అమృలాను దీనిలోకథ ఒకేదినపున చివరవరకు నడవక పోయినా కథ హృదయాన్ని ఆకట్టుకోంది. "అమృ" లోని తెలుగుభాష మళ్ళీ ఇందులో కనపడింది. అక్కడెక్కడ గోదావరికిల్లా వాడుకపదాలు వాడబడినా భాష ప్రవాహంతరే భారాపద్ధిగలిగి రమ్యంగా వుంది. "అమృ"ను ఆచరించినట్లు తెలుగుచేతం "నాడు-నేడు."ను కూడ ఆచరిస్తుంది అది.

పోతే ఒక్కవిషయం. ఈ పరాయిగనాన్ని ఎరువు తెచ్చుకుని ఎంతకాలం ఈవిధంగా మనం సంతోషించడం?

వెంకటేశ్వరరావు.

నాటికా గుచ్ఛము

కవి : పి. వి. రాజమన్నుడు. ప్రకాశకులు : సన్మాన్యార్. పోస్టుబాక్స్ ౨౨౧, చల ౦-౬-౦.

ఈ నవ్వంలో మచ్చంగా మూడు పుష్పాలున్నాయి. విమర్శ - మాతృప్రేమ - నిష్ఠలం. మూడింటికి ఒకటే కావ ప్రేమ. రంగులలోను రీతులలోను మాత్రం మూడు మూడు మోస్తరులు.

మొదటిది విమర్శ. ఎక్కువలో బాసండ్లక పోయినా తరువాత తరువాత సాఫీగా నడిచింది రచన. కథ విచిత్రాంతం. చేరులారా విచిత్రాంతంగా వ్రాయాలని వ్రాసినట్టే కనిపిస్తుంది.

రాధ బాలవీరింతువు. గర్భవతి. కేవలం ఒక్కతే అయితే బాలయో, సుంట్లో చూచుకునే ఉండేది. ఇంకొక ప్రాణం మూలాన్ని కామేశ్వరమ్మగారిని అపరిచితుని ఆశ్రయించింది. కామేశ్వరమ్మ వదిలగాదు ముబ్బమ్మ, వాళ్ళు అన్నపదమవాక్కొల మూలాన్ని అభిమానంకలిగి మార్చుపోయింది. తల్లాలన కామేశ్వరమ్మకొడుకు సత్యనారాయణ పడిపోకుండా చేతులలో పట్టుకుని ముఖంపైని నీళ్లు చల్లాడు. కండ్లు తెరచి సత్యనారాయణ్ణి చూసింది రాధ. కృతజ్ఞుల చెల్లెలగా మరుస్తాయి మామ్రలు ఆపశంగా వాళ్ళకు ప్రేమ అంకురించింది. చివర ప్రేమ స్వరూపమే తెలియనిలోజాల్లో

అర్థతాత్పర్యాలులేని భావాలతో రాసువరావుగారి కొడుకుని ప్రేమిస్తున్నా ననుమరి గర్భవతిఅయింది. ఇప్పుడు, ఇప్పుడూ ఎదుగున్న సత్యాన్ని చూడడంతోనే ప్రేమస్వరూపాన్ని తెలుసుకున్నా వంటుంది. ఈ మోస్తరు ప్రేమ మహా చెడ్డది. మనయిల్లం వచ్చినరకంగా మనశలశివోమా ఉంటుంది. తల్లితండ్రులకు వదలిపెట్టి రాధతో వేరకాపురం పెవతాడు సత్యవారాయన. మాడుమాసాలు కాలక్షేపం చేస్తారు. సత్యవారాయనకు ఎక్కడా ఉద్యోగం వరకదు. చాలా కృపించి పోతాడు. ఎంతో ఘోరమైనపాపం చేస్తూన్నట్లు రాధకు దుఃఖం కలుగుతుంది. అందరి విముక్తి కోసం ఆత్మహత్య చేసుకుంటుంది. బాగా పట్టు ఉన్నమరో పుణ్యార్థుడు అడ్డపడి ఆడుకుంటే యింకో ప్రేమ స్వరూపాన్ని పరికించి ఉండేదేమో. రాధ సైర్యంగల

స్త్రీలా కనిపించదు. ప్రేమించావన్న సత్యవారాయన కోసమేనా బ్రతికింది కాదో పైపెప్పు అరివికోసమే తీరితాన్ని త్యాగంచేసేసిం దంటారు!... ఏమో!

ఈ పుస్తకంలో మరో రేక ఉంది. సుబ్బయ్యగారి మామకు సుధీద్ర. బాలవీరంతునే. ఈ రేకకుమాత్రం పోషణ బాగా జరిగింది.

ఈపుస్తకపు సృష్టించడంలో కర్తవ్యం ఉన్నట్లు కనిపించదు. ఏకంగాను సంఘసంస్కరణకు సాయ పడదు.

రెండవది మాతృప్రేమ. వీరి చాలా అందంగా ఉంది. వాసవమాత్రం హేయం.

నేను కోరి, ప్రేమించి, అనురాగంతో శారదను వివాహం చేసుకుంటాను. కర్మకషాస్త్ర ఖాయీలా పద

చిరకాలమునుండి బాధించుచున్న మాత్రవ్యాధులకును శగ (గ నేరియా) వ్యాధికిని క్రొత్తగా కనిపెట్టబడిన దివ్యోషధము గో నో కి ల్ల ర్ (రిజిస్టర్డు)

కుత్రిమములు చూచి మోస పోకుడు. మందును ఖరీదు చేయునప్పుడు ప్యాకెటుపై గోనోకిల్లర్ చేరున్న, 'జోడి' మార్కు సీలునుగమనింపుడు.

ఇంగ్లీషుమందుల బేరీయబౌమ్ధములను పుచ్చుకొనినను గుణము కలుగనియెడలను, యింజక్షనులవలనను వాక్కిమలవలననుగూడ లాభము లేకపోయినయెడలను, కడపటిప్రయత్నముగా మా గోనోకిల్లమనూడ పుచ్చుకొని చూడుడు. పెక్కు యెండ్లనుండియున్నను లేక క్రొత్తగా కలిగినను ఏరకము శగ సంకటమైనను మరెట్టి మాత్రవ్యాధులైనను స్త్రీలకైనను పురుషులకైనను గోనోకిల్లరు తప్పక కుదుర్చును. మాత్రము బాగోగా నవలెను. మాత్రము పోవుచున్న పుడు కలుగు మంట రెడ్డిపోవును. మాత్రనాశమునందలి వాపు తీసిపోవును, సగవ్యాధి (గోనోకొకసు)వలన మాత్రము బొట్టుగావడుట, మేహరోగమువలన మాత్రద్వారము నుండిపోవు తెనుపు, మాత్రద్వారముయొక్క వాపు మాత్రద్వారముయొక్క చుట్టువుండు పోకయొక్క వాపు, మాత్రతాతయముయొక్క వాపు లేక మాత్ర రిద్దియొక్క వాపు, వరములజబ్బు, మున్నగువ్యాధులన్నియును స్త్రీలకును పురుషులకును గూడ గోనోకిల్లరువలన కుదురును. వీర్యము (సెమను) పోవుట, మాత్రవ్యాధులు మున్నగునవిగూడ దీనివలన కుదురును. ఖరీదు 50 మాత్రలుగల సీసారు. 2-0-0. కృత్రిమములు చూచి ధ్రువ జెందవలదు. మాపుంజామాడ్కు గమనింపుడు. పి. పి. చార్జీ ప్రత్యేకము.

అప్రెషు:—డాక్టరు పి. యస్. జస్సాని, సిర్గాను వెమక రోడ్డు, బొంబాయి 4.
Dr. D. N. JASANI, Girgaon Back Road, Bombay 4.
 Madras Agents:—DADHA & Co., 52, Nainippa Naick St., P. T. Madras

తాడు. మొదటిలో కారద విచారంతో అన్నమేనా
 తినేసికొడు. సత్యం పరీక్షలు కాగానే యింటికి వస్తాడు
 భార్య కృణించి పోవడం చూడలేక ఇతర విషయాల్లో
 గొంచెం ఆసక్తి తీసుకుంటేట్లు చెబుతూ మీ వదివ
 గారిని అంటాడు నేను సత్యంతో. తరువాత కొన్నాళ్లకు
 గారవ భర్త దగ్గరకే ఇళ్లడం చూశేస్తుంది. అదివలో
 తంతా మార్పు. నిల్క చీరలు, పేసుపాడరలు, పీసీ
 పాలు, పిక్కాల్లు పెరిపిపోతాయి. నేనుకు అనుమానం,
 బాధ కలుగుతాయి. తన కారదకు తనవీడ ప్రేమలేదు.
 కోడలు చర్యంతా తల్లికి తెలుసు. కొడుకుకు బాధ
 కలగకుండా అంతా కప్పి పుచ్చుకుంది, మాతృప్రేమ
 మూలాన్ని. అసలు సంగతి... సత్యం... కారద...
 ఇప్పుడు మూడు మాసాలకదుపు. నేను నిద్రమందు
 కొవాలంటాడు. చేతులు తడబడినవి కొబ్బరి గ్లాసులో
 పుక్కిల ముక్కలను పోసి యిస్తుంది: నేను గాఢంగా
 నిద్రపోతాడు- పూర్తి నిద్ర. సత్యంకోసం ఆవిడ తల్లి.
 తల్లికి అందరికొడుకుల మీద సమాప్రేమ ఉండదు
 సరే.

మాడవది నిమ్మలం. మాడింటిలోను చక్కటిపువ్వు.
 వేళ్ళనుమాడా పూదయం, ప్రేమ, విశ్వాసాలు ఉండ
 వచ్చును. ఇది ఒక్క పెండ్లాడిన భార్యలసాచ్చే కాదు.
 మరొకవిషయం; పెండ్లాడిన భార్యలలో బలమతం పాలి
 వత్తం ఉంటే ఉండవచ్చు. వేళ్ళలో పాలివత్తం
 ఉంటే స్వతంత్రమైన స్వచ్ఛందవృత్తి-గణనీయమయినదే
 నిజంగా. కాని ఒక అసంతకరమాత్రం ఉంది. వేళ్ళ
 కలితలో యీసునుకాలు నిజంగా ఉన్నా నిరుప
 మోగాలు ఎవరి దోషం? తాడిక్రింద పాలుత్రాగిన
 మీ ప్రరయి పోతుంది.

ఆపంట సూర్యనారాయణమూర్తి.

జాతకకథాగుచ్ఛము

(ఆంధ్రకావ్యమాలాపుష్పము, ౧). గ్రంథకర్త:
 శిశుమణి శ్రీ సన్నిధానము సూర్యనారాయణ
 బ్రాహ్మణుడు. ౪౪ తేరి, గోమలము - ఓంకరా
 వాడు (చక్కా). మూల్యము రూ. ౧-౦-౦.

ఉదారాశయసందీపితమైవది ఉత్కృష్టసాహిత్యము. ఈయంశమును దృష్టినిడికొంటిమేని, సాహిత్యకళకును, రత్నకాస్త్రయనకును, మతమనకును అభివాభావ సంబంధము కలదని గుర్తింతుము. ఉదాత్తసత్యములను కథలం చుచ్చరించి మతాచార్యులు వాని నవలీలగ ప్రబల మనగుల కెక్కింది. ప్రపంచవాద్యయమం దీకథలకు మహోన్నతస్థానము కలదు. వైదికకథలునా, రామాయ్ణ కథామృతమందలి కథలును గుప్రసిద్ధములు. వైదికకథలకు యందే జగతియందు ప్రసిద్ధులైవని జాతకకథలు. కావ్యముని పూర్వధరముల యంతంశమును దెలుపున వివిధవి నిర్మలనీలిబంధురములు. వీనిని వతించినపుడు బాధ మరమునాత్మ్యము పూర్వయంగమమగును. ప్రాచీనభారతీ వాగరకతను నుటించిన వృత్తాంతము నుబోధకమగును. "బావేరు" జాతకమును పరిశీలించినపుడు, భారతీయులు ప్రాచీనకాలమున నాకామూత్రయం బాటిలేటి రనియు, తేలిలను మున్ను నూరనీరులతో వాణిజ్యము చేయు చుంకువా రనియు, నెరుట్లు మున్ను ను వత్పలకుమాడ గొంపోయి వావిగతులవలన నిమ్మలను గుర్తింపుచా రనియు గ్రహించుము. ఆంధ్రరాజులు బాధ్యుతపోషకులగుట, తెలుగునకును, పాలీభావకును కొంత సంబంధ మేర్పడినది. ఈయంశమును పరిశోధములు గనునింప గలరు. కాని ఆంధ్రపండితులందు పాలీ వధ్యించినవా రెందఱో లేరు. కాని పాలీవాద్యయము సంస్కృతియు ద్వారా కొంతదనుక తెలుగువాద్యయముల కెక్కినది. "సుండుమార", "నిగ్రాధమిగ", "వానీంద", "దధివాపా న" "నుహోఽద్ధ", "జవశకున", "ఉత్సంగ", "ఉలూక", "వేదబ్ధి" మున్ను ను జాతకములు కొందఱికి పరిచితము లై నవి. ప్రస్తుత గ్రంథకర్త గారు ఆశ్చర్యకారుని సంస్కృత "జాతకమాల"నుండి యొడుకథలను గైకొని వద్యరూప మున నీగ్రంథమును రచించిరి. ఇది బాధ్యుతకీర్ధాంతము లతో, సుదారాశయములతో, సంభరభావములతో నుండి లమై యున్నది. "Sermon of the mount" మహోత్కృష్ట భావములతో నింకిన వీనుబోధనమని వధ్యజగతి ఎఱుగును. ఈ ప్రబోధము ప్రపంచమున శ్రుతిగోచరము కాకమున్న దీరికంటె ఘనతర ప్రబోధము బాధ్యవాద్య యమున కలదని ప్రస్తుతగ్రంథము చెప్పుక చెప్పుచున్నది. శివీకథకును, దధీవికథకును గోరకకథాగ్రంథమై

తెలుగులో క్లుప్తముగను ఏర్పాటుగను పీఠికయం దీయబడినది. ప్రభుత్వ ప్రకటనయొక్క అనువాదము క్లిష్టముగా నున్నను ఈ పీఠిక దాని వర్ణము చేసుకొనుటకు బాగుగా ఉపయోగించగలదు.

ఈ పుస్తకము హైద్రాబాద్ సంస్థానమునందలి యాంధ్రులెల్లరును చదువగలది. పీఠికయు ప్రకటనయు పూర్తిగా చదివినట్లయిన నైజాం గా రొఫసు సంస్కరణలెంత స్వల్పమైనవో తేటపడగలదు. కేకాభ్యుదయమునకు హానికరమైన కృత్రి ప్రాతినిధ్యము, అల్పసంఖ్యాకులకు సుహృద్దీయముల కధిక ప్రాతినిధ్యము ఎట్లే సుస్కరణలలో చొప్పించబడినవో ఎల్లరును తెలుసుకొనుటకును, హైద్రాబాదు ఆంధ్రులలో రాజకీయ ప్రకృతి కలుగుటకును ఈ పుస్తకము తోడ్పడగలదు.

ప్రకటనానువాదము అవ్వయకాత్మ్యము లేక సులభముగా నుండినట్లయిన జనసామాన్యమునకు మిగుల అకర్షణీయముగ నుండెడిది.

సి వి. దీక్షితులు

పాల పుంక

కర్త : అత్తిలి సూర్యనారాయణమూర్తి, భీమవరం. వెల ఆర్ధరూపాయి.

ఈ పుస్తకానికి పీఠిక తల్లావర్ణముల నివళంకరణాత్మికముగా వ్రాశారు. ఇందులో కొన్ని కేయాలు, కొన్ని పద్యాలు ఉన్నవి. వాటిలో కొన్ని దేశభక్తి పూరితమైనవి, కొన్ని ప్రేమకు సంబంధించినవి, కొన్ని ప్రకృతిని వర్ణించేవి ఉన్నవి. ప్రథమకేయంలో పుస్తకాన్ని బాసిబావకు (అదివి బాసిరాజుగారికి) అంకిత మిచ్చారు.

కవికి సంగీతజ్ఞానం ఉన్నట్లు కావ్యంవల్ల తెలుసుకున్నది. కొన్నికొన్ని కేయాల్లో కవిహృదయము గతంగా వెలువడిన రాగాలనూడా నూరింపబడినవి. 'అమృత', 'కవీ' అనేకేయాల్లో కవియొక్క స్వాతంత్ర్యోద్యమస్వభావమున్నది. కవి దాశ్యశ్రృంగిలులు మాయమవుదానికి 'సంగరమున జట్టు కూడగ మరలునుతునకు

విరుగుపాటిడి విరిగ పసులని చురుకులాడే తల్లి కావాల' నని కోరచున్నాడు. కవులంతా వీరసమైన ప్రణయ విమనూలు కట్టిపెట్టి ఉత్తమరక్తపుషాటు చూపించే ఉజ్జ్వలద్వితీయము పాపముని ప్రబోధిస్తున్నాడు. 'ఉదయ గాచ్చి', 'గోగీతి' అనుగీతాల్లో జాతీయత కనబడుతున్నది. కొన్నిగీతాలలో భావం గూఢంగా ఉన్నది. కొన్నిట్లో బాగా వున్నా మరికొన్నిట్లో వైలి కుంటు పడింది. సూర్యనారాయణమూర్తిగారు ముమ్మందు మంచికావ్యాలు రచిస్తారని ఆశిస్తున్నాము.

వెం. శ్రీ.

హిందూదేశ యాత్రాస్థలముల :

శ్రీ ఆచంట బాపిరాజుగారు, బి. ఏ. మేనేజరు, ఆంధ్రపూర్ణయాత్రాకంపెనీ, విశాఖపట్టణం. వెల రు ౧-౦-౦.

గంభీరత: ఉత్తరహిందూస్థానంలోనూ, దక్షిణ హిందూస్థానంలోనూ గల ౫౯ ప్రధాన పుణ్యక్షేత్రాల వర్ణనలూ విశేషాలూ ఇందులో వున్నాయి. తీర్థయాత్రలకు బోవువారి కిదిమిగుల ఉపయోగకరమైనది. రైల్వే మైలుచేబీల్ గైడ్ లాగు యాత్రీకులకు ఇది తోడుపడుతుందిముఖ్యంగా ఎంటరిగా తీర్థసందర్శనానికి బయలుదేరినవారికి. ఇంట చూచున్న వారనూడా కులసాగా చదువుకొంటూ కాలంగడవచ్చు.

వత్రికా స్వీకారము

పితాపూర్ రాజాగారి కాలేజీ మేగజీన్-కరత సంపాదక-సంపాదకులు:— ఏ ఆర్. సొన్నస్వామి అయ్యగు గారు.

కాకినాడలోని శ్రీ పితాపూర్ రాజాగారి కాలేజీతరపున ప్రకటిత మయ్యే ఈ మేగజీను యొక్క అయిదో సంపుటపు ప్రథమ సంచిక-సర్. రఘుపతి కంకటరత్నం నాయుడుగారి స్మారక వ్యాసాలకల అనుబంధంతో సహా-మా

కార్యస్థానం చేరింది. ఆంగ్ల ఆంగ్ల భాషల్లో నేకాక సంస్కృత భాషలోనూ సంస్కృత లిపిలో రెండుమాడు రచనలున్నవైనా వుండడం మిక్కిలి ముదావహం. శ్రీ నాయుడుగారి స్మారకాను బంధంలోని న్యాయాలు రచయితలకు వారియెడలగల భక్తి ప్రపత్తులను చల్లది చేయుచు వారిని సాక్షాత్తుగా చూచియుండని చదువరులకు వారియెడల గౌరవ ఆదరానురాగాలను పుట్టించేరీగా వున్నాయి. నాయుడుగారు ఆంధ్రమాతృగర్భాన్ని పండించిన ఆచర్య మహాపురుషుల్లో వరు. దైవీప్రకృతి సంజాతులు. ఎందుకంటే : “అహింసా, సత్య, మత్రో, ధర్మాగ్ర, శాంతి, రమైశ్వర్యం, దయాధూతే వ్యూహస్త్యం, మార్దవం, ప్రీతి, రచాపలం, శేజా, శ్రుమా, గృతి, శృంగం, ఆశ్రోహణో, నాతిమానితా, ధవంతి సంకడం దైవం ఆభిభాతస్య భారత.” ఈదైవీ ప్రకృతి సుజాలన్నీ శ్రీనాయుడుగారి యందున్నట్లు ఇందలి రచనలనుబట్టి స్పష్టపరయకో వచ్చును. ఇవి ఆలోచిక, ఆమానుషిక సుజాలుకావు కాని సమస్తమానవులలోను చోర్దికంగా దొరకవు. నిండు యావ్యవంతలో వుండగా ధర్మపత్ని మరణించినప్పటికీ ఆజన్మమా బ్రహ్మచర్యమును నిర్వహించి ఆవసానకాలమున ఆస్థానీ చిత్రపటమును రచన వత్సరమున నిడి రచన కోరినమును అగ్నిసాత్కృతి గావించమని మిత్రులను వేడుకొనినట్లు చకచోట వ్రాయబడి యున్నది. వీరి ఏకపత్నివ్రతపాలనా శైలిని కిది బంగారంవంటి నిదర్శనము. రఘుపతి యనే వీరిగృహవాసుడు ఇందులకు మహా చక్కగా సార్థకమైంది. అనుబంధపు ఆరంభరచన శ్రీ పితా పురిం మహారాజాగారిది. రాజాగారు దీనిద్వారా నాయుడుగారి యెడలగల సురుభావాన్నీ, మిత్ర భావాన్నీ ప్రకటించుకొని కృతకృత్యులై వారు. అసలు సందిక దైవం శ్రీ నాయుడుగారి స్మారక న్యాయంతోటే ఆరంభ మవుతుంది. ఇందు

త్రిభాషారచనలున్నాయి కాని అంగ్లానినే వ్రాచేయి. ఎంతైనా పాలకభాషే ఆయెను. భౌతిక, శీవకాస్త్ర సంబంధమైన రచనలు సమయముకూలంగానే వున్నాయి కాని ఇవి ఆంగ్లం లోనే వుంటే ఇంగ్లీషువారి వారి కెంతో ప్రసక్తంగా వుండేది. ఇంగ్లీషు వచ్చినవారి కిట్లాటిని ఎన్నైనా దొరుకుతాయి. చదువుకొంటారు. కాని ఇంగ్లీషు తెలియనివారికే ఇటువంటివాని ఆకర్షకత ఎక్కువ.

తెలుగుకల్పి:—శ్రోతగా వెలువడిన మాసపత్రిక. నిజాంఇలాకా తెలంగాణముందలి సికింద్రాబాదు జన్మస్థానం. రాచమర్ల సత్యవతిదేవిగారు సంపాదకురాలు ప్రథమసంపుటప్రప్రథమసంచిక మాకు చేరింది. ఇప్పట్లో శ్రోతపత్రిక చలువవడమే ఒక గొప్ప. అందులో ఆంధ్రకార మానుగా వున్న తెలంగాణముందలి కావనం మరింత గొప్ప. అంతకంటే మించింది స్త్రీ సంపాదకత్వం. ఇంకా కొనియాడతగింది సుప్రసిద్ధ శేఖరుల నానావిధగద్యపద్యరచనలు. సకలాంధ సంతానం. ఇట్టి ఈ తెలుగుకల్పిని ఎంతటి ప్రేమాదరాలో పొషించి యామెకళాకాంక్షులు నర్తికల ప్రసరింపచేయడానికి ఎంతవరకు సహాయపడుతారో చూడాలి. సంవత్సరం చందా శేవలం రు ౧-౮-౦. సడిసంచిక రు ౦-౨-౦ లు. ౩౬ ఎ. బకసీలాల్ పేట. సికింద్రాబాదు (చక్క-౯)

గ్రంథ స్వీకారం

లీలావతీనాటకము—గ్రంథకర్త-ప్రకటకర్త: శ్రీ తెన్నేటి వేంకటదీక్షితులుగారు. పెనుగొండ, పచ్చిమగోదావరజిల్లా. వల రు ౦-౧౨-౦.

దశోపనిషత్తులు—ద్వితీయభాగం: మూలానువాద సహితం. అనువాదకులు రా|| పా|| బచ్చిపాపయ్యకేశ్వరగారు. ద్వారకావాణ్ అండ్ కంపెనీ

౫౫. ప్లాటను ముత్యముదలిసి, జి. టి. మద్రాస్. వెల రు ౦-౧౦-౦.

శ్రీ వరేశశతకము:—గ్రంథకర్త: శ్రీ సిండి రామ యోగిగారు. ప్రకాశకులు రా॥ సా॥ మండపాక ఆప్పలనరసయ్యగారు, రిటయిద్దు అక్విస్టాంటు ఇంజనీర్, లలితానగరం, వాల్తేరు రయిల్వే స్టేషన్, వాల్తేరుపోస్టు. వెల రు ౦-౧౦-౦.

జాతక పారిజాతము:—గ్రంథకర్త: శేడుమరి గంగాధరముగారు; ప్రకాశకులు: శ్రీ కొండ పల్లి వీరవెంకయ్యగారు, శ్రీ సత్యనారాయణ బుక్ షిప్, రాజమండ్రి. వెల ౦-౨-౦.

మొదానం:—కర్త: నుడిపాటి వెంకటచలంగారు; వెల రు ౦-౨-౦ బు.

శ్రీ కత్తరక్కాకరము:—గ్రంథకర్త: శ్రీ సిండి రామ యోగిగారు. ప్రకాశకులు రా॥ సా॥ మండపాక ఆప్పల నరసయ్యగారు. పైన శీర్షికన్న ఎడ్రెసుకే వ్రాసిన ఈ గ్రంథము పడయవచ్చును. వెల రు ౦-౬-౦.

ఆద్యష్టం:—కర్త: నుడిపాటి వెంకటచలంగారు; ప్రకాశకులు: కె. వనమయ్యగారు, టీచరు, కుక్ వారం షేట, నర్సాపురం. వెల ఆరు అణాలు.

ఆంధ్రరాష్ట్రము-౧-వ భాగము:—ప్రకటనకర్త: శ్రీ కోగంటి దుర్వాసులుగారు, ఆంగలూరు. నుడిపాడ బాలవరస్వతీ ప్రెస్సులో ముద్రితము. వెల రెండాలు: విఘ్నేశ్వర గ్రంథమాలలోని ప్రథమ ప్రచురణము.

వెలుగోటివారివంశావళి:—పరిష్కర్త: డాక్టరు శేలమూరి వేంకటరమణయ్యగారు, రిజిటరు, మద్రాస్ యూనివర్సిటీ. ప్రకాశకులు: మద్రాసు యూనివర్సిటీవారు. వెల రు ౦-౨-౦ బు.

ఆంధ్రజాతీయ సూతనగీతములు:—రచయితలు: వాడేపు శేషగిరిరావు, శేడుమరి గంగాధరము గార్లు, జ్ఞానేశ్వరీయక్ షిప్, లక్ష్మీవారపు షేట, రాజమండ్రి అనిగాని, వాడేపు శేషగిరిరావు గారు చొప్పెల్లి (మడికిపోస్టు) వయా, ద్వార పూడి, సూ॥ గోదావరి అనిగాని వ్రాసి పుస్తకాలను తెప్పించికోవచ్చును. వెల రు. ౦ ౧-౦.

శ్రీరామోత్తరేశవత్సము:—రచయిత: సాహిత్య విశారద, కాకిభట్ట సుబ్బయ్యశాస్త్రిగారు. కాకి వాడముద్రాక్షరశాలలో ముద్రితము. కాకి నాడ. పై ఎడ్రెసుకు వ్రాసి పుస్తకం ఖరీదు తెలియగలదు.

శ్రీ వేంకటేశ్వరశతకము:—రచయిత: విద్వాన్ శ్రీదర్శి వేంకట కృష్ణమూర్తిగారు ఎం. ఏ. మదనపల్లికళాశాల, మదనపల్లిపోస్టు, చిత్తూరు జిల్లా. వెల గ్రంథకర్తకు వ్రాసిన తెలియును.

నారాయణీయం లేక శ్రీమద్ భాగవత సంగ్రహం:—గ్రంథకర్త: శ్రీ పెప్పూర్ నారాయణభట్ట తిరిపాడుగారు. ప్రకాశకులు: పి. ఎన్. మెనన్ గారు B. A. B. L. ప్రధాన సంపాదకుడు. 'ఇండియన్ క్వార్టెస్', పాల ఘంటు ములబారు.

